Dr. Hikmet Kıvılcımlı

Türkiye'de Kapitalizm'in Gelişimi

köXüz
Yayınları

Türkiye'de Kapitalizm'in Gelişimi

Dr. Hikmet Kıvılcımlı

köXüz

Dijital Yayınlar
İndir - Oku - Okut - Çoğalt - Dağıt

Bu kitap ilk defa: 1965 yılında Tarihsel Maddecilik Yayınlarında yayınlanmıştır.

Bu kitap KöXüz sitesinin dijital yayınıdır.

Kar amacı olmadan, okumak ve okutmak için, indirmek, dijital olarak basmak ve dağıtmak serbesttir.

Alıntılarda kaynak gösterilmesi dilenir.

köXüz
Yayınları

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ 9

TÜRKİYE'DE KAPİTALİZMİN GELİŞİMİ

I. BÖLÜM: İSTİBDAT ÇAĞINDA KAPİTALİZM

Batıda Kapitalist Sınıfı 15
Türkiye'de Kapitalist Sınıfı 16
Derebeyi-Kapitalist Çekişmesi 18
İlk: Antika (Kadim) Sermaye Oyunu 20
İkinci: Modern Kapitalizm Oyunu 22
Tarihte İşçi Sınıfımız 24
I. Kadim Tarih Bakımından 24
II. Çağdaş Tarih Bakımından 26
"Hayırlı Şirket" 28
Osmanlı Bankası Saltanatı 29
Düyunu Umumiye Saltanatı 32
Sermaye: Hesap ve Garanti ister 34
Yerli Sermayeye Karşı: Devlet+Ecnebi 37
Bankanın Dokunulmazlığı 40
Müslüman'ı Tehdit 44
İslâm Olmayana Güven 45
Türk Mehmet Nöbete: Yüzde On Beş 47
Türkiye'nin Kapitalizme Pazar Oluşu 48
Her şey Şirket için 51
Devletçiliğimiz: Kapitalist Fideliği 53
Hürriyet ve Namusu Öldüren: Hırsızlık 55

II. BÖLÜM: HÜRRİYET ÇAĞINDA KAPITALİZM

Sosyal Devrimde İki Sosyal Sınıfımız 59
İşçi Sınıfının Sosyal Dilekleri 61
Devletle Milletin. Arasını Açanlar 63
Konkret [somut]Bir İşçi Hareketi 65
İstibdadı Aratan Hürriyet 68
Avrupa Söylemiş 70
Finans Kapitalin Kanlı Öcü 73
Hürriyet: Şirketler Furyası 75
Biricik Finans-Kapital ve Emperyalist Egemenlik 77
Antika Devletçilikten Modern Devletçiliğe 80
Devletçiliğimizin Görevi:
Kapitalist Kayırma 82
Yerli Finans-Kapital 85
Özel Sektör İşçimizin Alın Yazısı 87
Devletçiliğimiz ve Modern İşçimiz 89
Yurtta Savaş-Cihanda Savaş 92
Etken: "Kişi" mi, "Sınıf" mı? 94
İaşeciliğimiz 97
Vagonculuğumuz 99

III. BÖLÜM: CUMHURİYET ÇAĞINDA KAPİTALİZM

A) SOSYAL EKONOMİ

Sanayi Neden Eksik 103
1913'te Sanayi Kapitalizmi 107
1913'te Sanayi İşçileri 110
Kanun Dışı Sanayi Paryaları 112
Tarım Kapitalizmi 114
Kanun Dışı Tarım Paryaları 116
Özel Teşebbüsün "Gizli Faaliyeti": Devletçiliğimiz 119
Türkiye İşçi Sınıfının Sosyal Varlığı 121

B) POLİTİK EKONOMİ

Türkiye ve Atatürk 124
İnönü ve Çakmak 126
Atatürk'ü Öldüren Nedenler 128
"Zinde Kuvvetler" 129
Simsarlar: Para Oyunu 132

Spekülatörler: Toprak Oyunu 134
Sosyalizm Yaşantısı, Sosyalizm Düşüncesi 136
Türkiye'de "Sınıfsız" ideologlar 138
"Neo-İdeolog"larımız 143
Gerçek: Kemalizm'in Sosyalizmle İttifakı 145
Cumhuriyetçi Finans-Kapital 146
Finans-Kapital Vurgunu 148
Cumhuriyetçi Devletçiliğimiz 150
"İdeologlarımız ve Gerçeklerimiz 153

SON SÖZ 159

BİBLİYOGRAFYA 161

EK: TÜRKİYE'DE KAPİTALİZMİN GELİŞİMİ ÜZERİNE 163

ÖNSÖZ

Meselelerimizi en basit yurttaşın anlayabileceği kadar açık, **duru** ve belirli koymazsak, **Demokrasi**ye inancımız yapma olur. Anlaşılır konuşmanın ilk şartı, **olay**ların diline uymaktır. DOKTRİNSİZ akımlar: Millet dertlerini **üfürükçü** gibi, "Mernûş-Debernûş-Kefeştetayyuş" duâları okumakla iyileştireceklerini sanıyorlar. Ama, DOKTRİN taslayan akımlar da; yabancı kitap sayfalarından kesilmiş reçeteleri ezberlemekle, millet hastalığını teşhis, hele tedavi etmeye kalkıştıkça, daha az **"Mütetabbip"** [hekimlik taslayan] düşmüyorlar. Dertlerimize gerçekten deva aranacaksa, ilkin toplumumuzun **muayenesi:** Kendi ekonomik ve politik yapısı içinde, bütünüyle ve olduğu gibi yapılmalı; oradan varılacak sonuçlarla ortaya çıkacak hastalığın adı ne olursa olsun, **teşhis** ikircikiz ortaya atılmalıdır.

Kendimizi veya başkalarını aldatmaya en elverişli özelliğimiz: **Sosyal Sınıflar** dışında ulusal veya uluslararası bir **politika**nın yeryüzünde bulunabileceği yalanına çok alışkın olmamızdır. İsmet Paşa'nın, **"Sınıf esasına müstenit [dayanan] partiler kurmak serbesttir"** buyrultusundan 20 yıl sonra, **"Sosyal Devlet"** prensibini Anayasaya geçiren 27 Mayıs'tan 5 yıl sonra, kalkıp da Türkiye'nin Tarih maddesi doğru incelenmeksizin, şundan bundan kapma, basma kalıp **"Sosyal Sınıflar**"dan, **"Sosyal Adalet**"ten **"Devletçiliğimiz'** den ve ilh.. dem vurmayı bir marifet, hele kahramanlık saymak, apaçık bir kuş beyinlilik ise, Türkiye'de sosyal sınıf ilişkilerinin duruluğunu bulandırarak, yahut **"Sınıfları inkar"** sözüm ona **"TAKTİKA**"sı ile sosyalizm kaçakçılığı yapılabileceğine inanmak da, başını kuma sokarak avcıdan korunacağını uman devekuşu mantığına develeri güldürmektir.

1- Batı ile karşılaştırma yapılarak, Türkiye'de **"Sosyal sınıflar yok"** demek her şeyden önce yalandır. Batıda sınıflar en çok bin yıldan beri varsa, Türkiye'de **(Tarihsel Devrimler geçtikçe)** en az beş altı bin yıldan beri vardır.Tarih öylesine kalplaştırılamaz. Bizde sınıf yok değil, sınıf bilinci yoktur. Onun için her meselemiz kördüğüm, politikamız mide bulandıran bir kargaşa, düşüncemiz çıkmazdır.

2- **"Türkiye'de Sermayecilik yok"** demek de, gene olanı olmamışa çevirme kurnazlığı gibi öne sürülüyor, **Sermaye,** kapitalizmden önce de vardır. O, Kadim Toplumları batıran, kapitalizmin zıddı **"PREKAPİTALİST"** sermayedir. Sümer Kervanları Erciyaş ve Ergani'ye uzandığı günden beri, Türkiye'de SERMAYE vardır. Türkiye'de kadim KAPİTAL gibi, modern KAPİTALİZM de yok değiller, yok olma aşamasındaki biçimleriyle varoldukları için yok gibi görünürler. Türkiye'de, Kadim Toplumun **Tefeci-Bezirgân** soysuzlaşması ile, Modern Toplumun Tekelci **Finans-Kapital** dejeneresansından KARMA bir düzen, ezberlenmiş formülleri şaşırtır.

3- **Batı Kapitalizmi:** Daha yüksek Teknik ve Metotlarla silahlanarak, kendi Anayurdu içinde küçük üretmenlerin **mülklerini ellerinden aldığı** gibi, geri kalan dışarıdaki bütün cihan toplumlarının **varlıklarını da çapul** ederek, SERMAYE'sini "sözde" biriktirmiştir. Demek, sermaye, cibilliyeti iktızası (karakteri gereği), küçük özel mülkiyet düşmanıdır. Sosyalizme boşuna iftira edilir. Sermaye, ikide bir söylendiği gibi: **"Dişten tırnaktan arttırılarak"** birikmemiş, gerek kendi milletinin, gerekse başka milletlerin çalışanlarınca biriktirilmiş küçük ve dağınık mülkceğizleri, sahiplerinden ekonomik veya politik zorla aşırarak gasp etmiştir.Yalnız bu gasp ediş, Batıda: Anayurdunu hızlı bir ilerlemeyle **Büyük Sanayileşme** ve **Bayındırlık** yaratışına yüceltmiş, ve kendi milleti içinde hayat standardını **nispi** de olsa yükseltmiş olmak gibi tarihsel bir görev başarma haklılığı ile mazeretlenebilmiştir.

4- Türkiye **Özel sermaye**sinin: Dışarıda, yabancı toplumları talan edip Anayurda başkalarının varlığını aktarıp yığma şansı, kökten yok olmak şöyle dursun, Batı etkisi altına düştüğü ölçüde, kendi varlarını ve zenginliklerini kendisinden çok usta ve üstün yabancı sermayeye kaptırdığı için, tam tersine orantılıdır. İçerde kendi milletinin küçük üretmenlerince sahiden alın teriyle biriktirilmiş küçük mülkleri ekspropriye etmeye gelince, iki ucu tutulmaz bir değnekle karşılaşılır: a) Batının 500 yılda yaptığı küçük mülk sahipleri **"katliâm"**ını 5 hattâ 50 yılda yapmak, kılıçtan geçirilecek halkı ayaklandırabilir. b) Bütün o kılıçtan geçen küçük üretmenlerin sermayeci elinde **"biriken"** aşırılmış mülkceğizleri yığınından aslan payının yabancı sermaye adlı kurt boğazına kaydığı düşünülürse, milletçe duyulacak öfke ve dayanç, on kat, yüz katken, bin kata çıkar. 27 Mayıs Devrimi bu gerçekliğin en yeni ispatıdır.

5- İşte o tarihsel ekonomik ve sosyal nedenlerle, **Özel Sermayemiz** yahut kapitalizmimiz, "Cin olmadan insan çarpmaya" kalkışmış bir monster [canavar] oldu: **Modern** olamadan (daha doğrusu: 19. yüzyıl Batı Sanayinin prosper [başarılı] kalkınmasını hiç bir zaman yaratamadan), **ultramodern** oldu (Yâni; Tekelci finans-kapital emrine girdi). Böylece Tarihsel görev yokluğu ve millet önünde haklı çıkma yokluğu, kapitalizmimizi "yüzük taşı" gibi göze batar etmiş; kendi sosyal sınıfını bile inkâr edip ezen ultramodern tekelci finans kapitalistlerin sayıca ve kalitece düşüklükleri, aşağılık kompleksini

andıran en ters tepkilere yöneltmiş oldu: a) Bir yandan **kendi milletine** karşı insan hakkı tanımaz bir keskin yırtıcılık kazandı; b) Öte yandan, millet önündeki zaafını telafi etmek için, **uluslararası** yabancı finans kapitale kul köle olmak zorunda kaldı.

Kapitalizmimiz genellikle DEMOKRASİye, özellikle VATAN ve MİLLET'e kolayca ihanet etti. Tanzimat, Birinci Meşrutiyet, İkinci Meşrutiyet, Kuvayimilliye Hareketi ve son Demokrasi denemesi, hep Türk milletine kapitalizmin ihanetlerini ispatlamakla geçti.

Kırk yıldır söyleriz. Vurduklarına değil, dinlemediklerine yandık. Biraz acele de olsa, gene diyeceğiz. Lâf anlayan beri gelsin!

DOKTOR HİKMET

Salacak, İskele arkası 13 (1/5/965)

"İnne'şşerre'ddevâbiind'Allahi'ssum-mül-bûkmülleziyne lâ ya 'kılûn!" (Hiç şüphe yok ki, ayaklarıyla yürüyenlerin Allah indinde en kötüsü, aklını kullanmayıp sağır ve dilsiz kalan iki ayaklı hayvanlardır.) (Enfâl Sûresi, 22. Âyet) KUR'AN'ı Kerim

TÜRKİYE'DE KAPİTALİZMİN GELİŞİMİ

Yazan:
DOKTOR HİKMET

I. BÖLÜM

İSTİBDAT ÇAĞINDA KAPİTALİZM

BATIDA KAPİTALİST SINIFI

Türkiye'de **"sınıfsız toplum"** sözü kırk yıldır sürer. Nedenleri üzerinde durmayalım. Bu kanıyı öne sürenler, çok defa 1908 yılından beri Türkiye'de patlak vermiş alt-üstlüklerin, ya **dışarıdan gelmiş,** yahut **dışarıya karşı** olmuş bulunmalarına aldanırlar, **"Dışarı"** denince akla gelen şey: Coğrafya bakımından **"Avrupa",** toplum bakımından **"Kapitalizm**dir. 1908 Hürriyet Devrimi, Avrupa kapitalizminin 250 yıldan beri öngördüğü düzeni, Türkiye'ye bir değerli İTHAL malı gibi dışarıdan soktu. 1919-1923 Kuvayi Milliyecilik savaşı, Mustafa Kemal'in Büyük Millet Meclisinde defalarca söylediği deyimle, **"Emperyalizme ve Kapitalizme karşı"** bir kurtuluş hareketi oldu. Böylece 1908 yılı Avrupa'dan **"İthal"** ettiğimiz kapitalizmi, 1919-1923 yılları, geri püskürtme biçiminde, sanki Avrupa'ya **"ihraç"** etmiş gibiydik. İster ithâl edelim, ister ihraç edelim, kapitalizm Türkiye için bir **"Ecnebi metah",** demek Türkiye'de bulunmayan bir mal yerine konuldu. Avrupa kapitalizmi, açıkça bir sınıflı toplumdu. Mâdemki kapitalizm bizde yoktu, demek Türkiye sınıfsız bir toplumdur, sonucuna varıldı. İşi bu kadar mekanik ve kuru mantıkla ele alan siyasilerimiz, bu görünüşe öyle dört elle sarıldılar ki, başka türlü düşünmeyi yersiz kılmak için, aydın kapıkullarından "İdeolog"lar çıkarttılar. Kimse de sosyal gerçeklerimizi oldukları gibi inceleme zahmetine kalkmadı.

Soyut tartışmalar bir yana: Batı Avrupa ile Türkiye'den iki örnek alıp karşılaştıralım. 1789 Fransa'sında olan **"Ulu Devrim"** nedir? Herkesin (hatta bizim "İdeolog"ların bile) bildiği **"Burjuva Devrimi**"dir. 1923 Cumhuriyet Devriminden 15 yıl önce Türkiye'de yapılan 1908 Meşrutiyet Devrimi ile, 1789 Fransız Devrimi arasında bir fark var mıdır? Bunu anlamak için, bir Burjuva Devrimi olduğunda kimsenin kuşku beslemediğini sandığımız Fransız Devrimindeki Kapitalist sınıfının kimliğini, açıkça belirten bir Tarih kitabını okuyalım:

18. yüzyıl sonunda burjuva sınıfının tepesinde, bugün yüksek mâliye (finans) burjuvazisi veya kapitalisti denilen muazzam zengin (fermier generaller, büyük ordu (fournisseur)leri, Hindistan Kumpanyası, yahut İskonto Sandığı gibi imtiyazlı kumpanyaların başlıca hissedarları vardı.

Bu yeni para aristokrasisi, eski düzenle yaşadığı ve kendisini zengin etmiş bulunan çıkarlı tekelleri muhafaza etmek istediği halde, mutlak idarenin keyfi güdümüne karşı, bir çeşit Fransa Bankası demek olan ve içinde koca sermayelerin yer tuttukları İskonto Sandığı gibi teşebbüsleri ansızın ortadan kaldırıveren kaprisli ve sorumsuz bir bürokrasiye karşı ihtiyat tedbirleri almak istiyordu. Krallık hazinesinin kapısına "Sinsi iflâs"ın dayandığı sıralarda, finans (maliye) deneticileri, İskonto Kasası cüzdanında olan varı zorla ödünç alarak, çoğu kez çapul bile etmişlerdi.

"O yaldızlı burjuvazinin altında (rentier)ler kalabalığı, Devlet alacaklıları bulunuyorlardı. Rivarol diyor ki: Devrim (rentier)ler tarafından yapılmıştı. Şurası muhakkaktır ki, eğer çok burjuvalar bir yeni düzen istemişlerse, sırf kamu borcunu, kralın garantisinden daha sağlam olan milletin garantisi altına koymak için istemişlerdir. Bu kesin sözler, anlamca pek derin sözlerdir. Kamu borcu, 1789 yılı Kurucu Meclise Necker'in bildirdiği tabloya göre 4 buçuk milyar (bu günkü 9-10 milyar) kadar tutuyordu. Her yıl, 230 milyon faizler hesabına tahsis ediliyordu. Ve iflâs kapımızı çalıyordu!

"Rivarol'ün sözü dupdurudur. Tehdit edilen Millet Hazinesi çevresinde nöbet tutan devlet alacaklıları, kendi iflaslarını önlemeye elverişli bir rejim değişikliğini bütün güçleriyle çağırıyorlardı. Onun için, Paris (rentier)leri -o zamanlar Paris (rente: irad) başkenti idi- varoş halkıyla birlikte sokağa ineceklerdir. Gene onun için, Devrim, daha başlangıcında kilisenin mülklerini müsadere edecektir. Finans iktidarını elinde tutan burjuvazi, biricik ticaret ve sanayi iktidarı idi de. (Pierre Brizon, Historié du Travail Et Des Travailleurs, Bruxelles, 1926, s.302-303)

TÜRKİYE'DE KAPİTALİST SINIFI

1908 yılı değil, ondan 31 yıl önce, Türkiye Parlamentosunda Milletvekili Vasilâki Bey şöyle seslendi:

"Ekonomi politik adı verilen bilimin başındaki tembihi budur. "Gelirler ziraatın, ticaretin, sanayinin ve zanaatın, madenlerin, ormanların, tüccar gemilerinin ilerlemesiyle ve çoğalmasıyla ve işlemesiyle artar. "Madenlerimizi ve ormanlarımızı külfetsiz ve kayıtsız kolay bir yolla yerli ve ecnebi sermaye sahiplerine ihale edelim, yerin altındaki zenginliğimiz ortaya çıksın, biz de yabancıların zenginliğini memleketimize getirelim. "Bir

devletin ehalisi ne kadar zengin olursa o kadar kuvvetli ve ulu olur." (Meclis'i Meb'usan Zabıt Ceridesi, 2 Haziran 1877, 41. oturum) (Zabıtlardaki cümle yanlışlıklarına dokunmuyoruz.)

Demek, değil 1923 Türkiye Cumhuriyet yılı, ondan yarım yüzyıl (46 yıl) önce, Türkiye'de madenleri ve ormanları ele geçirecek yalnız yabancı değil, yerli sermaye de vardı. Ve bu sermayenin Meclis mümessilleri, Vasilâki Beyin yukarıki Ekonomi Politik dersini, **"Fevkalade alkışlar"** ile karşılayabilecek güçteydi. Abdülhamit'in topladığı Parlamentoda bu kerte ağır basanlar, nasıl sermayedarlardı? Tıpkı, Tarihin 1789 Fransa'sında bulduğu tipte:

a) Fermier General'ler: Türkiye'de Kanuni Süleyman çağında yapılmış **"Kesim Düzeni"** adlı "Devrim"den beri, şehirlerin ve köylerin bütün zenginlik kaynaklarını, hele imparatorluğun ekonomik temeli olan Toprak Üretimini tekellerine geçirmiş tefeci-bezirgân sınıfı içinde, MÜLTEZİM denilen kişilerdi.

b) Fournisseur'ler: Türkiye'de bu güne dek "Devlet Baba"nın can damarlarına göbek bağlarıyla bağlı ve kamu sektörünün kanını, iliğini, hep öyle olağanüstü alkış tutarak, Vasilâki'nin isteğinden daha *"külfetsiz ve kayıtsız kolay bir yolla"* kutsal "Özel Sektör"e aktarıp Karunlaşan, tefeci-bezirgân sınıfı içinde Arapça **MÜTEAHHİT,** Frenkçe **KONTURATÇI** adlı kişilerdi.

Serfiçeli Tüccar eşraf çocuğu, mülkiye amiri Mehmet Ali Ayni Bey şöyle anlatır:

"Kosova'da bulunduğum zaman gördüğüm çirkin hallerin en başında şu geliyordu: Vilâyetin çeşitli noktalarında bulunan askeri kıtalara ait erzakın verilmemesi. Zira, erzakı TEAHHÜT eden şahıslar, haklarını bir türlü alamıyorlardı. Bu yüzden de MÜTEAHHİTLER önce erzakı keseceklerini söylüyor ve daha sonra dediklerini yapıyorlardı. Bu erzakı dağıtabilmek büyük bir gaaile teşkil ediyordu... Bu maksatla MÜTEAHHİTDebreli İsmail Paşa ile Ağa Paşa ve Priştineli Şaban Paşa 'ya ne kadar yüz suyu dökülüyordu, bilemezsiniz... Bu adamlar, ordunun erzakını İstanbul'da Serasker Rıza Paşa'nın himayesi ile toptan taahhüt ederler, bu taahhütlerini vilâyet içindeki küçük ve ikinci MÜTEAHHİTLERE devrederlerdi. Hafız Mehmet Paşa, erzakın doğrudan doğruya ikinci MÜTEAHHİTlere ihale edilmesini üst üste İstanbul'a yazdığı halde, Serasker Rıza Paşa erzakın toptan verilmesi usulünden vazgeçmemiş idi. Bundan başka er ve subayların maaşları da ödenemiyordu. Bu sebeple ikide bir de hadiseler çıkıyordu. Bir defasında, Piriştine'de kimi subaylar, Hükümet konağına gidip kılıçlarını çekmişler, muhasebeci Raif Efendi'yi öldürmeye kalkışmışlar. Kalemin kapısı acele kapatılmış ve

arkasına bütün masa ve sandalyeler yığılmış! O tarihte, Piriştine'de eski Belgrat sefiri Tevfik Kâmil Bey'in babası Mustafa Kâmil Bey mutasarrıf idi. Meselenin Vilâyet ve Ordu müşirliğine bildirilmesi üzerine, tahkikat için Piriştine'ye gönderildim. İşi orada tatlıya bağlamak istedim. Muhasebeciyi oradan kaldırarak Selânik'e yollattım.

"Bir olay daha anlatayım: Bir kandil günü, İştip'teki subaylar, maaşlarını vermeyen malmüdürüne sokakta rast gelerek adamcağızı öldürünceye kadar dövmüşler! Meğer bu zâtın babası Sarayda tüfekçi imiş! Olanı haber alınca Abdülhamit'e arz etmiş! Saraydan gelen sıkı bir emir üzerine İştip'e yollandım. Bana Kurmay Albay Hasan Vasfi Bey de arkadaşlık ediyordu. Yapılan tahkikat neticesinde, kimi subayların sorumluluğu ispatlandı. Bunlardan Halit Bey adında birisi Bulgaristan'a kaçmıştı. Geçen Büyük Savaştan sonra bu adamın Fransız Binbaşısı üniforması ile Beyoğlu'nda dolaştığını şaşarak görmüş idim. "(M.A.A. Hatıraları, s. 22,23, İstanbul, 1945)

1898 yılında görülen bu manzara, 10 yıl sonra kopacak Hürriyet İhtilâlindeki bütün kahramanların portrelerini özetlemiyor mu? Bir yanda: Başkentten ücra kasabaya dek örümcek ağını kurmuş MÜTEAHHİTler şebekesi. Önlerinde şanlı orduya döktürmedik "yüz suyu" bıraktırmıyor. Ama gene de hoşnutsuzlar. Çünkü, müflis hazineden alacakları vaktinde çıkmıyor... Ötede, rejimin biricik dayanağı olan orduda, aylık alamadıkları için daire basıp, devlet memurlarına meydan dayağı atan gözü dönmüş subaylar... Bir gün, o sosyal sermayeci sınıfı ile, bu siyasal silâh gücü, suçun muhasebeci veya malmüdürü zavallılarında değil, Derebeyi Devletinde olduğuna karar verirlerse neleri yapmayabilirler?

Bu ekonomik ve sosyal SINIF münasebetleri, daha 1877 yılı ilk göstermelik Millet Meclisinde, tahta yeni çıkmış Abdülhamit'ten güneşin altındaki yerini istiyordu.

DEREBEYİ - KAPİTALİST ÇEKİŞMESİ

Rasim Bey (Edirne) bağırıyordu: *"Şimdi ihtar ederim ki, KONTURATO hâsılatı Belediyeye verildi. Buradan çıkarılmalı."* (Mec. Meb. Za. 4 Haziran, 43. oturum)

Hasan Fehmi Efendi (İstanbul) tekrarlıyordu: *"62. maddesinde KONTURATO hasılatı Belediyelere terk olunmuş. KONTURATO nizamnamesine ait olan bâzı şeyler terk olunmuştu"* (Keza, 13/6/1877, oturum 49)

Bizim mültezim ve müteahhitlere, Avrupa'da BURJUVA adı veriliyordu. Frenk burjuvaları gibi bizim Mültezim-Mütteahhitler de, **"Mutlak idarenin keyfi idaresine karşı"** idiler. Millet Meclisinde Derebeyi suiistimâlinden, memur vurgunundan yaka silkiyorlardı:

Astarcılar Kethudası Ahmet Efendi (İstanbul) söylüyor: *"Bahriye Bakanlığınca bir MÜNAKAŞA* [Eksiltme, ihalelerde indirim] *için şikâyet ettiler. Encümen tarafından bir müzekkere gitti. Bir etkisi olamamış. Kaayime (Kâğıt para) ile keten alıp kendi fabrikamızda bükerek halat yapmak yolu varken, altı yüz elli bin kuruşluk hâlâ satın alınıyor. Bunlar gözümüz önünde dururken halkta nasıl güven olur."* (12 Mayıs 1877, oturum)

Naif Efendi (Halep) Devletlûların da kesenin ağzını açmalarını istiyor: *"Büyükler ve saygıdeğer ulular, evlerindeki altın gümüşle oranlı bir yardım vermelidirler."* (Keza)

Osmanlı burjuvalarına karşı Devletlûları savunan da vardı. 19 Mart 1877 günü "Ezâni saatle iki buçuk sularında açılan" Millet Meclisi, başkan **"Atûfetlû Ahmet Vefik Efendi"** 25 Mart 1877 günü "Devletlû Ahmet Vefik Paşa Hazretleri" olunca şöyle buyurmuştu: *"Müsaade ederseniz bir de ben söyleyeyim. Her kimin evi onarılmamışsa ona karışmam. Kimin yeni ise, o ev yıkıktır. Kendilerini zengin sayanlar açlıktan ölüyorlar. Ben zenginleri ve zenginliği sevmem. Fakat doğru söylerim. Aylık alanlar hizmeti karşılığı alıyorlar."* (12 Mayıs 1877, oturum)

1789 Fransız burjuvası, "Ticaret, iç gümrükler, mururiyeler bir sürü rüsumlar, mahşer gibi tedbirler, Ortaçağdan beri bir türlü kalkmamış alay alay engellerle bukağılanıyor" diye ayaklanmıştı. 1877 mültezim ve konturatçıları da aşağı yukarı aynı şeylerden yaka silkiyordu. Çünkü "Devletçiliğimiz" o zaman yalnız Devletlûların tekelindeydi.

Hüsnü Efendi (Takvim-i Vekayi, s.1935) hitabet kürsüsüne çıkarak aşağıdaki makaleyi okudu: *"Şu âciz, bu millet kişilerinin en alçağı olduğum hâlde, giderler sağlama bağlanırsa söz veririm ki, çoluk çocuğumla çıplak olarak evimden çıkıp tüm varımı bu Devlet uğruna sarf edip tüketmeye hazırım diyebilirim. Ve bu fikirde bana hayli adam eş çıkacağına inanırım; fakat ne çare ki, bir yandan kimi memurlar gene insafsızlığı elden bırakmayıp, hâlâ miri malları öldürmekte bulundukları esef kulaklarıyla işitilmekte ve bir taraftan hazineye memur olanların zimmetleri tahsil edilemez durmaktadır... Çoğu, iktidar ve zenginlik sahibi olup, gerek İstanbul'da ve gerek taşralarda aşırının aşırısı refah ve memuriyetle yaşayarak, zimmetleri istenilmeyip kalmak ve bütçenin masrafları cihetinin hakkıyla kısılmasına gidilmeyip geçmekle."* (387)

Osmanlı burjuvaları da, hem istibdadın **"Keyfi idaresine karşı"** duruyorlar, hem de **"Kendilerini zenginleştirmiş bulunan meyveli tekellerini muhafaza etmek istiyor**"lardı. Vurguncu ticaret, Cumhuriyet ve Demokrasi devrimlerini beklememişti. O zaman da, şimdiki gibi ecnebi imtiyazlarından yararlanarak, vergi ve döviz kaçakçılığını yoldaşları yabancı sermaye kadar beceriyorlardı.

Bir mebus: "Mısır Hidivliği ile ittifak üzerine pek ağır rüsum konmuş. Bizim tüccarımız ithal resminin ağırlığından dolayı, doğrudan doğruya gönderemiyorlar. En sonra Avrupa ürünlerine benzeterek bir takım kutularda Mısır'a gönderiyorlar. Bu durumda ne Mısır, ne de biz gümrük alıyoruz. Tüccar bu yoldan kazanmak için Avrupa adıyla kaçırıyor" (43. Oturum)

Bu vurguncular, Anayasada: "İflâs ile mahkûm olup da itibarını geri almamış olanın üyeliğe hakkı olmayacak" maddesinden yakalarını kurtarıp, Millet Meclisine sızmak için "Seçim zamanı iflâs durumunda bulunmamak" gibi rakik (ince) sözcük oyunlarına baş vuruyorlardı. Ve milletvekilliğini emlâk sahiplerinin egemenliği altında tutma geleneğini şöyle temellendiriyorlardı: *"Mademki bu Meclis yalnız Hükümet işidir. Mâdemki Mebuslar Meclisi bunların seçimiyle yapılmış, uygun görülmüş, bu lâkırdının birbirine uygunluğu hasıl olsun da, seçilmiş adamların içinde emlâk sahiplerinden olmak üzere seçilsin, demişler... Seçilenler içinde emlâk sahiplerinden birisi nasp olunsun* [atansın]." (12 Haziran oturumu)

Şimdi, Türkiye'de mültezim ve müteahhitlere **"Burjuva"** denilmediği için, kapitalist sınıfı bulunmadığı ve ta 1877 yılı Millet Meclisini ele geçirmiş olan bu sınıfın, 1908 veya 1923, yahut 1933 yıllarında ne sihirdir ne keramet yok oluverdikleri, yahut yerli kapitalist sınıfı olmaktan çıktıkları ve toplumu ansızın sosyal sınıfsız imtiyazsız bıraktıkları öne sürülürse, bu "ideolog"luğa ne ad verilebilir?

İLK: ANTİKA (KADİM) SERMAYE OYUNU

Ya **"Hindistan Kumpanyası"** yahut **"İskonto Sandığı"** ve **"Bu yaldızlı burjuvazinin altındaki Rentier'ler ulusu, Devlet alacakları"** denecek.

Türkiye'de Frenkçe Kumpanyanın Arapça karşılığı ŞİRKET'tir. "Sandık" ise artık (Emniyet Sandığı'ndan başkası) **"BANKA"** adını almış bulunur. Devlet alâcaklısı "Rentier" ler ulusuna, bizde **İRATÇI,** iratla geçinenler denilir.

Türkiye'de Kumpanya, Banka ve İratçılar yok muydular? Elbet vardılar. Yalnız burada işin rengi bir azıcık değişir. Burada ansızın "Biz bize benzeriz." Ve batı toplumu ile Türkiye arasındaki yürekler acısı fark: **"Sosyal sınıfları"** da, **"İmtiyazları"** da en aşırı ve ayaklandırıcı biçimiyle göze batırır.

Finans Kapital, 19. yüzyılda henüz **serbest rekabetçi** bankalar ve şirketler halinde iken de **iratçı** (rentier) idi. Onun için, Türkiye'nin antika tefeci-bezirgân sermayesinin iratçılığı ile çabuk, neredeyse kendiliğinden koklaşıp kaynaştı. "Hacı hacıyı Arafat'ta, it iti kalafatta" dediğimiz oluşla, iki hazır yiyici yerli-yabancı sermaye, daha ilk adımda Türkiye'yi

haraca kesmekte kolayca el ele verdiler. Bu "Menfaat evlenmesi" idi. Evlenmede iki yan nasıl gerekliyse, bu gelin güvey oluşta da hem yerli hem yabancı sermayenin bulunması kendiliğinden anlaşılır. Ecnebi sermaye Türkiye'yi "iğfal" etmemiştir. Yerli sermayemiz adlı yosmamız ona çılgınca gönül verdiği için, yabancı sermaye aralık bırakılmış kapıdan, Türkiye'de "hovardalığa" girmiştir.

Bu olay, Türkiye'nin eski geleneğinde en köklü gerçektir. Bir kaç yüzyıl önce, bir yol daha gene "Ecnebi" bir sermaye zamparası (Madam Roksalâna'ların, Frenk Beyi'lerin "Dolap" adlı Yahudi sermayesi) Türkiye topraklarına girmiştir. O zaman da Türkiye içinde Tefeci-Bezirgân yerli sermayenin çoktan hazırladığı zemin olmasaydı, Kur'ânı Kerimin yasak (haram) ettiği fâizciliği Müslüman olmayanların paravanası ardında yapmak için **"Sulu mukabelehâne**"ler (Hamam âlemleri) işlettiren, herkesin bildiği bu şeriata aykırı fuhşu kitabına uyduran ünlü paşalarla beyler bulunmasaydı, yabancı sermaye, İspanyol Yahudiliği kılığında, Devlet kanalıyla bütün toplum topraklarına rahatça el koyamazdı.

Türkiye toprak ekonomisindeki ilk **Dirlik Düzeninin** yerine, tefeci-bezirgân sermayenin şartsız kayıtsız egemen olduğu **Kesim Düzenini** (Mukataaları) geçiren "DOLAPÇILIK", görünüşte çok haklı bir gerekçeyle tutunmuştu. Devlet hazinesi bomboştu. Kamu toprakları (Miri arazi) dolapçılığın emrinde **"MÂLİKÂNE"** kılığına sokulursa, ömür boyunca (Kayd'ı hayatla) **"kiralanmış"** sayılacaktı. Mal gene mülk olarak milletindi, korkulmasın! Şeriatça "kiracı" durumunda olan "Mâlikâne sahibi", ilkin peşin para **(MUACCELE),** sonra da taksitli kira **(MÜECCELE)** ödeyerek, Kamu hazinesini (Beytülmâl'i Müslimin'i) parayla dolduracaktı...

Bu alaverenin sonucunu biliyoruz. Allah'ın Şeriatı adına, erken ve geç ödemelerle **"Kiralanmış çiftlik"** sayılan geniş İmparatorluk toprakları, kapanın elinde kaldı; bu günkü anlamıyla **"Mâlikâne"** bir kaç nesil sonra kiracının özel kişi mülkü biçimine soysuzlaştırıldı. Şeriat (Anayasa) çiğnendi...

Demek yerli sermaye-yabancı sermaye oyunu: Millet malını özel kişilere aktarma gibi açık kanunsuzluğu (Şeriat düşmanlığını) "kitabına uydurmaktı". İslâm dininde **"RIBÂ"** (tefecilik, fâizcilik) haramdı (yasaktı). Araya toplum toprakları konularak, tefecilik ülke ölçüsünde egemen kılınırken, Allah değilse bile kullar aldatılmak isteniliyordu. Batı Ortaçağında Avrupa toprak ekonomisini haraca kesen Hıristiyan Kilisesi de, İsâ dininde haram olan fâizciliği maskeleyip, kendi din derebeyliğini buna benzer gerekçeler ve yollarla kurmuştu.

Modern Kapitalizm, Osmanlı toplumunda dört yüz yıldan beri başarıyla oynanmış o Ali Cengiz oyununun sınangılı geleneğine uydu.

İKİNCİ: MODERN KAPİTALİZM OYUNU

(Biz Bize Nasıl Benzedik)

Kamu Hazinesini sözde kazandırmak için uygulanan Kesim düzeni dolapçılığı Türkiye'yi çökerte çökerte, 19. yüzyılda Osmanlı Devletini iflâs uçurumuna çoktan yuvarlamıştı. Kamu Hazinesi gene bomboştu. Ve bu sefer Kamu toprakları da deve edilmişti. Yüzyıllar önce miri topraklar "Mâlikâne" adıyla verilmişti, kiracılar elinden bir daha geri alınamamıştı. **"Hayırlı Tanzimat"** bu oldu bittiyi, Batı Avrupa zagonu altında, **"Batılılaşma"** kanunlarıyla kesinleştirmişti. Elde, **EVKAF** topraklarından başka yarı Devlet toprakları kalmıştı. Batılı Burjuva sınıfı, Kilise mülklerini Devrimle talan edecek güçteydi. Bizde, evkafın özel sermayeye aktarılması 1908'den beri bu gün de tamamlanamadı. Devlet toprakları aynı tempoyu güttü. Derebeyi Devleti kartal gibiydi. Onu teslim almanın yolu, Batıda borca batırmaktı.

Kesim Düzenindeki antika dolapçılar, hiç değilse **"Muaccele"** ve **"Müeccele"** paralarını kira biçiminde ödedikleri için, Devlete verdikten sonra, bir daha geri alamıyor, hele faiz falan isteyemiyorlardı. Modern Batı Kapitalizminin Devleti ve Milleti sömürme sistemini "Hayırlı Tanzimat" reformuyla koku alırca irkilip benimseyen eski "dolapçı" yerli malı sermaye, hemen omuzdaşı batı sermayedarlığının finans kapitâl okuluna yazıldı. Batakçı Devlet ondan "Ödünç" (istikraz) almaya görsün, önünde sonunda yakayı ele verip haraca bağlanacaktı. İki yüz elli yıldır depreşen "Modernleşme" (Çağdaş uygarlık) hareketlerinin öz temeli bu davranış oldu. Eskiden küçük derebeyilerle küçük üretmen ve mülkiyet sahiplerine karşı oynanan **TEFECİLİK,** şimdi bir milletin bütün zenginlik kaynaklarından pay alabilen Derebeyi Devlete karşı: Şirket, banka, kasa vs. gibi adlarla, **MODERN İRATÇILIK** kılığına girdi. **Bizi bize benzeten ilk gerçek budur.**

Abdülhamit, ilk Millet Meclisini sırf yerli yabancı sermayeden ödünç para bulmak, en başta **"Dahili istikraz"** (İçerde ödünç) yapmak için açmıştı. Sermaye; bir yanda Abdülhamit'i "En büyük müceddıtler (Yenilikçiler) sırasına koyuyor, tanrının gizli lütuflarının açıklanması" sayıyordu. **(Mebusların cevabı)** Öte yanda, **"Maliye dengesi"** konusuna gelince: "Şan ve büyüklüğünün korunma sebebinin, her işin başı para olduğunda ve adaletin emrinin gereği gibi uygulanması için memleketimizde aranan şey olarak, kişi özgürlüğünün sağlanması gerektir" diyordu. Adalet ve Hürriyetin ise: "Tabii zenginlik kaynaklarının işletilmesi"nde, **"Özel kişi girişkenliklerinin kolaylaştırılması"** (teşebbüsât'ı hususiyyenin teshili) demek olduğunu **(Âyânın cevabı)** Padişaha anlatıyordu. Ancak bu şartla Abdülhamit'in kılına dokunmayı aklından geçiren yok edilecekti.

"Padişahlığın yüksek, bağımsız şanına dokunur kısmi veya toptan eğilimler oluşması halinde, yasaklanıp yok edilmesini işlerin en öncesi sayarak, kalben ve lisan olarak hepsi birden, her türlü fedakarlığı kabul ederler ve bu uğurda can vermekle iftihar ederler" idi. **(Âyanın cevabı)**

Fakat iş paraya dayanınca, Derebeylikle Sermaye arasında pazarlık kızıştı. **Hüsnü Efendi:** "Tüm sanayiin Avrupa tekelinde bulunmasından ötürü geçim işi ve idarece güçlükler çekmekte bulunan halk fukarası"nı (51. Oturum, 16 hazır) öne sürdü. Özel Sermaye, Türkiye halkının istibdat soygunundan hoşnutsuzluğunu Devlete karşı kullanarak, az parayla çok faiz kopartmayı savunurken, bir gerçeğimizi açıklamış oluyordu. Türkiye'de yalnız **bezirgân** ve **tefeci** sermaye gelişkindi. Sanayi, yâni ticaretin de, bankacılığın da, kâr ve iradını garantileyecek modern üretim temeli **"Avrupa tekelinde"** idi. **Bizi bize benzeten ikinci gerçeğimiz buydu.**

Demek Türkiye'de sosyal sınıflar ve sermaye yok değildi. Yok olan modern sanayi idi. Özel Sermayemiz böyle bir üretim temelinden yoksun ve hazır yiyicilikte iratçı derebeyilerden farksız olduğu için, "Ziyb-evreng'i Hilâfet'i islâmiyye ve ziyver-efzây'i serir'i saltanat-ı Osmaniyye velinimet'i biminnetimiz efendimiz hazretlerinin" (Abdülhamit'in) önünde dört kat eğiliyordu. Abdülhamit, bu pinti vurguncu sermayeden güzellikle para çıkmadığını görünce, ihtiyacın en az iki katı fazla gelen memurları, "Tenkıyhât" (kadroları azaltma) ile ürküten özel sermayeye karşı hafiyeleştirdi. 31 yıllık istibdat başladı. 1877 yılı "Atiyye", "ihsan" (bahşiş ve sadaka) diye selâmladığı siyasi iktidarı elinden kaçıran Özel Sermayemiz, ekonomi iktidarını çoktan ele geçirmiş, Devleti ister istemez haraca bağlamıştı. Üçte bir yüzyıl sonra, ayni Abdülhamit müstebidine ikinci defa **"Hürriyet**"i ve **"Anayasa**"yı ilân ettirene dek, yabancı sermaye ile yerli sermayemiz yapmadığını bırakmadı. Yabancı sermaye ile işbirliği nicedir almış yürümüştü. Yerli Sermaye, üretim rotasını tekelinde tutan yabancı sermayenin dümen suyundan gitti. **"Con Türk**"lük ister istemez **"Kökü dışarıda"** kaldı. **Bizi bize benzeten üçüncü gerçeğimiz bu oldu.**

O zaman derebeyilerimiz de, özel sermayemiz de bir noktada birleştiler: Güç, kuvvet Avrupa'dadır. Abdülhamit, "Osmanlı devletini Avrupa devletleri topluluğuna bağlayan dostça ilişkiler ve iyi geçinme niyetini bir kat daha doğrular" umudundaydı. Özel Sermayemiz ise kendisini **"Avrupa toplumuna bağlayan dostluk münasebetleri ile iyi geçinme niyetini"** pratikçe **KUMPANYA=ŞİRKET** biçiminde **"bir kat daha"** ilmikledi. 1850'den 1950'ye dek en az yüzyıldır sürüp giden her şeyimiz gibi, ŞİRKET serüvenimizde de yalnız yabancı parmağını bulmak, yabancılara

Türkiye'de sağlam yataklık eden asıl yerli kapitalist sınıfımızı hiçe saymak gibi tek yanlılık olur. Sömürge ile yarı-sömürge arasındaki fark burada gizlenir. Sömürge'de: Yabancı kapitalizmin doğrudan doğruya **kendisi** bir ülkeye **zorla** girip yerleşir. **Yarı sömürgede:** Yabancı sermaye, yerli antika sermayeyi kendisine **aracı** (ajan, komisyoncu) yaparak bir ülkeyi **kolayca** sömürür. Türkiye'nin yarım sömürgeleşmesi, Osmanlı İmparatorluğunda yabancı sermayeye **yataklık** (yahut ortaklık) edecek bir yerli sermayeci sosyal sınıfın daha önceden varoluşunu belirtir. Anadolu'da her "cahil köylü" nün bildiği gibi, kendisine yataklık edecek kimsesi bulunmayan eşkıya, soygunculuğunu sürdüremez. Boyuna yabancı sermayenin "günahına" gireriz; ona Türkiye'de yataklık ve işbirliği biçiminde suç ortaklığı yapan yerli sermaye bulunmasaydı, haddine mi düşmüştü yabancı sermayenin, Türkiye'yi o denli elini kolunu sallayarak haraca bağlayabilsin? **Bizi bize benzeten dördüncü gerçek budur.**

Bütün bu ve benzeri gerçeklerimizin **"orijinallikleri"** ne olursa olsun, Batı kapitalizmiyle **sıkı fıkılığı,** gerek ekonomi temeli, gerek sosyal sınıflar ve tümüyle üstyapı bakımından besbellidir. Yirminci yüzyıl Türkiye'mizi, dünyadan ayrı bir yıldızda "sınıfsız" bir toplum gibi koyarak yola çıkan ulusal ve uluslararası **"Dokt-İdeolog**"larımız o gerçeklerimizi atlıyorlar, pas geçiyorlar.

TARİHTE İŞÇİ SINIFIMIZ

Formül ezberlemeye alışık olanlara paradoks gibi gelecek ama, Türkiye'de işçi sınıfı belki modern Avrupa'dakinden önce vardır. Bunu, iki anlamda biz söylemiyoruz, Tarih belirtiyor.

I- Kadim Tarih Bakımından

Marks, 7 Temmuz 1866 günlü mektubunda Engels'e şunları yazdı: *"İşin üretim araçlarıyla teşkilâtlanma determinasyonu (belirlenişi) üzerine olan teorimiz, insan öldürme endüstrisinde olduğu kadar parlakça başka nerede onaylanıyor?"*

"İnsan öldürme sanayii": "Savaş ve onun aracı ordu teşkilâtı ve tekniğidir" Marks'a göre, *"askerlik sistemi, kurulduğu günden beri, Antika Tarih Ummanı ortasında, bir küçük ada gibi kalmış, neredeyse Modern çağ kurucusu kapitalizm taslağıdır."* 25 Ağustos 1867 günü Engels'e yazdığı başka bir mektubunda Marx, gözüne keskince çarpan fakat "Kompetansı" olmadığı için içine giremediği, incelenimini Engels kardeşinden beklediği konuyu bir daha neşterler:

"Genel olarak Ordu, ekonomi gelişimi için önemlidir. Örneğin, tümüyle gelişmiş gündeliği (işçi ücretini) ilkin ordu içinde buluyoruz. Romalılarda

peculium castiense (kamp askerinin ücreti) âile babası olmayanın taşınır mülkiyetini tanıyan ilk hukuk şeklidir. Fabri (askeri işçi)lerin loncalarındaki lonca düzeni de öyledir. Makinelerin büyük ölçüde uygulanması da öyledir. Hattâ, metallerin özel değerleri ve para olarak kullanımları, Grimm'in Taş çağı bir yol geçti miydi, aslında metallerin savaş için taşıdıkları önem üzerine dayanıyora benzer. Gene bir üretim dalının göğsünde işbölümünün açılışı, ilkin ordu içinde yapılmıştır. Burjuva toplum şekillerinin bütün tarihi, orada, göze batarca özetlenmiş bulunuyor."

Acep, Türkiye'de işçi sınıfı var mıydı? Çağdaş proletarya mıydı, değil miydi gibilerden ince ince, sinek kaydı kıl kesen aydın baylarımıza düşünce pekliği çektirmesin. Osmanlılık, söz yerindeyse, ilkel sosyalist toleransının, Göçebe demokrasisinin yarattığı Yeniçerilik **vurucu gücüyle** kurulmuş bir Devlet ve İmparatorluktur. Osmanlı ordusu, kapitalist ordusu gibi ekonomi hayatından ve Toplum üretiminden koparılıp, halktan sanıldığı kadar tecrit edilmemişti. İlk Türk ordusu, geçtiği toprakları, yalnız sosyal ve ekonomik mecaz anlamında değil, gerçek toprak işleme anlamında da buldozer gibi tesviye ede ede yol yapan, çığır açan, köprüler kuran, kervansaraylar, hanlar, hamamlar, su yolları, kaldırımlar, din siteleri (câmi külliyeleri: Tapınak-Pazar-Bilim üçüzü) vb. kamu yararlı bayındırlıkları işleye işleye yürüyen, yayılan bir gündelikçi işçiler ve teknisyenler ordusu idi. Sonra, derebeyileşme azıtınca bozuldu.

Türkiye Devletinin dört güdücü sınıfından ikisi: İLMİYE (Bilginler sınıfı)nın büyük çoğunluğu ile SEYFİYE (Kılıçlılar sınıfı)nın çelik çekirdeği olan Yeniçerilik, ALUFE (yulaflık) adı verilen (Roma askerinin **peculium'u** gibi) **gündelik akçayla** çalışan ücretliler yığınıydılar. Devletin Mülkiye (İdare) ve Kalemiye (Maliye) sınıfları ile toplumun Tefeci-Bezirgân sermaye zümreleri gibi TOPRAĞA el koymuş, üretimi kontrol eden kümeleri Hazineyi tam takır edip **"Züyuf akça"** (Kalp para) çıkardılar mıydı (Enflâsyon) İlmiye ile Seyfiyyenin gündelikleri düştükçe, kendileri **"Kazan kaldırmak" ve Şeriat** (Sosyal Adalet) aramak zorunda kalıyorlardı. Derebeyileşme yüzünden aldığı soysuzlaşma biçimleri ne olursa olsun, o Şeriat uğruna Kazan kaldırmalar, Türkiye ortaçağında kopmuş ilk ücretli işçi grevleri taslağı idiler.

Marks'ın haklı olarak üzerinde durduğu, fakat incelemeye vakit bulamadığı Ordu olayları bakımından, Yeniçeri teşkilâtı ve düzeni, modern Toplum tohumu karakterini taşıyorsa, aşırılığa gitmeksizin denilebilir ki, Osmanlı Türkiye'si ücretli işçilerin **Anayasası** (Şeriatı) ve **Vurucu gücü** (Gündelikçi ordusu) ile yaratılıp örgütlenmiş bir devlet idi. Demek Türkiye'nin Tarihsel ve Ekonomik-Sosyal gelişiminde sermaye hiç bir zaman üretici ve

olumlu bir güce eremediği hâlde, modern gündelikçi işçiyi andıran yığınlar, hiç bir vakit eksik olmadı. Bu yığınların çağdaş proletarya kadar hür ve bilinçli bulunamayışları, o zamanki tekniğin seviyesiyle belirli olmakla birlikte, çalışma ve yaşama şartları, örneğin maden işlerinde bugünkünden pek farklı değildi. Daha düne kadar Ereğli, Zonguldak madenlerinde angaryacılığı andıran çalışma mükellefiyeti, tıpkı, 1212 (1798) yılı Keban, Ergani, Gümüşhane kadıları ile mütesellimlerine gönderilen şu fermanın aralığından sezilebilir:

"İçlerinden bazı bilinçsiz ve yabani hayvan makulesi (türü) olan fesatçılar, ikide bir kendileri gibi hafif akıllı olanları tahrik ve güçsüz ve yararsız maddeler için, gâh Âsitane (İstanbul) tarafına gelmek ve gâh başka yerlere gitmek sevdasıyla, madenciler reâyâsı arasında dedikoduya kalkışmak ve bu boş lâfları öteki madenciler tayfasını dahi işgal idüp, iş düzenlerinin bozulmasına sebep olup ve aslında maden reâyâsı her gün cevher çıkartıp, her an ve zaman furun yakmakla uğraşmak, geçimleri için gerekli iken, bu çeşit söz karıştırmak (halt'ı kelâm) sebebiyle... Mukataası şartları gereğince, madenciyan tayfası gerek birbirleriyle ve gerek başkasıyla dâvâlı oldukta başka eyalete ve vilâyetlere ve Âsitâne yanına getirilmeyip bulunduğu yerin İş-emini marifeti ile ve Şeriat marifetiyle hallerine fasıl verilmek.." (Osman Nuri: Mecellei Umur'u Belediye'den, H.A. notu) kayıtları besbelli, taşradaki sivil işçilerin başkentteki asker gündelikçilerle tanışıp kaynaşmasından doğabilecek tehlikeleri önlemeye çalışıyordu.

Yeniçerilik kaçınılmaz derebeyileşme gidişine girdi. Toprak üretiminin aşırı çapulu, dolayısıyla züyuf akçadan Demoklesin kılıcı işledi. O nedenlerle gittikçe esnaflaşan Yeniçeri hareketleri, Ortaçağın bilinçsiz ve sonuçsuz esnaf ve köylü ayaklanmaları kılığına girince, kan ve ateşle bastırıldı. **Yeniçeri Ocağı** söndürüldükten sonra da kurulan Ordu sistemi, gene **"Asker Ocağı"** adını almakta devam etti. Ordu sanayi, eski tarihsel özünü daha modern yeni şekillere kavuşturdu. Dört yüz yıllık sosyal gelenek-göreneklerde çok büyük değişiklikler olmadı denilebilir. Türkiye'de Ordu, her modernleşme hareketine motor ve öncü kesildi. Bu özellik, ekonomik ve sosyal tarihimizin maddesine uygun, derin köklü ve anlamlı ulusal geleneklerimizdendir. Ve geleneğin temelinde, derebeyi **kabuklu** gündelikçi işçi sınıfının çağdaş uygarlığa el sallayan özü yatmaktadır.

II- Çağdaş Tarih Bakımından

Doğrudan doğruya çağdaş proleterliğinde kuşku götürmeyen işçi sınıfımızın sosyal Tarihi de, gene Türkiye de Modern yerli Özel sermaye

tarihinden çok önce başlar. Bunu en ufak araştırmalar bile gösterebilir:

"Bizde ilk defa yoğun bir durumda işçilerin, demiryolları, ikinci Mahmut devrinde kurulan harp sanayi ve sanayi işçilerinden daha eski bir geçmişe mâliktirler... Büyük tarımın gelişimi, demiryolları gibi bayındırlık işleri çevresinde bu tarz mevsim işçileri toplanmıştı. Vaktiyle Anadolu Demiryollarında çalışan inşaat işçileri de bu toprak işçilerinden daha kötü durumda idi. Çalıştırılan işçilere saat başına para veriliyordu. Dinlenme zamanlarında gündelik işlemiyordu. Bu yordamla işçileri sömüren hat müdürlerinden Fon Kölmann: "Yerli işçiler bir lokma kuru ekmek, iki çürük zeytin ile geçinebilir" demişti. Bu söz pek meşhur olmuş, Anadolu'da iş yapacak olan Avrupa kapitâlistlerinin maliyet fiyatı hesaplarına pek yaramıştır." (Hüseyin Avni: 1908 de Ecnebi Sermayeye Karşı İlk Kalkışmalar, s.7,10, İstanbul 1935)

Demek, bizim antika Tefeci-Bezirgân yerli sermaye; henüz yabancı finans kapitalle kaynaşıp bir tek vücut olarak modernleşmeden önce, Ordumuzun, Devletçiliğimizin.. ve yabancı sermayenin çalıştırdığı işçi sınıfımız vardı. **"Büyük Tarım"** denilen pamukçuluk da, madencilik de Batı kapitalizminin gelişen dokuma vb. sanayine ucuz hammadde yetiştirme itkisiyle doğmuştu. Orada da özel sermaye milli bir kılığa girmeden önce yerli milli Türkiye işçi sınıfı çağdaşlaşmıştı.

"Mevsim işçileri dışında, daha çok sürekli işçi yığını maden sanayinde görülür." Zonguldak'ta maden müdürlüğü yapan Dilâver Paşa, angarya usullerine göre bir işçi tüzüğü yapmıştı. Bu tüzüğe göre, Zonguldak köylüsü 13 yaşından 50 yaşına kadar, bir ayda, 15 gün tarlada, 15 gün de madenlerde çalışmak için zorla mükellefiyete tâbi tutuluyordu.. İş saatleri gün doğuşu, gün batışı diye hesaplanıyordu. (H.A.: Keza, s.2) *"İşçi kulübelerinin yanı başındaki ahırlar, sıhhat şartlarına daha uygun yapılmıştı. İşçilere özel hastane, hattâ doktor bile yoktur. Hastalanan işçi bir ata bindirilerek köyüne gönderilirdi."* (Ahmet Naim: Uzun Mehmet'ten Bu Güne Kadar Zonguldak Havzası, Keza) *"Daimi işçi tiplerini demiryollarında bulabiliriz. Anadolu'da ilk Demiryolu, İngiliz sermayecileri tarafından 1856'da kurulmuştu. Bu tarihten beri, çeşitli kapitalistlerce kurulan hatların çevresinde önemli denecek kertede bir işçi kalabalığı dolmuştu."*

"Gardöfren, makasçı, ateşçi, geçit bekçisi, hat muhafızı... az ücret alan ve az ücret almalarına karşılık en çok, hattâ daima tehlikelere göğüs geren biçarelerdir. İdareyle çalışanlar arasında ihtilâf çıkarsa, iki taraf birer hakem seçerler. Bu ikisi müttefikan üçüncü bir hakem seçemezlerse: İşbu seçim, Almanya Fehametli Devletinin Dersaadet Konsolosu cenapları tarafından yapılır." (Hüs. Av.: Keza, s.14,15)

Türkiye İşçi sınıfının alın yazısı ile ilgilenen tek aydın, Türk olmayan bir doktordur:

"Ayağı nasılsa bir vagon tekerleğine kaptırılarak sakatlanmış ve bir ayağını yitirmiş, üç ay hastanede kalmış.. işçi. Bu üç ay içinde idare (işçinin) maaşını kesmiş, bir istisnâ olmak üzere (bin bir yüz suyu dökül-dükten sonra) hastane masrafı verilmiştir... Bir işçi tren altında kalır, derisi yüzülür, kaburga kemiklerinden iki üç tanesi kırılır. Uzun süre hastanede yatmak zorunda kalır. Yattığı zaman için kendisine para verilmez. Memurların ve işçilerin idareye karşı gösterdiği duygu saygı değil, düşmanlık duygusuydu. İşte bu gibi duygular memurların yüreğinde o kerte birikmişti ki, bir gülle gibi patlamasına ufacık bir sebep aranıyordu. O sebep, o vesile de, grev meselesinde kendi kendini açığa vurmuştu." (Dr. Arhangelos Gavril: Anadolu-Bağdat Demiryolları İdaresinin İçyüzü, 1908, Keza, s.16)

Bu gün aynı Zonguldak'ta kurşunlanırlarken bir doktrin **"tahriki"** ile suçlandırılan maden işçilerine, mutsuz ağabeylerinin bıraktıkları kötü miras tam 58 yıl önceden kalmıştı.

"HAYIRLI" ŞİRKET

Sosyal ve ekonomik gerçeklerimizi daha yakından görmek için bir kaç örnekleme yapalım.

Ecnebi sermayenin Türkiye'ye bütün imtiyazlarıyla ve resmen **GİRİŞİ,** Türkiye'nin **"Batılı müttefikleri**"nden ilk **"yardım"** görüşü ile başladı. Devlet hazinesi öylesine boşalmıştı ki, onu yerli sermayeye borçlanmakla kapatmak elden gelmiyordu. İlk büyük **dış** ödünç (istikraz), Abdülmecit'in Londra ve Paris'te iki finans kapitâl (Mâliye) grubundan aldığı 3 milyon sterlinlik 1854 istikrazı oldu. Oysa Türkiye'nin **içinde** ilk **Yerli Şirket** ondan dört yıl önce kuruldu. *"Rahmetli Mustafa Reşit Paşanın başvekilliği fâsılalarından birinde, (l267 tarihinde 1850 yılı) adı geçen başvekilin katılan yardımı ve rahmetli Fuat ve Cevdet Paşaların girişkenlikleri ile Şirket'i Hayriye'nin kurulduğu bilinmektedir."* (Abdülehad Nuri: "Türkiye Seyr'i Sefain İdaresi Tarihçesi, s.15, İstanbul, 1926)

Şirket girişkenliği nereden doğdu? İlk "Yabancı Ödünç"ünden bir çeyrek yüzyıl önce Türkiye'ye **Avrupa tekniği girmiş çalışıyordu.** *"Tersane için 1243 (1827) yılı ilk buhar makineli gemi (vapur) satın alınmış ise de, kıyılarımızda buharlı teknelerin gidiş gelişleri l260 (1843) yılına kadar geri kalmıştır. İtiraf edelim ki, memleketimizin haris komşuları kıyılarımızdan bizden önce yararlanmaya koyulmuşlar, bu ulu işte de bize öncü olmuşlardır. Çünkü Tersanenin şu uyanıklığı, bir*

iki ecnebi vapurunun Boğaziçi'ne yolcu götürüp getirmekte olmalarını görmekle hasıl olmuştur." (AN: Keza, s.l4)

Bu "Uyanıklık" gene devlet eliyle Özel Sermayedar yetiştirmek prensibini güttü. Boğaziçi'yle Marmara'ya (Gemlik, İzmit, Tekirdağ'a) giden 2 vapur, çarçabuk Tersaneden (Devlet İşletmesinden) ayrıldı. "Eski Mısır vâlisi Abbas Paşanın oğlu ve Abdülmecit Hânın kızı Münire Sultanın kocası İlhami Paşa gözetiminde (nezaretinde), Mustafa Fâzıl Paşa ve Bogos Beyin idareleri altında" bir yarı derebeyi-yarı burjuva yeyim yeri kılığında **"Fevâid'i Osmaniyye"** (Osmanlı yararlanışları) adlı şirket melezine çevrildi. Dikkat edelim, henüz **yerli** girişkenlik Devlet malına el koyuyordu. Arkasından, bu gediği daha çok genişletmek için yabancı girişkenlik ünlü **"UZMAN"** hastalığımızı depreştirdi.

(Fevâid'i Osmaniyye) "Gereği gibi hem kendisi, hem de halkı faydalandırıyordu... Bonald adında bir Fransız, Fevâid'i Osmaniyye'nin işlemleri Fransızca olur, idaresi yabancı ellere verilirse daha çok faydalı olacağından konu açarak idarenin kendisine verilmesini arz etmenin yolunu bulup ve böyle bir padişah buyrultusu (irade) elde etti." (Keza, s. 15)

Bu bir antr-akt (perde arası) geçit oyunu idi. Padişahların ve ihtilâllerin üstünde veya altında oynanıyordu. O geçit konaklarının amacı, başlıca dört noktada toplanabilirdi: 1- Türkiye'de kapitalist mülkiyet münasebetlerini geliştirmek, 2- Türkiye'yi Batı kapitalizminin savunucusuz açık pazarı yapmak, 3- Türkiye'de ecnebi sermaye maşası bir yerli sermaye yaratmak, 4- Türkiye işçi sınıfı ile çalışan halk yığınlarını sindirip sömürmek. Bütün bu genel sonuçların özel uygulanışlarını **"Seyr'i Sefâin İdaresi Tarihçesi"** kitabında heyecanlı bir roman gibi okumak güç bir şey değildir.

Bu sonuçlar hangi mekanizma ile bu kadar çabuk, kolay ve rahatlıkla işleyebildi? Yerli ve Yabancı sermayelerin dünyaya örnek olacak kertede sarsılmaz işbirliği neden ve nasıl kaçınılmaz oldu? Önce buna kısaca değinelim.

OSMANLI BANKASI SALTANATI

Kırım savaşına sokulan Türkiye, kaba Yahudi düşmanlığı hikâyesindeki **"İğneli fıçı**"ya düşmüş gibi oldu. Fıçının dört yanını Batılı kapitalist dost ve müttefikleri sarmıştı. Türkiye'ye, "Kaç ben kurtarayım!" diyorlardı. Türkiye hangi yana kurtulmak için atılsa, orada sivrilen "İstikraz" iğnelerine gövdesiyle saplanıyor, kanıyordu. Osmanlı borçları tam öyle başladı.

1854 yılı, Kırım Savaşının silâh arkadaşları olan Londra ve Paris finans gruplarından, Türkiye yüzde 6 faizle 3 milyon sterlin, 1855 yılı Roçilden yüz-

de 4 faizli 5 milyon sterlin borç aldı. O zaman bir sterlin 110 kuruştu. 1958 yılı bir Reşat altını 161,63 TL bir sterlin 177 TL.sı olduğuna göre, o ilk borç şimdiki kâğıt parayla 1,6 milyar TL'sı eder. Bu günkü ufacık Türkiye'nin 1962 yılı 18,5 milyar borç yaptığı düşünülürse, Koskoca Osmanlı İmparatorluğu için bir buçuk milyar borç küçümsenebilir. Fakat, "Batılı müttefiklerimiz" Padişahlara güvenmiyor, alacaklarını sağlama bağlamak için, verdikleri ödünçlere karşılık, Mısır vergisinden başka, Türkiye'nin genel gelirleri, hele İzmir, Suriye gümrük gelirleri karşılık tutuluyordu. Padişah ölür, paşa asılır: Devlet kalırsa geliri Batı bankerlerine yarardı.

Üç dört yıl sonra, borçları önünde iflâs eden Türkiye, gene Batılı dostlara uyup çıkardığı kâğıt paralarının 3,5 milyonunu (Şimdiki 560 milyon) piyasadan kaldırmak için 600,000 sterlin (Bugünkü 120 milyon TL) borç alınca, Batılı müttefiklerimiz, artık Türkiye gümrüklerini: "Hâmiller (borç senetlerini elinde tutan alacaklılar) mümessillerinden bir heyetin gözetimi altında tahsil" etmeye geldiler. İkisi Savaş masrafı, biri gene savaş açıklarını "kaime" (kâğıt para) ile kapatmak için yapılmış üç borç, Türkiye'yi borçlar "Fâsit dairesi" içine hapsetti.

Ondan sonra hemen hemen -tefeci eline düşmüş köylü gibi- borç ödemek için yeniden borçlanmalar birbirini kovaladı. Çünkü alınan ödünçlerin faizleri bir yana, bir de **"İhraç kıymeti"** denilen oyun vardı. Hacı ağa köylüye yüz lira borç verir, senedine 200 lira borç yazar. Batılı dostlarımızın da 100 liralık borç senedi aldıkları zaman Türkiye'ye gerçekte 50 lira verdikleri oluyordu. İhraç kıymeti bu idi. Yüzde elliden düşük ihraç kıymetleri bile vardı. 1874 genel borç tahvilleri, yüzde 43,5 ihraç kıymetli idi: Türkiye 43 buçuk lira ödünç alıyor, 100 lira borçlu çıkıyordu. Yüzde beş faiz böylece yüzde 12'lere çıkmış oluyor, ayrıca alacaklı dostlara havadan her 100 lirada 56,5 lira fazla borçlanılıyordu.

Böyle bir "Rezil çember" içine düşülmek kimseyi rahatsız etmiyordu. Çünkü, Türkiye'nin egemen sosyal sınıfları derebeyiler de, kendi toprakları içinde yerli tefeci-bezirgân sınıflarından aynı ağır şartlarla borç alındığını biliyorlar ve o sosyal düzeni savunuyorlardı. Türkiye içindeki bezirgân ve hacı ağalar, Türkiye çalışan halkından yüzde yüz, üç yüz, sırasında bin aldıkları için, "gâvurun" görünüşte yüzde beş altı faiz istemesini, dostlukların en fedakarcası bir davranış sayabiliyorlardı. Çünkü, yabancıdan yüzde beş, on faizle alınan paralar, Türkiye içinde sermaye edinilip, Türk üretmenlerinden yüzde yüz, üç yüz faiz sızdıracak biçimde işletilecekti. O yüzden, ecnebi tefeciliği bey ve efendilerimizin hiç birisine anormal veya olağanüstü bir vurgunculuk gibi görünmüyordu. İhraç kıymetlerindeki aşırı insafsızlığın Devleti iflâsa götürdüğüne gelince, aslında sermayedârlarımızın istedikleri de

bu Derebeyi Devletini bir an önce çökertip dize getirmek ve en sonunda teslim almaktı. Bu bakımdan yabancı sermaye dışardan, yerli sermaye içeriden elbirliği edip, Sebâ sedlerinin temellerini kazıyan fareler gibi, Osmanlı İmparatorluğu'nun temellerini aşındırmakta düşünmeden anlaşmış durumdaydılar. Sınıf determinizmi buydu. Aldanmak yok, elle tutulur hesap ve sosyal eğginlik vardı bu işte.

1860 yılı, Baron von Hirsch adlı bir "endüstri şövalyesi"nden adı 400, kendisi, yâni ihraç kıymeti 212 milyon frank ödünç alındı. Şarlatan hâpse girince, 1862 yılı gene adı 200, kendisi: ihraç kıymeti 136 milyon frank borca girildi. Her iki son ödünçle Türkiye, bu günkü para hesabı 240 milyon TL eline geçirmiş görünerek 392 milyon Türk lirası borçlu çıkartılmasını batılı dostlarının bir lütfu saydı. O yıl Türkiye'nin sırtından merkezi Londra'da **Otoman Bank,** öküzün derisinden çarık çıkarır gibi çıkartıldı. Ertesi yıl aynı şartlarla, kalp paraları değiştirmek için 150 milyon frank (7 milyon altın, 1,12 milyar bugünkü Türk lirası), Galata bankerlerinin alacaklarını karşılamak için 50 milyon frank (2,2 milyon altın 3520 milyon bugünkü Türk lirası) borca girilirken, beklenen misafir geldi: **Osmanlı Bankası,** sultandan daha egemen yetkileriyle Türkiye'nin başına oturdu.

Böylece Türkiye halkı karşısında sermayenin yerli yabancı ayırdı kalmamıştır. 3520 milyon alacaklı **Galata Bankerleri** (Yerli sermaye), 1.120 milyon kâğıt para oyunu ile Devleti Batılı dost finans Kapitale yeniden borçlandırarak, kutsal İmparatorluğun hazinesine ortak çıkmıştır. Bu yağmanın gerisi çorap söküğü gibi gitti. 1865 yılı, Türkiye ansızın borç ödeyemez duruma girince: **"Birinci Tertip Genel Borçlar Tahvilleri",** 1873 yılı: **"İkinci Tertip Genel Borç Tahvilleri",** 1874 yılı, Osmanlı Bankasına yeni imtiyazlar sunularak, 20 yıl kuponları ödeme kontratı ve **"Üçüncü Tertip Genel Borç Tahvilleri"** çıkarıldı... Ve 1789 Fransa'sındaki bir kaç şirket yerine, Türkiye'de "Allahuteâlâ" gibi bir tek kumpanya: Osmanlı Bankası "Her yerde hâzır-nâzır." Kurşuni devletlû "Eminance grise" oldu.

Kurnaz Batılı Finans Kapitalin **İngiliz-Fransız** kalesi, Türkiye'nin bütün gelir kaynaklarına davul zurna çalarak sahip çıkmak için, İslâv Barbarlığını koçbaşı gibi kullandı. Doğu Avrupa'nın bütün lenduha Antika İmparatorluklarını (Çar Rusya'sını, Avusturya Kayzerliğini, Osmanlı Sultanlığını) birbirine düşürdü; 1854 Kırım Savaşını dışarıdan içeriye soktu. 1866 Kandiya isyanı, 1869 Süveyş Kanalı isyanı, 1877 Plevne Savaşı, 1885 Doğu Rumeli'nin Bulgaristan'a katılması... Türk'ün belini kırdı. Borçlar bütçe açığını, bütçe açıkları borçları kovaladı. Harp ihtilâli, ihtilâl harbi kışkırttı.. Osmanlıya ne istenirse yaptırılabilirdi.

DÜYUNU UMUMİYE SALTANATI

Bir tek banka şirketinin şubeleri ve Kapitülasyon kuralları, Türkiye'nin gereği gibi sağmallaştırılmasında yetersizlik gösterdikçe, yeni bir örgüt gerekti. Orijinal ilk **"Karma Ekonomi"** kuruldu: **(Türk, İngiliz, Fransız, Alman, İtalyan, Avusturya)** İmtiyazlı Tahviller Hâmillerinin mümessillerinden derlenmiş: **"Düyun'u Umumiye Varidat'ı Muhassasa İdaresi"** (Genel Borçlar Tahsisli Gelirler idaresi) doğdu. **Mısır vergisi,** Osmanlı Bankası kanalıyla **İngiliz'e** kaptırılmıştı. **Tütün - tuz damga** resimleri - **ipek** âşârı, **balık** ve **av** resimleri **"İstanbul Bankalarına"...** 1881 yılı önceki finans kapitâl tekellerine: **Tünbâki** resmi, **Bulgaristan, Doğu Rumeli, Kıbrıs** gelirleri peşkeş çekildi. Gelirleri her yıl: artık hiç bir gerçek gücü kalmayan Devlet değil, yerli-yabancı SERMAYE hazretlerinin güvendiği **Düyunu Umumiye** toplayacak: 490.000 lirayı (Şimdiki 86 milyon Türk lirasını) **Galata bankerlerine** ödedikten sonra, kalanın 4/5'ini fâizlere, 1/5'ini Tahvilleri **"İtfâ"** (söndürmek) için ayıracaktı.

1888 yılı, Batı dünyasının yeni olduğu ölçüde daha yırtıcı ve atılgan bir finans kapital çetesi sahneye girdi: Prusyalı Yunker (Ağa-Paşa) yapısıyla Türkiye yapısına daha kolayca kaynaşıveren Alman Emperyalizmi, silah satmak üzere Doyçe Bank'tan verdiği 1,65 milyon **Sayd'ı mâhi** (Balık avı) ödüncü ile turnayı gözünden vurdu. 1890 yılı Düyûnu Umumiye İdaresi, çeşitli Türkiye Sancak (il) larının **"Hububat âşârını"** da ele geçirmeye girişti. Böylesine uslu **"yağma Hasanın böreği",** artık biricik Anonim Şirket geleneğini de çatlattı. 1888'den 1906 yılına dek Türkiye'de 94.885.000 frank sermayeli 3 ve 495.000 Türk lira sermayeli 2 olmak üzere 5 Anonim Şirket daha kuruldu. Bu günkü para ile 18 yılda 1 milyar liraya yakın (763,980 milyon yabancı sermaye, 79,20 milyon yerli sermaye) "yatırım"ıydı bu.

"Hürriyet", yahut **"Meşrutiyet"** adını alan 1908 Devrimini anlamak için her şeyden önce bu 1 milyarlık ve ondan önceki **ödünç** biçimli onlarca milyarlık finans kapital "Yatırım"larını göz önüne getirmek gerektir. 1854'ten 1903 yılına dek 50 yılda, Türkiye 26 finans kapital **"Ameliyatı"** geçirmiştir. "Hasta Adam"a her iki yılda bir para ve egemenlik ampütasyonu! O 26 ameliyat içinde yalnız 3 taneciği, hiç değilse görünüşte "olumlu" bir amaç gütmüştür: Demiryol. Onların karakteristiği de ötekilerden hiç ayrılmadı. 1870 yılı **"Rumeli Şimendiferleri İstikrazı"** için Bruxeiles'de Baron Hirsch'le bir anlaşma yapıldı. Alınan 254.430.000 franka karşılık 792.000.000 frank borçlu düşecektik. İdarecilerimiz gibi "asil" olan Baron, 100 liralık tahvilleri 42,5 liraya satarak 170 milyonu cebine indirince sırra kadem bastı. Şükredilmeli, Baron, "Endüstri şövalyesi" çıkmasaydı, bu günkü parayla 1 milyar 850 milyon lira karşılığında 21 milyar 300 milyon lira ödenecekti.

1894 yılı, bir finans grubu ile Doyçe Banktan **"Rumeli Şimendiferleri Avansı"** olarak 40 milyon frank (Bugünkü: 470 milyon TL); 1903 yılı, gene Doyçe Bank ile Anadolu Demiryolları Şirketinden **"Bağdat İstikrazı, Birinci Tertip"** olarak 2 milyon 376 bin (bugünkü: 380 milyon) lira alındı. **Rumeli demiryolu:** Girdiği yerde bir ihtilâl patlatarak, en sonra Balkan savaşı ile İmparatorluğun Rumeli topraklarını kopartmaya yaradı. **Anadolu demiryolu:** İngiliz grubu ile Alman grubu arasındaki Birinci cihan savaşını patlatarak, İmparatorluğun gömülme törenini sağladı. Modern finans kapitalin bir ülkede en **"olumlu"** davranışı da bu idi. O hengâmeler ortasında, Türkiye'nin varı yoğu SERMAYE'ye teslim edilmişti: Mısır vergisi, Hükümetin genel gelirleri, (özellikle: İzmir, Suriye gümrükleri), İstanbul gümrükleri ve oktruvası [giriş vegisi], tütün tuz, damga, içki, deniz ve kara avcıları, ipek âşârı, Bulgaristan, Doğu Rumeli, Kıbrıs gelirleri, geri kalan gümrük gelirlerinden 390.000 (şimdiki 30 milyon) lira, Tünbeki şirketi, Tünbeki gümrüğü artırımı, çeşitli toprakların öşürleri finans kapitalin elindeydi. Bütün bu alacakları ne Abdülhamit'in kişiliği, ne sallanan hafiye teşkilâtı sağlama bağlayamazdı. Bütün bir millet, olmazsa bir çok milletler, finans kapital burjuvazisinin iratlarını ödemeye kefil olmalıydı.

Fransız derebeyi Devletini yıkan burjuvaların alacağı 32 milyarsa, 1881 yılı Osmanlı Derebeyi Devletinin aldığı ödünçler, "Tenzilâta mahzar" edilen 13 milyarla, tam 30.4 milyar bugünkü Türk lirası idi. Rivarol'un 1789 Fransa'sı için söyledikleri, 1908 Türkiye'si için şöyle tekrarlanabilir: *"Şurası muhakkak ki, (Yerli-yabancı) bir çok burjuvalar (Türkiye'de) bir yeni düzen (Meşruti Hürriyet) istemişlerse, kamu borcunu Abdülhamit'in garantisinden daha sağlam olan Türk milletinin garantisi altında koymak için istemişlerdir."*

Türkiye 1854'ten 1914'e kadar 60 yılda 40 istikraz yaptı: Her 3 yılda 2 Ödünç! İstikrazların uzun yıllar durduğu iki devir vardır: İlki: 1874 ile 1886 da Düyûnu Umumiye Saltanatını Türkiye içine yerleştirme pazarlığının sürdüğü 12 yıldır. Türkiye'nin belli başlı gelir kaynakları üzerine finans kapitalin demir eli konulur konulmaz, istikrazlar çağı yeniden açılmış, 1886'dan 1896'ya kadar 10 yılda tam 9 istikraz yapılmıştır. Fakat ondan sonra gene epey ansızın bir tökezleme göze çarpar. 1896'dan 1909'a kadar geçen 13 yıl içinde, Finans Kapital hazretleri Türkiye'ye 2 istikrazdan başkasını yapamayıverir. Bu, o zaman için tesadüf gibi görünse bile, bu gün, olayların muhasebesi yapılırken açıkça görünüyor ki, Finans kapital tam o yıllarda artık Abdülhamit'e resmen rest çekmiş ve koynunda yetiştirip beslediği Con Türklerin gölgesinde gizli gizli kışkırtılan 1908

Devrimini beklemiştir. 1908'le birlikte "bekleyiş" biter. Sermaye efendimiz, istediği düzen kuruluncaya kadar sıkıca kapattığı istikraz kesesinin ağzını 1908 devrimi ile birlikte yeniden açar. Ve tâ 1914 yılına kadar hemen her yılda bir defa (hatta 1911 yılı 2 defa) ödünç verir. Türkiye'nin geriye nesi kaldıysa (gümrükler, âşârlar) ele geçirir. "Soma-Bandırma istikrazı", "Hudeyde-San'a istikrazı," "Konya ovasını sulandırma istikrazı, Doklar istikrazı, İanc hissesi istikrazı". Türk Milletini, Millet Meclisi aracılığı ile yeni tipte borçlanmalara doğru iter. O sırada şirket yatırımları görülmedik ölçülerde alır yürür. Türkiye'de 1883'ten 1908'e kadar 25 yılda yalnız 6 anonim şirket kurulmuştur. 1909'dan 1914 e kadar 5 yılda ise, 93 anonim şirket kurulmuştur. 7-8 yılda 1 şirket yerine,1 yılda 10'dan fazla şirket!

Kamu borçlarının millet garantisi altında sokuluşu, Lozan Zaferinden sonra 13 Haziran 1928 Paris anlaşması ile Osmanlı mirasına konmuş milletler arasında şöyle üleştirilmiştir:

	17.10.1912'den önceki istikrazların yüzdesi	**17.10.1916'dan sonraki istikrazların yüzdesi**
Türkiye'ye	62.25	76.54
Yunanistan'a	0.57	0.55
Suriye'ye	8.17	10,17
Yugoslavya'ya	5.25	-
Irak'a	5.09	6,25
Filistin'e	2,46	3,03
Bulgaristan'a	1,62	0,16
Arnavutluğa	1,57	-
Hicaza	1,13	1,39
Yemene	0,89	1,09

SERMAYE: HESAP VE GARANTİ İSTER

Türkiye ilk istikrazını 1854 yılında yaptı. Aradan 9 yıl geçmedi, biriken borçlar üzerine, yabancı alacaklıların mümessili olan dev finans kapital şirketi Osmanlı Bankası, Türkiye'ye bir Fatih gibi girdi. Girdikten sonra 10 yıl geçmemişti ki (1879), Osmanlı Bankası, yeni imtiyazlarıyla Türkiye'nin en büyük **EKONOMİK iktidarı** kesilmişti. Fakat, sermayenin yalnız ekonomi iktidarı yetmezdi. O, Devlet alacaklısı olarak **SİYASİ** iktidarı ele geçirmezse, ekonomi gücünün garantilenmeyeceğini biliyordu. Siyasi egemenliğini Tanzimat'tan beri zorluyordu. Namık Kemalleri, Con Türkleri onun için Avrupa'ya kaçırıyordu. Paşalar ve beylerle, sultanlar arasında

ikide bir patlak veren saray ihtilâlleri, en sonunda Abdülhamit'i, ilk Millet Meclis denemesine zorladı.

Türkiye'de ilk Parlâmento girişkenliğinin genel olarak SERMAYE, ve özellikle DEVLET ALACAKLILARI kampanyası olduğu, kısacık ömrü içinde yapılmış başlıca Meclis müzakerelerinde apaçık okunur. "Mebusan" toplantılarında Abdülhamit **PARA,** Milletvekilleri **HESAP** ("Emniyet" dedikleri GARANTİ) istiyordu. Abdülhamit'in eski kurt Devletlûları,101 gün sürecek Meclis toplantılarının 60 gününü; (Tören, Söylev, "Makale", And içme, iç tüzük - Vilâyet, Belediye, Basın kanun ve tüzükleri, Donanma ziyaretleri) ile geçirtti. Bu, asıl önemli para işini en sonda sıkıştırıp, acele oldu bittiye getirmek taktiği idi.

Önce Karadağ, sonra Moskof savaşı patlayınca, **Yenişehirlizâde Ahmet Efendi,** dayanamayıp **"Makale**"sini okudu:

"Milletvekilleri Heyeti, iki aya yaklaşıyor, yalnız bir takım tüzükler ve kanunlar ile uğraşıyor. Maliye Dengesinin düzeltilmesi için, halka cidden EMNİYET verecek bir suret bulunmasına ve memur maaşlarından yarısı kadar bir şeyin savaş sonuna dek kesilerek, fazla memurların TENKİHİ (sayı ve maaşlarının azaltılması) ile birlikte, kimi bendegâhının (kapıkullarının) almakta oldukları "tayın "lar lüzumsuz ve satın alışları uygunsuz olduğundan, bunların dahi düzeltilmesine ve rüsumat ve posta ve aşar ve sair mal memurlarının hazineyi ziyana sokacak özelliklere güçlerinin yetmemesi için elde bir kanun bulunmadığından, bu yolda bir kanun konulmasına ve olağanüstü masraflar adıyla dengede açık gösterilen 14 milyon liralık (bugünkü 2,4 milyar) bir farkın bu suretle kapatılabileceği hesap edilerek anlaşılmıştır."

Meclis Başkanı, işi hemen **"encümene havale"** etti. (Bu söz, ondan sonra Türkiye edebiyatında bir konuyu atlatmak anlamına kullanılan tiryaki sözü olacaktı). Bir başka çıban başı daha vardı: **"İstanbullu muâfiyetleri".** Gerçekte, bu devletlûlarla kapıkullarının ve kodaman şehir tefeci ve bezirgânlarının askerlikten ve vergiden imtiyazlı tutulmalarıydı. Ona da **Süleyman Bey** (Niş) dokundu: *"Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin meymenetli uğurlarında ne yolda can ve mallarımızı fedâye hazır bulunduğumuz bütün Osmanlılar adına ahd ve misaak (sözleşip anlaşılmıştı) edilmişti. Bu teahhütlerimizin yerine getirilmesinde Taşra (İstanbul dışı iller) halkının şimdiye değin göstermiş bulundukları ve daha gösterecekleri besbelli olan yüce çaba ve hamiyyeti (milli onuru) tasdik etmemek hiç kimsenin elinden gelmeyeceğinden, fiiliyatta özge (bu sözcüğü Nişli aynen kullanıyor) şâhit istemez... Bu vatan sayesinde zenginlik ve zenginlik (servet ve sâmân) edilerek, genel vergilerden muaflıkla*

kayrılarak, Yurt hizmeti şerefinden şimdiye dek mahrum kalan İstanbul zenginlerine âit ve pek acele olan para yardımı bakımından henüz bir tek fedakârlıkları görülmüyor."

Başkan- "Bunu da verin, öteki kâğıda iliştirilsin.. İngiltere Devleti hak tanır ve tarafsız bir devlettir" diye, konuyu, İngiltere elçiliğine Meclisin şükrân mektubu sunmasına çevirtiverdi. (12 Mayıs, 27. Toplantı, I. Oturum) Derebeyi: Kapıkullarının maaşlarını kesmek istemiyor; Sermayedar: İktidarı ele geçirmedikçe kesenin ağzını açmıyordu. Kabak köylünün başına patlarken, ağaya da dokunması akla geldi: **"Ağnâm"** (Koyunlar: hayvan vergisi) ele alındı.

Halil Bey (Suriye)- "Ağnâm vergisine bir misli zam etmek, şikâyeti çeker."

Manok Efendi (Halep)- "Ağır değildir." (O kapitalist gibi hesaplıyordu.)

Yenişehirli Zade Ahmet Ef. (İzmir)- "Yarım çarıklı çiftçi savaş yardımını verirse, burada iki atlı arabaya (O zaman "Kadillak" yok) *binenler niçin vermesinler? Bu gün kuru ekmek yemeye razı olmalıyız. Buğday ekmeği yiyorsak arpa ekmeği yiyelim, az harcayalım."*

Manok Ef. (Halep)- "Yurdumuz ortak Vatandır. İstanbul'da daha zengin adamlar vardır. Onlar daha çok yardım etmelidirler."

Başkan- "... Yalnız benim elimle kayıkçı, balıkçı gibi adamların, ellişer, altmışar, para olarak toplanan yardımına ben şâhidim."

Astarcılar Kâhyası Ahmet Ef. (İstanbul)- "İstanbul ehalisi vergiden kaçmadılar, verdiler... Oysa, şimdi yedek 60 paralık bir şey için bir kaç takrir gönderdik; karşılığını alamadık. Ehâli bu gibi işlerde EMNİYET (Garanti) ister. Eski Başvekil Mahmut Nedim paşanın bu kadar şeyleri var. Zimmetleri olduğunu gazeteler dahi yazdı. Yüce Kapı (Bâb'ı Ali) birisine bakmadı."

Mustafa Bey (Yanya)- *"Yurdu kurtarmak ve namusu ikmâl etmek uğruna herkes malını değil, canını fedaya hazırdır. Fakat, herkes vereceği şeyin ne için alındıysa oraya harcanmasını ister. Herkes Savaş için para verir de, sonra meşru olmayan bir masraf yapılırsa işte bu olmaz. Bugüne değin EMNİYETSİZLİK de bundan çıkmıştır, sanırım."*

Yenişehirli Zâde A. Ef.- *"Eğer iş yapacaksak, İstanbul'dan başka yerler ahalisini teşvik edecek bir yol düşünmeliyiz. Görsünler ki, Bakanlar ve Milletvekilleri yalnız fukaranın yakasını tutmuyor... Vilâyetlerden önce İstanbul'da da bir şey yapalım. Gazetelerde herkes görsün... Birincisi Tenkih (Masraf azaltımı) yapalım. İkincisi: gelirlerimizi ne yolda idare edecek isek, ona göre bir kanun, bir tüzük yapalım. Ondan sonra âşâra mı, vergiye mi zammedeceğiz? Her ne yapacaksak yapalım. Bu suret-*

le ehali dahi EMİN (garantilenmiş) *olur. Bundan önce bir şey veririz diyemeyiz."* (28. Toplantı, 2. Oturum.)

Yardım, vergi tartışmasında, görüyoruz, yerli yabancı, Müslüman olan olmayan bütün Sermaye, Derebeyi Devletine karşı tek cephedirler. Meclisin bütün duygululuğu, Derebeyi Devletinin hesaplarına el koymaktadır. Çıkmaz, bu yönde yontulmaktadır. Derebeyi oyalamasına karşı 29. Toplantının 2. Oturumunda **İstiyzâh** [soru önergesi] yapıldı: 1- Beş on yıldır Devlet gelir ve giderleri nedir? 2- Yıllık gelir artıyor mu? Ne kadar? 3- "Artan gelirden ne yolda yararlanılıyor? İstikrazlardan bütçeye her yıl düşen faiz ve amortisman yıllık gelir artışıyla orantılı mıdır? Değilse aradaki fark nedir?" 4- "Faydasız memurlarla lüzumsuz masrafların çoğalmasının, bayağı gelirden üstün olduğu anlaşılıyor?" Denge düzeltimi (mali muvazenenin ıslahı) için hazine ne düşünüyor? 5- "Bu gidişle mâliyenin geleceğinin hangi sonuca varacağı üzerine bir istatistik ve maliye hesabı var mıdır? Varsa nedir? Yok ise, Mali durumların geleceğine EMNİYET ve GÜVENÇ verecek kıyaslama HESAP nedir?"

Başkan- "Maliye Bakanlığı her yıl pek ayrıntılı, kitap kadar maliye dengesi yayınlar. O kitaplar vilâyetlere geldi mi? Bu iş on, on iki, on beş yıllık bir iştir."

1877'den 12 yıl öncesi: Yüzde 50 "ihraç kıymetli" (yani bir verilip iki yazılmış ve "Londra'daki bir müesseseden" yapılmış **"Birinci Tertip Genel Borçlar Tahvili"** yılı (1865)tir. Bunlar, **"Galata bankalarına** âzami 24 yılda ödenecek çeşitli tahviller"dir... 1877'den 15 yıl öncesi: Osmanlı Bankasının Londra'da kurulduğu yıldır (1863)... Tam o yıllarda **Yerli - Yabancı** (Galatalı-Londralı) Finans kapitalin Türkiye'de Bütçe hesaplarını yayınlatması, Derebeyi Devletinin Kapitalist Devletine doğru gidişinde Sermayenin oynadığı rolü açık açık belirtmez mi? Böyle bir ülkede en az 19. yüzyıl ortasından beri **"Sosyal sınıf**"ların **"Çağdaş Uygarlık"** yönünde ne kadar yol almış bulundukları anlaşılmaz şey midir?

Fakat, Neden Türkiye'nin böylece "Çağdaş Uygarlaşma"sı, Batıdakinin tersine memleketi yükselteceğine alçalttı? Bu ayrı konudur. Onu, kuru mantığımızdan çıkıp olayların gidişine uyarsak kavrayabiliriz.

YERLİ SERMAYEYE KARŞI: DEVLET + ECNEBİ

Abdülhamit'in Derebeyi Devletine karşı tek cephe kuran **yerli ile yabancı** sermaye Türkiye'nin Batı Avrupa uğruna kurban edilmesi konusunda farkına varmaksızın ayrılırlar. Gerçi Türkiye'deki antika Tefeci-Bezirgân sermayesinin yapısı **"rezonans"** bakımından Batının sermayesinden çok **"Finans kapital**"ine yaklaşır. Onun için iki taraf çabuk anlaşmış, De-

rebeyi Devletini teslim almak taarruzuna geçmiştirler. Ama, bu taarruzda Batı finans kapitalinin amacı,Türkiye'de modern sanayii kurdurtmaksızın, kendisine acentelik edecek bir müttefik kapitalist sınıfını uşaklaştırmaktır. Onun için, "tavşana" (Yerli sermayeye) "Kaç!", Tazıya (Derebeyi Devletine) "Tut!" der. Bir yanda "Con Türkler"i kanadı altına alarak Abdülhamit'e karşı "Hürriyet sever" görünür; ötede el altından Türkiye'nin yüksek idareci kadrosunu görülmedik lüks ve rüşvetle kendi emri altına sürükler. Bu tezatlı davranış dış politikada da aynen güdülür: Bir yanda Türkiye'nin Türk olmayan milletlerini ve Çar Rusya'sını Osmanlı devleti üzerine saldırtır; ötede, Çar aşırı gitti mi, bütün "Yüce Devletler" (Düvel'i Muazzama) karşısına çıkıp: "O kadar demedik!" yollu, Batının ekonomik ve politik egemenliğini en iyi sağlayacak bir "Tarafsız hakem" kürküyle ortalığı yatıştırır görünüp, parsayı toplar. Batı kapitalizminin bu alicengiz oyununun da en uysal maşası, Türkiye'deki Türk olmayan kapitalistlerdir. Yüzyıldır hiç şaşmaksızın sürüp giden **"Batılı dostluk"** politikasının (tipik örneklerle belgeleşmiş) en eski ispatı gene Türkiye'nin ilk Millet Meclisi zabıtlarında bütün ayrıntılarıyla okunabilir.

Derebeyi Devletinden alacaklılarına **"Emniyet"** istenirken: Gâvur, Müslüman, yerli, yabancı sermaye bir olur. Derebeyi Devletinin her türlü ekonomik, sosyal ve politik güçlerimizi çökerten pahalı ve lüks, lüzumsuz ve baskıcı bürokrasisine karşı "TENKİYHÂT" (Maaş indirimi) istenince, her kafadan bir ses çıkmaya başlar. Mecliste Paşalarla azınlık Milletvekilleri, hele Müslüman olmayanlarla sarıklılar el ele verirler.

Halil Bey (Suriye)- *"Ağnam ve âşâr vergileri ve askerlik bedelleri birleştirilerek, herkesin üzerine mutedilce bir şey yapma yolunu tutmak daha uygun görülür. Ama, ilk iş olarak maaşların tenkihi ve fazla ve lüzumsuz memurlukların kaldırılması gerekli görülür."*

Manok Ef. (Halep)- *"Kâyime dolayısıyla maaşlar zaten yeteri derecesine inmiş demektir. Oysa, memurlar onu da alamıyorlar."*

Halil Ef.- *"Kesilmesi istenen memurun maaşı değil, Mühtâcın maaşı, 25 bin şu kadar kese çıraklık maaşı."*

Sebuh Ef. (İstanbul)- *"İki yıldan beri konsolid kâğıtlarının faizleri verilemiyor."*

Astarcılar Kedhudası- *"Zimmetleri olduğu gazetelerde dahi yazıldı."*

Hamazasb Ef. (Erzurum)- *"Teessüf ederim. Vatan çocuklarından beş altı yüz bin kişi hudut üzerinde bulunup, mühimmat ve erzaka ihtiyaç varken, Milletvekilleri vaktiyle şöyle oldu, böyle olacak diye vakit kaybediyorlar. İhtilâs* (çalma, çırpma), *hırsızlık için bir şey varsa başka zamana bıraksınlar. Kimileri maaşları tenkih etmek, kimileri Mahmut Paşanın ihtilâsına bakmak istiyorlar. Bunlara sonra bakmalı."*

Rasim Bey (Edirne)- *"Bir çobanın dört kuruş verdiği gibi, memurlar dahi maaşlarını biraz eksik alsalar."*

Başkan (Ahmet Tevfik Paşa)- *"Memurun aylığından on bin kuruş keserseniz bilin ki, hazine üç yüz bin lira zarar eder."*

Yusuf Paşa (Maliye Bakanı)- *"Hazinenin bir usulü var ki, ilmühabersiz mütâcinden olanlar olur. Lâkin şimdi tevcihat sırasında girdiğinden... Tenkih tetkike muhtaç. Tetkike vakit var mı? Yok mu? Kulunuz derim ki, elbet de bu Devletin ülkesinde olan gelirlere nispetle gerek mütekaitler, gerek mâzûller, gerek muhtaçlar için maaş azdır. Vermek lâzımdır. Verilmez olmaz. Kimi fukara aç kalır, arzuhaller (dilekçeler) verir."*

Abdürrezzak Ef. (Bağdat)- *"Duâgûlar (duacılar) kadim Osmanlı Devletinin duâcılarıdır. Yüz kuruş, iki yüz kuruş alacağı olursa bundan ne anlaşılır? Hiç olmazsa beş yüz kuruştan yukarı almalı. Çünkü Fukaraların dahi duası yüce Devlete lâzımdır."*

Yusuf Ziya Ef. (Kudüs)- *"Bunlar çalışarak mükemmelen ekmeklerini kazanabilirler... Başka işlerde uğraşırlar. Dört beş çeşit tahsisat alanları bulunur."*

Mebus- *"İşte defter önümüzde. Mâzüllere* (işten çıkarılmış), *mütekaitlere* (emekli) *25 bin kese veriliyor. Ülemâ yalnız 19 bin kese... Bin kese: Asker içinde, nüvvâb (kadı, hâkim) içinde, bilmem nesi hepsi içinde olduğu halde... Şu sınıfın kanununa dokunmaktadır."*

Başkan- *"Adaleti sorarsanız, evkaftan falanın bin kuruş aldığı olsa, burada onun beş parasını kesmeye hakkımız yoktur. Bu devletin eski nizamıdır, kesmiş."*

Yusuf Paşa- *"Bir neferin maaşı 30 kuruştur. Onun nesini keselim? Onun beş çocuğuna verilecek."*

Abdürrezak- *"Mâdem ki müddetimiz (Meclisin ne kadar süreceği!) bilinmiyor. Bunu gelecek yıla bırakmalı... Teb'anın hepsi Devletin iyâli (çoluk çocuğu) demektir. Bir miktar maaş vermemek gerekmez."*

Ahmet Ef.- *"Mutlaka üçte bir maaşlarından."*

Başkan- *"Bunu geçtik mi?"*

Heyet - *"Geçtik. "*

- *"Bu aralık askere ilişmek câiz değil!"* (II Haziran oturumu.)

Rasim Bey- *"Hemmâzüllük, (işten kovulmuş) hem feâl işlerde bulunarak maaş alan memurlar var."*

Başkan- *"Bu kimselerin ismini söylemeye davet ediyorum sizi."*

Rasim Bey- *"Bu memurları fâş etmek istemem." (Başkan Paşa da "Mâzülin"dendir. Israr edince).. Bu memurların tam bir listesi bulunsa idi bir çok isimleri işaret etmek mümkün olurdu."*

Yusuf Paşa- *"Bu listenin hazırlanması uzun zamana bağlıdır."*

Meclis'te: *"Binbaşıdan yukarı savaşta olmayan subay tayınlarının kaldırılması... Büro masraflarının azaltılması ve duagûlara ayrılan maaşların kaldırılması" teklif edilince "Komisyon kararı bir çok sarıklı mepuslar tarafından itirazâ uğradı."* (13 Haziran 1877 tarihli La Turquie gazetesi)

Böylece, bir az güneşin altındaki özel yerini isteyen **yerli-Müslüman Türk** sermayeye karşı **Yabancı sermaye** hemen **yerli gayrimüslim - gayri Türk** sadık ajanları kanalı ile bütün antika **derebeyi güçlerini** (en başta paşalar ile sarıklıları) harekete geçirir. Türkiye'de bir az milli menfaat gütmek isteyen cılız yerli-Türk sermayeyi inmelendirip teslim olmaya zorlar.

BANKANIN DOKUNULMAZLIĞI

Konu para ve banka işlerine gelince, bölünme ve çatallaşma daha çok artar. 21 Mayıs (30. toplantı) da: Hicaz, Batı Trablus, Bağdat, Basra ve Yemen dışı bütün imparatorluk için 2 milyon kayme (kâğıt para) kabul edildi.

Rasim Bey (Edirne)- *"Bu kaymeler üzerinde ulu Hazine ile Bankanın dengesi ne yolda olduğuna dair sorduğumuzun karşılığı gelmedi: Bankaya bir şey verecek miyiz?"*

Başkan- *"Bu kaymeler ne vakit basıldı?"*

Hey'et- *"Geçen yıl. "*

Başkan- *"Evet. Çünkü bir takım vakti geçmiş borçlar çoğaldı. Devlet sıkıştı. Acele kayme bastı. Borçlarına verdi. "*

Rasim Bey (E.)- *"Şu iki milyon kaymelerin hepsi savaş için mi?"*

(Üçüncü madde okundu: 500.000 kese olağanüstü savaş masraflarına, 400.000 kese gelecek olağanüstü masraflara, 400.000 kese gayrı muntazam rehinli borçlara, 20.000 kese bakır paralardan kuruşluğun beşer paralığa çevrilmesi için sermaye olarak ayrılıyordu...)

Sebuh Ef. (İstanbul)- *"Rehinli borçlara verilecek deniyor. Verilmiş mi, verilmemiş mi? Bir de yalnız rehinli borçlara verileceğini anlayamadım. Rehinsizlere de bir şey verilmeli. "*

Başkan - *"Biz İstanbulluyuz, biliriz. Devlet istikraz ede ede para bulamayarak, en sonunda bir yerde para buldu, ama şu kadar kâğıt rehin verirseniz veririz, dediler. Rehin verdik aldık. Şimdi biz ne dâvâ ediyoruz? Biz hesap dâvâsı ediyoruz. Hey'et sorsun. "*

Hüdaverdi Ef. (İstanbul)- *"Kulunuzun her ne kadar gereği gibi bilgim yok ise de, sanırım, bir takım bankalara Devlet borç etmiş. Bu*

bankalarda Devletin bir takım sehim (hisse sahip)leri rehinlidir. Bunlar Devletle yazışmışlar: (Şu kadar kayme verirseniz yanımızda bulunan rehinleri satmayız) demişler. Çünkü, eğer satılacak olursa bundan büyük zarar çıkacakmış."

"Bankalar" denilen kaç kişi? O bir avuç adam her şeyin üstünde güçlü görünen Devleti karşısına almış, şartlarını dikte ediyor. Koca Mecliste kimse bu trajediyi aykırı bulmuyor. Çünkü, orada "Herkes" değilse bile sözü geçenler "Bankaların adamıdırlar. Netekim "Reis" (Ahmet Vefik Paşa) karışır:

Başkan- *"Efendim, geçmişle savaşıyoruz. Bundan 8 ay önce denilmiş ki (Eğer paralar verilmezse falan şey satılır!). Bu iş olmuş, geçmiş; şimdi satalım mı, kurtaralım mı? Geçmişe çâre bulmalı. Fakat bu Mecliste hiç bir şey yapılamaz, buna Şubede bakmalı."*

"Şube" neden Meclis'in yerine geçiriliyor? Bunu I4 Haziran Oturumunda "Reis" şöyle anlatıyor:

Başkan- "... *Encümen tayin ettiniz, Vükelâ (Bakan.. lar) geldi. Fakat, gerek Bakanlar, gerek encümen üyeleri şikâyet ediyorlar ki, Encümende herkes dolu, bir iş göremiyorlar. Ben iş görelim dedim. Üyeler münasebetsiz cevap verdiler. İş görmek tarafını tutmuyorsunuz. Bana bırakılırsa iş gördürürüm. Encümeni beş kişiden ibaret yaptık ki söz söylemek kaabil olsun. Sonra o beş kişiden şubelerde kimse kalmadı. Herkes Encümene soruyor. Encümenden işi bitiremediklerinden şikâyet ediyorlar. Şimdi oyunuz ne ise bildirin. Encümeni kapayalım da kimse girmesin mi? Yoksa öyle açık mı gitsin? Cevap var mı?"*

Mustafa Bey (Yanya)- *"Buyurduğunuz doğrudur. Ancak kendi kendine iş görmeli. Fakat iç tüzük müsaittir, üyelerden her kim isterse gidip görebilir."*

İç tüzük Batı Kapitalizminden tercüme edilmiş, Batıda **"Serbest rekabet"** var. Türkiye'de ise Devlet işleri üç beş kişi arasında, üstü kapalı yürütülmek gerek. Çünkü bir avuç finans kapitalist, 90 kişiyi bile kandıramayacağından korkuyor.

Onun için, Millet Meclisi oldu bittilerin onaylanma değirmeni sayılıyor. Oldu bittileri kurcalayanların zabıtlarda adları bile geçirilmiyor:

Bir Milletvekili- *"Bakır paraları beşliğe çevirmek için, böyle zorlu zamanda 20 bin kese sarfında ne anlam var? (Cevap yok)."*

Dördüncü madde okunur: *"Kayımelerin karşılığı GENEL GELİRlerle garanti edildikten başka, EREĞLİ KÖMÜR MADENİnin ve İSPARMAÇET ve MİHALİÇ ve öteki ÇİFLİKLER karşılık gösterilip, her yıl tedavülden alınacak 100 bin keselik kaimeler için dahi AYDIN vilâyetinde bulunan Aydın ve Saruhan sancakları ÖŞÜR gelirleri ve Aydın ve Konya AĞNAM resimleri karşılık gösterilecek."*

O zaman Devlet tümü, Derebeyi sınıflarının siyaset tekelinde bulunduğu için, onun ancak böyle "perakende" olarak haraca bağlanması gerekiyordu. Milletvekillerinden hiç birisi bunu yadırgamıyordu. Önem verilen tek şey, kefil tutulan Devlet parçasının daha önce başka yere ipotek edilmiş olmasıydı:

Hüdaverdi Ef. (İstanbul)- *"Sanırım ki, Aydın sancağının ÖŞÜRleri yabancı ödünçlerine karşılık rehin verilmiştir. O borç daha bitmeden, bu öşürleri başka borca karşılık göstermek nasıl olur?"*

Yanko Bey (Danıştay üyesi)- *"Eğer Milletvekileri tasdik ederlerse gelirler verilecektir; etmezlerse henüz başka borca karşılık gösterilmemiş olan gelirler varsa onu bulup göstermelidir."* (21 Mayıs)

Belli ki, Yabancı sermaye Büyük Devlet adamlarını kendi tarafına kazanmış yerli sermayenin alacağını atlatmaya çalışıyorken, yerliler de karşı taarruza geçiyorlardı. Yabancı sermayeyi hep gayri Türklerin iyi savunamayacağını sezen Paşa, gayret başa düştü, deyip başkanlıktan çekilir:

Bu aralık Başkan Paşa hazretleri Başkanlık makamına ikinci Başkan Şeyh Behaetdin Efendi hazretlerini çağırarak, kendileri kerâmetlû Milletvekilleri sırasına oturdular."

Astarcı Kethudası A.E. (İstanbul)- *"Birisini söylerken ötekisini unutuyoruz. Bankaya bu kadar paralar veriyoruz. Fakat onun bir para gelirini görmüyoruz."*

Sabuh Ef. (İst.)- *"Bankanın görevi kayimelerin itibarını korumaktır."*

Manok Ef.- *"Bankanın Devlete karşı gelecek iktifalet ve kredisini korumaya iktidarı yoktur."*

Sebuh- *"Kayimelerin üzerine BANKAnın numarası olursa (Hazine daha çok kayime çıkaramaz) diye herkes EMİN olur."*

Manok Ef.- *"Bankanın Devlete karşı gelecek iktidarı var mıdır? Devlet gene istediği kadar basabilir. "Halk bankayı kefil sansın" deniliyorsa, bu halkı aldatmak olur."*

İkinci Başkan- *"Biz tahmin üzerine konuşuyoruz. Banka ile olan MUKAVELEleri göremeyince bilemeyiz."*

Hasan Ef. (İstanbul)- *"Banka itibarını korumuş olsaydı, kayimenin 100 kuruşa gitmesi gerekirdi. İşte gitmiyor. Öyleyse, bankaya bedava para kazandırmanın hiç faydası yok."*

İş bu kerteye dayanınca, demin "Riyaset"ten çekilmiş bulunan Paşa ortaya atılır:

Ahmet Vefik Paşa Hazretleri (İstanbul)- *"Bankanın bir kaç hizmeti vardır. Birisi şu ki, sancaklardan gelen paraya bundan önce yüzde 14 masraf binerdi. Bu masraf olmamak için para vermedikten başka, yü-*

ze yarım bile Kâtibiyye aldık. Bankanın nerelerde şubesi varsa oralardan para alınırdı, işine sarf etti. Çünkü bu hizmeti bütün bütün bedavaya yapamazdı."

"Göz hasmını tanıyor"du. Yerli sermaye, eskiden beri Devletten koparttığı yüzde 14'leri Yabancı sermaye ile onun Türk olmayan ajanlarına (BANKAYA) kaptırmak istemiyordu. "Banka" adına Paşa da: Bu işi siz yüzde yarım vererek yapamazdınız, demek istiyordu. Fakat "Parlamento" nezaketinde meseleler böyle açık konamazdı. İşin içyüzü milletin kulağına çalınabilirdi. Eşeğine vuramayınca, herkes semerine vuruyordu. O zaman meşhur kör dövüşü başlıyordu:

Bir Milletvekili- *"Bankanın şûbeleri bulunan yerler hep büyük mahaller ve iskelelerdir. Oralardan İstanbul'a para göndermek gerekirse, hiç bankaya ve masrafa hacet yoktur. Daima havaleler bulunur."*

Gerçek buydu. Koca Devlet, parayı buluyor da, İstanbul'a gönderecek adamı mı bulamıyordu? Bu gülünç bir bahaneydi. Ama, "Banka" o zaman bir tekti; Osmanlı Bankası. O da doğru **Batı Sermayesi**ydi. Yüzde yarım Bürokrasiyle "Kâtibiyye" verdi mi, büyük Devlet paralarını işletebiliyordu. Türkiye'de bugün İş Bankası bile, "Bu hizmeti bütün bütün de bedava yapmazdı." Hasan Efendi orasını kavramayınca, kafasına vurarak anlatan çıktı:

Vefik Paşa Hazretleri (İstanbul)- *"Bunu ben yaptım da, bile bile söylüyorum. Başka türlüsünü bilen varsa çıksın meydana!.. Hazine memurları yüzde 14 veriyorlar. Ben bunu vermemek için böyle yaptım. Banka Konya'daki parayı nasıl getirecek? Onu gene Banka bilir."*

Rasim Bey- *"Banka, iskele olmayan yerlerde şube yapmadı efendim. İskele olan yerlere yaptı. Konya gibi iskele olmayan yere yapmadı. Edirne gibi iskele olan yere yaptı. Geçen yıl Serasker kapısı için tahsisat verdiler. Bu tahsisatı İstanbul'a ulaştırmak için de Edirne redif albayına memuriyet verdiler. 400.000 kuruş biriktirmişti. Sarraflar yüzde 1 ile İstanbul'a poliçe verecek oldular. İskele olan yerlerde sarraflar bile kâr vermeye razı oluyorlar. İskele olmayan yerlerde böyle değil ise de.. Oralarda Bankanın dahi şubesi yoktur."*

Yâni, yerli sermaye (SARRAFLAR), eski tefecilikten daha kârlı olan, yabancı sermaye (BANKA) çapında büyük para işinde rekabeti göze alıyordu. Oysa, Batılı büyük finans kapitâl suyun başını kesmişti. Acentesi seslendi:

Sebuh Ef.- *"Güzel ama, biz bankayı bugün feshedemeyiz. Vâdesi bitmiş ise, o zaman feshederiz."*

Hey'et (Millet Meclisi)- *"MUKAVELELER gelmeyince bu iş anlaşılmaz. Geçelim."*

MÜSLÜMANI TEHDİT

Beşinci Madde: "100.000 keselik kayimenin tedavülden kaldırılacağı."

Altıncı Madde: "Kâğıt paralar karşılığı tahsil edildikçe, İzmir'de BANKA şubesine ve Konya'da BANKA memuruna teslim edileceği."

Rasim Bey (Edirne)- *"Kayimeler öteden beri eskir, yanar, suya düşer, hâsılı noksan olur. Bu durumda Bankaya numara üzerine para verilirse, Bankaya açıktan bir büyük kâr ettirilmiş olur: Konsolide işi dahi böyledir. Bunu da Mâliyeden sorduk. Buna dahi cevap yok."*

"Yedinci Madde: *"Kâğıt para hesaplarına ve ikratına bakmak için Devlet başkanından ve üyesi Banka ile Osmanlı ve Ecnebi Sermayedarlarından kurulu bir komisyon kurulacağı"*

Yukarıda: DEVLET+BANKA, onların gölgesinde YERLİ+YABANCI SERMAYE, Türkiye'de en ücra köy fukarasının evine girecek rızkın kuruşunu kontrol ediyordu.

Ancak yerli Sermaye o kontrole bir türlü ortak edilemiyor; orduyla korkutuluyordu:

Rasim Bey (Edirne)- *"Şimdiye kadar basılan ve harcanan kaymelerin hesabı verilebilirdi. Onu niçin vermediler? Bunu istizah* [açıklama] *isteriz."*

İkinci Başkan Efendi- *"Encümen sordu. Ordulardan hesap gelmedi, dediler."*

Rasim- *"Gerçi ordulardan ayrıntılı hesap gelmez. Ama Nizâmiyeye, Tophaneye, Tersaneye ne verdikleri kayıtlıdır. Bunun hesabını verebilir. O hesap sırasında bankaya bu iş için kaç kuruş vermişsek o da anlaşılır ki, bizim asıl dileğimiz budur."*

Bu kadar açık sorulara hemen verilen karşılık, okul basanların istiklâl marşı söylemeleri gibi bir şey olur:

Padişaha tebrik ariyzası: *"Gazilik unvanını tebrik için Hâki pay'i Şahaneye (padişahın ayağının toprağına) sunulacak genel ariyza layihası okunup oyların birliği ile onaylandı ve kimi katlara gönderilen dilekçelere 7 güne kadar karşılık verilmek tüzük gereği iken, şimdiye dek havale olunan dilekçelerin en* çoğuna karşılık verilmediği üzerine biraz teâti'i kelimâttan (lâf atıldıktan) sonra Meclis dağıldı." (27 Mayıs, 30. Toplantı)

Yabancı sermayenin gerekince derebeyi devleti ile suç ortaklığı yapması önünde, yerli sermayenin bu kerte kul köle oluşu yalnız korkusundan mıdır? Hayır. O suç ortağına kendisinin de yataklık ettiğindendir. Yabancı sermayenin **Banka** biçiminde yaptığı vurgunu, Yerli Sermayenin **Sarraflık** biçiminde öteden beri fazlasıyla yaptığı içindir. Sermayenin yerlisi de, yabancısı da, Türk milletini sömürmekte ortaktırlar: Çe-

kişilen, sömürgenin pay edilmesindedir. Bunu 2 Haziran, 42. Toplantıda "Düyunû umumiye ve genel Sehimler ve Demir Yolları gelirleri" okunurken "BİR MİLLETVEKİLİ"nden dinleyebiliriz:

Muhtar Ef. (Erzurum)- *"Birincisi: Dış Borcun faiz ve re'sülmâli,* (kapital, sermaye) *ikincisi: Genel sehimlerin faizi, ve üçüncüsü: Rumeli Demiryolları tahsisatı, dördüncüsü: Aydın ve Varna Demiryolları kurumları."*

Rasim Bey- *"Osmanlı Bankası komisyonu ne zaman alacak? Ne zaman düyunu umumiye verirsek diye komisyon alacak?"*

Bir Milletvekili: *"Osmanlı Bankasına verilen akça, Rasim Beyin anladığı gibi değil. Bu komisyona verilen paralar ne yolda verilir? Sarraflık komisyonu gibi ise beis yok, alabilir. Bundan başka bandrola olan Kontrata da girer (?) Onu kaldırmak elden gelir mi?"*

Rasim Bey (Edirne)- *"Mukavelename görülüp encümen tarafından incelendi. Vilâyetlerden Bankaya bir şey havale olunuyor. Encümende, gereği gibi bir yol daha konuşulsun."*

Vasilâki Bey (İstanbul)- *"Encümen şimdiye değin buna niçin karar vermemiş? Memurlar da gelmemiş. Yirmi günden beri böyle duruyor."*

Başkan- "Vakit müsait değil."

İslam Olmayana Güven

6 Haziran 45. Toplantı kime karşı ve kimlere yapıldığı sorulmaya değer **"Gizli Celse"** de Maliye Bakanlığından gelmiş tezkere:

"Savaş için masraflara karşılık 5 milyon Türk lirasını temin için üç şekil ileriye sürüyor: 1- Dış ödünç, 2- Mecburi iç ödünç, 3- Yeniden kâğıt para çıkarmak."

Bir Milletvekili- *"Yabancı ülkelerden para almak ümidi var mı?"*

Yusuf Paşa (Maliye Bakanı)- *"Müzakereye rağmen bir şey elde edilemedi."*

Başka Bir Milletvekili- *"Meclisin meşru dileklerinden hiç birisi yerine getirilmedi."*

Üçüncü Milletvekili- *"Memleketin şiddetli yoksulluk ve mutsuzluğunu tasvir ederek halktan cebri* (zorla) *ödünç bulunmak imkanı olmadığını"* bildirdi. Müdahaleler, cevaplar, karşı cevaplar kadar canlılıkla sürüp gidiyordu ki, başkanlık eden İkinci Başkan Behaeddin Efendi intizamı sağlamak için güçlük çekiyordu.

Hasan Fahmi Ef.- *"Ödünç işini acele inceleyecek bir komisyon teşkilini dilerim."*

Bir çok Milletvekilleri- *"Halkın artık istitâati* [takati, gücü] *kalmadığını, hatta katma vergileri bile vermediğini"* söylediler.

Nikolaki Ef. (gayet yüksek bir sesle)- (Tarabulus Şam) *"Biz fakiriz, kudretsiziz, tâkatsiz duruma sokulmuş olabiliriz... Askerlerimizin kanlarını son damlalarına dek akıttıkları bu zamanda, biz soframızdaki son lokmayı vatana borçlu olduğumuzu unutmamalıyız... Felâkete uğradıktan sonra, varlıklarımızı, zenginliklerimizi nereye harcayacağız? Kırk yıldır Hükümete hizmet etmekteyim, ve yapmış olduğum tasarruf, bugün 500 Türk lirası değerinde bir tek eve sahip bulunuyorum. Bu yapıyı Hükümet* emrine bırakıyorum."

Yenişehirlizâde A.E.- *"Evet. Biz son fedakârlıkları da yapmaya hazırız. Ancak iktidar katında olan kişilerin de karşılık göstermesini muhakkak istiyoruz: Bakanlar, aylıklarının dörtte birini bıraktılar. Ve birkaç beygir hediye ettiler. Bu hiç bir zaman yetmez. Maaşlarının hiç değilse yarısını... Öyle tedbirler alınması gerektir ki, halk da hükümete güvensin."*

"Hükümet tarafından teklif edilen kredi meselesini incelemek için özel bir komisyon teşekkülüne karar" verildi.

Komisyon üyeleri şunlar:

Müslümanlar:	**Müslüman olmayanlar:**
Hacı Ahmet Efendi	Nikolaki Nöfel Efendi
Rasih Efendi	Vasilâki Saraköti Bey
Veysel Bey	Petraki Petroviç Efendi
Fevzi Efendi	Yorgaki Efendi
	Panayo Zarifi Efendi
	Rupen Efendi
	Nikolaki Sulidi Efendi

Müslüman olmayanların sayıları: Temyiz Mahkemesinde 12'de 4, Danıştay'da 39'da 8, Senatoda 31'de 7 iken, kredi ve para komisyonunda 4'te 2... Müslümanların bu işe akılları ermediğinden mi? Yoksa, "Batılı müttefiklerimiz"e "İyi niyet" gösterisi mi? Gene şükür: Hiç değilse "Uzman" ithal malı değilmiş o zaman! Dövizle Türk parası arasında fark olmadığından belki... Böyle "Uzman"lar Osmanlı'da ihraç edilecek kadar da çok olmalı ki, "Devlete umulmayacak gelirler vâdeden bir proje" sunan Avukat Mösyö Kastirio: *"Sırrını vermek için Hazineye sağlayacağı gelirin yüzde bir komisyonunun hükümetçe mukavele ile kendisine sağlanmasını istiyor."* (Meclis zabıtları: 9 Haziran toplantısı) 31 Mayıs 1877 günlü Vakit gazetesi, Kastirio beyin mektubunda: *"Devlet ondan bihakkin istifade eylerse, o vakit bize on seneye kadar hasıl olacak miktarından yüzde iki komisyon"* istediğini yazıyor.

TÜRK MEHMET NÖBETE: YÜZDE ON BEŞ

Meclisin kapanmasına bir hafta kala iş sıkıştırıldı. Abdülhamit'in Meclis sözcülüğünü yapar görünen **Hasan Fehmi Efendi** (İstanbul): *"Meselâ Ticaret Bakanlığı ile İmar bakanlığı nedir? Bu iki Bakanlığa ne lüzum vardır. Birleştirilmen". "Arz edeceğim şudur: Eğer, her bir kalemi ayrı ayrı tetkik ile uğraşacak olursak bir haftada bitmez. Oysa bizim müddetimiz pek azdır ve yalnız bir hafta değil, üç haftaya muhtacız."* dedi.

Başkan- *"Yarın Bakan Paşa hazretleriyle bilittifak bu iş yapılmak üzere... toptan olmaz... Yarın Maliye Bakanı Paşa hazretleri veya başka Bakanlardan kim gerekse yarın, öbür gün bunların müfredatına karışılmayarak hemen umumen tayin ettiler. Uzun uzadıya müfredatla uğraşmamalı. Bunu böylece kabul ettik mi?"*

Heyet- "Ettik."

Ahmet Efendi (İstanbul)- *"Anayasa hükmünce, bu madde Meclisin ilk teşkil zamanında verilecekti; bu üç aydır muvazene (bütçe) gelmedi. Şimdi biz acele iki gün içinde bir iş göremeyiz... Milli Eğitim dahi Evkaf* (vakıflar) *Bakanlığı ile birleşmeli."*

Hamazasp Efendi (Erzurum)- *"Memurların çok olmasıyla iş görülmez."*

Başkan- *"Uygunsa Milletvekili sıfatıyla söz söyleyeyim. Benim kadar iş göremezsiniz ama, insafça söz söyleyiniz. Ben Evkaf Bakanı oldum; bir gün de iş göremedim, yetiştiremedim, ama iş görmeye çalıştım. Oyunuz iş görülmüyor demekse, ona karışmam. Bu iki Bakanlık birleştirilemez. Bir Bakan, gelip bu iki Bakanlığı idare edecek bir adam, dünyada yoktur. Ben işlerin yarısını gördüm, hepsini göremedim ve bana gelinceye kadar hiç iş görülmemiş. İsterseniz, bir iş görülmemek şartıyla... Görecek iş başkadır..."* (11 Haziran, 47. Oturum)

Bu tartışmalarla güdülen amaç belliydi. Derebeyi Devlet, gün kazanıyordu. Batı kapitalizminin el ulakları Komisyona yatmışlardı. Vergi kesiyorlardı.

Mustafa Bey (Kozan)- *"Biz her şeyi vereceğiz; vergi, öşür hepsini vereceğiz. Bununla birlikte iki üç günümüz kaldı. Yalnız vergiyi düşünüyoruz, Tenkihatı düşünmüyoruz. Niçin yapılmıyor? Sebebi nedir? Anlayamıyoruz. O da olsun."*

Başkan- *"Tenkihat yapacak encümenimizi gördünüz."*

Mustafa (Kozan)- *"Gördüğümüz bir şey yok."*

Başkan- *"Siz yapacaksınız."*

Mustafa (Kozan)- *"Her iki tarafın da kabul edeceği bir şey yapılsın. Yoksa vermemek anlamına değil. Verilecek ve hepimiz vereceğiz. Fakat vermekle iş bitmez."*

Aynı gün Rupen Efendi hırsız ve eşkıyadan yaka silkerken,

Nikola Efendi Nevfel: *"Re'sülmâlden* [kapitalden] *yüzde 5 ve yüzde 10 faiz verilmek üzere ve bu yüzde 15 her çeşit vergiye mahsup olunmak şartıyla, vergi ve temettü nispetinde 7 milyon lira iç ödünç tertip"* edildiği "Makale"sini okudu. Meclis Başkanı: Paşa'nın: *"İş görmek yanını tutmuyorsunuz. Bana kalırsa iş gördürürüm", "Meclisi kapamalı! Siz dinlemiyorsunuz, siz"* çığlıkları altında İç ödünç kopartıldı. *"600 milyon kayime kuruş tutacak olan ödünç yüzde beş resülmâl ve yüzde 10 faiz getirecektir. Borç 12 yılda tesviye olunacaktır." "Yapı sahibi olmayanlar da, yaptıkları ticaret veya sanatlardan elde ettikleri kazanca göre aynen yapı sahipleri"* gibi ödeyecekler. *"Tımar ve her türlü maaş sahipleri için gelirleri Binbaşıya kadar subaylar tamamen muaf. "Temmuzda başlamak, Ekimde bitmek üzere 4 taksit."*

Yenişehirlizâde- *"Yüzde 10 faizin yedi buçuğa indirilmesini öne sürdü."* Manok Efendi ile Sebuh Efendi: *"Muhalefet ettiler. Başkan da, (konu olan işin yardım olmayıp bir istikraz (Ödünç), bir ticaret işi olduğunu) söyleyerek o fikre katıldı."*

"Askerlerimizin kanlarını son damlalarına dek akıttıkları bu zamanda", Kapitalistlerimiz "Sofralarındaki son lokmayı Vatana borç" vermek üzere, yüzde 15 kârlı bir alışveriş yaptılar.

Türkiye'de Antika Tefeci - Bezirgân Sermaye, Derebeyi Devletinin koltuğu altında kişiliğini yitirerek, en sonra kendisi de, toprak satın alarak üretimle bağlanır bağlanmaz derebeyileşirdi. Batı Kapitalizmi yeryüzünde ilk defa o rezil çemberi kırmış: Kendisi derebeyileşeceğine, Derebeyiliği devirerek Sermayeyi iktidara getirmişti. Bu devrimci eylem "görülmedik" şeydi. Türkiye'de Sermayenin Batı kapitalizm okuluna resmen girişi, 19. yüzyılın ortalarında oldu. Burada, ne Batının, ne Türkiye'nin önceden düşünülmüş bir plânı ve programı yoktu. Her şey olağanüstü ampirik yoklama ve el yordamı ile yürüdü. Batı Kapitalizmi Türkiye'ye sanayi mallarını sürmek, Türkiye'yi sömürmekten başka amaç gütmüyordu. O basit alış verişin sonucunda, kendisi bile farkına varmaksızın, Türkiye'de modern kapitalist mülkiyet münasebetlerine yol açtı. Türkiye'de hiç işitilmemiş "Şirket: **Kumpanya"** kurma çığırı açıldı. Yerli - Yabancı şirket sermayesinin gölgesinde, ister istemez ve kendiliğinden, sırf yerli; yeni tipte bir kapitalist sınıfını yarattı. Ve bu sınıf, tarihsel görevi ile, Türkiye çalışanlarını sömürerek, Türkiye işçi sınıfını modernleştirdi.

TÜRKİYE'NİN KAPİTALİZME PAZAR OLUŞU

"Tersane için 1243 (1827) de ilk buharlı gemi satın alındı" (A. Nuri: s.14) 1267 (1851) Fermanında: **"Şirketin Vapurları gelecek"** denir-

ken, Batı firmalarına yeni yeni siparişlerin sürüp gittiği anlatılıyordu. Hatta bu siparişleri yapmaya Hükümeti halkın zorladığı anlaşılıyordu. *"İki (Yabancı) vapurun Boğaziçi'nde gidip gelmeleri iyi gözle görülmediği gibi, Hükümet de halka kolaylık göstermeyi istiyordu."* (A.N: s.16) *"Şirketi Hayriyenin sipariş ettiği vapurların gelip işlemeye başlattırıldığı 1268 (1852) yılındaydı. 77 (1861) yılına kadar Fevâidin 20 kadar teknesi olduğu görüldü."* (A.N: s. 17)

Bahriye Bakanlığı İdare Meclisi mazbata defterindeki 1285 (1869) yazısı:

"Adalar hattı için mösyö Tiyodoridi Kostakiye, beheri 11 'er bin İngiliz lirası bedel ile, tekneleri ahşap 3 vapur sipariş ediliyor. Bedelleri belirli taksitlerle ödenecek vapurlar, Luidin birinci şahadetnamesini almış olacaklar. Vapurların İskoçya'da Klady ırmağında tecrübeleri yapılacak."

"Fenerler direktörü mösyö Bodui aracılığıyla 10 bin 500 liraya, bu üç vapur ölçülerine yakın bir çapta, gerekince İzmit'e de gönderilmek üzere baş tarafta bir anbarı da bulunmak şartıyla bir vapur sipariş ediliyor:

"Vasıta'i Ticaret Vapuru Triyestede tâmir ediliyor." "Tamir taksitlerinden geri kalan para ve vapurun getirilmesi masrafı olarak 6142 buçuk liranın yüzde 12 faizle Ajans Oryantal bankasından ödünç alınarak celbi." (A.N., s.18-19)

"Biri 29.000, ötekisi 23.500 lira bedel ile Vasıta'i Ticaret gibi iki vapurun Glaskov'da yaptırılarak satın alınması." (1286-1870)

"25.000 lira bedel ile Liverpul'a sipariş olunan Kolombiya vapuruna aracılığından dolayı, Botono 500 lira simsariye istiyor. Vapurun selâmetle gelmesi için bu paranın verilmesi." (A.N.: T.S.S. İdaresi T., s.20,21)

1290 (1874): "İdare'i Aziziyye Bogos beyin üzerinde iken, Adalara işletilmek üzere onun mârifetiyle Londrada Varçen kumpanyasına 31.250 İngiliz lirasına yapılma ve teslimleri sipariş edilen iki vapur" (Keza, s.36, 37)

1289 (1873): "İdare'i Aziziyye için Aryebar ve kumpanyasından satın alınan bir vapurun 9.000 İngiliz liralık kambiyo bedeli olan 1.128.960 kuruşun: Pirzerin 300.000, Tuna 450.000 Edirne 378.960 vilâyetleri mallarından havale olarak ödenmesi". "Yine İdare-i Aziziyye için satın alınan Yantengam vapurunun 4.000 lira bedeli tüccardan Apik Efendi aracılığıyla ödenmiş bulunduğundan bu adama Edirne ve Kastamonu vilâyetlerinden havale verilir." (Keza, s.36,38,39)

Bu tempo ile uzanan siparişler sayesinde, Batı Kapitalizmi bir taşla iki kuş vurdu: Hem Türkiye pazarını kendisine şartsız kayıtsız açtı, hem Türkiye içinde saraydan dilediği fermanı çıkartabilen nüfuzlu ajanlar sağladı. Sattığı mallar, içli dışlı çıkarcıların elinden geçtiği için bozuktu:

"Başka yazışmalardan anlaşıldığına göre, Adalar için sipariş edilen üç vapurun tekne sağlamlıkları istenilene ve teknik gereklere uygun olmayıp, buraya geldikten sonra, üçüne bin beş yüz kûsur lira harcanarak sağlamlaştırılmışlardır." (Abdülehad Nuri, Türkiye Seyr'i Sefain İdaresi Tarihçesi, İstanbul, 1926, s.22)

Türkiye ondan önce Akdeniz'i haraca bağlamış gemilerini kendisi yapan ülkedir. Demek o sıralar, Batı mallarında, Avrupa'nın teknik aksaklıklarını giderecek beceridedir. Girişse, buhar makinelerini getirterek olsun, kendi gemilerini kendisi yapabilecektir. Ama Japonlar kadar olamadı. Batılı müttefikleri onu gırtlağına dek borca boğdu; kendisi de acente - simsar kapitalistlerini zengin etmekten daha şerefli vatan hizmeti bulamadı. Batı ajanları için Cumhuriyet devrinde bile şöyle yazıldı: *"Mâmâfih, zengin adam. İdare işlerine her biçimi verebilir. Bu yolda (irade) (Padişah buyrultusu) yukarıdan inmiş, o da ona uyup hemen vapurları sipariş etmiş olabilir. Sonraki taksit bedeli kaç kuruş olduğunu da bilmiyoruz."* (Keza s.37)

Her gün adım başında o kadar çok yapılan işler, artık "muâfiyet" getirmiştir. Kimse alerji gösteremiyor. Yabancı Uzman'ın ne olduğuna en güzel örneği gene o zamanın ilk büyük yerli şirketi veriyor:

"O sıralar; Hükümet idarenin başına ve en önemli şubelerine birer uzman getirmekle uğraşıyordu ve Dışişleri Bakanlığı aracılığıyla yazışma yapılıyordu... En sonra 19 Temmuz (1911) 1327 günü Almanyalı Her Karl Lekke, ayda 14.896 kuruş maaşla Genel Müdür ve ellişer lira maaşla gene Alman Herr Bilum levazım müdürü ve Herr Aypin makine müdürü olarak getirtilip, üç yıl süreyle kontratları verişildi.."

"O zamana dek muhasebeye bağlı bir veya iki efendi satın alma işleri bakar, bunların genel muameleleri İdare Meclisinin gözetimi altında bulunurdu... Fakat, maalesef Herr Bilum idareye gelinceye dek böyle bir işte kullanılmamış, gemi donatımının ne olduğunu öğrenmemiş bir zattı... Genel Müdür Herr Karl Lekke başına geçtiği işin uzmanı görünmek istiyordu. Almanya'daki vapur kumpanyalarından bir çok tüzükler getirtti. Bunları gemicilikle ilgisi olmayan denizcilik terimlerini de bilmeyen mütercimlere çevirtti. Bastırıp yayınladı. Uygulanmaları mümkün olamıyordu."

"Yaradılışta ağır kanlı, ağır canlı, yavaş kımıltıları tenseverliğini zannettirirdi. Merak edip de Fabrikaya dek gitmek, iskelelerin kimisini görmek gibi şeyler, ya hatırına gelmez, yahut gelirdi de üşenirdi. Uzun dörtgen biçimli bir dairenin yaygın iki köşesinden birinde Herr Lekke oturur, seyrek olarak kendisine götürülen kâğıtlara Almanca bir imza atar, öte köşesinde İdare Meclisi toplanmış, İdarenin büyük, küçük her işine bakardı. Merak

edip de Türkçe öğrenmeden gitti. Bütçeye müstevfâ (yeterince) *dolgun maaşlı bir Teftiş Heyeti tahsisatı konulmuş bulunduğu halde, müfettiş getirmekle de yorulmadı. İdarede biri 300, ötekisi 350 kuruş maaş alır iki kâtibe Kontrol adı verilmiş, komşu kıyılar vapurlarıyla gider, gelirlerdi. Uzak kıyılara giden vapurların muameleleri, acente hesapları, inceleme ve teftiş görmemiştir. İkinci yılın ortalarına doğru Herr Lekke'nin resmi makamında bile idare işlerine yabancı durmaya başladığı görüldü. İdareyle ilgili iş olmak üzere, yalnız Avrupa tezgâhlarından birine siparişleri kararlaştırılmış olan üç komşu kıyılar vapurunun, Almanya'dan başka bir yere sipariş ettirilmemesine çalışılıyordu. Buna muvaffak da oldu. Vapurlar Danzig tezgâhlarına ısmarlandı. Ama, yapı dayanırlıkları korunamadı. Bu vapurlar dörde çıktı, üçe indi.. Külliyetli masraflar oldu. Siparişlerinin onuncu yılı İstanbul'a getirtilebildiler. Getirtilen vapurların en sonuncusu ve düzeltime ihtiyaç gösteren teknelerin en birincisi bu üç vapurdur. Yazık ki, yapılırlarken orada özel memur da bulundurulmuştu."* (AN.: T.S.S.Î.T., s.82-85)

Bu kısa anlatışta Devletçiliğimizin dört başı mamur her şeysi vardır. Genel Müdürleri, İdare Meclisleri, Teftişleri, Avrupa'ya siparişleri, Acente hesapları, iş görene 300, köşede oturup imza atana 14.890 kuruş (50 misli) maaşları, Batılı uzmanları, Özel memurları ile tastamamdır. Ve bir daha hiç bir gücün sarsamayacağı bir gelenek yaratacaktır.

HER ŞEY ŞİRKET İÇİN

Batı kapitalizmi, Türkiye sermayesini bu geleneklerle yüzyıllardan beri kendisine sinikçe sadık bir "Çağdaş Uygarlık" stajına soktu. Bunak padişahlar bile, kendi kuyruğu ile kendini sokan akrep gibi, o kapitalistleşmek, şirketleşmek anlamında batılılaşma gidişine kapıldılar. Abdülhamit, Türkiye'de ilk Millet Meclisini, İngiltere (Siparişlerin, çoğunu alan Devlet) başta gelmek üzere Batı Kapitalizminin: *"Arzu ve nasihatlerini yürütmekte candan yarışmayı ispat edip açıkladık." "Avrupa Devletleri toplumuna Türkiye'yi bağlayan dostluk ve iyi geçinme münasebetlerini bir kat daha artıracağını ummaktayım."* (8 Mart 1877, Açış Söylevi) demek için açtı. **"Avrupa Toplumu",** kapitalizmdi. Sanayi Batının tekelinde kalacak, bize **Şirket** (Kumpanya) düşecekti.

Abdülhamit'in Millet Meclisine girecek milletvekilleri, yarım yüzyıldan beri fidelikte devletçiliğimiz eliyle yetiştiriliyordu. Modern gemicilik girişkenliği boyuna ad değiştirirdi: **"Fevâid", "İdare'i Aziziyye", "İdare'i Muvakkate", "Aziziyye İdare'i Muvakkatesi", "İdare'i Mahsusai Aziziyye"** en sonunda **"Şirket'i Hayriyye:** İyilik Kumpanyası"nı Türkiye'de yerleştirmek içindi.

Burada güdülen amaç: Devlet parasıyla kurulan işletmeyi özel sermayenin eline geçirmekti. Uzman Mösyö Bonald'ın rolü bu geçişe hazırlık oldu. 1871'de *"Mösyö Bonald istifâ ederek yerine, o idarenin başkanı Mösyö Jan Abramides nasp ve tayin kılındı."* (Ceridei Havadis l871) Fakat Kaptan ve makinistlere yapılan bildiride: "Vapurların nezareti Con Avramidi Efendiye ihale ve tefviz buyurulmuş " deniyordu. Bu deyime göre Con Efendi Türkiye gemiciliğini bir müteahhit gibi ele almış bulunuyordu. Nitekim Bay Abdülehad da onu yazar:

"Con Avramidisin: İlkin maaşı 1000 kuruş olup yavaş yavaş 4000 kuruşa yükselir... Con Paşanın, asıl geçim yolu Haliç İdaresi idi. 1301 (1885) yılından Meşrutiyet ilanına kadar, Cemile Sultan mirasçılarına ayda 600 lira kadar bir para verir, geri kalan hesaplar kendisinin olurdu. Haliç İdaresinin müdürü ve fakat bir nevi kiracısı idi." (A.N., TSSİT)

Daha Con Efendi Direktör olurken, çıkarılan padişah buyrultusu: *"İdare'i Mahsusa vapurlarının bir şirkete bırakılması* icap eylediği" (12 Ocak 1871) emrini verdi. Con'un tayini Ağustos ayında yapıldığına göre, 4 ay içinde adam **"Şirket"** tezini Sultanlar yoluyla dayatmış demek oluyordu. Türkiye'de Müslüman olmayan azınlıklar hem Derebeyi Devletinin, hem Batı kapitalizminin buluştukları noktaydı. *"İdarenin Ermenilere idare ettirildiği zamanların birinde tenassur ettirildiği (Hıristiyanlaştırıldığı)* (A.N. s.31) sözünden bu anlaşılıyor. Fakat "Tenassur" (Gâvurlaşma) üstyapısının temelinde olan derin sosyal değişiklik, KAPİTALİSTLEŞME'dir. Tıpkı İngiliz Lordunun emlâk sahipliğine dönmesi gibi bir mekanizmayla, Derebeyi Devleti dönmeleşiyordu:

"Bir aralık Abdülaziz'in, Fevâid vapurlarına her vakittekinden ziyade önem verdiği görülüyor. Şirket'i Hayriye'nin o zaman edindiği sürekli ilerlemeleri gördükçe, Fevâid vapurlarıyla da büyük bir ANONİM ŞİRKET vücuda getirmeyi arzu etmiştir. Bu fikir her yanda uygun görülmüş, Şirketin teşkiline de başlanmıştır. Ancak, o sıra Avrupa'da Alman - Fransız savaşı çıkıp her ülkedeki kapitalistleri müteessir etmiş, İstanbul limanında kurulması istenilen Anonim Vapur Şirketi de bu yüzden teşekkül edememiştir." (A.N.: T.S.S.İ.T., s.31,32) 1871 Eylül 2 günlü "Tezkerei sâmiye"ye göre:

"Fevâid idaresiyle birleştirilerek yeniden bir vapur kumpanyası teşkili hakkında şeref vererek buyrulan Padişah iradesinin dediği üzere, beheri yirmişer liradan elli bin hisse ve bir milyon lira sermaye ile ve Şirket'i Aziziye adıyla kurulan Anonim Kumpanya'ya bâzı gerekli şartlarla bir kıt'a yüce imtiyaz fermanı verilip (üç ayda tüzüğü yapılıp, bir ayda tasdik edilerek (sonra Fevâid vapurlarının devrü teslim kılınması şart edilmiş olduğundan adı ge-

çen hisselerin hepsi o kumpanya İdare Meclisi üyeleri tarafından alınımı sağlanmış bulunduğu ve iç tüzüklerinin dahi düzenlenmek üzere bulunduğu hâlde, Avrupa'da çıkan savaşmadan dolayı bütün sermayedarların ve gerek üyelerin maliye işlerinde ortaya çıkan güçlük, anılan tüzüğün belirli süresi gelinceye dek bir buçuk ay daha geciktirilmesine tabii zaruret ortaya çıktığından, adı geçen tüzüğün tasdikiyle Fevâid vapurlarının kumpanyaya devri ve Avrupa'dan sipariş olunan vapur numune ve resimlerinin gelmesiyle işe başlanması tamam kışın ortasına ve dolayısıyla gemicilik bakımından pek güç bir vakte rastlayacağından, ol vakte kadar bir yandan Fevâid İdaresinde bulunan vapurların işleyecekleri iskelelere sefer ederek elde edilecek ticaretten yararlanmak ve öte yandan dahi idare ve düzenleri başka vapurların gelişine kadar zapt u rapt altına alınmak ve üreyecek kâr ve menfaat payları açılış ve ödenmesine kadar eskisi gibi Hazine'i Hassa'i Şahâneye ait olmak üzere şimdiden işbu Fevâid vapurlarının Kumpanyaya devr olunması hususunda danışılarak Padişah Cenaplarının İrade'i Seniyeleri alınmış olarak gereğince keyfiyet Kumpanyanın Reisi ve Mâliye Nazırı Devletlû Paşa hazretleriyle Hassa Hazinesi bakanlığına bildirilmiş olmağla"...

Bir zaman miri toprakların başına gelenler, şimdi de gemi gibi millet malına uygulanıyor. Besbelli, yerli sermaye, ajanlık ettiği yabancı sermayeden 1870-71 savaşı patlayınca destek bulamıyor. "Şirket'i Aziziyye"nin kurulamaması, "Abdülâzizin tahammülünü çâk ediyor [yırtıyor]" ve Bahriye Bakanlığına:

"Şevket ittisâm Padişah adına mensup idare vapurlarının Kumpanya Veçhile İdaresinin, Danıştay üyelerinden Atûfetlû Bogos Bey Hazretlerine ihalesi" Padişah fermanıyla buyuruluyor. (9 Nisan 1288, A.N., s.35) Derebeyi Devleti millet malını şirkete aşırtmak için isterik kriz geçiriyor. Ağustos 1876 da Con Efendiye elden verilen tezkereye göre: "İdare'i Aziziye'nin düzeltilmesi için" kurulan Meclise "Oturur üye" olarak seçilenlerden bir teki: Zavallı kapıkulluğu paçalarından akan Bahriye Meclis başkanı Salih Paşa Türk'tür. Öteki altı kişi: Osmanlı Bankası direktörü Mösyö Moşo, Mösyö Zarifi, Mösyö Stefanoviç, Mösyö Kolas ile Con Efendidir. Türk olmayanlarla rüşvet daha kolay örgütlenir.

Şirket kurulsun, kurulmasın, millet malı üzerinde özel girişken kapitalist yetiştirme amacı, yıldırım çabukluğu ile elde edildi.

DEVLETÇİLİĞİMİZ: KAPİTALİST FİDELİĞİ

"İdarenin ilk kuruluşunda tellallık, simsarlıkla ilgilenip, kâtiplikte, muâvinlikte, müfettişlikte, başkanlıkta, müdürlüklerde ve en sonra 18 yıl aralıklı Bakan yardımcılığında bulunarak idarenin âktif elemanlarından bulunan

Con Paşa, aslında babası Türkçe'den başka dil bilmeyen Anadolulu Yovan Efendi olup, okuyup yazmasıyla birlikte 7 dil öğrenmiş, deniz ticaretinde, hele gemi donatmakta seçkinleşmiş bir kişiliği vardı. "(A.N., s.53) *"Con Paşanın en büyük kabahati, etrafında olup biten hırsızlıklara engel olamaması idi. Çünkü balık baştan kokuyor; ona da bir şey diyemiyordu."* (Keza)

Gerçekte Con Paşanın "Kabahati" denilen şey, onun en büyük "Meziyeti" ve başarı sebebiydi. Millet malının elbirliği ile çalınmasını o hazırlıyordu. Başka türlü Özel Şirket Sermayesi biriktirilemezdi.

Hırsız "Kumpanya"larının başında Türk ve Müslüman olmayanların bulunması, Türk ve Müslümanların kapitalistleşemedikleri anlamına gelmez.

"Girit hattı işlerinde Mustafa Ağa adında bir simsar kullanılıyor. Simsariyesinin yüzde 10'a çıkmasını istediği dilekçe, 26 Mart 1295" (1879) günlüdür.

"95 yılı Martında vapurların kahve ocakları 17.565 kuruş kira ile ihale olunur. Bunu tahsil için Ahmet Ağa kullanılıyor."

Vurgun işini en iyi sistemleştirenler elbet Batı Kapitalizminin ajanları idi. "Devletçiliğimiz" en çok onların işine yarıyordu:

"Vapurların en büyük masrafını teşkil eden maddelerden biri boyadır. Con Paşa, Haliç için (Ajelâsto İsveç co) adlı bir İtalyan ticaret evinden zehirli boya almış. Üç yıl kadar Haliçte deneyerek, hem istenilene pek uygun, hem de ucuz olduğu belli olmuş... Oradan idareye boya satın alınmasına başlandı. Daha önce alınan boyaların yarı fiyatına, beş altı ay alımlar sürdü. Bir gün bakanlıktan özel bir tezkere geliyor. Eseyan kardeşler Avrupa'dan pek çok boya getirmişler. İdareye gerekli boyaları Eseyanlardan alınız diye, emir veriyordu... Con Paşanın bu tezkereyi okuyunca odanın ortasına kadar attığına, son derece kızdığına tanık oldum. Ama, ondan sonra boyalar Eseyanlardan alındı."

"İdarenin bir Mösyö Sumaripa'sı vardı. Bununla genel bir kontrat yapılırdı. Çalı süpürgesinden yağlara, kerestelerin cinslerine kadar malzemelerin hemen hepsi, o mukavelenamedeki bedellerle Sumaripa tarafından verilirdi. Lastik rodelâ denilen halkaların her tanesi ikişer kuruşa mukavele edilmiş. Bir yılda 3000 tane kadar harcanıp, ambarda daha 20 bini aşkın rodela var iken, Sumaripa 40 bin tanesini birden ambara teslim eder, sekiz yüz lirayı çeker... Kırılan makine kayışlarını dikmek için sırım vardır. Buna kayış sırımı derler. Mukaveleye iltizamlı olarak "Sırım kayışı" diye yazılmış. Ve her ayağı 12 kuruş otuz paraya (32 santimi 20 lira 40 kuruş demek) mukaveleye bağlanmıştır. Sumaripa topu 3 okka gelmeyen ham gönden kesilmiş sırımları anbara teslim ediyor, elli, altmış bin kuruş birden alıyor."

"Bir gün bu sırım meselesi Meclis başkanına duyuruldu. Bunda bir yanlışlık var denildi. "Mösyö Sumaripa her şeyi bize ucuz verdi; ziyan etti. Zararları çıksın diye biz de bir iki şeyde ona müsaade ettik, haydi işine! " karşılığı verilerek, haber veren mümeyyiz başkanın huzurundan kovuldu.. "

"Kömür yüklü bir barko, kömür anbarının önüne- dek yanaşıyor. Fakat, içerisinden bir dirhem kömür alınmayarak ve ambar kapakları açılmayarak köprülerden dışarıya çıkarılıyor. Üç dört gün sonra, yeniden girip kömürü boşaltıyor. Kömür ve taşıt bedelleri idareden iki defa alınıyor. Biri kömür sahibinin, ötekisi kömür memuru ile omuzdaşları hırsızların."

"Memurların küçüklerinden de böyle olanları yok değildi. Köprüde iki kapı memuru kullanılmış bir bileti yirmi paraya satıyor, birer metelik üleştikleri ortaya çıkıyor. Memuriyetlerine son veriliyor. (Küçüklerin büyüklerden farkları bu: Tutulmasınlar) Büyük vapurlardan birisi elektrikle aydınlatılmak üzere, Avrupa'ya motor, dinamo ve donatım sipariş ediliyor. İdare 3 bin liraya yakın bedelini ödüyor. Siparişleri geliyor. Tersane ambarlarından birine konuluyor. O makineler ve donatımları ile Beşiktaş'ta bir konağa sinema kuruluyor!.."

"Maaş masası hesaplarının içinden çıkmak mümkün değildi. Muhasebenin en seçkin mümeyyizi, bir aylığı üç defa almıştı. Bunlar yazmak ve saymakla tükenmez. Yalnız bir sürgünü götürmek üzere İstanbul limanından Cide'ye, iki üç sürgün için Trablusgarba vapur gönderildiği pek çoktur. Bunların devir çark masrafları ne aranır, ne de bir yerden sorulurdu. Seksen vapuru olan bir idare, bir idarehaneden yoksundu. Çünkü (Harns Efendi hanı) adıyla (Hasan Paşa hanı)nda kalması kayrıldı."

"Acemin dediği gibi menâfi "Bi şümâr" [sayısız çıkarlar] olduğu için, kötüye kullanımlara, bunca israflara rağmen idarenin geliri artar, gemilerin sayısı çoğalırdı. Hüseyin Hüsnü Paşa zamanında eski yeni 80 tekneyi aşmıştı." (A.N. TSSİT, 54-56)

HÜRRİYET VE NAMUSU ÖLDÜREN: HIRSIZLIK

Düşüncelerimizde bir çok yaşanmış paraleller yaratan o ilk ve kabuk üstünde göründüğü için kusturan Devlet hırsızlıkları, toplumun derinliklerinde sömürücü bir sınıf, yerli-yabancı kapitalist sınıfı destekleme, bu kerte elini kolunu sallayarak yaşayabilir mi? Doğunun binlerce yıllık, Türkiye'nin yüzlerce yıllık tefeci-bezirgân soyguncu sınıflarının işbirliği bulunmasa, "Sınıfsız" bir toplumda bulunulsa, bunca hırsızlıkları kim millet gözünden saklayabilip savunabilirdi? Devlete millete doğrulukla hizmet et-

meye yeminli paşaların hepsini hırsız yatağı saymak kadar insafsızlık olmaz. Fakat, ülkenin bütün zenginlik kaynaklarını kontrol altına almış ve iktisat ve siyaset su başlarını kesmiş bir sosyal sömürücü sınıf, eski soyguncu Derebeyi Devletini her köşesinde suç ortaklığına çektiği zaman, namuslu kişilerin, Paşa dahi olsalar, nasıl kukla edilebildikleri, kukla olmayacak kadar namus taşıyanlarını ise, nasıl kim vurduya götürdüklerini bize en açık örnekleriyle, gene Yabancı-yerli Sermayenin işbirliği ve elbirliği ettikleri o "ŞİRKET" romanı, yarı yeterce açıklayabilir.

"İdare gelirlerinin doğrudan doğruya Denizcilik veznesine gönderilmesi acentelere genelgeyle emir ve bildiri verilmekle birlikte, eğer yanlışlıkla acentelerden veya komşu kıyılardan idare veznesine bir kaç kuruş gelirse, kabzı (ele geçirilmesi) için vezneye özel memur gönderilir. Yerleştirilmiş, ufak bir ârızadan dolayı içeriye çekilen gemiler çürüklükte dönem dönem ya hiç işe yaramaz hale gelmiş, yahut olduğu yerde denizin dibine kaynayıp gitmişti." (A.N.: Keza,57)

Yerli milli **"ACENTELER":** Antika tefeci - bezirgân sınıfı modernleştirmek için, üretim dışı şirket çapulunu **"Kökü içerde"** duruma getirten elemanlardı. Onların rolleri gittikçe büyüyecektir. Onlar, daha şimdiden "Yukarıdan" emir ve genelgelere bakmayıp, milletin gelirlerini Derebeyi devletçiliğimizle anlaşarak çalıyor, gelir yokmuş gibi gösterebiliyorlar. Devletin dayanağı olan sosyal sınıf, bu elemanların sembolleştirdiği yerli mallardır. Öyle bir Devlet - Sınıf çapulunu hazmedemeyecek nâmuslu insanların, "Paşa"lığa da çıksalar, gereğince (gerekince) hiçe sayılıp, gereğince yok edildiklerine örnek:

"1315 yılına dek sürüp, sonra kalması gerekli görülmeyen İdare Meclisinde Vâlide Kâhyası (Kethuda) Sait Bey başkanlığından sonra, Serasker Kapısı delegesi Kaymakam Mustafa Bey (Paşa) rahmetli ve 21 Mart 1307 günü albay Ali Bey rahmetli Başkan Vekilliğinde bulunmuşlardır. Sait Beyden sonra Bakan Hüseyin Hüsnü Paşa, Meclis Başkanlığını kendi uhdesine alıp, o makama getirilenlere Başkan Yardımcısı denildi. Ali Bey bu Yardımcılıkta iken Tuğgeneralliğe yükselerek Ali Paşa olmuş ve 17 Mart 1314 gününe dek idarede kalmıştır. Ali Paşa askerlik tahsisatından başka idareden 475 kuruş gibi az bir aylık alır, kanaatkâr, doğru davranışlı bir kişiydi -Allah rahmet eyliye- " (Keza, s.57, 58)

Batılı "Uzman"ın 15 bin kuruş aldığı işte, Türk Paşası 475 kuruşla (gâvurdan 33 kere daha aşağı ücret) ve çalıp çırpmaksızın, vapur sayısını 10 kat daha arttıracak, altlı üstlü hırsızlık çetesinin sabotajlarına rağmen işletmeyi çökmekten kurtaracak biçimde çalışıyor. Öteki Mustafa Paşa da öyle.

"Unutulmayacak bir hadise: İkinci sınıf bir vapurumuz Hicaz seferine gitmişti. Con Paşa bu vapura kamarot yamağı diye bir Rum delikanlısı

vermiş. Dönüşte vapur Süveyş'te karantina beklerken, Rum çocuğu bir mektup ile Cidde'ye hacılardan toplanan kullanılmış gidiş biletlerinin dönmekte olan hacılara satıldığını ihbar ediyordu... İzmir'e vapuru karşılayıp teftiş için iki müfettiş hazırlanıp gönderildi. İhbar yazısı idareye bir az geç gelmişti. Müfettişler vapuru Çanakkale'de karşılayabildiler. Hacıların çoğu Beyrut ve İzmir'e çıkmış oldukları halde 28 yolcunun elinde kullanılmış gidiş biletleri bulundu."

"Evrak Meclise geldi. Her şeyden önce vapur kâtibinin bundan böyle idarede kullanılmamak kesin kaydıyla memurluktan atılmasına karar verildi. Bakan yanında "Mucip"i (Gerektir)i alındı... Aradan 15 gün kadar bir süre geçmişti. Meclis Başkanı Ali Paşa rahmetlikle Meclis odasında idik. Bu vapur kâtibi içeri girdi. Küstahça bir davranışla Başkanın önüne özel ve açık bir zarflı yazı atıp geçti, üyelerden birinin sandalyesine oturdu. Başkan Paşa mektubu okudu. Kâtibin önüne atarak: "Con Paşaya götür" dedi. Ve odadan çıktı. Bu tezkere, yazılıp hazırlanarak, Cuma Selâmlığına Denizcilik Bankasına imza ettirilmiş bir kâğıttı. Hırsız kâtibin terfi ettirilerek birinci sınıf bir gemiye tayin olunduğu emirle bildiriliyordu."

"Mustafa Paşa candan, namuslu, alçak gönüllü, Meşrutiyete gönül vermiş, aktif, çabacı bir kişiydi... Başkan yardımcılığında iken, idarenin eksiklerinden ve yersiz durumlarından kimi şeyleri öne sürerek, bunlara son verilmesini yalvarır bir proje düzerek Bakan Paşaya sunmuştu. Hemen Başkan Yardımcılığına Ali Bey getirildi. Ve bir buçuk ay kadar sonra 10 Mayıs 1307 günü Mustafa Bey'in idaredeki tahsisleri kesilip" Serasker Kapısına geri gönderilmiştir. . . İdarede iken albaylığa yükselmişti. Fikir hürriyeti mâbeyine (Devlet Başkanlığına) akseylemiş ve sanıklar sırasında bulundurulmuştu. Terfi ettirilerek Yozgat tuğ komutanlığına tayin edilerek İstanbul'dan uzaklaştırıldı. Hakir (yazar) o günler Kastamonu'da sürgün bulunuyordum. Bir gün İstanbul postası geldi. Mustafa Paşa rahmetlinin mektubunu aldım. Okudum; esenliğinden, verdiği haberlerden sevindim. Ardından, önümdeki gazeteleri açtım. Meğer Paşa "füc'eten irtihâl etmiş" (ansızın ölmüş), telgrafla İstanbul'a haber verilmiş "ve gazetenin biri - ol vakit- korkmadan namusluluğundan ve çalışkanlığından konu açarak üzüntü ile Paşanın göçüşünü yazıyor. Aynı postada rahmetlinin mektubuyla birlikte o gazete de bana gelmiş bulunuyordu. - Tanrı rahmete ve yarlığayışına boğsun [günahını bağışlasın]." (A.N., Keza, s.58-60)

"İstibdat" çağı Türkiye'sinde **"kökü içeride"** yerli kapitalist sınıfı böyle yetiştiriliyordu.

II. BÖLÜM

HÜRRİYET ÇAĞINDA KAPİTALİZM

SOSYAL DEVRİMDE İKİ SOSYAL SINIFIMIZ

Hayatın yaşayan diyalektiği, kafaların ölü skolâstiğini her zaman **"BOCALAMA"** ya mahkum edecektir. HÜRRİYET adlı ikinci Meşrutiyet (Anayasacılık) olayı nasıl bir devrimdir? Söze başlarken, onun, 1789 Fransız Ulu Devrimi gibi bir işveren altüstlüğü olduğunu belirttik. Şimdi bunun tam tersini sorabiliriz: Türkiye'de Batı anlamıyla bir klâsik burjuva hürriyeti oldu mu? Hayır. Bu karşılık, gerçeklerimizin öbür yüzüdür. 1908 Meşrutiyeti: Tekelci Finans işverenlerinin, yani yatalak kapitalizmin devrimi olduğu için, sıhhatli ve klâsik burjuva hürriyetlerinden hiç birini Türk milletine koklatamadı. Hürriyeti, yalnız halk yığınları içinde işçi sınıfımız ciddiye alıp, milli hayatımızda gerçekleştirmeye kalkıştı. Hiç bir ideolojik iddia yapmaksızın, sırf o sosyal sınıfların Tarihte ağır basan içgüdüsü gidişi ile, Türkiye'de ilk defa sosyal anlamlı hürriyet hareketinin açılış törenini canıyla kutladı. Ve ister istemez, 1908 hareketi yaldızlarından arınınca, Türkiye işçi sınıfının, Türk milleti adına kısa ve mutsuz da olsa, sonraki Kuvayi Milliyeciliğe ışık tutan sahici hürriyet kımıltısı olarak tarihimize girdi.

Çıkarcı yabancı ajanı işverenler, Kulis arasında emperyalist şirketlerle Türk milletine suikastlar kumkumalarını hazırlarken, şaşkına çevrilmiş yoksul kalabalıklara Abdülhamit hafiyesinin: "Hürriyet-Adalet-Müsavat-Uhuvvet" nutuklarını attırarak yeni soygunlara oy toplarken, yalnız işçi sınıfımız, o yabancı sermayenin Türkiye'yi köleleştirerek, Birinci Cihan Savaşı, Kuvayi Milliye boğuşu gibi en kanlı alanlarda kurbanlık koyun etmeye girişeceğini sezmişçe bütün Türk milleti adına Özel Sermayeye karşı harekete geçti. İşveren Devrimini işçi sınıfının açışı elbet tezattır. Ama, Tabiatın ve Tarihin her tezadı gibi canlı tezattır. Kafadan uydurma bir kuruntu duygu ve saçma çelişme değil, yaşanan gerçek karşıtlıktır. Tarihin her çağında, her devrinde ve her yerinde olduğu gibi, Batıda da Devrimin, **burjuva devriminin** MOTOR'u hep çalışan halk yığını olmuştur. Yeryüzünde o motora

binmeyen tek Fâtih, tek cihangir, tek başarılı sınıf ve Devrim yoktur. Yalnız Batı Toplumunda, yerli üretici güçlerin gelişimi yönünde aksiyon gerektiği için, geniş halk yığınlarının çığları kurtarıcı krizler olarak karşılandı. Bizde utanılacak bir **"ayıp"** gibi boğulmaya ve unutturulmaya çalışıldı.

1908 Eylül'ünün 10. günü, Hürriyetin birinci ayı dolarken, Şark Demiryolları grevi biterken; Şirket'i Hayriye Fabrika işçileri harekete geçtiler.

"Grevciler Sirkeci'deki İdarehaneyi abluka etmişler, içerideki memurları dışarıya çıkartmamışlardır. Özellikle işçilere zam yapılmasına itiraz eden İdare Başkanının Şirketten atılmasını ileri sürmüşlerdir... İkdam gazetesi bu olaydan konu açarken işçilerin bu hareketinin çirkin olduğunu, "İdare Meclisi Başkanını değiştirmek hakkı Şirket paycılarının hakkıdır. Amelenin şirketin işlerine karışması ayıptır"diye yazmaktadır." (Hüseyin Avni [Şanda], 1908'de Ecnebi Sermayeye Karşı İlk İşçi Ayaklanmaları, İstanbul, 1935)

Binlerce işçi hakkının verilmemesi değil, üç buçuk Şirket paycısının insafsız çıkarını önlemek "Çirkin ve Ayıp" sayılıyordu.

Koskoca İmparatorluğun susadığı Sosyal Devrim: Basit, acıklı, cahil, hasta ve üstelik yurdunu yabancı finans kapitale satmakta hasımlarından daha pinti olan bir tek kişinin, Abdülhamit'in ilân ettiği hürriyetle Abdülhamit'i devirmektir, ve ondan başka hiç bir amaç güdülemez deniliyordu. Devrim bu kadar maskara bir el çabukluğu biçiminde soysuzlaştırılmak isteniyordu. 40 yıl sonra hemen hemen aynı kontenjanlarla DP çığırtkanları çıktı. Sloganlar "Nur" gibi sözcüklerine dek değiştirilme zahmetine katlanılmadı. Yeniden sahneye koyacakları Hürriyet Orta Oyunu,1908'den beri şöyle "tekerrür" etmişti:

"Abdülhamit'in 30 yıldan beri milleti esirlik içinde bıraktığı... artık bundan sonra herkesin hür olacağı.. "Vâtandaşlaaar! Otuz yıl süren bu istibdat, artık yıkılmıştır. Şimdi nura kavuştuk, hep kardeş olduk" yollu nutuklar söylüyorlardı... Hocalarla, papazlar "Kardeş olduk"diye öpüşüyor. "Geceler gündüz oldu" diye şarkılar söyleniyor, gazeteler, hırsız paşalar, jurnalcılar aleyhine ateş püskürüyor, Abdülhamit'in iri burunlu karikatürü her köşe başına asılıyordu." (H.A. Keza, s. 17)

Halka, gerçekleştirilecek tek ülkünün, bir müstebit Padişahla bir kaç bunak paşayı ve uşaklarını alaşağı etmek olduğu yalanı yutturulmak isteniyordu. O şartlı şurtlu konvansiyonel yalana kim kandı? En geniş halk yığınlarımız, en ücra köy insanımız, bugüne dek, "mağdur" duruma düşürülmüş müstebit "Kızıl Sultan"ı, saygıdeğer bir evliyalık halesine büründürerek anmaktadır. Ve daha o gün, kumar masasında kâğıt ve zar değiştirir gibi Padişah veya Paşa veya Bey değiştirmekle, bir milletin sosyal

kurtuluşu arasında en derin uçurumların yattığını egemen çevrelerin yüzlerine çarpan güç, işçi sınıfımızın hareketi oldu.

İŞÇİ SINIFININ SOSYAL DİLEKLERİ

"Hürriyet" 1908 yılı Temmuzunda açıklandı. Ağustos'ta, Türkiye'nin - sonra tam yarım yüzyıl **"YOK"** sayılacak olan - **Modern İşçi Sınıfı** tek vücut olarak insan haklarını ararken, gerçekte, asıl Millet ve Vatan kurtuluşunu da sağlamak için ayaklandı. Alâtini TUĞLA fabrikası, Selânik'te TÜTÜN mağazaları işçileri, Varna'da TİCARET işçileri, Selânik ve Manastır boylarınca DEMİRYOL işçileri, Demirkapı-Mitroviça-Üsküp'te DEMİRYOL işçileri, İstanbul'da GAZETE MÜRETTİPLERİ, Bağdat DEMİRYOLU müstahdem ve işçileri, İstanbul TRAMVAY işçileri, ŞİRKET'İ HAYRİYE işçileri... 14 Eylül'de EREĞLİ KÖMÜR, Zonguldak MADEN KÖMÜRÜ işçileri, Balya Karaaydın MADEN işçileri, Adana PAMUK FABRİKA işçileri... Sözleşmişçe, ardarda, birbirini tutarak grev yaptılar. 15 Eylül günlü İkdam gazetesi yazdı:

"Haydarpaşa-Ankara-Eskişehir-Konya-Bulgurlu hatlarıyla bütün şubelerinde memurlar ve işçiler grev yapmışlardır. Dün işçiler önlerinde mızıka ve ellerinde bayraklarla Kadıköy ve çevresini dolaşmışlar, gösteriler yapmışlardır. Bu gezintiden sonra, Haydarpaşa istasyonunun kapısına astıkları bir beyannamede, akşam trenlerinin gelişinden sonra, tümüyle memurların greve girecekleri yazılıyordu." (Keza)

"Grevler adeta bir salgın hastalık halini aldı." (16 Eylül: İkdam)

Türkiye işçi sınıfı ne istiyordu? Tarihin hazin cilvesidir: Egemen Türk aydınlarının yabancı sermayeye paravanalık ettikleri gün, Türk olmayan doktor Arhangelos'un, işçi öncüsü olarak 17 Ağustos günü dediği gibi: **"Dayanılmaz olan yaşayışlarına, bir parça refah saçılmasını diliyorlardı."** Bütün dilekleri ise ağlanacak kadar ilkeldi.

I- İşçi teşkilâtının Şirketçe tanınması: *"Şark demiryollarındaki dileklerden birisi de, işçi ve memurlar arasında bir sendika yapmaktı... Böyle bir işçi teşekkülünün tanınmasını, Anadolu demiryolları işçi ve memurları da istiyorlardı.. Şirket bu sendikaları tanımıyordu."* (H.A.,21)

II- İşçi gündeliklerinin birkaç kuruş arttırılması: *Memurlara birer kuruş ikramiye ve emek sürelerine göre zam. Yol işçilerine günde 3 kuruş, uzman işçilere günde 4 kuruş... Gece işine iki kat gündelik...*

III- Hasta ve yaşlı işçinin sokağa atılmaması: *Hasta işçinin işinden atılmaması. Maaşından yüzde bir buçuk ödeyen memur ve ailesinin parasız tedavisi.*

Devrimci baylar, **Hürüz-adaletliyiz-eşitiz-kardeşiz** dememişler miydi? İşçi sınıfı, o hakların kendisine de tanındığını sanarak, gerçekleş-

tirilmesine girişiyordu. Gelin görün ki, o olağanüstü ilkel ve yalın kat dilekler, ansızın milletin en yüce ve karmaşık meselelerini, gökten yıldırım düşerce ortaya çıkardı. "Gösteri ve yürüyüş kanunu" henüz düşünülemediği için grevler kendiliğinden doğdu. Ve birbirinin içinden çıkan 3 dürbün gibi, işveren sınıfının 3 katlı içyüzü her şeyi açıklayıverdi:

I- Yerli Sermaye acenteleri rahatsız oldular: *"Erenköy, Göztepe gibi uzak yerlerde (hatırı sayılırların yazlık köşklerinde) oturanların çok güçlükler çektiğini, araba bulunamadığını, bir çok iş adamlarının şehre gelemediğini gazeteler anlatıyor."* (HA, 21) *16 Eylül İkdam Gazetesinin havadis sütunlarında: "Eskişehir buğday tüccarlarının, grev yüzünden müşkül mevkide kaldıklarına dair gazeteye çektikleri bir telgraf vardır." (Ticaret Odası gazetesinde): "Grevler yüzünden, ihracat işlerinin duracağı, memleket ekonomisinin felce uğrayacağına dair yazılar vardır."* (HA, 24)

II- Ecnebi Sermaye hazretleri tedirgin oldu: *"Berliner Tageblatt gazetesinin 17 Ağustos tarihli nüshasında, işçi yığınının bu hareketinin, Alman mahfillerinde iyi bir etki bırakmadığı yazılmaktadır."* (HA, 20)

III- Devletçiliğimize daha ne duruyorsun, denildi: *"Grevlerin bu derece genel bir mahiyet alması, başta ecnebi sermayecilerini, tüccar ve hükümeti endişeye düşürmüştü... Aydın hattında, incir gönderimleri yüzüstü kalmış, develerle İzmir'e taşınmıştır. Grevler devam ettiği sürece, ticaret merkezlerinden, hükümete sürüyle telgraflar gelmiştir. Bu telgraflarda ürünlerin yüzüstü kalacağı, ticaret işlemlerinin bozulacağı bildirilmekte idi."* (HA, 23)

Bu olayları anlatan broşürcük: **"Ecnebi Sermayeye Karşı"** adını taşıyor. Anlattıkları, sözün iki yanlışını göze batırıyor: 1- Karşıtlık, yalnız **"Ecnebi"** sermaye için değil, onun Türkiye'deki beşinci kolu olan **yerli** sermaye için de vardır. Ecnebi sermaye Avrupa Başkentinde direktif (makale) veriyor; o emri Türkiye'de yerine getirenler, Anadolu'dan Hükümete telgraf yağdırıyorlar. 2- Karşıtlık sermayeye karşı değil, Yerli-Yabancı Sermaye tarafından, Türkiye halkının gözbebeği olan **İŞÇİ SINIFINA** karşı gösterilmiştir. Ancak, eski kurt SERMAYE, henüz bir aycıktır eline geçirdiği kâr'ı kadim Devletçiliğimizi yola getirebilmek için kuzu postuna bürünmüş ve Türk milleti denilen çocuğu kandırıp, baltadan keskin dişleri arasına koşturmak için ağlama sesleri çıkaran timsahın gözyaşlarını dökmektedir. Yoksa Bâbil çağından artmış Yerli Tefeci-Bezirgân Sermaye batağına gömülüp Hürriyet güneşinde kızınan (kızışan) evrensel Finans Kapital timsahı, kendi Anayurdunda işçi sınıfının o en ilkel hakları almak için neler döktüğünü bilmeyecek kadar toy ve masum bebecik değildir. Kendi işçisini ayaklandırmamak için, Türk milletini sağmal yapacaktır.

DEVLETLE MİLLETİN ARASINI AÇANLAR

En insafsızca hakaret ve kışkırtmaların üstadı olan modern sermaye, Türkiye işçi sınıfına KARŞI, Devleti, Milleti hattâ işçi sınıfının bile bir parçasını kışkırtmak için şu dört başlı provokasyonlarını başarıyla yürüttü:

I- İşçi Sınıfını Kışkırtmak

İşçi sınıfı grev yapmak için grev yapmaz. Grev, işçi için açlık, sürünmektir. Sömürücü anarşik bir düzende insanca yaşamanın başka çıkar yolu kalmadığı için, işçi sınıfı zehirli bir ilâç gibi grev acılarını çoluk çocuğu ile çekmeye katlanır. Özel Sermaye, Hürriyet uman işçi sınıfının "gözünün kurdunu kırmak için" onu zorla greve itmiştir: *"O günlerde, Orizdibak kurumunda çalışan memurlar, direktöre dilekçe vererek aylıklarının artırılmasını istemişlerdir. Direktör, memurların vekilini odasından kovmuş, bütün memurları kapı dışarı edeceğini söylemiştir. Bu olay üzerine, orada da grev başlamıştır."* (HA, 22) Şark Demiryolları Sendikası 5 Eylül'de greve neden ve nasıl başlandığını şu bildiriyle açıklar: *"Dileklerimizden bir bölümünü bıraktığımız halde, müdürlük buna razı olmadığından, içinde bulunduğumuz ayın 18. günü sabahleyin hep birden grev yapmak mecburiyetinde bulunduğumuzu üzülerek belirtiriz... Telgraf aletleri sendika üyelerince korunacaktır. Hat boyundaki bekçiler aygıt ve avadanlıkları koruyacaklardır. Bütün arkadaşlara sâkin ve ılımlı olmayı tavsiye ederiz. Düzenlilik hiç bir veçhile bozulmayacaktır. Yaşasın Birlik (ittihad)"* Modern işçi sınıfımız mecbur edildiği zaman bile, düzenli, verimli, tekniği koruyucu, yakıp yıkmaktan uzak insanlığımızdı.

II- İşçi Sınıfını Bölünmeye Kışkırtmak

"Böl ve egemen ol" prensibi, İngiliz kapitalizminin sömürge metodu sayılır. Finans kapitalin başlıca provokasyonlarından biri de, işçi sınıfı içinde **"Aristokrat amele", "Bürokrat kapıkulu"** yaratıp, işçi çoğunluğunu daha kolay sömürmektir: *"Şirket'i Hayriye: kaptanlara, makinistlere, zam yapmıştır. Ama Hasköy fabrika işçileri, dilekleri kabul edilmediği için, işi bırakmışlardır."* (HA, 22, 23) *"Bu tarihten beri her yerde ayrı ayrı yaşayan, ve ortak bir teşkilâtı ve birliği bulunmayan bir ülkede, grev bu derece genel bir mahiyet almıştır"* (HA, 22)

III- İlan Parasıyla Milleti Kışkırtmak

Kapitalist ülkelerde gazeteler ilânlarla, geri ülkelerde büyük şirket ilânlarıyla yola getirilir. Bizde basın organlarının kolayca kızışıvermeleri, hiç yoktan şuna buna, hattâ hükümete ve olmayacak konulara uluorta çatmaları bundandır. Nitekim grevler başladığı gün az önce Hürriyetten başkası üzerine yemin etmeyen "Kamu oyu: **Efkârı umumiyye"** sözcüleri, inanılmaz bir kelbilikle [köpeklikle] açıktan açığa Yabancı Sermaye savunu-

culuğuna şöyle başladılar: "Grev yalnız Şirketle işçiler arasında ortaya çıkmış bir ihtilâf olmakla kalmaz. Memleketin ekonomi hayatı üzerinde etki yapar... Bundan başka, ülkemizde varolan büyük endüstri, yabancı sermayeleriyle varolmuştur. Demek ki, grevler dolayısı ile, mali kredimiz üzerinde etki yapar. Şirketlerin hisse senetleri düşer." (İkdam: "Grevciler ve neticeleri", 16 Eylül) O günlerde, Ticaret Odası gazetesi de, yerli işçileri tahkir edecek [aşağılayacak] derecede grevler aleyhine bir makale yazmıştı. Bu makalede, yerli işçilerin yabancı işçiler seviyesinde olamayacağı, *"Hak seviyelerini savunmak, ve korumaktaki kudretleri bizimkilere kat kat üstün olduğundan, yerli işçilerin politika manevralarına kolaylıkla kapılacakları derkâr* [belli] *bulunduğundan, yabancı işçileri derecelerinde dileklerde bulunmaları câiz* [uygun] *değildir."* (HA, 24)

Efendisi Yabancı Sermaye, yerli uşak sermayeyi, Batı işçilerinin daha "seviyeli" oldukları için **"politika manevralarına"** kolay kapılmadıklarına inandırmıştı. Yalan: Asıl Batıda, Finans Kapital geri ülkelerden aşırı-kâr çektiği için, bir bölük aristokrat işçi satın almayı ve işçi sınıfını kendi bulanık politika manevralarında sersemleştirmeyi, seviyesizleştirmeyi becerebilmiştir.

IV- Mall Baskı İle Devletçiliğimizi Kışkırtmak

Belli başlı ihtiyaçlarını kendi üretimi ile karşılayamayan Millet, hele Türkiye gibi iğnesini, ipliğini, yabancılardan getirtince, kesesini yabancıya kaptırmış demektir. O zaman ödeme dengesi hiç düzelmez. Şimdiki **"Döviz"** yahut **"Yardım"** handikapları gibi bir Demoklesin kılıcı, Devleti inmeleştirir. O zamanki handikaplar: "Ecnebi imtiyazları" ile "Mali itibar"dı. Gene borç gırtlağı aşmıştı. Devlet, kıskıvrak Finans Kapitale bağlıydı.

a) İmtiyaz bağı: *"Grevin devam ettiği zaman içinde, Hükümet, kontrat gereğince, kilometre başına daha çok teminat akçası verecekti. Zaptiye Nâzırı, işçi delegelerine, Hükümetin bu işten ziyan edeceğini, işe başlamalarını, yoksa grevcilerin büyük cezalara çarpılacağını söylemiştir."*

b) Finans kapital baskısı: Emperyalist başkentlerinden idare ediliyordu. *"Sadarete verilen dilekçe üzerine, hükümet, işçilerle şirket arasındaki anlaşmazlığı çözmek istemiştir. Genel Müdür Hüknen işçileri kabul etmiş, memurlara birer maaş ikramiye verileceğini, işçilere bir miktar zam yapılacağını vaat etmiştir. Aradan bir kaç gün geçtikten sonra, Berlin'deki Mâli Komitenin bu istekleri kabul etmediği ileri sürülmüş, anlaşma da Hüknen'ce imzalanmamıştır."* (HA, 25,26)

c) Siyasi Emperyalist tehdidi: Yukarı ki bağ ve baskı yetmezse, "Sefarete haber veririm" demek, Devletin ödünü kopartmaya yeterdi. *"Eylülün başlarında Zonguldak havzasındaki grev de genelleşmiş, limanda bü-*

tün işler durmuş, vapurlar kömür alamamış, Ereğli Fransız şirketi, öteki şirketler, bu olaydan Bâbıâliyi (Başbakanlığı) haberdar etmişlerdir. Ereğli Şirketi, Zonguldak'taki sermayenin tehlikede olduğunu Fransız Sefirliğine de haber vermiştir." (HA, 27, 28) Ve akan sular durmuştur!

V- Türk Ordusunu Türk İşçisine Karşı Kışkırtmak

Yukarı ki çıkmaza girmiş Devletin yapabileceği tek şey, sermayeyi silâhla korumaktı. Türk Ordusunun Viyana önünde Avrupa'yı titrettiği durum tersine dönmüştü. Türk Ordusu, Kuvayı Milliye savaşındaki denemesiyle, bizdeki sermayenin ne kadar Vatan ve Millet haini kesilebileceğini henüz görmemişti. İşçi sınıfı hareketinin milli kurtuluş anlamına geldiği kavranılmayınca, bir kargaşalık olduğu sanıldı. İşçi sınıfına karşı silâhlı kuvvetler yürütüldü.

a) Kara kuvvetleri: *"Askeri bir kıt'a, Şark demiryollarının en önemli dairelerini, telgrafhaneyi işçilerin elinden almıştır."* (HA, 26)

b) Deniz kuvvetleri: (Sermayenin Zonguldak'ta tehlike geçirdiği Fransız sefirliğine bildirilir bildirilmez) *"Ereğli Şirketi ocaklarında işçilerle zabıta arasında kavgalar olmuş, işçilerden 15 kişi maden ocaklarına kömür taşıyan lokomotifleri tahrip etmiştir. Bu suretle büyüyen olayı bastırmak için Nevşehir gambotu ile Zonguldak'a asker gönderilmiştir."*

c) Jandarma ve zırhlı: *"Aydın hattındaki grev de sâkin geçmemiştir. İşçiler Develü köyünde, istasyonda lokomotifi durdurmuş, yoldan çıkarmıştır. Öte yandan Punta istasyonundaki depolar da yakılmıştır. Bu yüzden jandarmalar olay yerine gelmiş, grevcilerin daha çok tahripler yapmalarına engel olmuşlardır... Punta istasyonundaki işçiler yığını, bir gün önce hapse atılan grevci arkadaşlarını kurtarmak istemişlerdir. Bu arada bir müfreze ile işçiler arasında çarpışma olmuş, birkaç kişi yaralanmış, bir işçi de ölmüştür... Bu olaylar karşısında İzmir valisi, daha çok kuvvete ihtiyaç olduğunu Başbakanlığa bildirmiş, Mecidiye zırhlısı İzmir'e giderek karaya asker çıkarmıştır."* (HA, 27,28)

KONKRET (SOMUT) BİR İŞÇİ HAREKETİ

Şark kurnazlığı denilen dar görüşlülükte: **"Şuyüu vukuundan beter"** (halkça duyulması, olmuş olmasından daha kötüdür) diyen bir davranış vardır. Hoşa gitmeyen halk hareketi kökünden kazınmakla kalınmaz, öyle bir şey olduğunu ağıza alanın da kellesi uçurulur. Bütün tarihler, **olayları** anlatmaktan çok, olmamış gibi göstermek için yazılır. Batıda **"Conspiration de silence"** (Susuş kumpası) adı verilen bu davranış, genel olarak halk hareketlerinin, özellikle işçi sınıfı hareketlerinin nice milyonlarcasını unutturmakla görevlidir. Onun için, işçi hareketine

sövmek veya iftira etmek için olsun, resmi edebiyatta yer vermemek en büyük **kurnazlık** sayılır.

O bakımdan, bir "tuhaflık" veya "beceri" gösterisi uğruna nasılsa ağızdan kaçırılan her işçi olayı, Türkiye'de **"ilk",** olaymış gibi gösteriliverir:

"1908 (Hicri 1324) yılının ağustos sonları idi... karşıma bir memur çıktı. Sadrâzamın çok acele beni görmek istediğini anlattı. Hemen Bâbıâli'ye gidip Sadrazâm Kâmil Paşaya geldiğimi aracı ile bildirdim. O da, İçişleri Bakanı Hakkı Beyi hemen görmemi (sonradan Sadrâzam olan İbrahim Hakkı Paşa) söylemiş. Az sonra Bakanın karşısındaydım. Bana: "Derhal Balya'ya giderek grevi bastırınız! " emrini verdi.

"Memleketimizde olan ilk işçi ayaklanması olmak bakımından önemli olan bu olayın içyüzü şu imiş:

"Balya'da, Meşrutiyetin sebep olduğu çeşitli ayaklanmalar arasına işçiler de katılmış. Bunlar, mâdendeki Alman ve Fransız mühendislerini korkutarak yerlerinden kaçırmışlar. Şirket Müdürü maden mühendisi Rally'yi, gündeliklerini arttırmak için sıkıştırmışlar. Aynı zamanda, ocaklardaki çalışmayı da durdurmuşlar. Yalnız, yeraltında akan bir çayın sularını boşaltmaya yarar olan tulumbaları işletmişler! Böylece, madenin 10 yıl süreyle işlemez kalma tehlikesini önlemişler.

"Grev karşısında ora kaymakamlığı ve Liva âciz kalmış. Hüdavendigâr vilâyetine bildirmişler. Bunun üzerine Vâli Tevfik Bey, Sadrazamlığa bir tezkere yazarak, benim acele buldurulup Balya'ya gönderilmekliğimi önemle rica etmişler... İçişleri Bakanı Hakkı Beyin deyiminden, madenle ilgili bir çok nüfuzlu (sözü geçer) *kişilerin grevi yatıştırmak için Sadrâzam Kâmil Paşayı sıkıştırdıklarını sezmiştim. Hatta, Hakkı beye Lâzkiye'ye gitmek üzere olduğumu söylemem üzerine, kendisi:*

-"Hayır, hayır... Bugün Bandırmaya hareket edin, vapur var. Ona yetişiniz. Hatta, geminin hareketini birkaç saat geciktirdim! Evinizden lüzumlu eşyanızı getirtiniz!" karşılığını vermişti... Çaresiz, Bakanın dediğini yaptım.

"Bandırmaya çıkar çıkmaz, bir araba tutup Gönen üzerinden Balya'ya gittim. Daha yolda iken birkaç bin işçi tarafından karşılandım. Bunlar, geleceğimi öğrenerek, oturmaklığım için bir ev kiralamışlar! Hattâ, odaları, sofaları halılar ve çiçeklerle süslemişler.

"İşçinin başında Kürd tâifesinden (!) Mevlüd isminde bir topal vardı. Bu adam, bana hitap ederek bir de söylev söyledi. İşi inceleyeceğimi ve mösyö Rally ile görüşeceğimi karşılık olarak bildirdim. Fakat Rally'yi yanıma çağırmayı uygun görmedim. Yolda bir hakaret veya kazâya uğraması ihtimalini düşündüm. Ertesi günü onun bulunduğu, yâni sak-

landığı yere ben gittim. Hesapları inceleyerek, işçi gündeliklerine ne kadar zam yapılması mümkün olacağını tespit ettim ve Rally'ye başka çıkar yol olmadığını söyledim. Adam, bulduğum çözüm biçimine uydu... Maden idaresinden kasabaya döndüğüm zaman, işçilerce gene karşılandım. Mevlut ile öteki kışkırtıcıları (müşevvikleri) çağırttım. Önce, çay kahve ikram ettirdim. Bir süre de hürriyet, adalet ve eşitlik ilkelerine değindim. Mevlut ile arkadaşları söylediklerimi kabul ile, ertesi günü hemen işe başlayacaklarını temin ettiler... Fakat bunda başarı kazanamadık!

"Çünkü işçiler grev yaptıktan sonra Selânik'e, İttihad ve Terakki Cemiyetine müracaat etmişler. Tasavvurlarına göre de, grev olayına Bâbıâli'nin karışmaması lâzım imiş!! Ama Cemiyetten karşılık gelmemiş. Beni önceden tanıdıkları ve sevdikleri için, şahsımla temasta bulunmayı, kendi aralarında kabul etmişler!.. Lâkin o gece, Cemiyet, Sudi beyin (sonra Lâzıstan Milletvekili) memur edilerek gönderildiğini telgrafla bildirmiş. Bunun üzerine Mevlut ve arkadaşları benimle yapılan anlaşmayı hükümsüz saymışlar... Netekim, iki gün sonra Sudi bey geldi. Onun için de tezelden ayrı bir ev tutmuşlar, döşeyip dayamışlar. Sudi bey Balya'ya varışından biraz sonra Hükümet konağında ziyaretimde bulundu. Kendisini tanıttıktan sonra, aldığı direktifin, ben ne yolda karar verirsem onu kabulden ibaret olduğunu söyledi. İşçilerle yaptığım anlaşmayı söyledim. Mevlud ve arkadaşlarını çağırdık. Ertesi günü hemen işe başlamalarını anlattık. Fakat, sabahleyin işçiler kuyulara inerken, kimi zorbalar buna engel olmak istemişler. Sudi bey hemen kuyu başına koştu! Bu zât, zorbalardan dahi gözü pek, daha cesur olduğu için, başkaldıranların (serkeşlerin) üzerine bastonla yürüdü! Herifler sindiler! Böylece, Türkiye'de ortaya çıkan ilk grev de çözümlenmiş oldu." (Mehmedali Ayni: Hatıraları, s.59-61, İstanbul 1945)

Olayın eleştirimi bir yana; Yerli Sermaye iktidara gelir gelmez, hem Yabancı Sermaye Şirketi (Mösyö Rally), hem Derebeyi Devleti (Bâbıâli) ile gizlice birleşmiştir. Abdülhamit mutasarrıfının "çay, kahve ikramlı idare'i maslahat" atlatması yetmezse, kendisini kurtarıcı gibi karşılamış olan işçiyi "Zorba-Serkeş" sayıp, sopayla maden kuyusuna indirmiştir. "Hürriyet-Adalet-Eşitlik" adlı kuzu postu altından kurt dişlerini gören halk, hoşnutsuzlaşıp, gericilik ayaklanınca, az kalsın işçi sınıfı bile, o yüzden, Abdülhamit'in kucağına itilmiştir: *"31 Mart Olayında idare hizmetlileri arasına sokulan kimi kaynaşmalar, Halil Paşanın tedbir ve şükredilecek hürmetleriyle kaldırıldı."* (A.N.: TSSİT, s.65)

Ticaret Odası: **"Yerli işçilerin.. yabancı işçiler derecesinde dileklerde bulunması caiz değildir"** diye, kendi milletine hakaret etti:

Anadolu Demiryolları Şirketinin ajanı Alman Kontu Ostrog, Adliye Danışmanımız idi. Bu yabancı, kendi ülkesi işçilerine tanınmış hakları Türk işçisine lâyık görmeyerek, **SENDİKA YASAGI'nı,** Osmanlı Başvekili Kâmil Paşa **GREV YASAGI'nı** kanunlaştırıverdiler!..

Böylece (Yabancı sermaye ile Emperyalizme karşı) **MİLLÎ İSTİKLÂLİmizi,** ancak 10 yıl sonraki kanlı fedakârlıklarla elde edilmek icap etti. Çünkü Tefeci-Bezirgânların foyaları ancak KUVAYIMÎLLÎYE mücadelemizde meydana çıkabildi. İşçi sınıfımızın sâlim içgüdüsüne kalsaydı, aynı dâvâ 10 yıl önce, belki de kan dökülmeksizin (Mösyö Rallylerin sıçan deliğine girip gitmeleriyle), en medeni biçimde çözümlenebilirdi." (H.K.: Kuvayi Milliyeciliğimiz, 1/5/1954)

İSTİBDADI ARATAN HÜRRİYET

"Devr'i Dil'ârây'i Hürriyet"te (Gönül Bezeyen Hürriyet Çağında), o yetiştirilmiş sosyal kapitalist sınıfı iktidara geldi. O zamana dek el altında satın alıp suç ortağı ettiği Devletçilik, artık şartsız kayıtsız Kapitalist sınıfınındı. Hürriyet onundu, Adalet onundu. Eskiden, saray mahkûmu müstebit Padişahtan üstü kapalı buyrultu kopartarak, saman altından yürütülen sular, hep saman üstüne çıktı. Mâdem ki Hürriyet "ilân" edilmiş, artık İstibdat zamanının, içine kaza ve kader tesadüfüyle namuslu kişilerin de sızarak, Allah korkusuyla hırsızlık yapamadıkları İdare Meclisine artık gerek yoktu. 1315 (1899)'dan beri Batı kapitalizmi Şirket mekanizmasıyla serbest rekabetten, Tekelci Finans kapital Emperyalizmine geçmişti. Aynı yıl, *"5130 kuruş aylıklı "candan, sözleri, bakışının içe işleyişi pek keskin" Mehmet Paşa, 500 kuruş maaşla emekliye atılarak yerine Albay Necip bey geçmiş ise de, çok geçmeden Meclisin varlığı horlanarak toplantılarına son verilmiş ve işler istenildiği gibi idare edilmiştir."* (A.N.: TSSİT, s.60)

Hürriyetle birlikte, Türkiye denizciliği devekuşu gibi ortada kaldı: hem "Kumpanya" gibi yağma ediliyordu; hem de özel şirket olmadığı için kimse onu üzerine almıyordu. Hürriyet Fâtihi kahramanlar, öyle küçük işlere bakmıyorlardı: *"Kara günlü İdarenin son dağınıklığı Denizcilik Bakanlığı elinde olageldiği için, Denizciliğin Anayasacı (Meşruti) komutanları, onun şimdiki durumuna sahip çıkmıyorlar. Başka Bakanlıklar da yüzüne bile bâkmıyorlar."* (Keza, 62)

Yalnız çalışan kişiler: *"Milli görevlerini yerine getirmekle birlikte, Ulu Kapıya (Bâb'ıâli: Başbakanlık) ve başka kapılara başvurup, İdarenin bir yere bağlanması ve bir müdür atanması için merhamet dileniyorlardı."* (Keza, 61)

Dilenilen "MERHAMET" gecikmedi. Müstebit Padişah zamanı, Batı Kapitalizmi daha çok Türk-Müslüman olmayan azınlıkları Devlet-Kapital aracılığında kullanıyordu. Şimdi o aracılar siyasi iktidara çıkmışlardı. **"Meşruti Ümera:** Anayasacı Komutanlar" o şirket midir, değil midir, ne olduğu bir türlü belli olmamış gibi, "şerefleriyle mütenasip," olmayan bayağı maddi işleri eski Yerli - Yabancı Sermaye gözbebeklerine bırakıverdiler. Bu gözbebekleri, Batı kapitalizminin çoktan dama attığı serbest rekabetçilik prensibinin perdesi altında, artık siyasete egemen özel sermaye girişkenliğinden başkasına yaşama hakkı bulunamayacağını bir Kur'an âyeti, İncil buyrultusu gibi savundular. Ve lütfedip, ortada kalmış sahipsiz Denizcilik işini, çağdaş uygarlık sofralarına koyup çatal, bıçak ve kaşıkladılar.

Abdülhamit, açık konuşan adamdı. Bu gün ne kadar inanmazsak inanmayalım, o, Türkiye'de her şeyden önce "İSTİKLÂL: BAĞIMSIZLIK" şampiyonu idi: 1- Dışarıda **Batı Kapitalizmine** karşı bağımsızlık, 2- İçeride **sosyal sınıflara** karşı bağımsızlık...

1- Dışarıda bağımsızlık: İstanbul'da Türkiye'yi "ISLÂH: DÜZELTMEK" için İngiliz kapitalizminin toplattığı konferansa: (ilerlemek için düzelelim) *"Fakat bu maddede memleketimizin bağımsızlık şânını giderecek olan durumlardan sakınmayı görev sayarım"* (Millet Meclisini açış söylevi) diyordu.

2- İç kapitalistlere: *"Anayasayı kurmaktan maksadımız, ahaliyi kamu işlerini yürütmede hazır olmaya çağırmaktan ibaret olmayıp, belki ülkelerimizin idaresini düzeltmeye ve kötüye kullanımların, istibdadın temelini yok etmeye bu usulün bağımsız vesile olacağını iyice kestiriyorum."* (Keza) derken, yerli sermayeye, "yalnız sen yoksun, başka sosyal sınıflar da var" demek istiyordu. Söylevin ilk sözü (Osmanlı geleneğince) **"Tebeanın her sınıfının hak ve menfaatine riâyet** (güdücülük)" edileceğini hatırlatıyordu.

Meşrutiyet burjuvazisi bu iki kuralı da tersine çevirdi. Yalnız kapitalist sınıfının **"hak ve menfaatine güdücülük"** tanıdı. Yerli - Yabancı sermaye ondan bunu bekliyordu. Bu prensibin zaferi, içeride kapitalizme, dışarıda emperyalizme **bağımlılık** oldu.

Abdülhamit her şeyin farkındaydı ve boş lâf etmiyordu. Türkiye'yi yarı sömürgeleştirenlerin, içeride, dışarıda KAPİTALİZM olduğunu seziyordu.

1- Dış harp: Yabancı sermayenin Türkiye'yi borca boğmak oyunu olmuştu. *"Kırım savaşının ortaya çıkması, ülke ve yurttaşın durumunu düzeltme uğrundaki çalışmaların devamını engelledi. O vâktedek Devlet hazinemizin dışarıya bir akça borcu yoğiken.. Bu sebeple borç kapısı açıldı. Gerçi.. müttefik ulu devletlerin... yardımları ile barış, içeride işini yoluna*

koyup, gerçek ilerleyiş yolunu hazırladığı sanısını güçlendirmişti; lâkin, ondan sonraki durumlar bütün bütün o umudun ve bekleyişin tersini getirdi. Bir takım tahrik ve tesvil (süsleme)ler.. *ülkemizin iyileştirilmesi ve düzeltilmesine bakmaya meydan vermedikten başka, her yıl olağanüstü ordular derleyip, halkımızın en çok işe yarayan sınıfını silâh altında tutmaya mecburiyetimizden dolayı, tarımımız ve ticaretimiz büyük sektelere uğradı."* (Abdülhamit: Açış s.)

2- İç ıslahat: Yerli sermayenin, yabancı sermaye sadakasıyla gününü gün etmesi oldu. Elbet saray zindanında körleştirilmiş Abdülhamit'ten, 19. yüzyılın sosyal ve ekonomik doktrinlerine göre yöneliş beklenemezdi. Ama, o bir çok bu günkü "ideologlarımızdan daha dürüstçe, 1877 yılından 20 yıl önce, 19. yüzyılla birlikte bir gelişim olduğunu gelir artmasından çıkarıyordu. O gelişmenin, 1965 yılında inkâr edilmeye çalışılan sermaye gelişimi olduğunu, Abdülhamit deyimlendiremezdi. Yalnız şu kadarını olsun görebiliyordu:

"Yirmi yıldan beri gelirlerimizin ard arda artması dahi, memleketin ilerlemelerine ve ahalinin durumlarındaki refahın arttığına belgedir. "

"Eğer ki şimdiki sıkışıklık şu sayılan durumlardan ileri gelmişse de, maliye idaresinde dürüst bir doktrine bağlanmak (meslek'i dürüstiye sülûk ile), yoksulluk çilesini hafifletmek ve maliye kredimizi korumak elden gelir idi. Fe'emmâ, ıslâhat (iyileştirmeler) biçiminde alınan maliye tedbirleri, durumu iyileştirmek şöyle dursun, işi bütün bütün ağırlaştırmış ve geleceğin ne olacağı düşünülmeksizin bugünden yararlanmak olmuştur. (Abdülhamit: Açış s.)

Bunu ister kendi söylesin, ister başkalarınca söyletilmiş olsun, Abdülhamit, yabancı sermayeye memleketi boğdurmakta sınıfı için kâr gören ve burnunun ucunu görmeyen yerli sermayeden daha ayık ve daha az haindir. Abdülhamit'in üçte bir yüzyıl egemen oluşu, yalnız hafiyelerinin gücünden değil, modern gidişi Batıya teslim olmak sanan yerli sermayenin ihanetine karşı olmasından ileri gelir.

AVRUPA SÖYLEMİŞ

1908 de Yerli Sermaye, genç Ordu hoşnutsuzluğunu sömürerek siyasi iktidarı ele geçirir geçirmez, Abdülhamit'in otuz üç yıl savunduğu iki **"İstiklâl"** prensibini tersine çevirdi: 1- Şaşılacak bir sinizmle sınıf hegemonyasını kurdu, 2- İnanılmaz bir ihanetle memleketi yabancı sermaye egemenliğine ısmarladı. Bu iki davranışı özetleyen ekonomik örgüt, ŞİRKET oldu. Bütün Türkiye halkı bir yana, Şirketler öbür yana konuldu. ŞİRKET (KUMPANYA): Yabancı Emperyalist sermayenin yüzde yüz emrine

girmiş yerli sermaye sentezi idi. Bu olayın en tipik örneği, gene Türkiye'nin ilk "Hayırlı Şirket"idir.

"En sonunda Bankalarca zavallı "İdare'i mahsusa" Bakanlığında Ermeni Noradonkiyan Kapril bulunan Bayındırlığa bağlandı... Con Paşa 29 Eylül 1324'te istifa edip çekildi. Noradonkiyan efendi, yapı mimarlarından mühendis Frenkiya Efendiyi 1 Aralık 1324 (1908) gününde "İdare'i Mahsusa"ya müdür yardımcısı tâyin etti... Frenkiya efendi, mesleği ile ilgisi olmayan bu idareye akşam sabah birer defa uğrayarak, kimi kâğıtlar üzerine Türkçe olarak adını nakışlayıp koyardı." (A.N.: TSSİT, 63)

Bunda şaşılacak ne var denecek. Önce Abdülhamit; **"hem yer, hem yedirir"** Devletçi bir gayrimüslimi, Con Paşayı başa geçirmişti. Fakat, Con Paşa, hiç değilse çekirdekten yetişmiş iş adamı idi. Meşrutiyet (Anayasacılık) Hürriyetinin iktidara çıkardığı "gayrimüslim" iş bakımından acemi çaylaklığı ile Finans Kapital uşaklığını, bakın nasıl skandal yolundan Özel Sermaye girişken kişiliği değirmenini çeviren **"Demokrasicik"** suyu yaptı:

"Frenkiya efendinin yardımcılığı zamanında, Adalar seferi yapan vapurlardan birinin yolda giderken dümen zincirinin bir baklası kopmuş, bakla bulunup ekleninceye kadar, 10 dakika, vapur yoluna gidememiş. Ada yolcularından "Şirket'i Hayriye" hisse senetlerini taşıyan birkaç menfaate tapan eczacı, tüccar ve başkası, yolcular arasında propaganda yaptı. Vapur içindeki yolculardan yüz elli kadar mühür ve imza toplayıp, Adalara Şirket'i Hayriye'nin vapur göndermesini istediler. Noradonkiyan da o günlerde bir hanımefendiden 21 adet Şirket'i Hayriyye hisse senedi satın almıştı. İşi Bakanlar Kuruluna sevk etti... Kâmil Paşa ve Bakanlar Kurulu, bundan böyle Adalara "İdare'i Mahsusa" çalışmayıp "Şirket'i Hayriyye"den vapur gönderilmesine karar vererek, İdarenin fermanlı (Padişah buyrultulu) ve kadim imtiyazını ayak altına aldı. İş idareye ve Şirket'i Hayriyyeye bildirildi." (Keza, 63,64)

Ne jest değil mi? Bir yanda 150 **"Adalar yolcusu"** (İstanbul'un "Sosyete Kaymağı") imza ve mühürü ile Hürriyet ve Demokrasinin şâha kalkışı; ötede Padişah Fermanını çiğneyen ihtilâlci kahramanlık; ve her ikisinin gölgesi altında Bakan Efendinin Bayan Hamfendiden satın aldığı Şirket pay senetleri! Şimdi **"Devletçiliğimiz"** mi, yoksa özel sermayemiz mi üstün? Bir güreştir başladı: *"Şirket'i Hayriye Adalar seferlerini yapmaya başladı. İdarenin iddiası üzerine Denizcilik, Liman ve Loyitten tayin edilmiş bir komisyonca, o vakte dek idarenin Adalara işlettiği vapurlarıyla Şirket'i Hayriyenin tahsis ettiği vapurlar muayene edildi... Bu komisyon, İdare vapurlarının tekne, kazan ve makineleri, Şirketin gönderdiği vapurlarınkinden iyidir, diye rapor verdi. Şirket vapurlarının Ada hattından çe-*

kilmesine bakılmayarak, İdare vapur göndermeye başladı... Fakat, Noradonkiyan Efendi ne yaptı bilir misiniz? Yarından itibaren İdare'i Mahsusa Adalara vapur göndersin, ama, Şirket'i Hayriye Adalara vapur tahsisi için hayli masraf etti. Bu ayın sonuna kadar 14 günlük Adalar hattı gelirini Şirkete gönderiniz, diye resmen emir verdi." (Keza, 64)

"Devlet malı deniz'di: onu Derebeyi Devletinde yalnız Devletlû "domuzlar" yiyebiliyordu; şimdi o "Deniz"e Özel Sermaye "Domuz"u da burnunu sokacaktı.

"Hükümet, Noradonkiyanın kışkırtmalarıyla İdareyi bir şirkete devretmekten başka bir şey düşünmüyordu. İdarenin borçları baştan aşmıştı. Bunların da hesaplarının incelenip doğrulanmasıyla uğraşılmaya başlandı.. Şu kadar ki, İzmir milletvekili Ispartalıyan Efendi, Bayındırlık Bakanlığında Noradonkiyan Efendinin yerine geçen Hallaçyan Efendinin "arka çıkmasıyla İdareyi bir Şirkete devredip, değerli bir kuruculuk hakkı aldıktan sonra, hisse senetleri dolapları çevirmek için geceli gündüzlü çalışıyordu." (Keza, 65)

Sayın yazar Abdülehad Nuri bey, bütün bu olaylarda bir "Ermeni oyunu" görüyor, bu oyunun altındaki yerli **Özel Sermaye** ile, üstündeki **Yaban Tekelci Finans Kapital**in parmağını ve kuklaların hep o parmakla oynatıldığını sezemiyor. Yalnız, millet malının Devlet kanalıyla özel kişilere aşırılma yönündeki ezeli Alicengiz oyunu karşısında boşuna saçını başını yoluyor:

"Talihsiz İdare! Oluş yüzeyine geldiği günden beri Ermenilerin karışmasından yakasını kurtaramamıştır. Evet, onların da hakkı var. Biz iyi idaresinde başarı gösterememişiz. Onlar bizden daha iyi idare ediyor görünmüşler. Bu zihniyet genelleşmiş."

Sanıyor. Ve Türkiye aydınının aşağılık duygusu içinde bunalırken, bir Ermeni'nin nasıl o koca yaldızlı, nişanlı paşalarla dolu Bakanlar Kurullarını dize getirebildiğini açıklamıyor. Her şeyi, bugün de bol bol yapıldığı gibi, bir nereden geldiği bilinmez, yomsuz alınyazısı **"ZİHNİYET"** lâfına bağlayıp, sınıf ve toplum determinizmini, kimi ultramodern "İdeologlarımız gibi, **"Yanlışlar"** Komedyasına çeviriveriyor. Oysa, kendi anlattıklarını kulağı işitse, ortada hiç bir "yanlış"ın bulunmadığını, tersine, millet ne kadar aldatılırsa, bir sosyal sınıfın o kadar sinsice yararlandığını; yapılanlarda aldanış ve kör tesadüflerin değil, tam orostopolca bir hesap ve bile bile lâdes durumu yaratıldığını kolay öğrenirdi. Çünkü, o Ermenicikler, bütün Müslüman - Türk yerli sermayenin yüzyıldan beri okuluna girdiği Batı kapitalizminin, kendi üstünlüğünü ve sömürüsünü, geri ülkelere bir **"zihniyet"** olarak da, **"Avrupa malı"** diye sokup yerleştirmek kastını temsil ediyorlardı. Başka

türlü koca bir İmparatorluk kafese konulamazdı. Nitekim A.N. de Noradonkiyan Efendilerin ağızlarında dolaşan sloganlarını hatırlamakla kalır, bu sloganları kulaklara Batılı dost finans kapital ajanlarının üflediklerini nedense bir türlü kavrayamaz:

"Noradonkiyan Efendinin "Devlet Ticaret etmez!" nakaratı da, çâresizliği yamanlaştırdı; altın oluğun yabancı ellere teslimini pekiştirdi". Bu hususta yapılan bir toplantıda, Noradonkiyan efendiye, Hicaz demiryolunu, Posta ve Telgrafı örnek göstermekliğim: "Bu sözü ben demiyorum, Avrupa söylemiş!" cevabı ile karşılandı. Ve İdarenin "Fayrfeyld ve Weldel" şirketleri adına (Yabancı Finans Kapital hesabına) alıcısı Ispartalıyan efendiye, satıcısı Hallaçyan efendi canibinden [tarafından] *75 yıl süreyle imtiyazı, imtiyazlı hatları, deniz tekneleri, taşıtları, hareketli hareketsiz malları, gümrük resmi, emlâk vergisi, fenerler, liman ve şandıra resimlerinden, telgraf ücretlerinden, orman resimlerinden indirimler ve muaflıkları, istimlâk hakkı, hükümete ait toprakların bedava verilişi gibi, her biri birer hazine değeri ağır değerli bağışlamalar, hayırlı bir alışveriş imiş gibi, Kadir gecesi İradesi (Padişah buyrultusu) alındı. 29 Eylül l325 ve Hallaçyan, Ispartalıyan efendiler imzalarıyla imzalanmış 19 Şevval 1327 ve 21 Ekim 1325 (1909) tarihli mukavele ve şartnameleri imza edildi... Buna karşılık, şirketin vereceği şey 350 bin lira. Bir de yılda 5 kaptan ile 5 çarkçıyı Avrupa'ya gönderip öğretimletmek."* (Keza, s.66,67)

1909: Türkiye'de yerli-yabancı sermayenin sözde Devrimle siyasi iktidara çıktığının ertesi yılı. Daha gelir gelmez iktidara, Türkiye halkının nesi var, nesi yoksa, hükümet zoru, Devlet Anayasası, Padişah buyrultusu, Avrupa felsefesi.. neyle olursa olsun her şeyle, hepsine el koyuyor. Bütün bir İmparatorluğun varını yoğunu okuyup, üfleyip, efendisi Batı sermayesinin mihrabına, gözü Hürriyet atlasıyla kapalı kurban olarak, davulla, zurnayla yatırıyor. 20. yüzyıl Emperyalist kapitalizmine, geri bir ülke bütün mukaddesatçı geleneklerine uygun olarak, **Kadir gecesi,** gâvur eliyle satılıyor. Müslüman kapitalist, Hazret'i İsâ'yı çıfıtlara teslim eden Ponce Pilat gibi, Türkiye ekonomisini gayrimüslim aracılığı ile yabancı sermayeye peşkeş çekerken, temiz kalmak için ellerini yıkıyor. Çünkü: **"Devlet ticaret etmez!"**

FİNANS KAPİTALİN KANLI ÖCÜ

Bereket, o hiç beğenmediğimiz Osmanlı'nın Devleti tabulaştıran "Miri mal" geleneğine: Mukavelenin içine sıkıştırılan 18. madde ile ordu ihtiyacı düşünülmüş, **"Şartname hükümlerine uyularak gemilerin hepsini veya bir kısmını hükümetin emrine hazır bulundurma"** kaydını düşür-

müş. Gene bereket, Cihan emperyalizmi ikiye bölünmüş, Cihan savaşlarının öncüleri: 1912 Teselya, Trabulus, Balkan savaşları kapıyı çalmaya başlamış, Finans kapitalin İngiliz-Fransız grubuna karşı, Türkiye'yi avlamak isteyen Alman grubu rakip çıkmış.. Türkiye'nin varlığını Özel Sermayeye peşkeş çekme prensibine dokunulmamış, yalnız bir geçit aralığı sağlanmıştı.

1326 (1910) Ağustos 26 gün ve 281 sayılı Özel Bakanlar Kurulu mazbatası; tövbe istiğfar ederce İngiliz-Fransız imtiyazını bozarken, şöyle dedi: *"Şirket kurulabilmesinin şüpheli olmasına"göre "İmtiyazı gerçekleştiremeyecekleri sabit olduğu" için "İmtiyazı yazıldığı üzere mecbur kalınıp feshedilmesinden dolayı doğan kötü etkiler sebebiyle, Osmanlı kıyılarında gemicilik işinin bir şirket kurmak yoluyla yerine getirilmesi "Derece'i istihâleye" (kalıp değiştirme kertesine) gelmesine bakarak, ileride ekonomik yararlıklara ("Fevâid'i iktisadiyyeye") uydurularak ve Devletin durumu ile ihtiyacı göz önünde tutularak bir Ticaret Şirketi kurulmak üzere, gemiciliğin şimdilik hükümet idaresi altında yapılması gerekli görüldüğünden... Bağımsız bir heyet tarafından idaresi tercih edilmiş ve gerek askerlik sevkıyatı ve gerek ticaret taşıyışları bir an önce sağlanması gerekli ve tahviller çıkartarak bir ticaret şirketi kurmaktaki imkânsızlık besbelli olduğundan, sermayesi hükümetçe sağlanmak"* düşünüldü.

Gerçekte bu **"Kalıp değiştirme kertesi",** Osmanlı geleneğince millet malını kurtarmak değil, hatta yerli sermayeye aktarmak bile değil, aktarılabilinceye kadar yaban finans kapitalinin bir elinden öbürüne geçirtmek manevrasıydı. Bunu da gene aynı Bakanlar Kurulu mazbatasının "şu eveleme, develeme" biçimli gevelemesinden anlıyoruz: *"Sermayenin tedarik ediliş biçimine gelince, İdare'i Mahsusanın Anadolu Şirketine borcu olan 160 bin küsur lira için, adı geçen Şirkete rehin verilen hatlar sâfi ürünleri 30 bin lira tutup, fâizinin pek fâhiş olması yüzünden bir çok yıllar o ürünler ile borcun ödenmesi kaabil olamayacağından, adı geçen 30 bin liranın 10 bin lirası karşılık gösterilerek ödünç alınacak 200 bin liradan, adı geçen borçların bir kerede ödenmesi ve geri kalan 20 bin liranın karşılık gösterilmesiyle 400 bin liralık bir sermaye elde edilmesi, yahut İdare'i Mahsusa sâfi ürünleri karşılık tutularak bir ödünç (istikraz) yapılması mümkün ise de, ödünç alma zaman ister ve askerlik ihtiyaçları buna elverişsiz bulunmasıyla ödünç alarak Şirketin genişletilmesi geleceğe bırakılarak, bu güne bugün gerekli olan sermayenin acele tedariki ve önemli askerlik taşıyımlarının bir an önce sağlanması için, 326 yılı askerlik tahsislerinden 156 bin lira kadar verileceğinden..."*

"Askerlik ihtiyaçlarına yetmezliği yüzünden, 15-20 vapurun daha Donanma Milli Yardım Cemiyeti ile konuşulup kararlaştırıldığı üzere, adı ge-

çen cemiyetçe satın alınması tercih edilir olduğuna dayanılarak, torpido muhriplerinin satın alınmasında olduğu gibi pahası Maliye Bakanlığı yüceliğince kefalet altına alınarak, adı geçen cemiyetçe taksitle ödenmek üzere adı geçen vapurların bir kerede alınması gerekeceği Savunma Bakanı Paşa Hazretleri tarafından ifade kılınmış olup, Osmanlı kıyılarında vapur işletmek ve İdare'i Mahsusa yerine geçmek üzere imtiyaz almış olan şirket kurulamadığı cihetle imtiyazın feshi ve şimdiki halde (ne kadar tekrarlanırsa o kadar güzel olur demiş Arap: şimdilik) başka bir şirketin kurulması mümkün olamayacağı cihetle, askerlik ve ticaret taşıyımlarını sağlamak için... Vukuf ve ihtisas sahibi bir Genel Müdürden derleşik ve tamamıyla bağımsız bir heyet tarafından idare edilmek üzere, "Osmanlı Seyr'i Sefain İdaresi" adiyle bir idare kuruldu.

Söylenenlere dikkat edelim: 1- **"Anadolu Şirketi"** fahiş faizle gemiciliğimizi haraca bağlamış. O **Alman** finans kapitalidir. Bir ödünç kuruntusuyla ondan kurtulmak istenirken, vakit yok diye vazgeçiliyor. Bunun anlamı, Alman finans kapitalinin, 1910 yılı Türkiye'de İngiliz-Fransız finans kapitaline baskın çıktığıdır. Bunun kokusu, çok geçmeden Birinci Cihan savaşıyla çıkacaktır. 2- Türkiye Avrupa ve Afrika'da boğuntuya getirilecek duruma girince, her zamanki gibi gayret dayıya düşüyor: **Millet** ile **Ordu** kelimeleri sıkıyor: **"Donanma Muavenet'i Milliyye Cemiyeti"** halktan yardım topluyor, Ordu 160 bin lirasını, **"Bir tüccar şirketi kurulmak üzere"** sunuyor... 3- Bütün bu kombinezonları başaran **"Harbiye Nâzırı Paşa Hazretleri",** fesini sol kaşı üstüne efece yıkan, Bağdatlı ve gür sakal, bıyıklı keskin Mahmut Şevket Paşa'dır. Paşanın kanlı arabası Askerlik Müzesindedir: İngiliz-Fransız finans kapitali, onun ele geçmiş şirket imtiyazını, böyle, bir vuruşta kopartıp atışını affetmemiş, kendisini, İttihatçıların da ilgisiz bırakılmasıyla, haberli, bilgili Beyazıt meydanında vurdurtmuştur.

HÜRRİYET: ŞİRKETLER FURYASI

Belki koca Türkiye'nin bir tek şirket açısından incelenmesi dar görünür. Mahmut Şevket Paşanın **öldürülmesi**nden, Osmanlı İmparatorluğunun **"suikasta kurban gitmesi"** demek olan, Türkiye'nin Birinci Cihan Savaşına Almanlar yanında girmesine kadar, memleketi en korkunç kan ve ateş dalgalarına sokmuş olayları, bir şirketin serüveninde okumak "aşırı" görünür. Fakat görünüşe adlanılmasın. Burada rol oynayan kemmiyet (sayı) değil, (nitelik) keyfiyettir. Finans kapitalin bir ülkeyi sömürüp baskı altında tutması için, şirketlerin bir olması ile bin olması arasında pek fark yoktur. Tersine, bir ülkeyi bir şirket, bin şirketten çok daha ağır boğuntuya uğratabilir. Çünkü bir şirketin tekelciliği bin şirketinkinden bin

kez daha gerçek ve yaman olur. Bu gün kuzey Amerika Birleşik Devletleri finans kapitalinin bir tek UNİTED FRUİT yahut ALCOA şirketi, bir düzine Güney Amerika "bağımsız" devleti ve "egemen" milleti ile, kedinin fâre ile oynadığı gibi oynar durur. Adım başına devrimler patlatıp, külâh değiştirmeden daha kolayca Devlet başkanları ve rejimler değiştirir. Bu her gün kimi gülüp; kimi ağlanılan olaylar, elbet Amerika'nın suyundan veya Amerikalı'nın huyundan gelmez. Amerikan finans kapitalinin muazzam insan yığınlarını bir avuç para babası tekelinde tutmasından ileri gelir.

Barış zamanı kimsenin önemsemediği, en bayağı, basit şirket bağıntılarının, bir milleti nasıl en önüne geçilmez uçurumlara sürüklediği, başka hiç bir örnekle göze çarptırılamaz. Görünen politika kabuğu üstündeki gülünç veya ağlançlı didişmelerin derin determinizmi böyledir. 20. yüzyılın alın yazısını çizen tanrı veya şeytan, o konforlu, halı döşeli, ılık, sessiz vitrinler içinde iskambil falı oynar gibi oturan Finans kapital, **ŞİRKET**'tir. Türkiye'nin 1914 yılı nereye gideceği, 1900 yılından beri hazırlanıp, 1908 yılı iktidara çıkan sermayenin 1909 yılında yaptıklarından belli olmuştur.

1908 devriminden sonra, Türkiye'de **finans kapital** hazretlerinin nasıl "Şartsız kayıtsız egemen" kesildiği, ondan sonra görülen **şirketler** gelişiminden anlaşılır.

Türkiye'de 1863'ten 1908 devrimine dek geçmiş 45 yıl içinde, ancak 5 şirket kurulmuştur. Gerçi o beş finans kapital yuvacığı, koca İmparatorluğun başına gereken suyu dökmeye yetmiş ve artmıştır. Çünkü, o 5 şirketin ardında ve içinde pusu kurarak Truva atı gibi Türkiye kalesini fethe gelen ve kale içindeki beşinci kolla, yani Babil çağından armağan kalmış tefeci-bezirgân sermaye ile her türlü işbirliği ve elbirliği yapan finans kapital hazretlerinin arkasında, halkın "YEDİ DÜVEL", Osmanlı ketebesinin [kitap yazanların] **"Düvel'i Muazzama"** dediği Batı kapitalizmi vardı. O sayede "yuva" kurulur kurulmaz, Türkiye'ye sahip kesilen finans kapital, olağanüstü yavrulayışla şirket üstüne şirket yumurtlamaya başladı. 1909'dan 1914 yılına dek: 5 yılda 37 şirket dünyaya geldi. Hele Birinci Cihan Savaşıyla, Batıda bir toplum biçiminin (burjuva düzeninin) ilk kızılca kıyameti koparken, Türkiye'de o toplum biçimini göklere çıkaran bir şirketler furyası almış yürümüştür: 1914'ten 1918'e dek **4 yıl içinde tam 55 şirket kurulmuştur.**

Türkiye'de 1913-1915 yılları, büyük sanayiin üretim değeri 6 ile 7 milyon lira iken, yeni açılan şirketlerin sermayesi, 1910 ile 1913 yılları arasında 2,47 milyon lira, 1914-1916 yılları arasında 2,49 milyon ve 1917-1918 yıllarında 8,16 milyon lira tutar. Finans kapital sermayesi, büyük sa-

nayi üretim değerine yaklaşıp onu aşar. Bir çeşit: "Her şey vatan için" sözüne benzer: **"Her şey şirketler için"** olur... Bu finans hegemonyasının gücünü belirtmek için başka bir kıyaslama yapalım: 1933 Türkiye'sinde, sanayi istatistiklerine göre, 1473 **"Büyük işletme**"nin makine, aygıt ve avadanlıkları, top yekûn 55 milyon 783 bin altın döviz (frank, sterlin) yabancı para, 11 milyon 365 bin altın lira yerli para olmak üzere, hep birden: 29 milyon 148 bin lira tutar. O 1918 yılındaki altın liraları 1933 yılının onda bire inen kâğıt parasına çevirirsek: 290 küsur milyon lira eder. **Demek, 1918 Mütareke yılında, SALTANAT finans kapitalinin sermaye toplamı, 1933 CUMHURİYET yılında Türkiye büyük endüstrisine yatırılmış tüm sabit sermaye tutarının beş altı katı büyüktür!**

Bu durum 1908 devrimi yılları, Türkiye yaman finans kapital **konsantrasyonunun** bütün memleketi nasıl kıskıvrak avucu içine alabildiğini göze çarptırır. Aynı durum, Anadolu Kuvayı Milliye hareketi başlayıp da, Sivas Kongresi bu harekete yön vermek üzere topladığı sıralar, finans kapital başkentimiz İstanbul'daki **"Münevver ve mütefekkir insanlığ**ımızın neden o kadar müthiş bir ducur (anguvas) [iç sıkıntısı] içinde kıvrandığını, ölümlerden ölüm beğenirce, ya İngiliz yahut Amerikan mandası olmaya can attığını ve bu can atışı Kuvayımilliyeciliğe nasıl, şerefsiz de olsa dünyanın en akıllıca ve kârlıca işi olarak taptırdığını yeterce açıklasa gerektir.

BİRİCİK FİNANS KAPİTAL VE EMPERYALİST EGEMENLİK

Bir gerçekçiliği hiç unutmaya gelmez. Türkiye, nereden, nasıl geldiği bilinmez menhus [uğursuz] bir yabancı sermaye şeytanı tarafından çölde kalmış İsâ gibi aldatılarak uçuruma itilmiş değildir. Ne kadar tekrarlasak yeridir: Türkiye içinde Bâbil çağından beri ağını kurmuş ve 19. yüzyılda Batıcı Finans kapitalle içli dışlı olarak memleket ekonomi ve politikasını yabancılara kurban gibi teslim etmeye her zaman **"hâzır ve nâzır"** bulunan Yerli Sermaye beşinci kolu tarafından istenilerek, ve gerekince davul zurnayla düğün bayram, şenlik edilerek bu oyuna çekilecek, bile bile düşürülecekti. Bu oyunda, Türkiye ve Türk milleti her şeyini, az kalsın bağımsızlığını ve hayatını da yitirmek kumarıyla karşı karşıya kalacaktı.

Buna karşılık, vatan ve milletin uğradığı tehlikeler ve mutsuzluklar ne olursa olsun, Türk burjuvazisi, o kan ve ateş selleri ortasında gemisini yürütecekti; bütün su başlarını kesip, bütün teşkilâtları gizli açık kontrolü altına alabildiği için, özel sermaye çıkarlarını sağlayacak, varlığını büyültüp, iktidarını yüceltecekti. Batı Avrupa'da kapitalist sınıflarının gelişimi, kendi millet ve vatanlarının da gelişmesini, kudretlenmesini ve yükselme-

sini getirmişti. Türkiye'deki bir çok yurtsever samimi insanların körü körüne kapitalizme bağlanışları, o gerçeğin kuru mantığına kapılmalarından ileri geldi. Oysa Türkiye'de işler batıdakinin taban tabana tersine gitti. Türkiye'de kapitalist sınıfının gelişmesi, kudretlenmesi ve yükselmesi, İmparatorluğun haraç mezat satılıp yıkılmasına ve Türk milletinin kurbanlar gibi salhanelerde boğazlanmasına yol açtı. Hürriyet devrimi ile birlikte, Türkiye'nin ve Türk milletinin başına gelenleri, bugün ilkokul çocukları dahi öğrenmek ihtiyacından uzak bulunuyorlar. O korkunç hengâmeler ortasında, Türkiye kapitalizminin nasıl kanlı çıkarlarla tahta çıkıp, şartsız kayıtsız egemen olduğunu gösterecek bir kaç soğuk rakam her şeyi açıklamaya yetebilir.

1908 yılı, Türkiye'de finans kapitalin ECNEBİ SERMAYE bölümü (sterlin ve frank biçimini gizlemeye dahi tenezzül etmeksizin) 14 milyon 313 bin lira idi; yerli sermaye (Türk parası) 495 bin lira idi. **Yabancı sermaye, yerli sermayenin 29 katı büyük!..** 1908 yılı finans kapitalin artık iyice tekelci ve kozmopolit karakter aldığı göz önünde tutulursa, Türkiye'de rol oynama bakımından sermayenin yerli olmasıyla yabancı olması arasında pek fark kalmamış sayılabilir. Nitekim, ünlü **"Hürriyet"** devrimi, Batı başkentlerinde tezgâhlanıp; en kritik ânda Türkiye içine sokularak patlatılmıştır. Böyle, yabancı finans kapitalin, açık gizli her türlü **"Yardım"**ı ile iktidara çıkarılan yerli sermaye, 1908 yılı Türkiye'de ŞİRKET sermayesinin yüzde 3'ü, yabancı sermaye ise yüzde 98'i gibi anormal orantılıydı. Yerli finans kapitalin siyasi iktidarı ele geçirişinin üzerinden 10 yıl geçmedi, karşılıklı kaynaşmalar ve kamuflajlarla, tam 13 kat genişlediği görüldü. 1918 yılı yabancı finans kapital %62'ye düştü, yerli finans kapital %38'e çıktı. (H. Tahsin, R. Saka: Sermayenin Şirketlerdeki Hareketi, 1929, İstanbul'dan Belgeler)

Bununla birlikte 10 yıllık hürriyetle dahi, yerli milli sermaye Türkiye'ye egemen olan finans kapitalin ancak üçte birini temsil edebildi. Yabancı finans kapital Cumhuriyet çağına kadar, "gâvur" şapkasıyla ayrıcalı dolaştı ve Türkiye ekonomi politikasına fiilen üçte ikiye yakın egemenliğini açıktan açığa göze batırmakta sakınca görmedi. Yerli finans kapitali kulca vesayet altında tuttu. Bu korkunç gerçeğin elle tutulur örneğini bize: Yerli - **milli sermayemizle devletçiliğimizin** "KARMA EKONOMİ"sini şaheserleştiren gemicilik işleri kadar hiç bir şey açıklayamaz.

"Meclis'i Mahsus'u Vükelâ Mazbatası"nda iki sözcükle **"Sâhib'i vukuf ve ihtisas bir müdiyri' Umumi"** denilen şey, **(Bilgili Uzman bir Genel Müdürden derleşik tümüyle bağımsız Heyet)** kim oldu? Yukarıda mârifetlerini dinlediğimiz 14.896 kuruş maaşlı **"Almanyalı Herr**

Karl Lekke" oldu. Böyle Devlet içinde Devlet olma **"Tamamen müstakil heyet**"lerin kapitalizmde ne anlama geldikleri artık bir sır olmamalıdır. Herr Lekke, "Yaradılışta ağır kanlı" iken bile, **"bütün bütüne bağımsız**"lığını **"Almanya'dan başka yere sipariş ettirilmemesi"** için kullandı. Açığa çıkarılan memur ve işçilere tazminat ödeneceği, Padişah, Sadrâzam ve Bahriye Nâzırı imzasıyla "Kanun lâyihası" biçiminde emredilince, buna karşı o durdu: *"Yalnız kurulacak Milli Denizcilik Ticareti Şirketine, kurumun bankalar ve millet yanındaki kredisini düşürecek ve girişkenliklerini şüpheli durumda bırakacak para taahhütleri yüklemekten vazgeçmeli, diyordu"* (A.N., s.91). Hem **Devlet sermayesiyle** işleyen, hem **"bağımsız"** olan kurumlar, **bankalar** ve "millet" önünde sorumlu tutuluyordu. Buradaki millet, şüphesiz dünyasından habersiz halk değil, **"Sermayeci millet**"ti.

Emperyalist **"kişiler"** gibi, finans kapital **"kurumlar"** da, Türkiye'yi değil, Batı finans kapitalini egemen kılmaktan başka şeyi düşünemezlerdi: *"Ödünç veren grubun faiz almaktan başkaca gizli maksadı bulunur. Bir örnekle açıklayalım... Anadolu Demiryolu Alman kumpanyası, doğruluk, hak yolundan görünerek İdare'i Mahsusaya karşılığı Haydarpaşa Hattı gelirinden ödenmek üzere üç vapur yaptırıp getirtivermişti. Bağdat, Basra, Halep vapurları. Hüseyin Hüsnü Paşa, bu vapur mukavelesine bir de ödünç alma verme karıştırdı. İdare 160 bin lira borçlandı. İtfâ (Amortisman) ödemeleri pek az, faiz ağır. Borç 200 yılda ödenemiyor. Beri yandan Karaköy köprüsüne şimendüfer de bir gişe yerleştirdi... Oradan Köprü -Haydarpaşa biletiyle birlikte demiryolu hattının uzatılıp açılmış her istasyonu için bilet veriyor. Vapurların bedelleri ile faizi içinde ödünç alınmış paralar ödeninceye dek - o zamana dek yaşamayacakları besbelli olan- vapurların tasarruf hakları Demiryolu Şirketinin üzerinde, Bu vapurların mürettebat aylıklarından başka her türlü malzeme ve kömürleri Şirket tarafından verilir. İkisi sefer yapar; birisi daima ihtiyatta, onarım, boyanım ve süslenim görür. İdarenin bütün deniz taşıtları siyaha boyalı iken, bunların bacalarından başka her yanı süt gibi beyaz. Yalnız bacaları siyah. Oysa İdare vapurları Herr Lekke zamanında sarıya boyandı. Onarım ve malzeme masraflarında inceleme ve kontrol hakkımız yok. Vapurlardan birinin bir yerinde bir çivisi oynamış, yaptırılır. Çivi bedeliyle çakan ustanın gündelikleri masrafa geçtikten sonra, o çivinin yerine çakıldığını teftiş etmiş bir de müfettiş gündeliği olmak üzere, esas masrafın 10 katı bir para daha hesaba geçer. Tek söz söyleyemeyiz. Çünkü mukavele böyle. Olduğu gibi kabul zorundayız.*

"Bu eylemlerden topunun altından çıkan anlam, gizli maksat ise, Haydarpaşa'dan Bağdat'a kadar imtiyaz alan Şirket, hırs ve tamahını yenememiş, köprüden Haydarpaşa'ya dek olan deniz yolu imtiyazını da idareden ele geçirmek istiyordu. Son zamanlar Karaköy köprüsü-Konya biletleri bastırıp satmaya da başlamıştı." (A.N.:TSSÎT, 92-94)

Yukarıda becerileri sayılan UZMANların da, ŞÎRKETlerin de ardında finans kapital tapınağı: Banka yatıyordu. Emperyalist gruplar gibi Bankalar da o rekabeti temsil ettiler. Alman uzman ile Alman şirketi, ister istemez Alman Bankası ile işbirliği ettiler: *"İdare veznesinde fazla para bulundurmak sakıncadan uzak (bugün hâlâ yaşayan deyimiyle: "Mahzurdan sâlim" olmadığından dolayı, mecidiye ve bölümlerinin haspi (hatırı için) saklanması için Doyçe Bank ile faizsiz câri hesap açtırılması kararlaştırıldı."* (Keza, s.99)

ANTİKA DEVLETÇİLİKTEN MODERN DEVLETÇİLİĞE

Yabancı finans kapitalin gölgesi altında, yerli milli sermaye de gelişti. Hele Balkan savaşının kaybı, yerli sermayenin yabancı vesayetinden kurtulma dileğini kamçıladı. Seyr'i Sefain bacalarında sarı üstüne kırmızı renkte haçın Müslümanlaştırılması biçiminde çapraz çıpa formasını armağan etmekten başka bir anısı bulunmayan ve idare üstünde lök gibi ağırlığı gittikçe çekilmez hale gelen Herr Lekke ile Şirketin baskısı büsbütün dayanılmaz olmuştu. Keskin gidişinin borcunu az sonra kanıyla ödeyecek olan Mahmut Şevket Paşa, 21 Ocak 1912 günlü kanunla, Seyri Sefaini Milli Savunma Bakanlığı emrine geçirtti. Ondan sonra yerli sermayeci üretme temposu aceleleşti. Alman Emperyalizmini de gocunduran M. Şevket Paşa ansızın **"kimsesiz"** kaldı.

Ondan önce, yerli sermaye yabancı sermayenin sofra artığı ile geçiniyordu. *"O zamana kadar idarenin iki üç su dubasıyla verilen sular vapurlara yetmeyip, dışarıdan bir müteahhide getirtiliyordu. Fakat vakti zamanıyla sular verilemediği gibi, müteahhide de adamakıllı yüksek bir para veriliyordu."* (A.N., s.105) Balkan bozgunu ve ittihatçıların yaptıkları hükümet darbesi, yerli kapitalistlerin finans kâpital kârından daha yüksek pay istemelerini gerektirdi. Mahmut Şevket Paşa'nın davranışı ondandı. Böylece iki Emperyalist grubu kızdıran M. Şevket Paşa, **İtilâfçılar** (İngiliz-Fransız emperyalizmi) gibi, **İttihatçıların** (Alman emperyalizminin) de kendisini **"terk"** ettiklerini gördü. Öldürüldü. Memlekette, hiç bir yabancı sermayeye dayanmayan en yaman "Paşa hazretleri" dahi başını kurtaramıyordu. Yerli sermaye, yabancı finans kapitalle o kadar etle tırnak olmuştu. Öylesine ki, uğrunda ölenlerin cesedine serinkanlılıkla basarak yükselirken, yabancı sermayeye karşı kulluğunda kusur etmemeye bakacaktı.

Bir aralık 200 bin liraya çıkarılmış ve Kadıköy'ü hasılatı da karşılık gösterilmiş olan Anadolu Demiryolu Şirketinin alacağı, idarenin taşıyımlardan dolayı askerlik yanında birikmiş alacaklarından hesaplanıp ödenerek, idareyi Anadolu Demiryolu şirketinin tamahkâr elinden kurtarmış olduğu için, İsmail Hakkı Paşa idareye büyük bir iyilik etmiştir." (Keza, s.94) *Almanın ağzından kurtarılan şirket, yerli sermaye emrine ısmarlandı: "İdare Meclisi Başkanlığına üyelerden Mustafa ve Başkan yardımcılığına da Deniz Binbaşısı Hilmi beyler tâyin olunmuş ve yeni tayin olunan üyelere de ötekiler gibi birer lira Huzur Hakkı verilmesi, 25 Haziran 1329 (1931) gün ve 448 sayılı Milli Savunma Bakanlığı yazısıyla tebliğ buyurulmuştur. Başkan Mustafa bey aynı zamanda İstanbul Ticaret Odasının da Başkanı idi. Pek candan, ticaret işlerinde anlayışlı (vaakıf) bir zâttı."* (Keza, s.100) *"Herr Lekke 17 Ocak 1329 günü idareden ayrıltıldı. Ve kendisine mukavelesinde yazılı aylıklarının geri kalanı bir kerede verilmesiyle şimdiki idare heyetinin daha güzel iş görebilmesi sağlandı... Levazım müdürlüğünde bulunan Herr Bilum da, Lekke gibi geri kalan süre aylıklarını alarak idareden ayrılmak dileğini göstererek hemen dileği yerine getirildi. Lekkenin idareden yok olduğu gün, askeri komiser Kurmay Binbaşısı Sadullah bey, Genel Müdürü vekili tâyin olundu."* (Keza, s.103) *"Aynı yıl Hârbiye Bakanlığı Genel Levazım Başkanı İsmail Hakı Paşa da, bir hafta ara ile iki gün idareye gelerek görevini yerine getirmeye başladı. Bu iki günde 3 muazzam işi yürürlüğe geçirdi."* (Keza)

O **"muazzam işler**"in, bugünkü anlamı: Türkiye'de kadim Osmanlı Devletçiliğinin yerine, modern devletçiliğin geçirilmesiydi. Modern Devletçiliğin başlangıcı 1913 Ocak ayı demektir. Hürriyet Devletçiliğinin başlıca iki amacı oldu: 1- Sermayeci sınıfını **"Teşvik"** (isteklendirme, destekleme) 2- İşçi sınıfını **"Tensik"** (düzene koyma)... Burada, önce kapitalist sınıfının nasıl Devletçiliğimizle "Teşvik" edildiğini görmek çok ilginçtir. Türkiye'de evvel ezel varolan sermayeciler antika tefeci-bezirgânlardı. Devletçiliğimiz o antika sermayeyi, 20. yüzyılın tekelci finans kapitali durumuna sokacaktı. Daha doğrusu, yerli sermaye bu kalıp değiştirmeyi sağlamak için tutulacak en iyi yolun **DEVLETÇİLİK** olduğunu içgüdüsü ile bulmuştu.

Kalıp değiştirme olağanüstü kolay, çabuk ve başarılı uygulandı. Ekonominin askerce idaresi, kadim Osmanlı geleneği idi. Kimsece yadırganmadı. Modern tekelci finans kapital de, 19. yüzyılın serbest rekabetçi kapitalizminin yerine geçerken aşağı yukarı aynı sosyal kaçınılmazlığa uymuştu. Böylece, "Tencere (tefeci-bezirgân yerli sermaye) yuvarlandı, kapağını (tekelci finans kapitali) buldu." Batıda Devleti tekeline geçirmiş bir avuç finans

kapitalist, adım başında skandallar, cinayetler, harpler, ihtilâller kışkırtarak, milyonerliği milyarderliğe çıkartıyor, kapitalist sınıfının bütününün zararına bir avuç kodaman iratçıyı kaarunlaştırıyordu. Bu metot, geri kalmışlığın birinci sebebi olan antika tefeci-bezirgân sermayenin, Doğuda yedi bin yıldan beri boyuna tekrarlayarak idmanlaştırdığı biricik usuldü.

DEVLETÇİLİĞİMİZİN GÖREVİ: KAPİTALİST KAYIRMA

İsmail Hakkı Paşa, devletçiliğimizin gerçekten kurucusu oldu. Batıda finans kapital: Perde ardında **yasa dışı** davranmıştı. Paşanın da ilk işi (çalışanları baskı altına aldıktan sonra), idarede her türlü kanun ve nizam duygusu yerine, kişi buyuruşunu geçirmek oldu. *"İsmail Hakkı Paşa'nın muazzam işlemlerinden ikincisi: "Ana tüzük"ü (Nizamnamei esâsiyi) değiştirmek oldu. Önceki tüzükte Meclisle ilgili bölüm tümüyle kesilip atıldı... Ödünç almayla vapur satın alma kararlarının uygulanması Savunma Bakanının onaylamasına bırakılıp, ondan başka büyük küçük bütün işlerin Genel Müdürce çözümlenip düğümlenmesi 23'üncü madde ile sağlandı... Tüzüğün yüksek tasdikten çıkması beklenilmeyerek, toplanmalarına lüzum kalınmadığı, meclise bayağı ağızdan haber verildi. Onlar da uyuverdiler... Önemli bölümleri Cumhuriyetin son kararlarıyla değiştirilip iyileştirilmiş bulunan bu tüzüğün aslı, Anayasacı bir hükümetten tasdikli olmak için, İsmail Hakkı Paşa'nın ol vakit sahip olduğu güç kadar büyük bir kudret ister."* (A.N., 109-110)

Devletçiliğimizin kurucusu paşa, kanun kaygusundan tüzük yoluyla sıyrıldıktan sonra, artık Devletçiliğin yoluna çıkabilecek her engel kalkmıştır. Devlet baba, geniş millet zenginliklerini içine alan bir ser, hiç bir üretim değeri bulunmayan modern iratçı kapitalistler ise, o ser içine kayrılıp buram buram yetiştirilen mantardırlar. Bu mantarın tohumu, Osmanlıdan kalma **tefeci-bezirgân** sermayedir. Batı kapitalizminin tekelci finans ve şirket sermayesi ile çiftleştirilip melezleştirilmiş Tanzimat kırması iratçı-vurguncu kapıkulu sermayedir. Bunlardan bir gözde soy çeşidi: *"İstanbul'a âidatlı acente tâyin etmek olmuştur. O zamana dek aylıklı bir memura yaptırılan İstanbul acenteliğinin ürünlerinden yüzde, üç, beş kuruşunun kendisine verilmesi ve hâsılat çoğaldıkça aidat miktarının değişmesi ve başka şartlarla kendi uhdesine ihalesini, yıllardan beri ecnebi kumpanyalarında acentelik etmiş ve piyasada tanınmış birisi dilekçeyle diledi."*

"Bu dilekçe, Genel Müdürün Danışkı Heyeti olmaktan başka bir meziyeti olmayan Müdürler Encümeninde danışma yerine kondu. Her şeyden önce İstanbul'a âidat ile acente tâyinine lüzum var mı, yok mu, esası anıldı. İlk oyu sorulan müdür: "Akdeniz ve Karadeniz Boğazları kapalı.

Dışarıya vapur göndermiyoruz. Marmara'da vapur işletmek de sırf idareye verilmiş. Marmara hattına gönderilecek vapurların biletlerini üçer yüz kuruşu aylıklı 2 kâtip yazıp verebilirler. Şu hâl ile âidatlı acente tâyin edip de, hâsılatın bir bölümünü acenteye vermeye lüzum görmüyorum. "dedi.

"İkinci oyu sorulan Müdür de bu oya katıldığını söyledi. İsmail Hakkı Paşa üçüncüye: "Sen âidatlı acente tâyin olunsun diyorsun, değil mi?" diye oyunu sordu. O zavallı da: "Evet!" karşılığını bastırdı. Dördüncü, beşinci ve ilh. da tâyin olunmak oyunda bulundular. Çoğunlukla tâyin olunmak esası kabul edildi. Sonra şartlar müzakere olundu. Fakat mukavele yazıları imzalanırken o tanınmış ve İdareyi bilirliğinden ve ününden yararlandıracak istekli aradan çıkıp, İdarenin İstanbul Baş Acenteliği, o zamana dek bir tek bilet alıp satmamış kişilere ihale edildi... İsmail Hakkı Paşa, o ilk muhalif oyda bulunan müdürün müdürlüğünü lâğvetmek (kaldırmak) gibi, şubesi müstahdemlerine de bulaşıcı bir eylemle beynini lezzetlendiren bir öç aldı.

"İsmail Hakkı Paşa'nın esas meşguliyeti elverişsizdi. Altı ayda bir kere idareye gelebiliyordu. Fakat karşıdan yazılı ve sözlü emirleri eksik değildir. İdare askeriye levazım dairesinin bir şubesi haline geçmişti. Mühim bir iskele onarımı veya yapı inşası için her türlü eylem, muâmelât, levazım dairesince yapılıyor, mukavelesi bağlanıp verişiliyor, sonra bir nüshası idareye gönderiliyordu. İsmail Hakkı Paşanın Seyri Sefain Genel Müdürlüğüne tâyinine dair olan emir, bilfiil işe başlamasından pek çok sonra, 22 Ocak 1329 gün ve 5326 sayılı tezkereyle idareye bildirilmiştir... Yardımcı Sadullah Bey istifa edip çekilmişti." (A.N., s.112)

İlkin kanunla çıkan bütçe hesapları, 1915'te: *"Seferberlik adıyla özel bir bölümde birleştirilerek", "Harcamalarla ilgili bir bölümün genel muhasebe kanunu ile kayıtlı olması, dolayısıyla da Sayıştayın karışabilmesi gibi engellerden sıyrıldı." "Seyri Sefâin İdaresi, kayıtsız, şartsız ve keyf'i mâyeşâ* [sorumsuzca] *tasarruf ediliyordu. Genel Levazım Başkanlığından filâna şu kadar bin lira verilsin diye bir haber geldi mi, hemen verilirdi. Bütçede özel bölümünde tahsisat var mı diye sormaya, en ufak tereddüt ve düşünceye hacet yoktu. Seferberlik bölümünden. İşte o kadar. Emri veren de her türlü kayıtta hür, sorumsuz tasarrufçu... Dört yıl savaşta, taşınma çokluğu, rekabetin yokluğu ve asker gönderme ile komşu kıyılar navlunlarından* (yük taşıma ücreti) *başka navlunlara yüzde 500, 600 zam cihetine gidilmesi sağlanmış iken, gelirleri giderlerini idare etmez bir derekeye düşmüş... borçlanmıştır."* (Keza, 115,116)

Münakasa [devlet alımlarında eksiltme]: "İdare vapurları için satın alınacak levazım ve eşya üzerine kanunca ve gelenekçe varolan münakasa usulü bırakılıp, her çeşit eşyanın, güya Saraçhane ambarında uzman-

ları ve muayene aygıt ve avadanlıkları var imiş gibi, orada muayenelerinden sonra satın alınmaları formülü kabul edilmiş ve İsmail Hakkı Paşa'nın son zamanlarına dek böyle alımlar yapılmıştır."

Mutemet: *"Genel Muhasebe Usulü Kanunu gereğince birer (mutemet) olması ve muhasebeye bağlı bulunması ve 20 bin, en son 100 bin kuruş sarfına izinli kılınması gereken mutemetlerin yetkisi, Maliye Bakanlığının müsaadesi ve bilgisi olmaksızın, 15 bin liraya (15-75 katına) çıkarılmış ve memur, kâtip, subay vesaireden derleşik olan mutemetlerin sayısı 30 kişi kadar olmuştur. Böylece satın almaların yüzde 95'i kanunca görenek ve usulünden tümüyle sapıttırılmıştır. Bununla birlikte, otuza yakın mutemetlerin muhasebeden bağları koparılarak levazım emrine verilmişlerdir. Bu mutemetlerden bir çoğuna, hesapları temizlenmeyerek tekrar tekrar verilen paralarla içinden çıkılmayacak derecede karışıklıklar yaratılmıştır."* (Vasıf Paşa lâyihası)

"Topu 42 yataklı Şam vapurunun kamaraları için 34 kamarot tâyin olunmak, Osmanlı Matbaası ile mukavele var iken, başka bir matbaada 3 kat ücretle evrak bastırmak, bir iki zâtın hatırı için Haliç idaresinin imtiyazına tecavüz ederek, Eyüp ile Köprü arasında zararına motorbot işletmek gibi israflar sürüp gitmiştir... Hasım Devletlere ait İstanbul ve civarında ne kadar onarım fabrikaları varsa, hepsi Seyri Sefâin tarafından işgal edilip, bu ticaret kurumunun zararına ve ekonomi tekniğine aykırı olarak, her birine ayrı ayrı kapıcı, kurucu, kâtip, işçi, taşıt araçları konularak ve bir o kadar da aydınlatım ve motor gücü sarf edilerek, ayda 4250 lirayı aşkın yalnız maaş ve gündelik verilişi sürdürülmüş ve bunları aldık diye, idarenin Azap kapısındaki kırk yıllık onarım evi bırakılıp yıkılmıştır."

"İdare 30 gemisi için fabrikaya aylık ve gündeliği 4200, daha çok vapurları bulunan fiirket'i Hayriye'ninki 2000 liradır... İdarede hiç kullanılmayan kimi zatlara, sözde idare hesabına olan inşaatı gözetiyorlarmış diye aylık maaşlar tahsis ediliyordu... İdarenin sivil müstahdemlerinden kimileri, Saraçhanede kurulu askeri hapishaneye gönderilip dövülme ve işkence..." (Keza, s.117-123)

Devletçiliğimiz, savaş bitince görevini daha parlakça yürüttü.

"Mütareke yapıldıktan sonra, İsmail Hakkı Paşa kaybolmuş ve Hakkı bey de idaredeki memuriyetine gelmemiştir. l334 (1918) Ekiminde, Genel Müdürlüğe Deniz Komutanlarının en seçkinlerinden Vasıf Paşa tâyin olundu. İdarenin parası var olduğu halde, levazım bedelinden tüccara 125.000 lira borcu olup verilmediğini gördü. Yarın ne olacağı bilinmeyen o pek karanlık günlerde, tüccar olağanüstü ısrarlarla ala-

cağını istiyordu. İdarenin şeref ve haysiyetini korumak üzere tüccarın alacağını ödetti. Bu arada ayrıntılı bir proje düzerek, idarenin... Anonim bir şirket durumuna getirilmesi hayırlı olacağını Bakanlığa arz etti." (A.N., s.123-124)

Böyle açılan mütareke döneminde: *"İdarenin kömür gibi en yüksek levazımı, münakasasız satın alınırdı. Mukavelenamesi teâti edilmiş bir parti kömürün bedeline, ertesi günü her ton için yetmiş küsur kuruş daha zammedilmek gibi, ol vakit şüphe çekici eylemler geçmiştir."* (Keza, 126) *"Paşanın oğlu Sinan bey, her gün idarede bulunurdu. Sinaniye ocağından alınan kömürler toz topraktan ibaret olup, istim tutması kaabil olmayan vapurlar Trabzon hattı iskelelerinden fındık kabuğu toplayıp ocaklarda yakmak suretiyle İstanbul'a gelebildiler"* (Keza, 131) *"Sinan bey, safi hasılatın yüzde 30'u kendisinin olmak üzere İstanbul'a bir Baş Acente tâyin ettirdi."* (Keza 131,133)

Acente: *"Eskiden iskelelerde boşalan acenteliklere resmi gayrı resmi, yazılı sözlü bir bildiri üzerine bir zât tayin olunur, yahut İstanbul'ca kayrılan bir işsiz gönderilirdi. Başka kumpanyalar veya vapurlara da acentelik ettiği anlaşıldı. "Sonra "İdare, Belediye, - varsa - Ticaret Odası heyetleri birleşip tüccardan ve haysiyet erbabından"* seçildi. (Keza 174) "Seyri Sefâin acenteleri, *mahallin en güzide itibar ve haysiyet erbabından* seçilir." (Keza 175)

YERLİ FİNANS KAPİTAL

Bir ülkede modern kapitalist üretimi ve dolayısıyla KAPİTALİZM doğması, o ülkede sadece **"Zenginlik"** veya mutlakça ve soyutça **"Sermaye**"nin bulunması demek değildir. Amerika'yı Batının Sermaye" gelişimi **"Keşif"** etti. Batı gericiliği, yurttaşlarına inanç baskısını arttırınca, sürü sürü Avrupalı varları yoklarıyla medeni insansız Amerika'ya kaçtılar. O ara, Eski Dünyadan Yeni Dünyaya birçok hazır -söz yerinde ise- "Sermaye"de göçtü. Fakat, ilk düşen bu "Sermaye" değerleri, orada hemen Batı Kapitalizmini çiçeklendirmek şöyle dursun, kimi yerlerde çöle yağan yağmur gibi çarçabuk suyunu çekti. Çünkü oralarda "Sermaye"nin sömürebileceği modern işçi sınıfı yoktu. Afrika'dan gemiler dolusu kara insan avlanıp Amerika'ya taşınması, işçi yokluğunu köle çokluğu ile karşılamak içindi. Ancak köle emekçinin, hür işçiden daha az "kârlı" olduğu görülmekte gecikmeyince, modern kapitalizm gelenekleri ile Amerika'ya yerleşmiş bulunan **"sermaye",** köleliği kaldırabildiği yerde, yâni gündelikçi işçi sınıfını yayabildiği ölçüde, **"çağdaş uygarlığı"** yarattı. Kuzey Amerika'nın bugünkü yüksek zenginliği ile Güney Amerikanın alçak yoksulluğu bu açıdan incelenirse açıklanabilir.

Güney Amerika, antika **tefeci-bezirgân** medeniyetler zincirinin sondan bir önceki ROMA medeniyeti halkasının, en son rönesansı olan İspanya prekapitalizminin eline düştü. Antika sermayenin Derebeyi Devleti, bütün **kutsallığı** ile güney Amerika'yı hâlâ kul-köleleştirdiği için, o güzelim topraklar, **pronunçıyamento** [askeri darbe]larla kemikleşen geriliğin trajedisinden kurtulamadı. Yirminci yüzyılda, "Atı alıp Üsküdar'ı geçmiş" bulunan Kapitalizm, **finans kapital tekelciliğini** o yerlere **Kumpanyalar** biçiminde sokar sokmaz, çökkün eski medeniyetlerin soysuz antika sermayesi, o finans kapital ile canciğer kuzu sarması oldu. Aynı gidiş, Çin'den Hind'e ve Avusturalya adalarından Afrika'ya kadar her yerde, aynı sonuçları, çok değişik çeşitleriyle genelleştirdi. Sömürge, yarı sömürge, tâbi, peyk v.b. ülkeler dizisi sıralandı. Türkiye de bu araya sokuldu. Bu gidiş, gerek her geri ülkede, gerek Türkiye'de işçi sınıfının yokluğunu değil, yalnız yeterce hür olmadığını gösterebilirdi.

O bakımdan, Türkiye'de papağan veya Lafontenin Karga hikâyesindeki Tilki gibi: "Sosyal sınıflar yoktur" diyenler, nasıl "Türkiye'de medeniyet yoktur" diyenler kadar yanılıyorlarsa, tıpkı öyle, Türkiye'de "İşçi sınıfı yoktur" demeğe getirenler de, Türkiye'de "Çağdaş uygarlık yoktur" diyenlerle birleşirler. Bir de, o gibilerin, "Çağdaş uygarlık" yanlı, öncü, ilerici gibi adlar takınmaları göz önüne getirilirse, çelişmeler, bindiği dalı kesen hoca durumunu aşar. Sosyal sınıfsız toplumda **"Devrimcilik",** bulutsuz gökten yağmur beklemek, yahut çomak batmasın diye kumda çelik oynamak olur. Sosyal sınıf yoksa, "Devrimcilik" nereden çıkar? Devrimcilik varsa, "Sosyal sınıflar" nasıl yok olur? "Erbâbı bilir!" Olanların bize gösterdiği gerçek: Sermaye gibi işçi sınıfının da Türkiye'de bulunduğu, yalnız bu sınıfın antika tefeci-bezirgân sermayenin egemen olmaktan çıktığı Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'daki gibi "HÜR" değil, geri kalan bütün dünyadaki (Asya, Afrika ve Güney Amerika'daki) gibi, köle sayılmasa da öz Türkçe Osmanlı deyimiyle **"KUL"** yerinde tutulduğudur. Bu durumun, yalnız işçi sınıfı değil, bütün bir millet için neye mal olduğu, "Batı" **anavatanları** ile, "Doğu" **sömürge** ve **yarı sömürgeleri** arasındaki ekonomik, sosyal, politik, kültürel ve ilh.. başkalıklara bakmak yeter.

Gerçek şudur ki, Türkiye'de 1908 öncesi de, sonrası da, işçi sınıfı yok değildi. Batılı finans kapital, kendi Anayurdunda edindiği tecrübeleri, (çok içli dışlı anlaştığı geri ülkeler sermayesini sanayileştirmemek ve yabancı sermayeye ajan ve kul etmek için) bahane ederek, Türkiye işçi sınıfını **KUL** durumundan çıkartmamak istedi. Kendisi yabancı sermaye kulluğuna çanak açan yerli sermaye ise, yedi bin yıllık halk düşmanı içgüdüsü ile, kendi ülke-

sini geri sömürge durumuna sokmak pahasına, yabancı sermayenin **"işçi düşmanlığı"** perdesi ardında, Türkiye'yi içine düşürdüğü açmaza bütün gücü ile katıldı. Bir yandan memleketi **"kalkındırmak"** sloganları attı. Ötede, memleket İNSANının çalışan sınıflarını, işsiz, aç, çeri-çoban kul durumundan çıkartmayarak: memleketi hem kalkınmamış, hem yabancıya sömürge yaptı. Aydın kapıkulları da, aylıkları sağlandıkça slogankeşlikle geçindiler.

Yerli-yabancı sermaye-şirket tarihlerinin her sayfası modern tekniğin son sözü üzerinde çalıştırılan Türkiye işçi sınıfının, en basit insan haklarından uzak tutuluş ve kullaştırılışı ile doludur. Con Avramides Bey, bütün vurgunlar, yüzdeler bir yana 1000'den çarçabuk 4.000 kuruşa (şimdiki 6.400 TL) çıkmışken, *"15 Aralık 1291 tarihinde Con Paşanın maaşına 2.000 kuruş zam ile 6.000 kuruşa çıkarıldı."* (şimdiki 9.600 Türk lirası). (A.N., TSSİT, s.48) Bu, Abdülhamit keyfi idare istibdadı zamanındaydı. Anayasacı (Meşruti) hürriyet çıkınca, hiç değilse çekirdekten yetişmiş Con Paşa'nın binde biri kadar Türkiye'ye yarar yanı görülmeyen Herr Lekke'nin aylığı 14.896 kuruş (şimdiki 23 bin 833 Türk lirası) oldu.

17 Temmuz 1290 (1874): *"Kars vapuru ateşçilerinden ölmüş Hasan'ın karısı aylık verilmesi için yalvarıyor. İdare'i Aziziyye İdare Meclisinden, maaş tahsisinin "emsâli," olmadığından ("Eşsiz örneksiz" lik), dilekçeci kadına bir defaya mahsus olmak üzere metelik bin kuruş verilmesine karar."* (Keza) lütfedildi... Bütün bir ömür en son sistem vapur ateşi içinde kıyasıya emeğin Müslüman Türk işçisine ödenen karşılığı, altın değil, bakır "metelik" para ile, yani değeri her an düşüp kalkamayacak o zamanki 10 lira (şimdiki: 1600 lira); yabancı sermayeye mal sipariş ettirmekten başka işi olmayan gayritürk-gayrimüslime masa başında bir ay oturduğu için, altın para hesabıyla 23 bin 833 lira! Hürriyet-Adalet-Eşitlik-Kardeşlik çığlıklarıyla siyasi iktidara çıkan "Vatanperver", koyu "Milliyetçi" İttihat ve Terakki (Birlik ve İlerleyiş) kahramanları, Türk milletine bunu uygun görüyorlardı. Çalışmayan Alman, yabancı "gâvura" buluyorlardı da, ölesiye çalıştırdıkları Müslüman Türk'e vermek için örnek (emsâl) bulamıyorlardı. Çünkü gâvurun ağası Alman finans kapitali idi; Müslüman Türk bir "amele parçası" idi.

ÖZEL SEKTÖR, İŞÇİMİZİN ALINYAZISI

En "çağdaş" Türkiye işçisinin alınyazısı, 1874 yılı hem yerli hem Devletçi sermaye şirketinde böyle yazıldı.

Ondan sonraki işçi haklarının gidişi, iki çağda iki ayrı acıklılık taşır.

I- **İstibdat:** Yâni, yerli sermayenin siyasi iktidarı ele geçiremediği zamanlarda, işçi hakları, uzun yıllar **"emsâl"** bulunamadığı için yok

sayıldı, ancak 1304 (1888) İdare'i Mahsusa, Deniz Bakanlığına bağlandı. Genel Müdür, Bakan Bozcaadalı Hasan Hüsnü oldu. Müdür yardımcısı Albay Sami Bey, askerlik maaşıyla birlikte, İdareden 4687 buçuk kuruş alırdı... İdarenin Tekaüt Nizamnamesi o dönemin ürünüdür. O zamanın zihniyetine biricik örnektir. İşin en ağırını gören, en büyük tehlikelere göğüs geren mürettebattan -deniz işçi ve adamlarından- yüzde 2 aidat da aldırdığı halde- iş başında uğradıkları büyük tehlikeler bir yana bırakılırsa emeklilik hakkından yoksun bırakılmışlardır. Hizmetine gidip gelirken büyük sakatlık veya ölümü getiren kazalar bile kaleme alınmamıştır. Otuz yıl hizmet karşılığı emeklilik için konulan formül, hesabının son 10 yıllık maaş tutarından çıkarılması esas olarak kabul edilmesi ve bir memurun 10 yıl sürekli bir miktarda maaş alması pek seyrek bulunması yüzünden, yarı maaşı ile emekliye çıkarılmış olanlara pek seyrek rastlanılmaktadır.

"Emeklilere aylık en az 100, özellikle yetimlere ve dullara -bu gün 2 okka ekmek parası olamayan- 30 kuruş aylık bağlanması yazılı olması, ve askerlik ve sivillik memur emekliliği kanunları zamanın itişiyle tekrar tekrar düzetilip değiştirildikleri halde, İdare Emeklilik Tüzüğünün tahsisat bölümleri şimdiye dek düzeltme ve iyileştirme görmemesi, müstahdemlerin en çok hak edenini, yazıldığı gibi yoksun bırakılmış ve emekliler ile yetim ve dulların gadre uğrayışları fiyatların yükselmesi oranında yamanlaşmıştır." (A.N.: Aynı yer, 51,52)

II- **Hürriyet**'te, yani yerli sermayenin "Meşrutiyet" (Anayasacılık) anlamıyla siyasi iktidarı ele geçirdiği zamanlarda, (eğer üst üste savaşlar devleti tek asker taşıma aracı olan gemileri elden kaçırmamak zorunda bırakmasaydı) kurulması fermanlatılan **Ticaret Kumpanyası Şartnamesi,** bütün işçi hakkı olarak emeklilik hakkını tanıyordu. Şartnamenin 20. maddesi: *"İdare'i Mahsusanın varolan Emeklilik Sandığı eylemleri (kurulacak yeni) sandık işlerine katılmayacaktır" der. Demek: "Şirketin lûtfen, idarede bırakacağı memurların edinilmiş haklarından olan geçmiş hizmet süreleri bütünüyle yok edilecek"tir,* diyor **Abdülehad Nuri Bey.** Şartnamenin 30. maddesi şöyle yazar: *"Şirkette kullanılıp herhangi bir sebeple çıkarılacak olanların, düzülecek emeklilik tüzüğü hükümlerine uygunca bırakmış oldukları paraları geri almaya hakları olacaktı."* Abdülehad Bey yorumluyor: *"Söz yerinde ise, doğruluk yolunda (suret'i haktan) görünen bir madde! Görünüşte bıraktıkları paraları geri alma haklarını sağlıyor. Üzerinden nakışlı yılan derisinden yapma örtüsü kaldırılıverince, altından (İsterse sakatlığından, tehlikeye ve belâya uğramasından dolayı çıkarılmış olsun işçi) yalnız bıraktığı parayı geri almaya haklı olacak. Fa-*

izini de alamayacak. Emekli filân da olamayacak... Şimdiden Hükümete bu şartları kabul ettiren Şeytan gibi Şirketin, ileride bu hükme aykırı maddeleri kapsayan emeklilik tüzüğü yapamayacağı besbellidir." (Abd. Nuri: T.S.S.Î.T., s.77,78) *"Emeklilerle yetimlerine ve dullarına geçim solukları kesilip aç bırakılacaklarını muştuluyor."* (Keza)

DEVLETÇİLİĞİMİZ VE MODERN İŞÇİMİZ

Yukarıki gidiş, hürriyetin özel şirketine göreydi. Ya hürriyetin zoraki sürüp giden, adım başında özel sermaye hazretlerine bin tövbe istiğfar ederek yaptığı Devletçilik suçundan dolayı af üstüne af dileyen Devletçiliği zamanında işçi sınıfının durumu ne oldu? İşçi hakları, Hürriyetçi Özel Sermaye için kasap çengeline asılmış etti. Meşrutiyetçi (Anayasacı) Devletçilik, o çengele asılı eti, kendi kıyma makinesi içine sokup ince ince doğradı. Burada artık yerli ve yabancı sermayeler "kokteyli", Abdülhamit gibi bir müstebitten de yakasını kurtarmış olduğu için, işçilere ölümlerden ölüm beğendirebilirdi.

31 Mart tepkisi atlatılır atlatılmaz, sermaye efendimizin sırtında yumurta küfesi yoktu; "Eşitlik ve Kardeşlik" (Müsâvat - Uhuvvet) bir yem borusuydu. Devrimden tek amaç, "kâr"ın tek yanlı arttırılmasıydı. Bu da, çalışanlardan kesilip, sermayeye veya adamlarına yedirmekle olurdu. Onun için: Abdülhamit çağı Millet Meclisinde **"TENKÎH"** maaş indirimi, maaşlı azaltımı denilen sözcük, şimdi **"TENSİK**"e düzenlemeye çevirildi. İşçi, müstahdem ve memurlar, işlerinden sapır sapır döküldüler. Ötede yeni burjuvaları ve kahramanlarını yeni yeni kadrolara yığmaktan çekinilmedi.

"İdare Emeklilik Tüzüğünün 27. maddesiyle, ondan sonraki maddelerinde görüldüğü üzere, Sandığın idaresi "İdare Meclisi"ne ve devamlı olarak sandık idaresine bakmak üzere adı geçen Meclis üyelerinden bir Başkan ve 3 üyeden derleşik bir heyete; ve hesap işleriyle gelen paralarının alınıp harcanmasına ait eylemler, idare memurlarından seçilmiş bir muhasebeci ve sandık eminine tefviz edildi. Sandık hesapları, idare veznesinden ayırt edilmişti. 30. madde gereğince de, emekliliğe ait meclis mazbatâlarının, Deniz Şûrasınca onaylanması şart idi.

"İdarenin Bayındırlığa bağlanması, İdare Meclisinin bir aralık fesholunması gibi devrimler ve emekliliğe ait ard arda gelen olaylar yüzünden, eylemler idare muhasebesine ve inceleyip onaylama işleri müdürler encümenine verildiği gibi, gelirler ve giderler de idare veznesine dönmüş bulunuyordu." (A.N.: TSSİT, s.86,87)

1912 Balkan Savaşı, kargaşalığı arttırdı. Liman, şamandıra, vize, fener vergileri, boşaltma ücreti, kömür fiyatı, Anadolu Demiryolu İdaresine olan

borcun faiz, amortisman ödemeleri, Şirket'i Hayriye'den kiralanmış vapur bedelleri arttı. Tam sermayenin arayıp bulamadığı bulanık su furyası başlamıştı. Çalışanlara tırpan atmanın ("tensikat"ın) sırasıydı: *"Başka dairelerde yapıldığı gibi, idarede dahi memurlar, kaptanlar, çarkçılar arasında kimi kertede temizlik (Tasfiye) yapılmasına girişilmişti."* (Keza, s.89)

"Kadro dışı kalanların 1327 başından 1328 şubat sonuna dek maaşları karşılığı olarak 82.100 kuruş" idare bütçesine konmasına kanun çıktı. Herr Lekke "İdarenin gelecekteki gelişmeleri için para taahhütleri altına konmasını sakıncalı gördü." (Keza, 90) 1911-1912 yılları, düşkünlerevi hâsılatı dışında bilet geliri 20.089.842 kuruştu. Demek, işten atılanlara verilecek şey, gelirin **binde dördü** kadardı. İdare her hangi bir simsarına yüzde beş, on vermeyi az buluyordu. Sokağa işinden atılanların alacakları, onu "mahzurlu" gören Herr Lekke'nin 2 yılda resmen aldığı aylıktan (59.582) ancak dörtte bir kadar fazlaydı. Abdülhamit'in Millet Meclisi, iç ödünç için, sermayecilere hem vatana yardım (iâne) şerefi, hem yüzde 15 kâr sunuyor idi. Aç bırakılan **emeğe** yüzde 0,4 çok görülüyor, iratçı **sermayeye** onun 37 misli haraç ödemek az geliyordu. Çünkü işçi sınıfından kesilen para, müdürler kastı emrine, Emeklilik Sandığı, idare veznesi emrine geçiyordu.

Kısa günün (küçük savaşların) kârı bu kadar olurdu.

Büyük Savaş (Birinci Cihan Savaşı) sermayecilere neler sundu? Yukarıda azıcık işaret edildi. Daha savaş hazırlığı başlarken, işçi haklarına indirilen satır, levazımcılığı ile ün salan İsmail Hakkı (adı: "Hakkı" olan) Paşanın şanlı devletçiliği oldu. Önce rötuşlar yapıldı: **"O zamana dek olan bürokratça işlemleri yarıya indirecek kertede kolay ve çabuk"** iş tutulacak, **"Yazı ve dilekçeler Almanca'ya çevrilecek diye, günler haftalarla beklemeyecek"** gibi genelgeler çıktı. Ardından işçilere, memurlara yem borusu çalındı: *"O tarihlere dek idare memur ve müstahdemlerinin, hele kışın dehşetli fırtınalarda, yazın boğucu sıcaklarda bin türlü tehlikeler içinde çalışmalarının ödüllerinden yoksun vapurlar personelinin coşku ve çabaları artmış.. her işin günü gününe gerçekleşmesi, idarenin her dalında genelleşivermişti."* (Keza, s.106)

Çok sürmedi. Uygulama başladı: "Birincisi: İdarenin memur ve müstahdemleri arasında birden 98, katma 5 ki, toplamı 103 kişiye birer pusula ile emekliye gönderildikleri bildirilerek, idareden bağları kesilmek suretiyle bir temizlik yapıldı... 103 kişinin defteri, tabii İsmail Hakkı Paşa'nın kendisince dürülüp çıkartılmamıştı. Paşa öyle bir arzu açıkladı. Muhasebe, -biraz da kişisel duygulardan soyut (mücerret) olmayarak, ve idarenin özel tüzüğünün bir memurun emekliye sevkindeki kayıtlarından paşayı haberlendirmeyi düşünmeksizin- bir defter düzüp anılan pusulaları dağıttı. Oysa, hiç kimsenin 30 yılı doldurup isteği bulunmadıkça, veya görevini yerine getiremeye-

cek derecede sakat ve hasta olduğu fence ispat olunmadıkça, emekli kılınamayacağı, tüzüğün 4. ve 5. maddelerinde açık açık yazılıydı.

"Yüz üç kişinin içinde, idareye gireli henüz iki üç yıl olup, gelecekteki hizmetlerinin ne biçim gelişeceği belli olmayanlar bulunduğu gibi, 15, 20 hatta 28 yıl kusursuz hizmet etmiş kıdemli insanlar da vardı. Gerek bunlar, gerek pek azı 30 yılı doldurmuş olanların hiç biri emekliliklerini istememiş bulunuyorlar ve istemiyorlardı... İdare, güçlükle karşılaşan bir oldu bitti uydurmuştu. Ekmeği kesilenler sızlanmaya başladılar. İsmail Hakkı Paşa bunların topuna azledilmiş gözüyle bakarak, aşağıdaki kanun projesini düzdü:

Kanun sureti: Madde 1- Seyr i Sefain idaresinde yüzde 5 ve yüzde 2 aidat bırakılarak hizmetli iken, idarece azl ve ilgisi kesilmiş ve kesilecek olanlardan emekliliği hakketmemiş olanlara, istedikleri halde, hizmet süresince verdikleri kesintilerin üçte ikisi birden verilir. Bunlardan emekliliği hak etmiş olanlara, dilekçeleri olduğunda tüzüğü gereğince yalnız emeklilik aylığı bağlanır...

Madde 2- Kesintilerin üçte ikisi verilerek idareden ilgisi kesilenler, bir daha idare hizmetine alınamazlar. 16 Ağustos 1330 (1914), 7 Şevval 1337.

Sultan: Mehmet Reşat

Maliye Nazırı: Cavid

Sadrâzam: Mehmet Said, Harbiye Nazırı: Enver

"Bu kanunun yayımından sonra temizlik görenlerden kimileri üçte bir aidatlarını almışlar, kimileri emekliliklerini dilekçelemişlerdir... Bununla birlikte, 2. maddenin hükümleri korunamamıştır. Çünkü, üçte bir aidatından çoğunu veya tümünü aldıktan, emekliye ayrıldıktan sonra tekrar idareye alınanlar, hatta bugün hizmetli olanlar vardır (1926)" (Keza, s.107-109)

Demek, **Devletçiliğimiz** her zamanki gibi zorlu kişi olarak önden yürümüş, **Kanun,** Acem şahının gemi istimi gibi arkadan çıkmış; sonra kanun öne geçirilerek, atlet kişi Devletçiliğimiz, birdirbir oynarca, gene kanunu yatırıp üstünden atlamıştır. Bu güneşin altında yeni hiç bir şey yoktur. Ve ne de olsa, çalışan yurttaşın ücretinden altın olarak kesilmiş paralar, kendisine kâğıt olarak geri verilirken, dahi, **üçte biri** aşırılmış olur. Ve Abdülehad Bey de acınır: *"Acenteler de (özel sermayeciler) idare"den Iâyuad ve lâ-yuhsâ (sayılamayacak, istatistiği yapılamayacak kertede çok) para çektiler. Hesap ayrıntıları gözyaşı dökülmeyerek okunamaz, görülemez.* "(s. 111)

Cihan Savaşı Fikret'in *"Hân-ı Yağmâ"sını da geçti. "Hiç hizmetli olmayan kimselere.. aylık maaşlar tahsis ve i'tâ ediliyordu... Hal şu ki, idare, kaptan ve çarkçılar arasında yapılan terfiyelerin şimdiki maaşıyla yapılması*

usulü çıkarıldı. Geceli gündüzlü her türlü deniz tehlikeleri, hattâ savaş muhataraları içerisinde görevini yerine getirmeye çalışan hizmetliler, edinilmiş haklarından yoksun edilerek çalıştırılıyordu... Savaş durumu dolayısıyla fiyatların aldıkları olağanüstü pahalılık yönünden fiirket'i Hayriyye personelinin aylıklarına bir kat zam edildiği halde, idarede bir para bile zam olunmadı. Personel birer ikişer çekilip gittiler. İdarede yalnız askerlikten dolayı çalışan, vapur işlerini bilmeyenler kaldı." (A.N.: Keza, s.120,121)

YURTTA SAVAŞ, CİHANDA SAVAŞ

Ortaçağ toplumunun birinci karakteri HİYERARŞİ (silsilei merâtip), ikinci karakteri İMTİYAZLILIKtır. Askerliğin RUHu da, aşağı yukarı bu iki karakterini modern toplumda yitirmedi. Yirminci yüzyılın finans kapitali, o eğilimleri son kerteye dek geliştirdi. Birinci cihan savaşına sivil asker Osmanlı paşalarını gözü kapalı atıltan şey, budalalık veya cahillikleri değil, o sosyal sınıf eğilimleri oldu. Neron Roma'yı yangına vererek eğlenmişti. Türkiye'de kapitalizm de, mal kaçırmak için, memleketi yangına vermekten başka çıkar yol bulamadı. Sadrâzam Talât Paşa, Hürriyet milliyetçiliğini şöyle anlattıydı: *"Her savaşta Türk olmayan elemanlar zenginlik sahibi oluyorlardı; vatandaşlar ise, insanca zayiât verdikten başka, fakirlik ve zarurete de düşüyorlardı. Bu bakımdan, yurttaşları Ticarete teşvik etmek ve kendilerine kolaylık göstermek gerekli görüldü."* (Talât Paşanın Hâtıratı, s.31)

Gelişi güzel söylenmişe benzeyen bu söz, **"Hürriyet"** çağındaki devletçiliğimizin tüm karakteristiğini ve en kestirme tanımlanışını verir.

1- Batıda kapitalizm en yüksek tepesine ulaşmıştır. Bizde **"Ticarete teşvik"** deniyordu. Dil sürçmesi yok: Kadim Toplumca, Sermaye "Sanayiin değil, "Ticaret"in mümessili idi; çağdaş finans kapital ve emperyalizm ise, Türkiye'de sanayii değil, ticaret ajanlarını geliştirmek istiyordu.

2- Fransa'da istibdat çağının Colbert kanunları, devlet sanayii kanalından kapitalizmi geliştirerek **"Ulu Devrim**"e kapı açmıştı. Türkiye'de, o iki etki (İç tefecibezirgânlık, dış emperyalist finans kapital) baskısıyla ilkin kapitalist devrimi yapılmış, sonra ecnebi sermaye ajanlığı anlamına gelecek ticaret, devletçiliğimizce **"Teşvik"** edilecekti.

3- **"Yurttaşları** ticarete teşvik" gibi genel bir yuvarlak lâf ediliyordu. Bütün yurttaşlar tüccar mı olacaklardı ? Dinleyen söyleyenden ârif olmak gerek! Şemsettin Sami lûgatında bile kötülenen bir avuç **"Tüccar"** zümresi teşvik görecekti.

Göbek bağı batı kapitallerinde bulunan İttihatçı ideolojisinin ülküsü: Daha iyisi bulunamayacak bir batı kapitalizmi idi. Egemen elemanı Türk olan Türkiye'nin kapitalistleşmesi, Türklerin sermaye biriktirmeleriyle

olurdu. O zaman, Türk'ün sermaye biriktirmesi: Önce emperyalist kapitülâsyon cenderesini gevşetmekle, sonra batı finans kapitalinin geleneksel sâdık ajanları olan gayrimüslim kompradorların yerine geçmekle başarılırdı. Bu ortamı, emperyalistlerin birbirlerini gırtlakladıkları Cihan Savaşı yaratabilirdi. "Kavgada şamara bakılmazdı": Her şey kim vurduya getirilebilirdi. Nitekim Birinci Cihan Savaşı içinde **Kapitülâsyonlar** fiilen işlemez oldular; **"Tehcir"** (Müslüman olmayanların göçertilmeleri) keskince uygulandı.

Bunlar Türkiye'nin tarafsız kalmasıyla elde edilemez miydi? İttihatçılar neden o kadar baştan kara savaşa daldılar? Emperyalizmle göbek bağlılığı vardı. Hürriyet burjuvazimizin uluslararası finans kapitale karşı bağımsız kalması, balığın su dışında kalması gibiydi. Ama, yalnız başına DIŞ etki yetmezdi. Hattâ **"Panturanizm", "Panislâmizm"** gibi Alman ithal malları bile, başka iç eğilimlerin kabukları sayılırdı. Asıl sosyal sınıf amacı, her ne pahasına olursa olsun **"Ticarete teşvik"** sloganı altında yatan çabuk ve yaman **"Özel Sermaye Sözde Birikimi"** idi.

1- O zamana dek "Ticaret"in en büyük sıkıntısı dört yandan akın eden bin bir çeşit mal rekabetiyle, kâr normunun düşmesiydi. Savaş, ansızın bütün rekabetleri kesip, en yapma biçimde mutlak mal kıtlığı yaratırdı. Tüccar için bundan daha tatlı kâr ve vurgun ortamı düşünülemezdi.

2- Milletin başı bir yol kanlı savaş belasına sokulup, herkes can kaygısına düştü müydü, bütün varlar ve mal mülkler, sanki kendiliğinden, cephe gerisinde ağlarını kurup, devlet **"Himâye"** ve **"Teşvik"**leriyle donatılıp imtiyazlandırılmış tefeci-bezirgân sermayeyle ortak şirketler, finans kapitalinin kucağına düşecekti.

3- Anayurdun, hele Anadolu'nun bütün ekonomi merkezleri, Müslüman olmayan sermaye ve ajanlarının egemenliği altındaydı. Bunları azgın bir savaşın cöngül kanunu dışında ekspropriye etmek kolay değildi.

Bay F.R. Atay şöyle yazıyor: *"Birinci Dünya Savaşından öncesi kilise nüfus kayıtlarına göre (çünkü doğrusu bunlardır), Anadolu'da Türk ve Müslüman olmayanların orantısı yüzde kırka yaklaşmaktadır.* "(F.A.: Çankaya, 417) *"Birinci Cihan savaşında kendi isyanları ve Çar ordularıyla işbirliği etmeleri yüzünden, Ermeni fâciası olmuştur... Ne acıklı şeydir ki, bu fâcia olmasaydı, Kuvayı Milliye hareketi tutunamazdı."* (Keza, 418)

Ermeni kapitalistleri: İslâmlıkta faiz haram olduğu için, Türkiye'de Müslüman **tefeci** sermayenin, Osmanlı kuruluşundan beri **"Sarraf"** paravanası idi. Kanuni Süleyman çağında kesim düzeni (Mukaatalar) yayılınca, Yahudi **"Dolap"**çıların bezirgân sermayesiyle işbölümü yaptı; 19. yüzyılda doğrudan doğruya İngiliz dış ticaretinin İmparatorluk ve Orta Asya yolları üstün-

de imtiyazlı acentesi oldu. Nüfusun Ortaçağda yaşayan büyük çoğunluğu üzerinde yüzde kırk azınlığın etkisi aktifti. Ermenilik, düşman dini (Müslümanlığı) bile etkisi altına sokmuştu: Anadolu köylüsü, bir Müslüman'dan aldığı ödüncü vermeyebilirdi, fakat sıkı günde başvurduğu çorbacının alacağı **"Gavurun hakkı**ydı"; onu yemekle affedilmez cehennemlik olacağına inandırılmıştı. Doğu illerinde hâlâ "Ermeniler gitti, bereket de kalktı" sözü dolaşır. Böylesine nüfuzlu İngiliz Emperyalizminin ajanlarına; ancak Alman emperyalizmi safında savaşa girilirse dokunulabilirdi. Bu ekonomik zemin üzerinde; değme Holivud dram artistinin ağzını sulandıracak, yaldızlı, mahmuzlu pozlarıyla Prusya Militarizminin yunker generalleri, derebeyi artığı devletçiliğimiz için büyük bir "rezonans" ve çekicilik elemanıydı.

Böylece: "Servet" ve özel sermaye "Biriktirme" ülküsü, bunun için gerekli ekspropriyasyon hırsı, "Yurtta savaş, cihanda savaş" parolasını bir giyotin makinesi gibi işletti. Emperyalist savaşına katılış, düğün bayram olarak kutlandırıldı. Almanların bir kaç ayda cihangir kesileceklerine, öyle istenildiği için toptan inanıldı. Zafer yağmasında geç kalmamak için, Osmanlı paşaları, barış isteyeni vatan haini görüyor, kablarına sığamıyorlardı. Cezaevi argosunda usta dolandırıcıların "Tavlama" dedikleri mekanizma zincirinden boşandı.

ETKEN:"KİŞİ" Mİ, "SINIF" MI?

Filistin, Erzurum, Bağdat ricatları, "Garp Cephesinde" değişmeyen batak "Sükûnet" durumu ile paralelleşince, Panislâmizm, Pantürkizm adlı Alman "Tav"larının içyüzleri sırıttı... Talât Paşaya göre: 1- **"Ziraatta çalışanların azalması... Kıtlık"** getirdi; 2- **"Subaylar tarafından... kötüye kullanımlar"** (Suistimaller) (Talât Paşa, Hâtıralar; 27) orduyu ve halkı aç bıraktı... Gerçeğe bakılırsa, paşanın iki teşhisi de, yanlış olmamakla birlikte, **tek yanlı**dır. 1- **Kıtlığı** yapan şey yalnız köylülerin askere alınmaları değil, kendisinin de sonra açıklayacağı gibi, ardına takıldığı Alman Emperyalizminin, Batı anayurdunu doyurmak için, Türkiye'yi aç bırakmasıdır. (Vagonculuk vb.) 2- **Kötüye kullanım** yalnız subaylar tarafından değil, ideal edindikleri sivil, asker herkesi kapitalistleştirecek olan "Harp zenginliği" tarafından yapılmıştır. Belki bir avuç ordu ilgilisi de, o ara müteahhit ve tefeci bezirgân güruhu ile kaynaşarak işverenleşiyordu. Talât Paşa'nın açıklaması da bunu gösteriyordu:

Cephelerdeki subay zâyiatı, gerideki kıtalardan alınan subaylarla telâfiye çalışılıyor ve açılan bu yerlere, vaktiyle emekliye çıkarılmış olan subaylar getiriliyordu. Onları geri çağırmak ve ordudan çıkartmak, mükâfatlandırmak olacaktı." (T.P.H, 28)

Subay çoğunluğunu, hele genç subayları, vurgunculara hiç karıştırmamak gerekti; emekli döküntülerini "Mükafatlandırmamak" için, devlet hazinesinde vurguncu yamaklığına bırakmak gerekmezdi. İttihatçılar bunun tam tersini yaptılar. "Hamamın namusunu kurtarmak" için kabahati orduya yüklediler. Talât Paşa diyor ki: *"Kötüye kullanımları olumlu biçimde ortaya çıkan subaylar, ibret örneği olarak cezalandırılmak üzere Savunma Bakanlığına teslim ediliyor, fakat bütün şikâyet ve ricalar sonuçsuz kalıyordu. İsmail Hakkı Paşa, kendi adamlarına son derece geniş yetkiler vermiş ve bütün kudretini öyle bir harekete geçirmişti ki, sivil makamlarca ileriye sürülen iddialar sonuçsuz kalıyordu..."* (T.P.H., 29)

Aslında, temiz Türk subayı bütün o dalaverelerden habersizdi. Koçlar gibi dövüştüğü savaş cephelerinde mâsum kanını oluk oluk akıtmasaydı ve olanları bilseydi, vurgunculuklar o kerte rahatça kol gezemezdi. Talât Paşanın kendi açıklaması, geride çapulcuları iktidara getiren şeyin, **"Cephelerdeki subay zayiatı",** olduğunu itiraf ediyordu. Sistem: vurgunculuktu. Sivil-asker birkaç paşa o sisteme yalnızca maşaydı. Ahmet Bedevi, tâ İsviçre'deyken Süleyman Nazif'ten dinlemişti: Fâlih Atay'a tüyler ürpertici "Zeytin Dağı" destanını ilham eden şanlı, "Suriye-Lübnan-Filistin-Ürdün-Arabistan gibi bugün her biri ayrı bir devlet olan) nice ülkelerin sorumsuz diktatör saltanat naibi Ahmet Cemal Paşa, bir ipek vurgunculuğunun kahramanı olmuştu. Vurgunun dedikodusu kulağına kaçınca küplere binen Cemal Paşa Hazretleri, zamanın İçişleri Bakanı İsmail Canpulat beyefendiye şunları yazmıştı:

"Bana, pek belgeli olarak haber verdiler ki, sen, kimi mahfillerde ipek meselesi alışverişinden komisyon aldığımdan konu açıyormuşsun: Ben kabahatleri yalnız aldıkları emri yerine getirmekten başka bir şey olmayanların değil, namus ve şerefine alçakça tecavüz edenlerin kafalarını patlatmak için tabancasını kullanmasını bilenlerdenim."

Cemâl Paşa'nın konu ettiği emri veren asıl "saldırgan" kimdi? Onu zamanın Başbakanı Talât Paşa'ya da gönderilen şu mektupta okuyoruz:

"Bana haber veriyorlar ki, mahûd ipek meselesini, yine bana karşı savunma ve korunma amacı olmak üzere ortaya atmış ve hazır yiyicileriniz aracılığıyla dostlar ve arkadaşlar arasında uluorta konu ettirmek cür'etine kadar ileri gitmişsiniz" (A. Bedevi: Osmanlı İmparatorluğunda İhtilâl Hareketleri, Belge)

Böylece, Ordu Paşası, sivil Talât Paşaya **"Tufeylileriniz"** (Hazır yiyicileriniz) derken, özellikle vurguncuların nerede bulunduğunu anlatıyordu. **"İhvan ve rüfeka"** (Dostlar ve arkadaşlar) sözcükleri, "Maşrık'ı âzam"ı İn-

giliz Kralı olan milletlerarası finans kapital gizli örgütü Farmason localarının argosunda hiyerarşi kerteleri idi. Her şey o hiyerarşi içinde dönüyordu. Cemâl Paşa, vurgunun olup olmadığına değil, uluorta (açıkça) konuşulmasına içerliyordu. Asker kodamanlar mı, yoksa sivil kodamanlar mı daha çok vurgun sağladılar sorusu, şimdi Türk milleti için önemce sıfırdır. İş, Türkiye'de vurgunculuğun bir sistem olup olmamasıydı. Kimse sosyal sınıf determinizmine aldırmıyordu. Herkes yağmaya seyirci, birbirine düşmüştü. Egemen hürriyet sisteminin gereği budur, sayılıyordu: Kodamanını bulup çalacaksın, harp zengini olacaksın, devlet seni (teşvik ve himaye) mekanizmasıyla kışkırtacak. Böylelikle **"Servet"** birikerek "Çağdaş uygarlık" ilerleme ve birlik (İttihat ve Terakki) yolundan ülkeyi kaplayacak!

Sonra tarih önünde dımdızlak kalınınca ağız değişecek. Türkiye'nin padişahları alaşağı edip, yerine geçeni tahtında titreten en büyük önderi, ihtilâl lideri, bütün suçu iki ordu paşasına yüklemek isteyecekti. Şaşıyorsunuz: Alt yanı bir kötüye kullanımcı levazım paşası neden bunca dokunulmazlık kazanmıştı? Talât Paşaya kalırsa, başkumandan vekili Enver Paşa Hazretleri: "İsmail Hakkı Paşa olmaksızın... iâşe (beslenim).. Savaşa devam imkânsız" demiş. Devletçiliğimizin Ortaçağ hiyerarşisi mi engel? O yârimin eski huyudur: Kapitalizm "İndividüalizm'i" **(Kişiciliği)** bunun için icat etmişti. Düzenin bütün günahları bir **"Kişi**"nin sırtına yüklenir; sonra o günah tekesi kesilip, yerine başka **"Kişi"** geçirilir; kişiler değişe dursun, sömürme sürüp gider. Bu metodun açık örneği kafalara yerleşmiştir: *"Başka bir çâre bulunamadığından İsmail Hakkı Paşanın azli de imkânsız olduğundan, bu düzensizlikler uzun zaman sürdü."* (TPH, 39) diyor, kahraman Talât. Bu "Topal İsmail Hakkı Paşa" denilen kişi kör şeytan mıydı? Hayır. Yoksa saf İttihatçılar dalgınlıkla Topal Şeytan Paşa'nın nasıl **"kişi"** olduğunu mu bilmiyorlardı?

İnsanlar yalan söylerken tarih yargıcını kolay unutuyorlar. Sarayda gördüklerini bir fotoğraf gibi günü gününe çeken Lütfü Simavi yazıyor: *"26 Haziran 1328 (1912) gece yarısından sonra.. daha doğrusu sabah saat 2 raddelerinde 3 İttihatçı Bakan (en başta Posta Telgraf Bakanı Talât) padişahın mâbeyincisi ile baş kâtibine baskın yaparca uğruyorlar. Zamanın İçişleri Bakanı olan "Hacı Âdil Bey söz alarak, Levazım Başkanı İsmail Hakkı Paşanın ihtilâslarından (kamu hırsızlığından) dolayı - mumaileyhin âmiri sıfatiyle"- Mahmut Şevket Paşanın Millet Meclisinde bir sürü sorular açılıp, müşârünileyhin paçavraya çevrileceğinden"* konuşuyor. (Lütfü Simavi: Gördüklerim, c.II, s.71)

Demek İttihatçılar, yabancı sermaye şirketlerine karşı doğru ve bağımsız davranışı yüzünden kurşunlanmasına göz yumacakları Mahmut Şevket Paşayı, bu iğrenç şantajla yıpratacaklardı: İsmail Hakkı KİŞİ çala-

cak, Mahmut Şevket KİŞİ çamurlanacaktı. İşte, hırsızlığı yıllarca önden bilinip **silâh gibi kullanılan** bu İsmail Hakkı Paşa, Cihan Savaşında Türkiye halkının besi diktatörü yapılacaktı. Onun için en büyük diktatörün en küçük diktatör önünde kafası keldi. Bâbil çağından kalma devletçilikle, "tencere tencereye götün kara" diyemezdi. Bu şeytanca kördüğümün ipliği Topal Şeytan: **"Vatandaşları Ticarete Teşvik"** prensibi idi. Tefeci-Bezirgânla karmaşık finans kapitale öylesi gerekti. Halka karşı ne kadar yüce bağımsızsa, dayandığı kümeciklere karşı o kadar, ölüm pahasına da olsa emir kulu olmak devletçiliğin diyalektiği idi. "O mâhiler ki, deryâ içredir, deryâyı bilmezler" durumunda bulunan paşacık ise, başı dara geldikçe sebebi **kişi**lerde arıyor; İ.H. Paşanın "İmkânsızlığını Enver Paşa'da buluyor: **"Enver Paşanın istifası.. kimse bunu kabule cesaret edemiyordu."** (TPH, 29) diyor. Herkesi korkutan, Enver Paşa'nın Kayzer Wilhelm bıyıkları mıydı?

Hayır. O bıyıkların ardında pusu kuran, içeride dost, dışarıda düşman kılıklı Batı Emperyalizmiydi. Almanya'dan gelen vagonların adresine; "Türkiye" değil **"Enverland:** Enver ülkesi" yazılıyordu. Emperyalizmin Türkiye içindeki sadık **beşinci kolu** tefeci-bezirgân örümcekler ağı bununla övünüyordu. Paşalar, beyler göze çarpan ağaçlardı: Orman, gemi azıya alıp ordulaşmış kötüye kullanım (suistimal) sisteminin yerli yabancı finans kapital oligarşisiydi. Bu acı gerçeği, başka hiç kimseden değil, İttihatçılığın en "harama uçkur çözmez", yakın dostunu aç görünce devlet parasıyla kayırmış olmamak için cep saatini veren en idealist Talât Paşadan daha iyi hiç kimse anlatamazdı.

İAŞECİLİĞİMİZ

Birinci Cihan Savaşı sonunda, İttihatçılar Harp Divanının şu ithamı ile sorguya çekildiler: *"İttihat ve Terakki merkezince besi (iaşe) işlerine memur edilen ve sonraları memurluğu Meclis-i Umumi ve Kongrede kabul edilen İstanbul delegesi Kemâl beyin kurmuş olduğu ilkin bir tüccarlar heyeti ve ondan sonra kimi şirketler ve cemiyetlerle ticaret işlemlerini tekellerine alarak halkın varını yoğunu ellerinden almış olmalarından kamu zenginliklerinin sayısı belirli kişilere ve adı anılan şirketlere aktarılması"* (TPH, 137) ...Buradaki Kemâl Bey'i, Talât Paşa Türkiye'den kaçarken kendi yerine İttihatçı kral nâibi gibi bırakmıştır; Kemal Bey Kuvayımilliye hareketinin ilk günlerinde büyük roller oynamıştır; İngilizlerce Malta'ya sürülmüştür. Talât Paşa, şöyle savunuyor: *"İttihat ve Terakki Cemiyeti daima temiz kalmıştır.. Avrupa'nın hiçbir ülkesinde rastlanmayan biçimde, bakanlar iffetlerini korumuşlardır."* (THP, 32)

Batılı hocalarından öyle ders almışlardı: Önde "İffetli" bakanlar paravana olacaklar; arkada "iffetsizlik" sermaye biriktirecek. Millet için o "İffet" mi, yoksa bu "İffetsizlik" mi daha yararlıdır? Paşa "İffet"i şöyle anlatıyor: *"Şehir Emaneti (İstanbul Belediyesi), Avrupa şehirlerinde olduğu gibi düzenli bir örgüte sahip olmadığından, fiehiremini* (Belediye Başkanı) *ilk savaş yıllarında İstanbul yetkili mümessili Kemâl bey ve arkadaşlarından kimilerini hububat satın almak, ekmeklerin pişirilmesini ve üleşimi işini gözetmek üzere kullanmıştır. Çünkü Kemâl bey, komitenin merkez idaresinin yetkili mümessili olarak çeşitli loncalarla sıkı bir temas halinde idi. Bu işleri kendi adına ve kişice* (şahsen) *yapmıştır. Fakat, Kemâl beyin bütün işlemleri Şehremanetinin kontrolü altında idi. Kemâl bey ve arkadaşları bu işi milli bir görev saymışlar ve karşılığında hiçbir şey beklemeksizin gece gündüz çalışmışlardır. Bunlar gibi düşünmeyen ve kişiliklerini tanımayan kimseler, yukarıda yaptığım açıklamalara inanabilecek ruh durumunda değilseler, bu, gerçekte hiçbir değişiklik yapmaz.* "(TPH, 138)

Anlatılan milli görev nasıl hiçbir şey beklemeksizin yerine getirilmiş? *"Ekmek satışından, tutarını şu sıra hatırlayamadığım pek büyük kazanç elde edilmiştir. Örneğin, 57 paraya satılması gereken bir ekmek, 2 paralık sikkeler* (basılı paralar) *varolmadığından bu fiyata satılamadığı gibi, 55 paraya da satılamayacağı için 60 paraya satılmıştır. Bu satıştan büyük paralar elde edilmiştir. İlgili kişilikler, sahipsiz olan bu parayı bir yandan ekonomi hayatını canlandıracak, öte yandan halkın candan ihtiyaçlarını ucuzlatacak biçimde sarf etmeyi düşünmüşlerdir. Bunun içindir ki, özel sermayelerle şirketler yaratılmıştır."* (TPH, 138)

Devletçiliğimiz hep böyle, sıkı zamanda halkı haraca bağlamaya "ucuzluk" demiş, o devlet eliyle alınmış haracı özel kişilere bağışlamayı, **"ekonomiyi canlandırmak"** saymıştır. Ucuzluk uğruna banka kurma devletçiliğinin amacı çok meşrûdur: *"Kemâl bey ve arkadaşları böylece hareket etmekle sayıları sınırlı kimselerin katıldığı bu şirketlerin zenginliğini artırmak değil, Şirketlerin zenginlik biriktirmelerine engel olmak istemişti (!) İşte bunun içindir ki, birçok kişiler (Müslüman, Hıristiyan ve Yahudi tüccarlar ve girişkinler) kendilerine düşman olmuşlardır... Kamu oyunu tahrik... Tahkikat.. Kemal beyin sırf kişi çabası ile var etmiş olduğu bu girişkinlikleri onaylamakla tanımak gerekmiştir."* (TPH,139)

Hiç tökezlemeden yapılmış savunmaya paşanın kendisi inanmış mıdır? İki paralık "sikke" bulunamadıysa, her gün ayarlanan gramaj, yahut paçal yapılmaz mıydı? En fukaranın ekmeğinden çalarak, "Sayısı sınırlı" kayrılmış kişi ve şirket sermayeleri türetildi. **"Milli Mahsulât Şirketi", "Milli Kantariyye Şirketi", "Milli Ekmekçiler Şirketi"** ve **"Milli İktisat Bankası"**

harp zenginliği, devletçiliğimizi büyülttü. Bu devletçiliğin özel sermayeye aktarılışını gören paşa, ördek yumurtaları üstünde kuluçka yatmış tavuğun, yavruları suya girince gösterdiği şaşkınlıktan kurtulamıyor:

Bu tedbir sayesinde köylünün büyük ölçüde korunmasına ve Anadolu'da milli şirketlerce idare edildiği için milli bir zenginlik birikmesine rağmen, usulü dairesinde geçmemiş ve normal biçimde uygulanamamıştı" (TPH, 31) *"Yurttaşa refah sağlamak prensibi kurucularının, dolayısıyla bile olsa, hiç bir çıkar düşünmemelerini güçlendiriyordu. Fakat, sonraları aynı prensip sayesinde, kimi kişiliklerin yakın akrabaları ve dostları, ticaretle hiç bir ilişkileri, ilgileri olmadığı halde büyük zenginlikler elde ettiler. Ve bu da halkın bütün güvencini sarstı* (TPH, 32)

İş olacağına vardı. Küçük mülklü üretmen halk, geniş ölçüde ellerinden çıkan zenginliklerin, birkaç tekelci kodaman imtiyazlının elinde "Biriktiği"ni gördü. O birikiş ve mülklerin el değiştirişi iki sonuç verdi: 1- Cumhuriyet ile birlikte o birikmiş sermayeler yeniden özelleştiler (Milli İktisat Bankasının, İş Bankasına katılması gibi). 2- Cihan Savaşındaki o ekonomi gelişimi, Osmanlılığın inkârı oldu. Eskiden her kuruma **"Osmanlı"** etiketi konurken şimdi **"Milli"** başlığının geçirilmesi,"Mütarekede başlayacak, **"Müdafaai Hukuk'u Milliye"** ve **"Milli Mücadele"** deyimlerinin müjdecisi oldu.

VAGONCULUĞUMUZ

Osmanlı İmparatorluğu **"Cihad-ı Ekber:** Ulu Kutsal Savaş" ile milleti ayaklandırmış, çadırlara yığmıştı. Ordu beslenecekti. Ayrıca emperyalist savaş demek, geri ülkenin ileri anayurtlara kurban edilmesi demekti. Alman emperyalizmi Göben ile Breslav gemilerini Yavuz ile Hamidiye'ye çevirtmekle, koca imparatorluk devesini bir tutam ota hendekten atlatmıştı. Şimdi sıra, Anadolu halkının tohumuna dek yiyeceğini çekip, kendi inine taşımaya gelmişti.

"Hemen tümüyle taşıt işlerinin, deve, eşek veya kağnı ile yapılması gerekiyordu. Büyük ısrarlardan sonra, Alman ordusu nihayet kimi taşıt malzemesi ve vagon teslim etti. Ancak bu vagonların bir kısmını kendi ihtiyaçlarına kayırmayı (tahsisi) şart koşmuştu. O sırada bu şartı geri çevirmeye imkân yoktu." (TPH, 29) "İmkân vardı - imkân yoktu": Haftada iki boş vagon karşılığı olarak, beşinci kol özel sermayenin bir memleketi nasıl soyup bedava sattığı, ancak bizim devletçiliğimizle açıklanabilir. Vagon bir semboldür. Paşa mantığı, **"İmkân-imkânsızlık"** deyince durur. İâşe yolunda kurulan **"Milli Şirketler", "Esnaf Cemiyetleri", "İslâm Banka**"ları: Yabancı finans kapitalin Türkiye'deki acente ve casus örgütleri durumuna girmiştirler. Hepsinin

taptıkları emperyalist tekel: **"Almanya ve Avusturya Satın Alma Şirketi**"dir. Bu tek yabancı kumpanya, koca imparatorluğu, sömürge çiftliğinden daha **masrafsız** bir köle ülke yapmıştır. Milli kahraman, hürriyet diktatörü paşaca: *"(O ecnebi şirket), memlekette biricik alıcı (olduğundan), her malı dilediği fiyata alabiliyor... Milli banka ve tarım kredisi kurumları bulunmadığından, alınan bütün tedbirler yalnızca büyük suiistimallere meydan veriyor. Cephane ve besi maddeleri taşınımından tasarruf edilen vagonların sayısı, haftada iki, üçü geçmiyordu. Bunlar da, tabii, ne Adana'daki pamukların, ne Ankara'daki yünlerin taşınmasına yetmiyordu. İltimas ve imtiyaz başladı. Vagon satın alınıyor ve satılıyordu."* (TPH, 30)

Paşalarımızı tek üzen şey: îâşe işlerinde olduğu gibi vagon işinde de, milletin soyulması, memleketin satılması değil, eski profesyonel **"Tüccar"** zümresi dururken, yağmaya yeni zıpçıktı vurguncuların el koymaları idi. Yabancı sermaye, klâsik tefeci bezirgânlarla uğraşacağına, devletçiliğimizin buram buram yetiştirdiği "İhvan ve Rüfeka" [sadık dostlar ve arkadaşlar] veya adamlarıyla suyun başını kesiveriyordu. Bütün yurdu, "Komisyon" adı altında uşaklaşmış kapıkulu ajan ağlarıyla sarmıştı. *"Komisyonlarca yapılan insafsızca işlemler... Millet Meclisinde gensorulara sebep oldu... Tüccarlara hiç bir vagon tahsis edilemiyordu. Şirket kendi mallarını muntazaman taşıyordu."* (TPH, 30)

Böylece, yabancı sermaye, devlet içinde imtiyazlı devlet oldu. "Vagon ticareti", devletçiliğimizi Alman emperyalizmi emrinde vurgun sistemi kurmaya götürdü. Ülkeye bu hürriyeti getiren kahramanların aldıkları her tedbir, yangına su yerine petrol sıkan itfaiyenin yaptığına benzedi. Talât Paşanın, sanki bir tabiat âfetinden konu açar gibi serinkanlılık ve sorumluluğu hiç üzerine almaksızın anlattıklarına göre, **Devletçiliğimize** sırtını yaslayarak yapılan **Dalaverecilik,** birbirinden daha kötü sonuçlar veren üç basamaktan geçerek anıtlaştı.

1) BİRİNCİ BASAMAK: En büyük ordu derebeyi (Başbuğ Enver Paşa) ve mülkiye ağaları (Vali vb.) kanalından vurgunun ilk açılış töreni yapıldı. Vali beyefendi, Enver Paşa Hazretlerine yalvardı. Paşa Hazretleri: *"Eski dostluk gereği kendisine bir veya iki vagon için verdi. Her vagonun hemen.. 5 bin lira (şimdiki 1 milyon liraya yakın) çıkar sağladığı ortalığa yayılırdı.* (TPH, 30)

Demek devletçiliğimiz, her mahallede bir milyoner yetiştirmek için her yaştan, Demirkıratlığı beklememişti.

2) İKİNCİ BASAMAK: Millet Meclisi çekişmelerine dek bulaşan yağma rezaletleri önünde, Başvekil Talât Paşa, Başbuğ Enver Paşa Hazret-

lerine rica minnet etti. Bugünkü **"Tahsis"**lerin atası olan vagon isteklerinin, hiç değilse bir sıraya konmasını sağladı. **"Numara"** sözcüğünün şimdiki anlamı oradan kalmış olmalıdır: Sıraya kimlerin gireceği ile kimlerin sıra kuracağı, gene o iktidar derebeyleri ile hadem haşemlerinin [hizmetkarları] elinde idi. Çarçabuk "Numara sırası"na en çok ayaklanan gene o numaracılığı dileyen tüccar oldu. Bu yol da anlaşılmıştı ki: *"Tüccarlar değil, ticaretle hiç ilgisi olmayan kimseler para kazanıyordu."* (TPH, 30)

Kayırma ve buyurma devletçiliğimizden başka sonuç beklenebilir miydi? Talât Paşa, sanki milletin profesyonel tüccarlar tarafından soyulması farzmış gibi, tüccarın vurgunu yapamayışına pek hayıflanır!

3) ÜÇÜNCÜ BASAMAK: İkinci "Tedbir de bir netice vermeyince", diyor Paşa, şimdiki sözde "Kooperatif" veya "İktisadi Devlet Teşekküllerinin ağabeyleri sayılacak büsbütün koyu devlet tekelciliklerine imtiyazlar bağışlandı. *"Yalnız Demiryolu İdaresine satın alma hakkı tanındı. Böylece hem Almanya'ya rekabet edilecek, hem de kazancın bir iki kişiye münhasır kalmayıp, bütün memlekete yaygınlaştırılabilmesi için, iç ticaret koruma (Himaye) altına alınmış olacaktı."* (TPH, 30) Böyle konuşuyor Paşa Hazretleri!

Ve görüyoruz, prensip: Türk milletinin yarasına merhem olmak değil, her ne pahasına olursa olsun **"Ticaret"**i **"Himaye"** etmekti. Ticaret kimdi? Dış Alman finans kapitali ile onun iç acentesi olan yerli sermayeydi. Onun devletçiliğimizle "Korunma"sı, bildiğimiz Alicengiz oyunundan başka türlü gelişebilir miydi? Kurdun ağzına halk kuzusu amansız teslim edildi. **"Askeri Demiryolları İdaresi",** Enver Paşanın sağ kolu Topal İsmail Hakkı Paşa Hazretlerinin kayıtsız şartsız emrindeydi. *"İsmail Hakkı Paşa bir yandan aşırı gayretkeşliği sayesinde halkı eziyor, öte yandan himaye ettiği kimseleri bağışlara boğuyor (ihsanlara gark ediyor) idi... Demiryolları İdaresi 10 milyon liradan fazla (bugünkü çeyrek milyar lira) bir kâr sağladığı halde, fuzuli (yok yere) zarar bundan çok yüksekti."* (TPH, 31)

Yaşı benzemesin: Gelmiştik, bugünkü İktisadi Devlet Teşekküllerimizin boyuna zarar eden muazzam kârlarına! Yukarı ki satırları yazanı, bir daha unutmayalım: Türkiye'de alıkıran toz koparan yetkili, en kanlı zılgıtları acımaksızın güden bir devrimin ve hükümetin başıydı. Milyonlarca insanı gözü kapalı ölüme süren bu adam, bir Alman şirketi ile, bir Osmanlı paşası birleşince boynu kıldan ince bir yüreği yufka gözü yaşlı âciz kesiliyordu. Çünkü kafa yapısını çizmiş "Ticaret" adlı sosyal sınıf determinizmi ondan güçlüydü. Bu açıdan düşündüğü ve davrandığı için, kendi

"Cemiyet" dediği İttihat ve Terakki **"Kast"**ını zemzemle yıkanmış sayıyor, *"(Cemiyet üyelerinden) yalnız ikisi veya üçü halkın duygularını incitecek hareketlerde bulunmuş"* (TPH, 32) kanısını savunabiliyordu. Daha fecisi, yahut gülüncü, sözünü ispat için gösterdiği tanıktı. *"Büyük işlerle uğraşan yabancılar da bunu inkâr edemeyecekler"* (TPH, 32) diyor. Belki o satırları, Almanya'ya sığındığı zaman, emperyalist kodamanlara yaranmak için yazmıştır. Ne olursa olsun, koca imparatorluk, nasıl "Yalnız" 2 veya 3 tane kişicikle kıskıvrak bağlanırdı?

Attığının tutmadığını kendisi de sezer gibi olan Paşa Hazretleri, bir sayfa sonra, önce yazdıklarını silmeye çalışır. Der ki: *"Bu üç kişinin cemiyetin siyasal gidişinde hiç bir nüfuzu olmadığını kabartılandırmak isterim. Her üçü de değerli vasıflara mâliktirler."* (TPH, 33) 2 veya 3 kişinin: **İttihatçı Cemiyetine** nüfuzu var mı, yok mu orası önemsizdir: Türkiye'nin talan edilmesinde ve **İmparatorluk Cemiyetinin** haraç mezat satılmasında hiçte nüfuzsuz olmadıkları, aldıkları sonuçtan bellidir. Bir sosyal sınıfın bir toplum içinde etkisi öylesine aldatıcıdır. En büyük aktör, ne yaptığını bilmez, en çok yerdiğini, "Kıymetli vasıflara mâlik" diye övmekten kendini alamaz. Kâzım Karabekir Paşa Hazretlerinin "ŞARKILI İBRET"leri gibi, hem güldürür, hem ağlatır böyle" İBRET" doludur sosyal sınıf determinizmi.

III. BÖLÜM

CUMHURİYET ÇAĞINDA KAPİTALİZM

A. SOSYAL EKONOMİ

SANAYİ NEDEN EKSİK?

Türkiye'de sosyal sınıfların yok olduğunu öne sürmek: Türkiye'nin barbarlık çağında yaşadığını söylemektir. Henüz Amerika'nın Türkiye'de kapak biçimine dek her şeyi aynen taklit edilen en ünlü dergisi: "TIME", Mustafa Kemal'in "VAHŞİ" olduğu gibi aptalca, aynı zamanda küstahça bir iddiayı ileri sürdü" (Cumhuriyet, 11 Nisan 1965) deniyor. Sayın basınımız, Batılı dost iddialarını **"Atatürk'ü küçültücü"** buluyorlar. Doğrudur. Çünkü, değil bugünkü Türkiye'de, 50 bin yıl önceki yeryüzünün dahi hiçbir yerinde, bilimsel anlamı ile "Vahşi" kalmamıştı. Fakat, bilgin pozuyla dün ve bugün hâlâ geğire geğire: Türkiye'nin sınıfsız bir toplum olduğu üzerinde "İdeologluk" yapanlar, o iddiaları ile Türk milletini medeni olmayan bir toplum durumunda gösterirlerken "Küçültücü" olmuyorlar mı? Bu bakımdan, yerli "ideolog"larımız en az TİME dergisi kadar, "Aptalca ve küstahça", demeyelim, yalnız bilim dışı davranıyorlar.

Türkiye toprakları üzerinde, Diyarbakır ve Kayseri dağlarında Sümer "Tamkaraları" (Bezirgânları) maden almaya geldikleri günden beri sosyal sınıflar vardır: Medeniyet baş göstermiştir. Medeniyet tefeci-bezirgân sermaye ile başladığına ve Türkiye, cumhuriyetten önceleri dahi medeni bir ülke bulunduğuna göre, elbet 1908 ihtilâli de, 1923 devrimi de, sosyal sınıfları varolan bir toplumun geçirdiği altüstlüklerdir.

Türkiye'de, "sınıfsızlık" iddia edenler, belki Batıdaki modern sanayi burjuvazisinin Türkiye'de **eksik**liğine kapılıyorlar. Şu satırlar, tasvir olarak doğrudur: *"1863'te Avrupa bankalarına bir milyar frank borcu olan Osmanlı İmparatorluğu, yerli sermayedarların sanayileşme hareketine dayanan bir devlet olmaktan çıkmıştı. Devlet, daha ziyade Avrupa sermaye hareketinin yarattığı, tüccar, banker, komisyoncu, büyükzürrâ* [ziraatçılar]

gruplarının menfaatlerini koruyan bir cihaz haline girmişti. Avrupa sermayedarlığının sömürme alanını arttırdıkça, devlet adamlarını bile, rüşvet yollarıyla kendisine ortak ettiğini görüyoruz.:. Sanayi adamlarından komisyonlar alarak imtiyazlar verdikleri, bu arada yüksek komisyonlar sayesinde zenginleşenlerin devlet adamları olduğunu hatırlamak pek kolaydır. Örneğin: Bir bakanın, mavzer fabrikasının komisyoncusu ile birlikte pek açık bir surette ortaklık ettiğini, mavzer başına bir kuruş komisyon aldığını, emlâk ve akar zenginlerinin başında adının geçtiğini bilenler çoktur... Bu suretle, Avrupa sermayeciliğinin ajanları ve mürtekip [rüşvetçi] *devlet adamlarından karma tekelci bir sınıf meydana gelmişti. Bu sınıf, sermayesini emlâk üzerine kapatan yeni bir rantiye sınıfıdır. İstanbul semtlerinde, han, apartman ve sayfiyelerdeki köşk adları, sınıfın canlı bir tanığıdır... Bu sınıf, en yüksek gelişimini, daha çok Abdülhamit devrinde bulmuştu.*

Sanayi kapitalistliğine, büyük teşebbüslere girişmek isteyen yerli burjuvazinin bu tarzda uyanış hareketlerine, ekonomik menfaatleri bakımından engel oluyordu. Anonim şirketlerin kuruluşunu bile, "Padişaha karşı bir toplantı yeri olan bir Cemiyet" sayarak yasaklıyordu. Devletin politika gücünden yararlanan bu zümre için, istibdadın devamından daha yararlı bir idare olamazdı... 1889 yılında İstanbul Ticaret Odası, iç gümrüklerin kaldırılması için Ticaret ve Bayındırlık Bakanlığına başvurmuştu. Öte yandan beş yıl içinde makarna fabrikatörleri iç gümrükler yüzünden fabrikalarının kapanacağı hakkında, Ticaret Odası aracılığı ile Ticaret Bakanlığına bir kaç defa dilekçe vermişlerdi. Uzun yıllar süren bu şikâyetlerden bir sonuç elde edilememişti... Yerli sanayiin doğması, hattâ varolan fabrikaların gelişimi yarı koloni ilişkilerinin devamını isteyen böyle bir sınıfın aleyhine netice verebilirdi." (Hüseyin Avni, 1908'de Ecnebi Sermayeye Karşı Kalkışmalar, s.4,5, İst.1935)

Yalnız bu "Rantiyeler sınıfı" "Avrupa sermaye hareketinin **yarattığı"** değil, kaynaşıp emrine aldığı bir sınıftı. Türkiye'de o sınıf Avrupa kapitalizmi doğmadan vardı. Sonra, rantiyeler sınıfının durumu, Batıda ve Türkiye'de görüldüğü gibi aşırıca "diyalektikti". Sosyal devrimi, hem istemez, hem isterdi. O sınıf Abdülhamit'ten sonra da egemenliğini yitirmedi. Ülkeyi örümcek ağı gibi sarmış, mültezim, müteahhit, sarraf, tefeci, eşrâf, âyan zümreli kapitalist sınıfı, Türkiye'de hâlâ burjuvazinin ezici çoğunluğudur. Fakat sanayici kapitalist **"Yok"** değil, olsa olsa **"Eksik"** sayılabilir. Bu eksikliğin **iç sebebi:** Türkiye'de İngiltere'dekinden çok daha ağır basıcı bir tefeci-bezirgân prekapitalist sermayeci sınıfın azgınca gelişmiş bulunmasıdır; **dış sebebi:** O iç sosyal prekapitalist sınıfın Batı finans kapitali ile çabuk ve kolay kaynaşması sayesinde, Batı şirketlerinin

Türkiye'de her türlü modern sanayi girişkenliğini daha doğarken boğabilmeleridir. Örnek: **"Babam.. memuriyet hayatında bulunmayı sevmediğinden, imkân hâsıl oldukça KİŞİ GİRİŞKENLİKLERİ ile geçinmek istemiştir. İyi hatırlıyorum. Ben henüz sekiz yaşındaydım.** (Yâni, Abdülhamit'in ilk Millet Meclisini açmaya hazırlandığı yıl: 1876, H.K.) *Babam, Antakya Kaymakamlığından istifa ederek hep birlikte İstanbul'a gelmiştik. O sıralar, Evkaf-ı Hümayûn Bakanlığınca Kudüs'teki Mescid'i Aksâ'nın onartılacağım duyan babam, bu işi üzerine almıştır.* Paşabahçesinde bir fabrika kurarak, Kütahya ve başka şehirlerden getirttiği, tanınmış ustalar becerisiyle ve gece gündüz fabrikadan ayrılmamak *şartıyla aylarca çalışarak binlerce çeşit çok güzel âyetler yazılı çiniler yaptırmıştır. Bunları hükümet tarafından tahsis edilen özel bir vapura koyarak Kudüs'e gitmiş, Mescid-i Aksâ'nın kubbesindeki çinileri yenilemiştir. Babama başarısından dolayı rütbe, nişan, hattâ ikramiye verilmiştir.*

"İstanbul'a dönünce, Paşabahçesinde çini yapımı için kurmuş bulunduğu fabrikada isparmaçet mumlarını yaptırmayı düşünmüş ve Kudüs'te kazandığı paraları bu uğurda harcamaya başlamıştır. Babam, yaptırdığı mumların yanarken, ortasındaki fitillerin Avrupa yapıtları gibi erimeyerek, yerli yağ mumlarında görüldüğü gibi uzamasından pek çok üzülür, buna bir çâre arar, dururdu. En sonra Yenicâmiin karşısında eczacılık yapan Mösyö Zani'nin Avrupâ da sanayi kimyası öğrenimini yaparak İstanbul'a dönen oğlu Alfred Zani'yi buldu. Ve bu genç kimyagerle baş başa verdi. Avrupa'dan gelen mumlar kalitesinde yapım başarısını kazandı. Bu yüzden iyi de para kazanıyordu. Lâkin günün birinde bütün Avrupa fabrikaları anlaştılar. Fiyatları yüzde 40 oranında indirdiler. Bu rekabet karşısında babam fabrikayı kapatmak zorunda kaldı, *memurluk hayatına döndü." "0 sırada Rusya'dan göçen Çerkes göçmenlerini yerleştirmek üzere Suriye ve Halep vilâyetleri muhacirleri iskân müfettişliğine tâyin kılındı. Annemin o sıralar ölmesinden dolayı, beni ve kardeşim Nebil'i gitmekte olduğumuz Galatasaray lisesinden çıkarttı. Yanına alarak Şam'a götürdü. Bir yıl sonra daha önemli bir göreve tâyin edileceği bahanesiyle babamı acele İstanbul'a çağırdılar. Aylarca mâzûl* (azledilmiş) *kaldı. Hattâ, mâzûliyet maaşı bile verilmedi!*

"En sonra, bir eski dostu Evkaf Bakanı Kâmil Paşa (Sadrâzam K.P.)'yi ziyaret ettiği sırada, ondan Suriye'de bulunduğu zaman Mithat Paşa ile sıkı fıkı görüşmesinden dolayı azledildiğini öğrendi!.. Bunun üzerine babam, üçüncü defa olarak kişi girişkenliğine baş vurmaktan başka çare bulamadı. Çünkü Sultan Hamit II. saltanatta bulundukça, babamın bir memuriyete atanmasına imkân kalmadığını zımnen Kâmil Paşa söylemişti. Bunun üzerine paşa rahmetlinin aracılığı ile, Bostancı'nın üst taraflarında,

Başıbüyük civarında Evkafa ait Kıvırcık Çiftliğini yıllık 300 altın bedelle ve 5 yıl süreyle kiraladı. Ben Kulelideki Askeri Tıbbiye İdadisine, kardeşim Nebil de yeniden Galatasaray lisesine girdik. Kızkardeşim Makbule ise, yatılı olarak Üsküdar'daki kız Amerikan Kolejine gidiyordu. Beş altı ay geçer geçmez, babam saraya çağırıldı. Kızkardeşimin bu okuldan hemen çıkması için yukarıdan inen buyrultuyu anlattılar. Tabii iradeye karşı gelemedik. Babam Rumeli'den, Macaristan'dan koyun ve sığır satın almış, boş toprakları ektirerek ilk yıllarda pek çok para kazanmıştı. Lâkin üçüncü yılda hayvanlar arasında bulaşıcı bir hastalık çıkmış, buna hiç bir çare bulunamamıştı. Bir kaç ay içinde binlerce koyun ve sığır ölmüştü. Bu yüzden çiftliği bırakan babam, yine memurluk hayatına döndü. 1901 yılı Danıştay Bidayet Mahkemesi Başkanı iken, kardeşim Nebil'in bir hafiyenin vermiş olduğu jurnal üzerine Beşiktaş karakolunda Hasan Paşa tarafından tutuklandığını duyunca, beyin kanamasından öldü." (Operatör Cemil Paşa, Hâtıraları, s.161,162, İstanbul, 1945)

İşte bize, 100 yıl önce Türkiye'ye gerek **sanayi,** gerek **ziraat** alanlarında modern kapitalist üretim yordamını başarıyla sokmuş girişkin kişi: O tam bir "kendi kendini adam eden" (self mads man) akıncı üretimci burjuvadır. "Paşa" denildiğine bakılmasın; Batı burjuvalarından çok daha kültürlü değildir. **"Tahsilini özel olarak zamanın tanınmış hocalarında yapmıştır."** (Keza, s.160) diyor oğlu: Demek Ziya Paşa Okuldan çıkmamış, girişkenliğiyle paşalığını müstebidin elinden kopartıp almıştır. Şimdi, onun başına gelenlere bakalım. Olanların hiç birisi tek kişi işi değil, tesadüfe bağlanamaz. Kurulan modern fabrika, Batı kapitalizmi tarafından açıkça damping yapılarak yıkılırken, "Tarafsız" kalışıyla yabancı sermayeye suç ortağı olduğunu açığa vuran, "Kapitüle" derebeyi devletidir. Bu kötü kasıt önünde, devrimci ile tâ Suriye'de "Sıkı fıkı" görüşüldüğü de aynı sınıf determinizmidir. Kendi okumadığı için mum yaparken bilim gücünü öğrenen girişken, çocuklarını medrese yerine olumlu bilim okullarına sokuyor. Paşabahçe'de tek mum fabrikasının açılışını bilerek baskın yapacak kadar ileri giden Batılı şirketlerin, devlet yolundan modern çiftlik hayvanları arasına **"hiç bir çâre bulunmamış bulaşıcı hastalık"** attıracak yüzlerce yerli-Müslüman hafiye satın almakta neden çekinecektir? Batılı kapitalist, Türkiye'de kendisine ajanlık edecek bezirgânı iktidara getirmek istiyor, fakat Türkiye'de sanayici kapitalistleri gene o bezirgân ajanları kanalından boğdurmak için derebeyi devletini maşa gibi kullanıyordu.

Aynı yıllar, Millet Meclisinde astarcılar kethüdası **"Kaime parayla keten alıp kendi fabrikalarınızda bükerek halat yapmak yolu var" dedi. Rasim bey: "Bu yazının altını üstüne uygun görmedim. İlkin**

başka devletlerin tütünden çok yararlandıkları bildiriliyor. Bizim idaremizi çürütmek istiyor. Eğer onlar çok rüsumat alıyorsa, biz de yaparız" diye seslendi. Bunun üzerine Batı finans kapitali, yerli sermayenin yeterce pişmediğini, daha çok **şirket eğitimi** görmesi gerektiğini sezerek, Abdülhamit'e açık kart verdi. Kızıl Sultan da, perdeyi yükselten Millet Meclisi karikatürünü kapattı. Başkan paşa kapanış söylevinde, milletvekillerindeki usluluğa "Avrupa"nın hayran kaldığını müjdeledi: *"Hele yapılan konuşmaların usul ve düzene uygun olarak edeplice ve saygılıca (edibâne-vü ihtiramkârâne) geçmiş olması hattâ Avrupa gazeteleri tarafından pek çok beğenilip övülerek (kemâl-i tahsin'ü sitâyişle) ilân edilmiş."* (28 Haziran, 54. Toplantı, Takvim'i Vekayi sayı 1490)

Abdülhamit rejimi kendi yuvasını böyle kazacaktı. Ne yazık ki Türkiye'yi de kendi çukuruna sürükleyecekti. Türkiye, Japonya kadar barbarlığa yakın olsaydı, antika medeniyetin iratçı sermayesine boğulmamış olur; Batı şirketlerinin tekelci Finans kapitaline bu kertede kaynaşamaz, sanayileşme ile gelişen modern burjuva üretimini bu kadar rahatlıkla baltalayamazdı.

1913'TE SANAYİ KAPİTALİZMİ

Cumhuriyet doğarken, Türkiye'nin sosyal yapısında modern üretim temeli ve o temel üzerindeki sosyal sınıflar yok muydu?

Elimizde yalnız 1917 yılı yayınlanan 1329-1331 (1913-1915) **"Sanayi İstatistiği"** var. İstatistik, ancak: (İstanbul-İzmir-Bursa) şehirleriyle, (Bandırma-Manisa-Uşak-İzmit) kasabalarında az çok doğru ilgilenişlerle yapıldı. *"Öteki vilâyetlerle sancaklara, ortalama en az 10 işçi kullanan sanayi işyerlerine dağıtılmak üzere basılı soru sayfaları gönderildi." "Neticeler birbiriyle karıştırılmadı."* ("Sanayi İstatistiği" 1917, Matbaai Amire, s.6) *"Öteki belli başlı şehirlerde yalnız bir kaç un, debbağlık fabrikalarıyla, Adana ve Tarsus'ta dört pamuk filatür fabrikaları mevcuttur." "Anadolu'da başka yerlerde öneme değer sanayi kurumları bulunmuyor."* (S.İ.,6) Bu istatistik, *"Yapımların miktarı ve değeri, hizmetlilerin sayısı bakımından az çok önemi olan sanayi kurumlarının derlenip toplanması olduğundan", küçük sanatlarla ev sanatları yazımın dışında tutulmuştur."* (Keza)

Türkiye'de 1908 devrimiyle iktidara gelen **kapitalizm,** bu istatistikte modern üretim bakımından boyunun ölçüsünü almak istemişti. Devrimci İttihatçılar, 1 Aralık 1913 günü çıkardıkları **"Sanayi Teşvik Kanunu"** ile **"Genelde değeri 1000 lirayı (şimdiki: 150 bin) geçen ve yılda toplam 750 gündelik miktarında işçi ve en az 5 beygirlik bir motor gücü kullanıp, tâbii ilk maddelerle, yarı-mamûl maddeleri başka biçime çe-**

viren fabrikaları bazı günâ [tür] **muafiyetler"** vermişlerdi. İki yıl sonra alınan sonuçları öğreneceklerdi. Sanayii Teşvik kanunundan yararlanan işletmelerin 63'ü İstanbul'da, 15'i İzmir'de olmak üzere topyekûnu 117 tane idi... Türkiye'de ünlü **"Hürriyet"** devrimine sahip çıkan **"Özel Sermaye**"nin **"Modern üretim"** ile ilgisi bu 117 işletmeydi.

O zamanlar, imparatorluk henüz sözce olsun Tuna'dan Ummân'a dek uzanıyordu. Fakat, istatistik, bütün imparatorluğu kapsamamış, 15 yıl sonra Türkiye'nin başına geleceği sezmiş gibi, sırf Anadolu ölçüsünde kalmış, gerçek araştırmasını ise ancak 7 şimdiki il merkezinde yapabilmişti. 117 modern kapitalist işletmesinin kaliteleri sayılarından daha ilginçti. Mösyö Durand ile Fuat beyin (İstatistiği yapanların) yazdıklarına göre:

"Kurumların sahipleri sanayi sırlarının fâş olmasından [açığa çıkmasından] *korkmakta ve yeni bir takım vergilere hedef olacaklarından kuşkulanmaktadır."O yüzden "Üretim ve yapımların miktarı gerçekçe ve gereği gibi belirlendirilip yazılamıyor.* "(S.İ.,5) *"Kurumlardan çoğunun muntazam bir kayıt defteri bulunmadığından iyi niyetlerine rağmen"* (S.İ.,5) durumları pek anlaşılamıyor. *"Çoğu patronlar yalnız bir cep defteri taşıyıp, oraya sarf ettiği ve aldığı parayı kaydediyor, hattâ 100 işçiye yakın bir fabrikada, işçi hesaplarının kurşun kalemle bir duvar üstüne tutulduğu görüldü. Öyle kurumlara rastlandı ki, hesapları hakikaten pek ilkel bir tarzda tutulmakta ve bütün muameleler, hizmetlilerinin namusuna terk edilmektedir."* (S.İ.,9) *"Orta halli kurumlarda kredi"* diye bir şey yoktur. *"Sırf kurum sahibinin sabit sermayesi ile çalışıyor."* (S.İ.,9) *"Birçok kurum sahipleri görüldü ki.. Hükümetle olan resmi muameleleri bir dâva vekiline bırakıp, kendileri sırf fabrikalarının işleri ve özellikler ile uğraşmaktadır. Esasen adı geçen kanunun (Teşvik'i Sanayi) endüstri kurumlarının bir haylisi hakkında tatbiki de böyle işgüzar dâva vekilleri ve komisyoncular aracılığı ile oluyor."* (S.İ.,7)

İstatistik, Sanayii Teşvikten yararlansın, yararlanmasın: "24 saatte en az 100 kental tane öğüten değirmenlerin ve süreklice 10 dan fazla işçi kullanan sabun fabrikalarının ve genellikle motor gücüyle birlikte en az 10 ve motorsuz 20 işçi kullanan sanayi kurumlarının yazımını uygun gördü. "(S.İ.,7) Çünkü: *"Konserve, ayakkabı, sigara kâğıdı, matbaalar, içki, hazır elbise gibi bir hayli sanayi dalları, adı geçen kanundan yararlanamadılar."* (S.İ.,9) Gene de Türkiye'deki sanayi üretiminin gerçek durumu istatistiğe geçmiş olmadı. Çünkü: *"Madeni eşya sanayii (el koyma, teknik nakiller, cephane yapmaya tahsis gibi sebeplerle) ötekiler gibi ayrıntılarıyla yazımlanamadı."* (S.İ., 10) *"Yalnız kurumların adları ve yerleri, l913 yılında ortalama olarak kullandıkları işçi sayısı üzerine bir liste düzenleyip, buna İstanbul'da pek yaygın bulunan küçük madeni sanayie dair bazı bilgiler katılmakla yetinil-*

meye mecbur kalınılmıştır." (S.Î.,10) Endüstri kollan 8 yerine 7'ye indirilmiştir. Ayrıca *"bilgi alınamamasından dolayı genel cetvelden* ispirtolu içkiler, ayakkabı, hazır elbise ve çamaşır yapımı kolları çıkarılmıştır." (S.Î.,10) Gene 10 işçi kullanan öteki bölge sanatlarından cevap alınamamıştır.

O sadaka verilecek kadar azlık sanayi kapitalistleri üzerine, acınacak kadar eksik devlet ilgisi ve bilgisi şu sonuçlarla özetlenebilir:

istatistik yılı	işletme sayısı	Memur sayısı	işçi sayısı	Üretim değeri (Krş)
1913	269	666	16.309	670.816.762
1915	282	567	13.485	757.046.755
İki yıllık fark	+13	-99	-2.824	+86.229.993
Yüzde fark	%+4	%-13	%-17,6	%+12,8

İki yıllık Sanayi Teşvik Kanunu ile, memur sayısı yüzde 13, işçi sayısı yüzde 17,6 eksilen Osmanlı sanayiin üretim değeri yüzde 12,8 artmıştır. Tahta yapımları ve pamuk ipliği ve dokuma üretiminin değeri, 1913 yılı 2.938.573 kuruş iken,1915 yılı 4.325.981 kuruşa çıkar. İki yılda yüzde 50 artış... Bu gidiş açıkça, Türkiye'de kapitalistçe sermaye konsantrasyonudur. *"İşçi sayısının azalışının, 1915 yılı faaliyette bulunan işletmelerinden azalış oranından aşağı olması, faaliyetten kalan işletmelerin nispeten küçük fabrikalar olduğunu gösterir."* (Sanayi İstatistiği, s.21, İst. 1917)

Yoksa, o sanayi sermayesi "Sosyalist" bir toplumun zenginliğimiydi de biz bilmiyoruz?

Türkiye, hem de sırf şimdiki sınırları içinde bulunan bütün işletmeleri sayamamış, çok eksik istatistiklere göre, (Reşat altını 150 bugünkü lira) hesabiyle, 100 milyon lira değerinde sanayi üretimi kapasitesine, daha Birinci Cihan Savaşına girerken ulaşmıştı. İstatistiklere göre 264 işletmenin mülkiyet tipleri şöyledir:

	Özel kişi mülkü	Doğru şirket mülkü	Devlet mülkü
İşletme sayısı	214	28	22
Yüzde oranı	81	10,6	8,3

Yarı derebeyi devletin işletme sayısındaki oranı onda bir bile değildir. *"Bursa'da 41 ipek fabrikasından 2'si Hazine'i Hassa, ve sahiplerinin göçü dolayısıyla 1'isi Evkaf ve 11'i Miri emlâk üzerindedir."* (San. İstatistiği, 1917, s.16) Dokuma sanayiinin %24,6'sı, toprak sanayiinin çoğu devlet sektörü mülküdür.

Anonim şirketlerin, üretim dalına göre işletme oranları şöyledir: Dokuma %13,17, toprak s. %29,4, pamuk s. %60, bina s. %75, çimento s. %100'dür.

Bu sanayi işletmelerinin Türkiye'ye özel bir durumu da, üzerinde kurulduğu arsa ve emlâke sahip oluşudur: "Bu sanayiin gelişimine elverişli bulunmayan kiralama usulü, ipek fabrikaları bir yana bırakılırsa, seyrek olarak görülmüştür." (Keza, s.16)

Yarı sömürge kapitalizminde modern sanayinin bir karakteristiği de, süreksizliği, istikrarsızlığı ve özel acayiplikleridir. Yalnız değirmenler **"Aralıksız bütün yıl"** (s.39) dönerler. Matbaa, kutu, çimento işletmeleri de 360 gün çalışırlar. Konservede: 210 gün kadınlar, sonra kutu yapan erkekler çalışarak harem, selâmlığı yürütürler. Tuğla işi 130 günle 250 gün arasında değişir. Yılda 300 gün işleyenler: Makarna, kâğıt, debbağ, sabun, yün ve ipliği, başka dokumalardır. 280 ile 300 gün arasında işleyenler: Şekerleme, tahin, bisküvi, marangozluk, toprak, pamuk ve ipliği işletmeleridir. Palamut 9 ay (230 gün), zeytin ve bira 200 gün çalışır. (1913 yılı bira 330 gün işletilmiş)

1913'TE SANAYİ İŞÇİLERİ

Kapitalizmin aynası, gündelikçi işçi sınıfının durumudur. İşletme başına düşen işçi ve hizmetliler sayısı, 1915 yılı şöyledir:

	Kimya	**Kâğıt**	**Dokuma**	**Tahta**	**Debbağ**	**Toprak**	**Besi**
İşçi sayısı %	2,4	11,2	45,8	4,1	5,4	5,8	25,2
Tüm işçi top.%	0,9	9	48	2,8	9	2,4	27,8

Fakat ortalama dışı kimi işletmelerden, çimentoda: 226-245, yünde: 200-390, tütünde: 1050-1119 işçi çalıştıran yerler vardı. Toptan, Sanayi Teşvik Kanununa giren işletmelerin sayıları üç yüzü bulmadığı halde, bunların beherine ortalama 60 işçi düşüyordu.

Savaş, sayıları ortalama çoğalan işçilerin zararına, sayıları azalan patronların yararına oldu. *"İşçi gündeliği 1915 yılı genellikle küçük bir miktar artmışsa da, 1916 ve 1917 yılları işçilerin azlığı ve fiyatların pahalılığı dolayısıyla, artış nispetsiz bir derecede çıkmıştır."* (İstat. s.22)

"İşçi gündeliği pek değişik olup, 1913 yılı 4 ile 17,5 ve 1915 yılı 4 ile 19,6 kuruş arasında değişir. 1913 yılı yedi sanayi kolunda gündelik 10 kuruştan aşağı bulunuyor ki, bunlar: Şekercilik, konservecilik, dokuma sanayi, sigara kâğıdı fabrikaları gibi en çok kadın işçi kullanan kurumlardır. Tütün kolunun da bu arada bulunması gerekirdi. Fakat, bu fabrikalarda memur ve işçiye verilen ücretlerin ayırtedilmesi kabil olamadı. Herhalde, en az gündelik, en çok kadın işçi kullanan ipek ve tütün fabrikalarında ödeniyor...

En büyük gündelik, becerikli işçilerin azlığından dolayı tahta sanayinde olup, 1915 yılı marangozluk kolunda işler az olduğu için çırak ve genç işçi kullanıldığından, gündelik düşmüş bulunuyor. Değirmenler ve matbaalar ile bira ve çimento fabrikalarında bayağı işçi kullanılamayacağından, bunlarda gündelik oranca daha yüksektir." (San. İstat., s.23)

İşçiler cephede bulundukları için, işgücü talebinin çoğalması yüzünden en yüksek işçi ücretleri şöyledir:

	1913 yılı	**1915 yılı**
Marangoz ücretleri	16,3 kuruş	14,2 kuruş
Kutu işçileri ücretleri	17,5 kuruş	19 kuruş
Konserve işçi ücretleri	20-13 kuruş	20-25 kuruş

Metalürji (madeni sanayi) ücreti 15 kuruşu geçmez.

En az gündelik 4 kuruş, (bugünkü Reşat altını 150 liradan) şimdiki 600 kuruş olur ki, çocuk ve kadın işçilerimiz için sendikalarımızın uygulamaya çalıştıkları "asgari ücret" de, aşağı yukarı budur. 15 altın kuruş bugünkü 22,5 lira, 25 altın kuruş bugünkü 38 lira eder. 1965 yılında doktor çıkan kişinin 17 lira gündelik aldığı düşünülürse, kimi kişilerimizin padişahlık çağını özlemelerindeki sır azıcık aydınlansa gerektir.

1917 sanayi kapitalistlerinin en büyük kaygısı, daha ucuz işgücü bulmaktır. En ucuz işgücü, tıpkı Batı uygarlıklarında olduğu gibi kadın, dişi emektir.

		Kadın gündeliği	**Erkek gündeliği**	**Çocuk gündeliği**
Konserve sanayinde	1913	4-6 krş.	13-20 krş.	
Konserve sanayinde	1915	8-10 krş	20-25 krş	
Pamuk iplik,dokumada	1913	4-6 krş	10-15 krş	2-4 krş

Onun için, erkek işçiden yarı yarıya ucuz, çocuk gündeliğine katlanan her şeyiyle uysal kadın işçiden pek hoşlanıp, aşırıca *"Beyan'ı memnuniyet etmekte"* (San. İsta.) idiler. Bu "memnuniyet"in rakamla deyimlendirilmesi şöyledir:

		Erkek işçi sayısı	**Kadın işçi Sayısı**
Bisküvi sanayinde	1913	324	77
Bisküvi sanayinde	1915	95	15
Konserve sanayinde	1913	67	14
Konserve sanayinde	1915	43	194
Tütün sanayinde	1913	1071	1026
Tütün sanayinde	1915	923	1086

"Kadın serbestliği'nin kökü, Cumhuriyetten onlarca yıl önce kapitalizmin dişi emek ihtiyacından doğuyordu: *"Kadın işçi kullanımı hemen savaş sırasında genelleşmiş bir iş olup, patronlar ve ustabaşılar genellikle kendilerinden memnunluk bildirisinde bulunmaktadırlar. İşçi meselesi daima memleketimizin bir zayıf noktası olması ve kadınların yalnız ev sanatlarında çalışmaya alışmış bulunmaları bakımından, bu yan özellikle belirtmeye ve anılmaya değer.* (San. Îstat., s.22)

Bu işte devlet baba ve politika kabuğu, kapitalist ekonominin emirlerini epey geriden ve geciktirerek izleyebildi: *"1913 yılı ancak bir kaç kurumda kadın işçi bulundurup, 1915'te sayıları orantılı olarak artmış ise de, Feshane ve İzmit (devlet) fabrikalarında çalıştırılmamıştır. İşbu iki fabrikaya ancak 1916' dan sonra kadın işçi alınmıştır."* (San. Îstat.)

Türkiye işçilerinin çalışma şartları, sanki -yok sayıldıkları için- bir an önce yok edilmeleri amacına uygundur. *"Çalışma saatleri, başka sanayide olduğu gibi düzenlenmemiştir. Öğleyin bir saat paydos edilmek üzere günde 9-10, 11 saat, kışın, meselâ 2 saat eksik çalışır. "Deri sanayinde: "İş saatleri mevsime tâbi olup, öğleyin yarım ilâ bir saat yiyecek paydosu olmak üzere, yazın 11 buçuk, 12 saat, kışın 9 ilâ 9 buçuk saattir."* (San. İsta., s.84) *Kâğıt işletmelerinde: "İş saatleri değişmez olmak üzere günde 9-10 saattir."* (Keza, s.44)

1936 Haziran 8. günü çıkarılacak İş Kanunu bu geleneği yasalaştırır. 35. madde: **"Cumartesi saat 13'te kapanması mecburi işyerlerinde en çok 9 saat"** iş süresi kor; 37. maddenin 1 numaralı bendi **"Muayyen haddin üzerine zammedilecek fazla çalışma saatleri en çok 3 saat olabilir"** hükmüyle iş süresini resmen günde 12 saate çıkarır.

KANUN DIŞI SANAYİ PARYALARI

Finans kapitalin kemendine girmiş yarı sömürge ekonomisinde, işçi sınıfının gerçek sayısı, resmi istatistiklerin çok üstündedir. Kanun çerçevesine sokulan işçiler, daima kanun dışı bırakılan işçiler yanında bir avuç azınlık olur. Nitekim 3008 sayılı İş Kanununun 2. Madde, A fıkrası der ki: *"Bu kanun, mahiyeti itibariyle yolunda işleyebilmesi için günde en az 10 işçi çalıştırmayı gerektiren ve buralarda çalışan işçilerle bunların işverenlerine uygulanır."*Türkiye'yi vergi kaçakçısı işletmelerle dolduran yabancı sermaye geleneğinin ebedileştirilmesi ve kanunlaştırılması olmuştur. Kökü Ortaçağ tefeci-bezirgân ekonomisi ile kaynaşmış ecnebi sermayenin ortak yararlarından çıkmadır.

Türkiye'de, tefeci-bezirgân sermaye ile yabancı finans kapital işbirliğince göze batırılmaksızın çalıştırılan işçi sayısı, kanun dışı parya sayısı,

"Büyük sanayi" denilen işletmelerdeki işçi sayısı ile kıyaslanamayacak kertede hem çok, hem bir bakıma santralizedir. Bunun en parlak örneğini bir tek ecnebi kumpanyasında görebiliriz: *"Karpet Kumpanyasının mütalâasına bakılırsa, 1913 yılı şirket hesabına 16.000 kadar işçi çalışmış olup, Anadolu'da halı dokumak ile uğraşan genel işçi sayısı 60.000 kadar tahmin olunur."* (San. Îstat.)

Türkiye'de bütün kanunları atlatarak en geniş işçi yığınlarını sömürme usulü, Anayasacı hürriyet devrimi sayesinde sistemleşti: *"Halı imâl ettirmekle uğraşan 6 ticarethanenin katılmasıyla, 1908 yılı 400 bin, daha sonra 1 milyon lira sermayeli"şirket* kuruldu. (San. Îstat., s.104) Şirket, kadın ve kızları bir araya topladı. Doğrudan doğruya yapımevleri ve işçi çalıştırdığı yerler; hemen bütün Batı ve Doğu Anadolu'nun büyük halı üretimi alanlarını kapladı: İzmir, Burdur, İsparta, Haçin, Kırkağaç, Sivas, Maraş o finans kapital tekeline geçti. O kadarla kalmadı. Aynı şirket, yerli tefeci-bezirgân acente ortaklarının aracılığı ile: "Demirci, Akhisar, Sivrihisar, Niğde, Kula, Kütahya, Simav, Manisa, Gördes, Uşak, Denizli, Milâs, Akşehir, Sille, İsparta" halı üretimini kontrolü altına aldı. Bu, bir ülkeyi bir kumpanyanın sömürgeleştirmesi, fakat sömürge masraflarından sıyrılması demekti.

Finans kapitalin, en ücra köylere dek boynuzlarını sokup küçük üretmenleri sömürüşü korkunçtur. Bir işçi günde 5-6 bin düğüm atabilir en çok. İşçi gündeliği düğüm sayısına göre değişir. İzmir'de 1700, Uşak'ta 2200, Kırkağaç'ta 2600, Sivas, Burdur'da 3000 düğüm için 40 para (1 kuruş) ücret ödenir. Kanun sözde "küçük üretmeni", esnafı, köylüyü korumak için el ve ev küçük sanatlarını kanun dışı bırakır. Bu görünüşün altında: Yeryüzünün en tekelci sermayesine bütün yurttaşlar en ufak savunma gücünden yoksun bırakılarak teslim edilmiştir.

İstatistik açıkça yazıyor: *"Anadolu'nun her bölgesinde halı dokumakla uğraşan kadın ve kızlar bulunur. 25.000 nüfuslu Uşak'ta 1.500 kadar halı tezgâhı varolup, tezgâh başına ortalama 4 işçi hesabiyle toplam 6.000 nüfus halı yapımıyla uğraşır ki, nüfusun %24'ü halı dokumakla geçimini sağlıyor demektir."* (S.İ.,103) *"İlk maddeler, komisyoncular tarafından işçilere verilir."* (Keza)

Buradaki masum ve milli **"Komisyoncu":** Ecnebi finans kapitalin yerli ajanı, Türkiye üretimini ve çalışanlarının alınyazısını yabancı sermayenin insafına ve yararına göre sömüren ve sömürten yerli tefeci-bezirgân sermayedir. Böyle bir işbirlikçiliğin Türkiye'yi nerelere sürüklediğini, kritik günlerde en kör gözler bile gördü. Mütareke yıllarında şimdiki müttefikimiz İngiliz emperyalizminin niçin İstanbul'dan Kafkaslara dek her yere el atmışken, başka hiçbir yere değil de, tam İzmir'e, Ege bölgesine peyk Yu-

nan ordusunu çıkartmış olduğu üzerine hiç kimse durmuyor. Yalnız, yangın başımıza patladığı gün, kanlar içinde kıvranarak kahraman yaratmaya çalışıyoruz. Yunan ordusunun Anadolu içlerindeki sefer yönü, İngiliz Karpet Kumpanyasının halı üretim şebekesinin yolları üzerinde açıldı.

Bilerek, bilmeyerek değme "ideolog"larımız: "Türkiye'de "Sosyal Sınıflar" yoktur, hele modern kapitalizmin "çağdaş uygarlığı" nerede? İşçi sınıfı bulunmayan yerde..." gibi "megalo idea"ları ince ince doğrasınlar. Kaba gerçek ortadadır. Anadolu, Kuvayi Milliyecilik ayaklanışına bu sosyal yapısıyla girdi. Şimdiki "insan hakları" şampiyonu Batılı müttefiklerimiz, Ege Bölgesinde "Zito Venizelos" çığlığını yükseltirlerken Sivas'a dek 3000 ilmeği 1 kuruşa attırdıkları dünyanın en tatlı emekçilerini avlamaya çıkmışlardı. Ancak bu bakımdan: *"İşçi meseleleri daima ülkemizin bir zayıf noktası olmuş"* tu. (S.İ.,22) "Nâdir Paşa"lar İzmir'i silâh patlatmaksızın teslim ederlerken, ilk silâha sarılanlar, gelenin kim olduğunu nice aydın kişi ve "ideologlarımızdan sormaksızın iyi bilen o Ege'nin bir ilmiği bir meteliğe atmış adsız ve "yok ki.. Hani, nerede?" denilen finans kapital kurbanları oldu. Ve her şey ondan sonra başlayabildi.

Kuvayi Milliyeciliğin niçin o kadar çabuk ve bütün insanlarımızı sardığı da, gene bu ekonomik ve sosyal kıldan ince kılıçtan keskin durumdan başka hiç bir şeyle açıklanamaz. Çoğu ecnebi, hepsi gayritürk Karpet şirketi gibi 6 tekelci kodaman ile, Türkiye işçilerine sömürge örgütünde "ilk madde" dağıtan en çok altı yüz KOMİSYONCU uşak bir yana bırakılınca, geriye kim kalıyordu? **Bütünüyle Türk Milleti.** Onun için, işçi meseleleri gibi **finans kapital meseleleri de ülkemizin daima bir zayıf noktası** oldu. Kapitalizm Türkiye'de çoktan başlamıştı. Ama, tersinden başlamıştı. Modern kapitalizmin kendi kendini yiyen **tekelci** finans kapital şirketleri ile kaynaşarak doğmuştu. Yabancı sermaye kendi anayurdundaki aristokrat işçileri satın almak için, sömürge ve yarı sömürge insanları kalkındırmaya değil, "aşırı" kâr sağmalı yapmaya mecburdu. Bu da onu toplum içinde en azınlık bir sosyal sınıfa dayanmaktan bile yoksun bırakıyordu.

TARIM KAPİTALİZMİ

Yıl 1925. Cumhuriyetin kurulduğu yıl ertesi. Adana'da **İkinci Pamuk Kongresi** açıldı. Orada, Cumhuriyetten çok önceleri doğmuş, en önemli tarım üretimi üzerinde iki modern sosyal sınıf açıktan açığa karşılaşmıştır: 1- Tarım kapitalistleri, 2- Tarım işçileri.

Tarım kapitalistleri: "Adana çiftçileri "zürrâı" buharlı lokomotifleriyle, büyük küçük traktörleriyle topraklarını hazırlattıktan sonra ve çiftliklerini TUTMA adı verilen Sürekli Tarım İşçisi (daimi ziraat amelesi) ile bir süre

idare ettikten sonra, pamukların çapa mevsiminde işçi ile kendisini karşı karşı bulur." (Adana Vâlisi Hilmi: "Adana Ziraat Amelesi," Adana, Türközü Matbaası, 1341) *"Yağmurun azlığı, çokluğu, bankalardan az veya çok para kaldırabilmiş olmanın önemi ne ise, ovanın tozlu yollarında, rengârenk kılıklarıyla beliren işçi kafilelerinin o yıl bütün çiftçileri tatmin edecek bir sayı sunup sunamayacağı ve işçi gündeliğinin en çok, en az arasında nasıl seyredeceği de Adana çiftçisi için, aynı derecede önemlidir.* "(Keza s.58)

Tekrar analım: Pamuk üreminin modern sosyal sınıflar yaratışı, dünkü, bugünkü iş değildir. Kuvayi Milliyeciliğin kıyasıya savaşlar verdiği ikinci bölge, ziraatın yüzyıldır kapitalistleştiği pamuk Adana'sıdır. Pamuk ürünü Birinci Cihan Savaşından önce: 1914 yılı 135 bin balyadır. Cumhuriyetin ilân edildiği yıl 80 bin, 1924 yılı 160 bin balyadır. Bu üretimin güdücü sosyal sınıfı "Zürrâ" (Frenkçesi: **agrarien,** Türkçesi: **çiftçi)** adını alır. Türkiye'de işçiyi inkâr edenler, bu tarım kapitalisti çiftçiyi **"köylü"** yumuşak sözcüğüyle maskelemekten pek hoşlanırlar. Köylü ile çiftçiyi karıştırmak, geceyle gündüzü karıştırmaktan daha büyük yanlıştır. Ama, Cumhuriyet kurulalı beri bütün siyasetçilerimizin sistemlice karıştırdıkları şey, hep bu köylü ile çiftçi sözcükleridir.

"Çiftçi", teknik kadar Türkiye ve bütün dünya ekonomi ve politikasıyla de günü gününe ilgilenen kapitalist sınıfımızın en önemli bölüğüdür. Çiftçi bilir ki, işçi olmasa, ne ovanın ekmek gibi toprağından, ne milyonluk sermayeden hayır kalır. Onun için en birinci problemi "İşçi derdi"dir. *"Pek eski zamanlarda, sınırlı ve belirli noktalar çevresinde deyimlendirilen bu DERT, tarımın basitlikten sıyrıldığı vakitten beri sınırını genişletmiştir. Bugünkü Adana çiftçisi, pamuk piyasasına olduğu kadar, gaz ve benzinin cihan piyasasındaki gidişine de ilgilenmekte, kredi, kambiyo meselelerini incelemekte ve makinenin kırılıverdiği herhangi bir yer için şoför ve onarım evleri* (tamirhaneler) *üzerinde uzun uzun şikâyet konuları bulmaktadır."* (Kongre zabıtnamesi, 1925, Matbaai Âmire, İstanbul, s.4)

"İdeologlarımızın "yok" saydıkları bu sosyal sınıfımız, ortaya çıkardığı meselelerle, köylü yığınlarını koyun gibi kavalla güdüvermeye alışkın eski idareci çobanlarımızı şaşkına çevirmektedir.

Tarım işçileri: Üretim için, tarım çiftçilerinden de önemli kişilerdir. İkinci Pamuk Kongresinin zabıtları sık sık hatırlatır: *"Pamuk bölgelerimizde incelenimi tavsatılmayacak hayati meselelerden birisi de işçi meselesidir."* (s.109) *"Tânelerin hasadı için ortak işinde, harman için kızakçılıkta, batözlerde, pamuk çapasında ve pamuk ürününü tarlalardan pamuk yahut koza olarak devşirmekte kullanılırlar."* (Hilmi, s.5) *"Gerçi 20 yıldan beri (Abdülhamit'ten beri) Adana toprağına orak makinesi girmiş olduğundan,*

orak işçisi artık seyrek olarak aranılmaktadır. Fakat, buna karşılık, 15 yıldır (Hürriyet'ten beri), pamuk ekimleri önemli ölçüde gelişmiş olduğundan çapa işçisine olan ihtiyaç da artmıştır." (Demek ki en az Hürriyetten önce Adana tarımı modern makineci kapitalizme girmiştir.) *Yılda 30-40 bin derecesinde olan bu işçilerin şehirde geçireceği hayat hakkında önce ve sonra hiçbir şey düşünülmüş değildir. Bunlar kısmen şehirde, kısmen Seyhan'ın öteki yanında hanlarda misafir kaldıkları gibi, daha çok Memleket Hastanesi çevresindeki kabristanlarda ve yol kıyısındaki boş arsalarda açıkta kalırlar."* (Hilmi, s.6)

Çukurova'da tarım işçiliği yalnız Adana'yı ilgilendirmez. Doğu illeri Antep, Maraş, Sivas batısında Kayseri, Konya, Antakya, Lâzkiye'yi içine alır. Hemen bütün Anadolu'nun züğürt köylü yığınlarını yerinden oynatır: *"Adana tarım işçileri öteden beri doğu vilâyetlerinden ve komşu yayla bölgelerinden gelmektedir."* (Keza, 109) *"Pamukların derlenimi (derci) daha çok yerli işçilerce yapılır. Karsantıdan, Karaisalıdan, Serkantı, ile Kars ve Ermenistan yörelerinden de işçiler geldiği olağandır.* "(Hilmi, s. 17)

KANUN DIŞI TARIM PARYALARI

"Pamuk Kongresine" kimlerin katıldığı konuşanlardan bellidir: Hepsi - "Kadro"cu ağzıyla - "münevver ve mütefekkir" (aydın ve düşünür) kişiler, yahut "zinde kuvvetler"dir. İki hekim, işi pek anlamaksızın **"Sağlık**tan dem vuruyorlar. **Sağlık Müdürü** (Hikmet Süreyya), Bakanlığın sıtma mücadelesi açtığını yetersiz bulur: *"Fakat işçinin sağlığını tehdit eden yalnız sıtma değildir"* der. Dizanteri, trahom da Bakanlıkça ele alınıyorsa da, *"İşçi hastalandığı vakit onu tedavi edecek kurumların bulunması gerektir. Eğer bu yapılmayacak olursa, bundan zarar görecek yalnız işçinin şahsı değildir. Çiftçi de bu hastalık dolayısı ile asıl ahali de* ("sekene'i asliye"de) **zararlanacaktır."** (Pamuk Kongresi, Zabıt, s.120) *"Bugün 30-40 bin işçi girdiği bildirilen Çukurova bölgesine, yarın 100 bin işçi girdiği vakit bunların sağlık durumu ne olacaktır?... Bunun için İşçi Yardımlaşma Sandıkları behemehal gereklidir. Bendeniz anlamıyorum, bundan niçin ürkülüyor (tehâşi ediliyor)... Sekene'i asliye (yerliler) hastalanınca evinde yatar veya hastaneye gider. İşçinin evi yoktur. Nereye gidecek?"* (s.121)

Başkan, (Sağlıkçıların bu işe burunlarını sokturmamak için taş atar): *"Sağlık Müdürü beyin gözüne çarpmayan bir şey benim dikkatimi çekmiştir. O da çırçır fabrikalarındaki işçiler, bu günkü biçimde pamuk liflerini soluyarak yaşıyorlar. Ve Sağlık Müdürü beyin görmediği biçimde sağlıkları bozuluyor."* (s.127-128) **Sağlık Müdürü** karşılık verir: *"Fabrikalardaki işçilerin maskelerle çeyizlendirilmeleri üzerine geçen kongrede bir karar* verilmiş *ve*

bunun behemehal mecburi tutulmasını yalvarmıştım. Bunun üzerine, bendeniz bu kongrede işçilerin tedavi meselesinin sonuçlandırılmasını istiyorum." (s.132) Fakat öteki kongrecilerin istedikleri, tarım patronlarını, en az sanayi patronları (çırçırcılar) kadar düşünmekten başka bir şey değildir: *"Hizmetli varolan şoför ve makinistlerin, bulundukları yerde kurulu bir fen ve uzman heyeti önünde sıkı bir sınava uğratılmaları." "Makinist yetiştirilmesi için de Ankara ve Adana da iki mektep açılmıştır. Fakat, makinist mektepleri kadrosunun darlığı dolayısıyla ihtiyaçlara yetmediği görülmektedir."* (s.107,108)... Arada **Dr. Celâl** gene işçi sağlığına dokunur: *"Adana'nın biricik hastanesinin protokol defterine bakılırsa, hiç bir işçiye mesken gösteremez. İşçi, üç gün kabristanda yattıktan sonra hastaneye gelir. İşçinin yatağı kabristandır..."* Artık bu kadarına kongre dayanamaz. **Suphi** bey işçiye arka çıkılamayacağını belirtir: *"İşçi meselesi hayat meselesi demektir. Sırası gelince affedersiniz -işçi burnundan kıl aldırmaz. Çiftçiler pek yüksek bilirler ki, pilâvın yağı kötüdür diye işçiler kaçmıştır. İşçiye tahakküm edelim ve istibdat yapalım demek istemiyorum: Bunu düşünmek gereklidir: Bu dileği bu yıldan açıklayalım."*Ve **başkan** baklayı ağzından çıkarır: *"Müsaade buyurursanız fikrimi söyleyeyim. En çok tartışmayı gerektiren işçi meselesidir. Fakat, raporda konu edilen... sağlık sebepleri değildir. İşçi meselesi: işçilerle çiftçiler arasındaki ilişkileri sağlamak amacını güder."* (s. 127)

"Bir ameleye nasıl gözlük verelim ki, verdiğiniz kaşığı bile geri alamıyoruz. Şekilsiz işçi yerine belirli bir tip görmek isteriz. Bunu çiftçilerden istemek dertlerine bir dert daha katmaktır. Uygulanışları da en sonunda işçilerce yapılmalıdır." (s.126)... **Akif Bey:** *"Konuşma yeter. Bakan beyin öneri buyurdukları komisyon çiftçiyle patron ve işçilerin ilişkilerini inceleyecek komisyondur ki, olduğu gibi kabul edilmelidir."* (s. 133) **Başkan:** *"Raporun genel durumu... Akif beyin önerilerini okuyacağım. Sağlık Müdürü beyin önerileri ile işçi ve çiftçi arasındaki ilişkileri düzenleyecek biçimde bir rapor hazırlamak üzere encümen ayrılmasını kabul edenler el kaldırsın. Kabul edildi."* (s.134) (Meşhur oyalama usulü: Gabledenler? Gabletmeyenler? Gabledilmiştir!)

Yusuf Şinasi raporu: *"Şimdiki durumda her yanda işçi fıkdanı* (kıtlığı) vardır." (s.157) *"Yirmi bin kilometre kare genişliğinde ekilebilir toprağı bulunan yalnız Adana bölgesinin bugün ancak Ermeni devrimi ilişkisiyle azalmış bir buçuk milyon dönüm kadarı, yâni aşağı yukarı 15'te 1'i işletilmektedir."*

"Kadrocu" "Aydın kuvvetler", işçi hastanın mezarlıkta yatmasını değil, -o nasıl olsa oraya gidecek-, sağlam işçi ile **"Zürrâ arasındaki münasebâtı"** önerirler. O ilişkileri kim düzenleyecek? **"İşçi komisyon":** 6

üyesi, bir başkanı oturup: "Çapa işçileriyle çiftçiler arasındaki çatışmaları (ihtilâfâtı) ayırıp çözümleyecektir." O adı **"Amele komisyonu**"nda kimler vardır? 1- **Başkan:** "Ziraat Odası yanından seçilip mahalli hükümetçe onaylanmış" bulunan "Komisyonun başkanı görevli (muvazzaf) olup, üyelere de her toplantı için huzur hakkı verilmektedir..." **Üyelere** gelince: Bunlardan 2'sini gene patronlar (Tarım Odası) verir. Öteki "2'si işçi mümessili olmak üzere **en az 15 elçibaşı** tarafından seçilir ve birisi jandarma subayı, ötekisi polis komiseri olmak üzere, geri kalan ikisi de hükümet yanından belirlendirilir."

Cumhuriyetin ertesi yılı 40.000, sonra 100.000 işçi adına 2 mümessili seçecek olan: 15 **elçibaşıyı** merak etmişsinizdir. Vali bey anlatıyor: *"Başında şemsiyesiyle, elinde kırbacıyla ve çoğu göbeğine dek uzanan gümüş saat kordonu ile elçibaşıyı ayırt etmek pek kolaydır.,"* (s.16) Elçibaşılar: *"Para kazanmak isteyen ve bulundukları yerde geçinemeyen kimseleri toplayıp, mevsiminde işçilik etmek üzere Çukurova'ya getirirler ve bu yüzden geçinirler. İşçiler, küçük büyük kafileler durumunda elçibaşı denilen kimselerin emir ve kumandası altındadır."* (s. 13) *"Elçibaşıların görünür biçimde kazancı, çiftlik sahibinden o hafta her işçiye verilen miktarın iki katı derecesinde haftalık almaktan ve işçilerin beherinden yüzde 5 kesmekten ibarettir." "Patron, işçilerin kazancını Elçibaşıyla pazarlık eder. Haftalık tutarını elçibaşıya öder... Elçibaşı işçiden kadın veya çocuk olan kısmı için de zürrâdan tam işçi haftalığı alır. Fakat bunların hak ettiklerini bütün olarak ödememeyi âdet etmiştir."* (s. 13,14) *"İşçiye ihtiyaç arttığı zaman, fazla ücretten başkaca, hediye adı altında elçibaşılara sıkışıklık derecesine göre artan paralar verirler." "Elçibaşılar, çapa mevsiminde Adana 'ya gelecek işçilere kışın ödünç* para verdikleri gibi, ayniyat (mal eşya) da verirler. "Böylelikle hem işçi elçibaşısı arabasına kıskıvrak bağlanır, hem de *"Ödünç verenin insaf ve mürüvveti ile belirlendirilen faiz" öder. "Bu çapraşık faiz hesapları... Çoğu zaman olduğu gibi, ertesi yıla bile devredilecek olursa, faiz hesapları da basit faizden mürekkep faize geçerek içinden çıkılmaz hale gelir." Elçibaşı "Bazân zürrâ'dan para yardımı" da görüp "Bağımsızlığını kayıt altına koymuş" olur. Elçibaşı, işçileri boyuna kumara zorlar. "Bu iptilâyı da elçibaşılar körüklemekte ve çünkü oyun oynayan işçilerden kendilerine MANO, adıyla bir pay ayırmakta" dır. Elçibaşı, efendiler gibi hiç çalışmaksızın işçilere "Bakanlık" (Nezaret) ettiği ve patronun kâhyasıyla yemek yediği için, "Özel saygı" (hizmet'i mahsusa) da uyandırmaktadır."* (s.16)

Cumhuriyetin daha ikinci yılı, bakanından profesörüne dek "aydın kuvvetler"in "imtiyazsız sınıfsız" devletçiliğimizi yönetişleri budur. Milli tefeci kumar manocusundan uluslararası benzin ve kambiyo borsalarına

dek teşkilâtlı jandarma subayı ve polis komiseri devletçiliği, İŞÇİ-İŞVEREN ilişkilerinde sınıfsız devrimciliği mi, yoksa açık seçik finans kapital tekelciliğini mi geliştirebilirdi?

ÖZEL TEŞEBBÜSÜN "GİZLİ FAALİYETİ": DEVLETÇİLİĞİMİZ

Türkiye Cumhuriyeti doğarken, **"Sosyal sınıflar"** gibi, toplumun madde varlığını yaratan **işçi sınıfı** da vardı. Yok olan: **işçi hakları**ydı. İşçi sınıfı **yok** değil, olağanüstü **yoksul**du. Her Cumhuriyet yıldönümünde bir öğün, işçi sınıfına yem borusu çalarca, "İş Kanunu" muştalandı. Maksat, sızıltıları avutmak, özel sermayeyi o duman perdesi ardında savunmaktı. Daha İkinci Pamuk Kongresinde, meslek gayretiyle işçileri kabristandan kurtarmak isteyen hekimlere müderris **(Profesör)** Zühtü bey o kanunun taslağı ile karşı çıktı:

"Bu izahattan anlıyorum ki, dedi, maksat Adana ve çevrelerindeki işçilerin uğrayabilecekleri hastalıkları tedavi için, kendi gündeliklerinden bir teâvün (yardımlaşma) *sandığı yapmalarıdır. Hatırlatırız ki, bunu emreden mesâi kanunu (o zaman ÖZ TÜRKÇE keşfedilemediği için, halkın anlaması gereken sözcükler "Teâvün-Mesâi" gibi medrese lâflarıyla kotarılıyor, İş Kanununa "Mesâi Kanunu"* deniyordu) **tertip** edilmektedir" (Hilmi, Keza, s.121)

1925 yılında başlayan "TERTİP", tam 11 yıl süren vardı - geldilerle bir türlü sona eremedi. "Devletçiliğimiz" alın teriyle çalışan yurttaşları öylesine çok ve derin düşünüyordu ki, İş Kanunu 1936 yılı çıkarıldığı zaman dahi, işçi sınıfımıza lâyık **"olgunluğa"** erişmiş sayılamazdı. Her maddenin kitaptan hayata geçirilmesi için, ayrıca sürüyle talimatnameler, tüzükler ve ilh. kayıtlarla beşer onar yıl sonraları beklemek gerekti. Türk milleti onlarca yıl, Grek mitolojisinde Danae'nin doldurmaya mahkûm edildiği dipsiz fıçıya benzeyen özel sermaye fıçısını dolduracağım diye milyarlarını iratçı-tekelci boş fıçıya atıp kurban etti. **Yabancı-yerli finans kapital,** milletin milyarlarını mirasyedi israfıyla yutup da, memlekette bir türlü Batılı anlamda prosper (gelişen, her işsize ekmek veren) sanayi doğamadıkça da, kapitalizmimizin bu sonu gelmez vurguncu kısırlığı önünde: "Demedik mi bizde sosyal sınıf yok!" marşları, **resmi** "ideolog"larımıza tükenmez azık oldu. Kendileri de **"Hasbi"** ideolog sayıldılar.

Bununla birlikte, Hindistan veya Mısır, (hatta Sivas Kongresinde pek özenilen Filipin) gibi emperyalist sömürgelerinde bile durdurulamayan hayat, ne yapılsa Türkiye'de de stop edemezdi. *"10 kişiden fazla işçi kullanan sanayi işletmeleri 1913 yılı 269 iken, I923 yılı 342 ve l921 yılı 1509 olur." "1915 istatistiklerince sanayi teşvikten yararlanan bütün sanayi işçileri*

16.309 iken, 1927 yılı sanayi istatistiklerine göre, Türkiye sanayiinde "Meşgul eşhâs": 256.855'tir." (H.K. Türkiye İşçi Sınıfının Sosyal Varlığı", s.6, 1935) Sanayi teşvik için yapıldığı öne sürülen kanunlar, önce Türkiye'de modern sanayi gelişimini baltalamaya, sonra işçi sayısını harem, selâmlık usulüyle saklamaya yaradı: "9 *işçisi olan ve 5 beygir kuvvetinde motoru bulunan fabrikalar, muamele vergisinden müstesnadırlar... denince... İstanbul'daki fabrikaların önemli bir bölümü... Belediyeye başvurarak, motorlarını değiştirerek beygir kuvvetini indirdiklerini bildirmişlerdir."* (Akşam, 4.11.1933) *"Bize çalışan 14.484 çocuk olduğunu söylediler. Fakat verdikleri ikinci istatistiğe göre... sayı 22.676'dır."* (Resimli Ay, s.28, Mayıs 1930)

Aslına bakılırsa işçi sayısının "saklambaç oyunu", Saltanattan Cumhuriyete olduğu gibi geçmiş "Mukaddesat"ımızdandı. 1915 yılı Sanayi istatistiğini yapan Mösyö Durand, İmparatorluk özel sermayesinin, pek "örtülü ödenek" olduğunu şöyle anlattı: *"Üretim ve yapımların (istihsal ve imalâtın) miktarı gerçek olarak ve gereği gibi belirlendirilip yazılamamıştır."* (San. İst.) Kuvayi Milliyecilik savaşında nice insanımız ölmüş, fabrikalarımız yıkılmış olursa olsun, Batı Anadolu'nun yıkılmasına karşılık, başta Eskişehir-Ankara gelmek üzere, Orta Anadolu'da iş yerleri ve dolayısıyla işçi sınıfımız bir çeşit rönesansa uğramıştı. Özel Sermayemizin Cumhuriyet çağında **"Nâmahrem**"liği eksilmeyip arttı. 1927 istatistiğini yapan K. Jakar şöyle yazdı: *"Sanat kurumları ile sermayelerine ait cevaplar, istatistik yayınına esas ve konu olamayacak kertede eksik ve emniyet edilemez görüldü."* (İst., s.2)

27 Mayıs Devriminden sonra "Servet Beyanı" veya "Ödenen Vergilerin açıklanması" gibi **basit istatistik** önerilerinin üstün sınıflarımızı nasıl şâha kaldırdığı ve bütün geleneksel **piyasa partilerini** allak bullak edip, tövbe istiğfâra yönelttiği göz önünde tutulursa, finans kapitalimizin Abdülhamit'e koparttırmadığı burun kıllarını, Cumhuriyet çağında da gene yabancı finans kapital "yardım"ına dayanarak savunmaktan bir adım geri kalmadığı anlaşılır. Bu "Kanuni Devlet" **biçimi** içinde dört elle sarılınan **"Kökü dışarıda gizli faaliyet**"in özel sermaye ağalarımıza nasıl bir "devletçiliğimiz" kaftanı sağladığı artık sır olmasa gerektir. Bir yanda domuzuna vergi kaçakçılığı ile karışık, Türkiye işçi sınıfının domuzuna sömürülmesi; fakat öte yanda memleket sanayinin bölük pörçük küçük işletme batakhaneleri durumunda tutularak, Türkiye'nin yeryüzünde en geri ülkeler arasında emperyalizmin ihtiyat kuvveti durumuna getirilmesi...

Bu durum, Türkiye'de özel sermayeci sınıfın, Batıda 19. yüzyıl akıncı, milliyetçi, yaratıcı, ilerici, sanayici kapitalizmi değil, 20.

yüzyıldaki **iratçı, baskıcı, gerici** finans kapitalizmi kendisine örnek yapmaktan kurtulamadığını ve kurtulamayacağını bir yol daha ve kesince ispat ediyordu. Batıdaki yatalak, hasta kapitalizm doğudaki bunak prekapitalizm ile eşleştirilerek damızlık bir toplum düzeni doğurtulabilir miydi? Sosyal çıkmaza, Abdülhamit tarafsız devletçilikle gem vurmuştu. 33 yıllık Abdülhamit devletçiliği imparatorluğun yıkılmasıyla sonuçlandı. Cumhuriyetle birlikte başlayan yeni devletçiliğimizin 42. yılındayız. Yarım yüzyılda, Japonya koyu derebeylikten çıkıp yeryüzünün birinci sınıf **büyük makine sanayici devleti** olmuştu. Türkiye Batıcı "YARDIM" olmasa peynir ekmeksiz aç kalacağı, üçte iki nüfusu işsiz, emperyalizme üs, geri bir ülke durumunda bulunuyor. Bu acı gerçekle yüz yüze gelişimizin sebepleri araştırılmalı mıdır?

TÜRKİYE İŞÇİ SINIFININ SOSYAL VARLIĞI

Yarım yüzyılın "İLERİCİLİK" hattâ "DEVRİMCİLİK" çabalarımız, -Brecht'in piyesindeki Allahları gibi yerinde saymak biçiminde- sosyal GERİLEME, politik GERİCİLİK ile karşılaştı. Bunun sosyal sebebi, Türkiye'deki sınıf determinizmidir. Bu kahredici sınıf determinizmini içlere sindiren başlıca düşünüş, devletçiliğimiz biçiminde oldu. Önümüzde duran ve gücünü yürüten devletçiliğin ne olduğu açıktı. 40 yıl önceki can alıcı problem: O devletçiliğin modern **finans kapitale verili sınıf imtiyazlarını gittikçe arttırmak** ve böylece Türkiye'yi bugünkü durumuna getirmek mi? Yoksa, Türkiye **işçi sınıfının demokratik** ekonomik ve politik insan haklarını tanıyıp, dizginsiz finans kapital sömürmesini önleyerek, **sanayileşme güçlerini artırmak** mı idi? Hâkim devletçiliğimiz ikinci şıkkı: Türkiye'de işçi sınıfının sosyal varlığını inkâr etmeyi hak bildi. Ve bütün **"ideolog**"ları o yönde kışkışladı.

Bu, önce yanlıştı. Türkiye'de modern bir işçi sınıfı vardı. Olmasa modern kapitalizm olmazdı. "İdeolog"lar ters yönden güreştiler: Türkiye'de kapitalizmi inkâr ederek, işçi sınıfının yokluğunu ispat etmeye kalkıştılar. Bu parlak olduğu kadar orijinal olmayan bir sistemdi. Bütün sömürge hasretlisi batı emperyalizmlerinde, böyle **kapitalizme çatan** gösterişli faşizmler pek boldu. İtalya'da, Almanya'da, Japonya'da, modern ağır sanayi gelişmiş bulunduğu için, **"Nasyonal Sosyalizm"** maskeli gericilik, kendi sanayine sömürge sağlamak ve kölelerini aç bırakmamak gibi kendi kapitalizmi için olumlu sayılabilirdi. Bizdeki "nasyonal sosyalizm" devletçiliği, Türkiye'de sanayileşme zembereği olan işçi sınıfını yok saymakla, sanayileşme temposunu yavaşlatıp, memleketi yabancı finans kapitali önünde elsiz ayaksız bırakacaktı.

O zaman, hem milliyetçi hem sosyalist geçinen kapıkulu ideologlara karşı, "sosyalizm" şöyle dursun, kendi milletlerine ihanet ideolojisi içinde bulunduklarını anlatmak için, ilkin yalan söylememek gerektiği, Türkiye'de bir işçi sınıfının bulunduğu anlatıldı: *"Patron, dün kazanç vergisini atlatmak için, bugün işçinin yaşını gizlemek için, yarın muamele vergisinden yakayı sıyırmak için, kullandığı işçilerin rakamını saklar oğlu saklar."* (H.K. Türkiye'de İşçi Sınıfının Sosyal Varlığı, s.5) denildi. Bu saklambaçları oyuncularına bırakalım. Yarım eksik istatistiklere bakalım: *"1927 nüfus yazımı, 299.369 kişilik bir "sanayi nüfusu" bulunduğunu yazar."* (TİSSV, s.6)

Gene 1927 yılı *"Dört ve daha ziyade kişili işletmelerde 10.941 patron gözükür."* (Keza, s.7) *"Bir kişilik, ve ailesi ile birlikte bir kişilik işletmeler: 23.316 kişidir."... "10 bin patronla 23 bin esnafı çıkarırsak, geriye 275.112 sanayi işçisi kalır. Bunun, l3.666.274 kişilik bütün Türkiye nüfusu içinde oranı: 49'da 1 eder."* (Keza)

50 kişide 1 sanayi işçisi, elbet ileri Avrupa sanayi ülkelerine bakarak az bir orantıdır. *"Fakat, 1917 yılı zirai ve geri bir ülke olan Çarlık Rusya'sında 180 milyon nüfusa karşı yalnız 2 milyon 900 bin sanayi işçisi vardı. Sanayi işçisinin nüfusa oranı 62'de 1'dir."* (Hikmet Kıvılcımlı, Türkiye'de İşçi Sınıfının Sosyal Varlığı, s.8)

Kuvayi Milliyeciliğin zaferinden 4 yıl sonra, Türkiye toplumu ne antik ne modern anlamda sosyal sınıfsız değildi. Bu sınıflar arasında sosyal bir tercih yapılsa: 10 bin işveren mi, 275 bin işçi mi tutulmalıydı? Demokratik oya vurulsa 1300 kişide 1 patron mu ağır basardı, 49 kişide 1 işçi mi? Eğer Türkiye "Çağdaş uygarlık" için güdülüyorduysa, işverenle işçiden başka "Çağdaş uygarlık" sosyal sınıfı yoktu. Devletçiliğimiz ikisini de inkâr etti. Ancak kapitalistler için **"Sanayi-i Teşvik Kanunu"** 1912'de çıktı, işçiler için **"İş Kanunu"** 1936 yılında çıktı, 1965 yılında bile İş Kanununun uygulanma müsaadesi bekleyen nice maddeleri kitapta uyukluyor. İşçi haklarını, işveren imtiyazlarından bir çeyrek, yarım yüzyıl geride, hem de, sırf kısıtlamak için konu eden bir devletçilik, Türkiye'de kapitalizmden başka sonuç bulur mu?

"Ne yapalım: 1300 kişide bir kişi olan patron açıkgöz; patrondan 50 kat çokluk olan işçi ise... kendini bilmez" mi denecek? Bu karşılık, Türkiye'de modern sınıfların yokluğunu değil, objektif durumlarını ortaya çıkarır. Modern sosyal sınıfların önemleri yığın topografyaları ile belirir. 1932 Başvekâlet İstatistiklerine göre: "Türkiye'nin yalnız 3 vilâyetinde (İstanbul, İzmir, Zonguldak) işgücünün yarısından epey çoğunu (yüzde 56'sını) derleyip toplar." (TİSSV, s.40)

Kimi sanayi semtlerinde işçi sayısının nüfus toplamına orantısı şöyledir:

istanbul'da	10'da 1
Adana, Mersin Cebelberekette [Osmaniye]	10'da 1
Zonguldak'ta	6'da 1
İzmir'de	7'de 1
Adana ve İçel'de	3'te 1

Bu yoğun insan yığınımız, "yok" denilmek için devletçiliğimiz tarafından kanun dışı bırakılır. Onun, en ufak siyaset şöyle dursun, ekonomi teşkilâtı en büyük kuşku konusu yapılırsa kendini ve milli görevini kolayca bilebilir mi? Çünkü karşısında, bütün kurullar ve kurallarca ülke ve evren ölçüsünde imtiyazlandırılıp şımartılan özel sermaye, baştan başa finans kapitalleşmiştir. Bir sanayi kolunda 20 şirket kalsa, üretim serbest rekabetçi kapitalizmin elinden çıkmış, tekelcileşmiş olur:

"Bir kolda bütün bölge sanayi işçilerinin yüzde 39,7'sini içine alan halı üretimi, bölgenin ve belki de Türkiye'nin en büyük şirketlerinin elinde merkezileşmiştir. Bölge içinde 10 büyük şirket, bütün ilmek fabrikalarıyla birlikte, 7 boyahaneden 5'ine ve 6 yıkama haneden 4'üne sahiptir. Bu 10 büyük kurumun dışında, ayrı ayrı 2 boyâhane ile 2 yıkama haneden başka, halıcılıkla uğraşır kurum görülmüyor. Demek halıcılıkta işleyen 29 bin işçi, 14 kumpanyanın elinde çalışıyor. 10 ilmek fabrikası 1 milyon 920 bin kilo yapım kapasitesindedir. 10 fabrikadan yalnız 4 tanesi sırasıyla: (Şark Halı, Hamza Zâde, Çolak Zâde, Yılancı Zâde), yâni varolan fabrikaların yüzde 40'ı, bütün ilmek üretiminin yüzde 75,5'ini (1 milyon 450 bin kilo) üretir. (Mıntıkamızın Kitabı, s.116, İzmir Ticaret ve Sanayi Odası, İstihb. Md. M. Zeki'den, TİSSV, s.46)

"Bütün işletmelerin %0,43'ü (yüzde yarımı bile değil) bütün işçilerin %37'sini kucağında toplar Türkiye'de... Amerika'da bütün işletmelerin %1,1'isi işçilerin %30,5 unu topluyordu. Bizim 1921 kurumumuz içinde 14 tanesi, yani %0,86'sı (yüzde biri bile değil) işçilerin 13 bin 307'sini (yani %48'ini) çalıştırıyor. Almanya'da geniş anlamıyla endüstri kurumlarının %9'u, işçilerin %36,5'ini benimsiyordu... Demek işçilerimizin santralizasyonu ve konsantrasyonu derecesi (finans kapital egemenliği) bakımından, Türkiye en ileri sanayi ülkelerinden (Amerika ve Almanya'dan) pek geri gözükmüyor... 1917'den önceki Çarlık Rusya'sında 500'den fazla işçi kullanan kurumlar, bütün işletmeler işçileri toplamının %45'ini kaplıyordu. Amerika'da ise bu orantı %33 idi. Türkiye'nin Ege bölgesinde 1929 yılından önce, nispeten az temerküzlü endüstri kollarında,

yalnız yukarıda andığımız 7 kurum için işçi sayısı 560 dan yukarı idi. Bu 7 işletmenin işçileri, karşılık düştükleri üretim dalları işçi toplamının %37'sini tutar. Bu konsantrasyon, Amerika'nın 4 puan üstünde, Rusya'nın 8 puan altında imiş demek." (TİSSV, s.49)

Bugün 1965 yılındayız. 1935 yılı: Demek tam 30 yıl önce Türkiye'nin sosyal sınıflarından işçi sınıfı dolayısıyla özeti verilen etüt yayınlanabilmiştir. Yazar, o etüdün "ÖN SON SÖZ"ÜNÜ şöyle bitirir: *"Burada, işçi sınıfının şimdilik sosyal varlığını, elden geldiği kertede resmi rakamlara ve bizden başkalarının basılı sözlerine dayanarak inceledik. Demek yaptığımız, bilimsel ve objektif bir araştırma olmak iddiasındadır."* (s.75) Türkiye'nin temelindeki sosyal gerçeği bu idi. Politika **kiremitliğinde** ise büsbütün başka mart kedileri miyavladılar.

B. POLİTİK EKONOMİ

TÜRKİYE VE ATATÜRK

Cumhuriyet çağında kapitalizmin gelişim karakteristiğini bize en iyi anlatanlar, ekonomi politiğe en az önem veren edebiyatçılarımız olmuştur. Birinci Cihan Savaşı kadar süren Milli Kurtuluş Savaşından sonra, Türkiye duman tüten bir yangın yerine dönmüştü. Yalnız Ankara için yazılan şu satırlar, Bolu, Zonguldak, Yozgat ve hattâ Kayseri için de doğru sayılan açıklamadır:

"Vilâyetin bütün çift toprakları bir kaç Ermeni bankerin rehini altına girmiştir. Küçük esnaflıktan ve zanaatlardan ithalât - ihracat tüccarlığına, verimli ziraata kadar bütün milli ekonomi Hıristiyanların tekeli altında idi. Türkler: Rençber, asker, memur, vakıfçı ve derebeyi idiler." "Hıristiyan halkı tasfiye etmekle, memleket ekonomisini köklerinden sökmüştük. Her yerde bağlar bozulmakta, zeytinler yabânileşmekte veya kesilmekte, balık avcılığı ölmekte, çarşılar kapalı durmakta idi." "Ermeni tehciri sırasında Anadolu şehir ve kasabalarının oturulabilir mahallelerini yakmışlardı. İzmir'den Uşak'a doğru yalnız tüten harabeler ve yıkıntılar..." (Falih Rıfkı: Çankaya, s.419) *vardı. "Sıfıra inen Vatan, yoksullukların parasıyla yapılacaktı."* (Keza, s.420)

Bu nasıl olacaktı? Türkiye, tarihsel devrimlerden sonraki durumdaydı. Osman Gazi zamanındaki gibi yeniden fethedilmişti. Millet Fatih Kahraman gazilerin ardında ordulaşmıştı. Her şey baştaki ULU KİŞİ'lerden bekleniyordu. En büyük kahraman "Tek adam" Mustafa Kemal Paşaydı. *"Sözüme dikkat ediniz. Atatürk bir büyük Türk'tür. O kadar büyük bir stratejdir."* (F.A. 450) Sırf tek insan kişi olarak onun da bir maddesi ve bir mânası vardı. An-

lamca **düşünüş ve davranışında** ister istemez idealistti. Dünyanın kültür üzerine oturduğuna inanıyor, dünyayı ancak kültürle değiştirme metoduna güveniyordu. Oysa: *"Atatürk, bizim Harbiye'de yetişmiş olanlar gibi, ister istemez hafifçe kültürlü idi"* (Fâlih Rıfkı: Çankaya, s.612)

Gönülce, bütün Fâtih Gaziler gibi **"Meclis"** severdi. Gerçi *"Elinin bir hayli sıkıca olduğunu söylemeden geçemem.",* (F.A. 543) Ama: *"Bir gün barışmayacağı hasım, bir bağışlamayacağı suç yoktu."* (F.A. 560) *"Atatürk kendini alaya alabilecek kadar ince görüşlü ve tatlı düşünüşlü idi."* (F.A. 483) Yeşilaycı değildi. Ahmet Rasim'in şu fıkrasından hoşlanırdı: *"Bir eşeğin önüne bir kova su, bir kova rakı koysanız, hangisini içer? - Tabii, suyu. - Neden? - Eşekliğinden. "İçilirken: "Uzakta bir işçi çocuğu bizi seyrediyordu. Atatürk: - Gel çocuğum buraya, dedi. - Bir eşeğin önüne bir kova su, bir kova rakı koysalar, hangisini içer?... Çocuk önümüzdeki kadehlere bakarak: - Rakıyı efendim, demesin mi? Atatürk gülerek: - "Aman, neden olduğunu sormayalım demişti."* (F.A. 519) Bu gibi SOFRA'lara hep bilginler de toplansa, her kültür eksiği giderilemezdi. *"Paşa babasının tuttuğu Avrupalı mürebbiyeden anası karnında yabancı dil öğrenmemişti." Karlsbadda Fransızca hattı defteri vardı. Hoca düzeltmesinden geçmiş Fransızca romanları olduğu göze çarpıyordu.. İşaretler, Atatürk'ün pek iyi konuşamadığı fransızcayı iyi anladığını gösterirdi. Almanca'ya pek merak etmemişti.. Fakat ölünceye kadar okuyarak kendi kendini tamamlamıştır."* (F.A. 612)

Sakarya savaşını lâmbayla izlediği odacığında, Napolyon'un heykeli vardı. *"Peygamber Muhammed ve padişah Fâtih, kumanda vasıflarına hayran oldukları arasında idi.* (F.A. 613) *"Wells'in tarihi de onu Türkçülerin tarih anlayışına ısındırmıştı... Yazı dilinde Edebiyat'ı Cedide'den geri, Namık Kemal mektebine yakındı."* (F.A. 441, 442)

"Lider olarak Mustafa Kemal ve Hükümet Başkanı olarak İsmet Paşa: İyi fikirlerin yürümesi için herkese yardım etmeye hazırdılar. Ama, bu fikirlerin hepsini kendi kendilerine yaratamazlardı." (Keza, s.380)

Gerçeklik bu olmakla birlikte, sosyal-politik durum gibi, kahramanın mizacı ve üslûbu da, **"Fikirlerin hepsini kendi"** yaratmak eğilimindeydi. Yukarıdan kültürle yeryüzünü düzeltme azmine örnek, **"Güneş Dil Teorisi"** sona ererken, yenilgiyi kabul etmeyen şu sözlerdir: (Yazara dert yanar) *"Dili bir çıkmaza saplamışızdır, dedi. Bırakırlar mı dili bu çıkmazda? Hayır. Ama ben de işi başkalarına bırakamam. Çıkmazdan biz kurtaracağız!"* (F.A., 452) **"İyi fikir", "Kötü fikir"** ayırdı bir yana, hiç bir işi başkasına bırakmamak için, en azından beden sağlığı ve ömür mucizeleri gerekirdi. Atatürk ise, bu iki bakımdan bile talihsizdir:

"Eskiden beri böbrek hastalığı çekmiş... 1919'da Samsun'a çıktığı zaman beş altı saatte bir sıcak banyo ile ancak rahat edebilecek.. durumdadır... 1924'te kalp krizi teşhisi konan bir göğüs ağrısı geçirmiş...1927'de bir enfarktüs krizi... Almanya'dan 2 profesör... Gece hayatına ve içkiye son vermek lâzımdı. İlk defa o yılın temmuzunda İstanbul'a gelen Atatürk, eski yaşayışına devam etti." (F.A., s.460)

Bütün bunlar milletten kıskançça saklanmış, ancak ölümden sonra kısmen açıklanmıştı. Ama, kahramanın çevresini saranlar her şeyi iyi biliyorlar ve iyi sömürmeyi becermekten geri kalmıyorlardı. Şimdi haber veriyorlar: *"Atatürk'ün eşsiz ve hayret verici sağduyusunu hayli zedeleyen hastalık buhranları... "* (F.A.,455) adım adım izleniyordu. *"Yarım saat öncesi bile hâfızasından silinip gitmişti. Nihayet 56 yaşında idi."* (F.A., s.463) Dolayısıyla *"Eserini neticelendirmeye ömrü yetmedi."* (F.A.,455)

İNÖNÜ VE ÇAKMAK

"Eser" kimlerle yürüyecekti? İstiklâl Savaşının, zafer üzerine parlayan ve büyük kahraman ölünceye dek sönmeyen "Teslis"inde Atatürk'ün gerisinde iki baş kutsallaştırılmıştı: İsmet Paşa (Sivil Hükümet), Mareşal Fevzi Çakmak (Askeri güç). Ordu gibi, Türkiye'nin biricik gerçek üstün gücüne rakipsiz başlık eden *"Fevzi Paşa, 1919 yılı, Sivas'a niçin gelmişti?" "25 Kasım'da Cafer İlhami Bey'in başkanlığında bir heyet, Amasya'dan Sivas'a gelmişti. Aralarında Fevzi Paşa (rahmetli Mareşal Fevzi Çakmak) da vardı. Müzakerelerimizin en hararetli bir gününde idi. Heyetin bu ansızın ziyaretine bir anlam verememiş olmakla beraber, iyi de karşılamamıştık. Aynı gün, Kâzım Karabekir Paşa, Fevzi Paşa ile konuşmuştu. Rahmetli Karabekir'in sonradan bana anlattığına göre, Fevzi Paşa, geliş sebeplerini şu cümlelerle açıklamış:*

"- Mustafa Kemal ve Ali Fuat Paşalar, muhteris ve menfaat düşkünüdürler. Yalnız sana istinad ediyorlar. Şunu iyi bil ki, eğer Mustafa Kemal Paşa başa geçerse, ilk işi seni imha etmek olacaktır. Bu hususta tanıdığım bâzı kimseler, hattâ en güvendiği İsmet Bey (yâni İsmet İnönü) ile Samsunlu Şefik Bey de bu kanaattedirler. Mustafa Kemal ve Fuat Paşaları derdest ve iyzâm (yakalayıp göndermek) vazifemdir. Kendilerini yakalayıp İstanbul'a götüreceğim. Sen mümanaat etme (karşı koyma).

"Karabekir Paşa, bu sözlerden çok müteessir olmuştu. Milletin kurtuluşu uğrunda her tehlikeyi göze alarak ortaya atılan arkadaşlarının tutuklanmasına razı olamayacağını, bu gibi tahribat ile uğraşılarak Türk milletinin ölümünü çabuklaştırmaktansa, kendisinin de bir an önce Anadolu'ya gelip saflarımızda yer almasını rica etmiş ve paşayı iknaa muvaffak olmuştu. Fevzi Paşa vaziyeti anlamış, verilen vazifeyi yerine getirmekten vaz-

geçmiş ve bizimle de konuştuktan sonra İstanbul'a dönmüştü." (General Ali Fuat Cebesoy: Milli Mücadele Hâtıraları, c.l, s.250, İst. 1953)

Bilindiği gibi Fevzi ve İsmet Paşaların o zamanki kehanetlerine göre: Karabekir ve Fuat Paşalar zafer üzerine politika alanında "imha" edildiler. Yerlerini İsmet ve Fevzi Paşalar aldılar. Fevzi Paşa, Atatürk sağ kaldıkça gedikli Genel Kurmay Başkanı kaldı. Davranışları tam bir Osmanlı Paşası davranışıydı. Dış politikada şöyle göründü: *"Meselâ, Müşir Fevzi Paşa'ya Bakü'yü vaad etseler ve bu vaad üzerine aleyhimize bir ittifak arasalar, Fevzi Paşa bunu reddetmez."* (F.A., 668) İç politikada Paşa'nın Çakmak'lığı başka türlü olmadı. Atatürk'ün: *"Hiç şüphesiz, Genel Kurmay gibi, kipert paftalarını Türkiye'de sattırmamak da aklından geçmezdi."* (F.A. 495) Ama Çakmak Paşanın aklından, çok daha ilginç biçimli, memlekette "Kuş uçurtmama"lar dolaşırdı: *"İzmit körfezinde kuş uçurtmayan Genel Kurmay Başkanı: "- Pekâlâ pekâlâ, bir gün Yalova'nın 5 kilometre berisine bir top koyarım. Meseleyi hallederim"demişti."* (F.A., 494)

Atatürk'ün "alter ergo"su (ikinci benliği) İsmet Paşaydı. Kahramanın ölümünden önce değişmez Başvekildi, ölümünden sonra "Değişmez Şef" oldu. *"İsmet Paşa hiç bir zaman ihtilâlci olmamıştır... Atatürk onu arayıp bulmasaydı, onun kendi normal meslek hayatı içinde ne olacaksa onu olup, ömrünü öyle tamamlayacağına hükmetmek doğru olur."* (F.A., s.471) "O *bir nizam adamı, hiyerarşi adamı idi."* (F.A., s.472) Milli Kurtuluş Hareketi bütün kahramanları sürüklemeseydi, ne olacağını İsmet Paşanın kendisinden başka hiç kimse daha iyi anlatmamıştır. Mütareke yılı, Zeyrek'te, Kâzım Karabekir Paşanın ağabeysine ait bahçede karamsarlaşırken şöyle demişti: *"Gördün mü Kâzım... Hiç umudum kalmadı. Köylü olalım. Askerlikten istifa edelim. Senin kaç liran var? Birleşelim. Kâzım ağa, İsmet ağa olalım. Çiftlikte hayatımızı sürükleyelim."* (Kâzım Karabekir; İstiklâl Harbimiz, s.7)

Atatürk kişinin başlıca "Devrim"lerini yürütecek kişi bu idi: **"Hiç bir zaman devrimci olmamış", "Düzen"** (Türkiye'de o zaman var olan prekapitalist sermaye temelli yabancı finans kapital düzeni ve "Hiyerarşi" Daha çok derebeyiliğe has rütbe ve mevki basamaklarına uyuş) adamı, Anadolu'da Bâbil çağından beri yaşaya gelen ağalardan biri "İsmet Ağa!.."

Osmanlı geleneğinden beri, paşalarımızı "Toprak çekiyordu. Atatürk de, hemen zafer ertesi, Silifke'de Bodosaki'nin çiftliğini, mütegallibeye kaptırmamak için, genç bir gazeteciyi aracı yaparak ihaleyle satın aldı. (Milliyet, 1965, Nisan, makale) Ve her ilde örnek çiftlikleri kurmuştu. En **"insanüstü"** kişiler de, en son duruşmada, Hazreti Muhammed'in dediği gibi: **"Mâ ene illâ beşerün misliküm:** Ben de sizin gibi insandan başka bir şey değilim" derlerdi.

ATATÜRK'Ü ÖLDÜREN NEDENLER

Türkiye'nin son yarım yüzyılına kişiliklerinin damgasını vurmuş görünen iki kahramandan birinin **"İhtilâlci",** ötekisinin **"Nizamcı"** karakterleri bu bakımdan birbirini tamamladı ve sosyal eğilimde ortak yanlarını kaynaştırdı. "Ulu önder", gene tarihsel devrimler geleneğine dayanarak, karşısına çıkabilecek herkesi, önce acı güç kullanamayacak "sivil" durumuna soktu: *"Kuvayi Milliye zamanı uzaktan yakından politikayla temas eden ne kadar kumandan ve subay varsa, yaverlerine kadar, hepsi sivil olmuşlar ve çoğu meclise katılmışlardır."* (F.A.; s.345)

Burada kişi kaprisi değil, enkonsiyanın [iç güdünün] etkisi gibi, derinlere işlemiş sosyal eğilim kendine yol açıyordu. Nitekim, kadim Pers Devletinden beri yerleşik olan: Askeri-sivil güçleri bölme tekniğine uygunca, Atatürk, hemen bütün devlet işlerinden, "Yüce Hakem" rolüne çekildi: *"Yalnız dış politikaya devamlı bir ilgi göstermiştir. Bunun dışında Hükümet İsmet Paşaya, Ordu Fevzi Paşaya emanetti. Bazı meselelerde şikâyet ve tenkitler üzerinde müdahaleler yapmak ve hakem rolünü oynamaktan başka, Hükümet işleriyle pek yorulmazdı."* (F.A., s.350) *"Hükümet işleriyle pek baş ağrıtmamıştır. Bütün inkılâplar Atatürk' ündür. Dış politika, bâzı bayındırlık (imar) işleri, Orman Çiftliği, Yalova, Florya vs. gibi... Bir de dil ve tarih dâvalarıyla uğraştı."* (F.A., s.472)

En basit dil işinde: **"İşi başkalarına bırakamam"** diyen Atatürk mizacında bir insanın tümüyle devlet işini başkalarına bırakması, kahredici sosyal determinizmdendi. Varolan sosyal "DÜZEN"e ve "HİYERARŞİ"ye kart blanş verilmezse yaşanmazdı. *"O bir kuru kabadayı değildi. İnsanın kendisini boşuna harcamasından topluluğun bir şey kazanamayacağını pek iyi anlayanlardandı."* (F.a.., s.508) deniyor. Doğrusu bunun tersidir: Atatürk kendini yazık ki harcamıştır. Harcayışının sebebi, dilediğini yapamamasıdır. Kız kardeşi Makbule hanıma gazeteci soruyor: "Büyük Atatürk birçok işler yapmış... Acaba, bunların içinde hangisi kendisi için daha mühimdi?" Hanım, düşünmeye lüzum görmeden şu cevabı verdi: *"Hiçbirini ötekine tercih etmiyordu... Daha doğrusu onlardan hiç birini dilediği çapta kabul etmiyordu. Daha çok şeyler yapmak, daha büyük inkılâplar yaratmak niyetindeydi..."* (Milliyet, 16 Kasım 1955: Ağabeyim Mustafa Kemal no:7) Şimdi gericilerin ağzına sakız edilen Atatürk'ün içkiciliğini göz önüne getirelim. Her keyif veren zehir: hayat baskısına enkonsiyan [içgüdüsel] protestoda bulunmak için, taksitle intihar etmektir. Atatürk'ü içki intiharına götüren içgüdü ne idi? **"Daha büyük inkılâplar yaratmak niyeti**"ni gerçekleştirememek baskısı. Bay Fâlih'in kendisi yazıyor: *"Savaş ve devrim günlerinde, meseleler konuşulduğu sıralarda hiç içmez veya pek az içerdi."* (F.A.,

493) Demek Ata'yı içkiye sardıran şey, **"Kendini boşuna harcaması",** dileğine rağmen "Daha çok şeyler" yapamayacak ortamda kıvranmasıydı.

Sosyal sınıf eğilimleri önünde tek kişinin trajedisiydi bu. Ne kadar ULU olursa olsun, er geç, kişinin rolü sosyal sınıfların etkisiyle yönetiliyor, yahut eziliyordu. **Düşünce** ve **sınıf** alanından iki canlı örnek:

Atatürk ve düşünceleri:

"Uzun gecelerde, ara sıra bir takım düşüncelerini dikte ettirmek Atatürk'ün âdetiydi. Kalabalık arasında: "-Bunları gazetene koyarsın" derdi. Pek çok defa bu diktelerde bir "Dikişsizlik", bir "Gelişigüzellik" olduğu için, biz notları ertesi gün kaybederdik. Kendisine söylediğimizde: "- İyi ettiniz. Zaten mesele vakit geçirmektedir." derdi." (F.A., 473) deniyor. Yapacak o kadar çok şeyi bulunan kimse, vakti boşuna geçirmek ister miydi? Fakat, işte, sofrasında ün alan bir kapıkulu gazeteci bile, Atatürk'ün düşüncelerini sansür edebiliyordu. Atanın "Dikişsiz" sayılan düşünceleri nelermiş? Gerçekten öyle bile olsalar, onları o hâle getiren kimlerdi?

Atatürk ve sosyal sınıf ilişkileri: Yazar soruyor: *"Etrafındaki bu adam ve seviye karışıklığının sebebi ne? Bir akşam, yanındaki hanıma sofrasındaki bir dâvetliyi göstererek: "- Bu adamın ne bayağı olduğunu bilmezsiniz!" demişti. Hanım şaşırarak: "Aman Paşacığım, öyleyse, ne diye sofranıza alıyorsunuz?" demesi üzerine: "- Ha, işte... Onu da sen bilmezsin, kızım" cevabını vermişti. Bu devrin, kendisine eski komitekâri taktiklerden faydalanmak zaruretlerini duyuran hususiyetlerden gelir."* (F.A., 354) ...Yâni, hanımcağız insanüstü kahramanın çevresini dileğince yaratıp, yok edebileceğini sanıyordu. Kahraman ise, sosyal ilişkilerden nasıl bağımsız kalınmayacağını anlatıyordu. Kişi olarak Atatürk, bütün tiksintilerine rağmen, içine düştüğü veya içine işlemiş çevre sınıf insanlarını kontrol altına alamıyordu.

"ZİNDE KUVVETLER"

1917 yılından beri insanlığın önüne iki yol çıkıyordu: 1- Kapitalizm, 2- Sosyalizm... İkisi ortası gelişen geri ülkeler için, varılacak yol, bu iki rahmetten biriydi. İnsanlık, 7 bin yıl önce ilkel sosyalizmi bırakmış, yedi bin yıl sonra yeniden ele almıştı. Türkiye hangi yolu tutacaktı? F.R. Atay diyor ki: *"Ben Rusya'ya gidip geldikçe, daha çabuk vardırıcı halk ve gençlik eğitimi metotları olduğunu, yetkili arkadaşlara anlatamıyordum."* (F.A., 415) Demek o zaman sosyalist metot yolu kapanıktı. Kapitalist metodun bizdeki en az yarım yüzyıllık uygulanışı ise, ister istemez, modern finans kapitalle kaynaşık tefeci-bezirgân düzeninin spekülâsyonu ve vurgunculuğu olacaktı. Çünkü: *"Türkiye'de sermaye yoktu, sermaye simsar-*

ları vardı." (F.A., 421) deniyor. Biliyoruz: **"Sermaye simsarı"** da bir kapitalisttir. Şimdiki görevi Batı finans kapitaline simsarlık olduğu için **"Kökü dışarıda";** yedi bin yıldan beri tarihsel devrim kahramanlarını kollayıp yola getirdiği için **"Kökü içeride"** yaşayan bir kurbağa gibi "amfibi" dir. *"Devletçilik bir iktisadi meslek olarak değil, bir tarihi zaruret olarak doğmuştur."* (F.A., 421) Kurbağa nasıl suda yavrularsa, simsarlarımız da tıpkı öyle devletçilik sularında yavrulayacaklardı; sonra, palazlanınca "karaya" çıkacaklardı.

Kahramanın katına sokulabilenler iki tiptiler: 1- Şimdi **"Zinde kuvvet"** adı verilen "Aydınlar"; 2- Şimdi **"Özel sermaye"** sayılan bay Fâlih'in "Simsarlar"ı.

1- **Aydınlar** (zinde kuvvetler), umulabildiğinden daha aşırıca kişiliksiz kapıkullarından seçilmişlerdi. Bay Fâlih'e göre, Atatürk **"bütün baltalamaları halktan değil, aydınlardan görmüştür."** (F.A., 407) Onun için hepsiyle dama paytağı gibi oynadı. Ecnebi şirketleri devletleştiren, keli kızınca adam asar görünen Ali Çetinkaya, İstiklâl Mahkemesinin yavuz başkanıydı. *"Afyon, Ali bey Bayındırlık Bakanı olduğu vakit, birinci işi minaresiz kubbe kilise kubbesi demektir, diye Yargıtay toplantı salonunun kubbesini yıktırmak olmuştur."* (F.A., 386) Öylesine keskin "bid'at" [sonradan çıkan, yenilik] düşmanıydı.*"Şapka giyerek İstiklâl Mahkemesine geldiği için "Vakit" muhabirini huzurundan kovan "da o idi. Atatürk taşrada "Şapka İnkılâbı"nı yapıp Ankara'ya dönünce: "Ali Bey'de şapkasıyla karşılayıcılar arasında idi."* (F.A., 398) Nurettin Paşayı şapka giymediği için mahkemeye çeken de aynı Ali bey oldu.

Hükümet kurma ve değiştirme işleri başka türlü geçmedi. 1924, Cumhuriyet balayı yılında, Batı liberalizminin inançlısı Fethi Okyar'dı. Ata: *"Pek yakında İsmet Paşaya döneceğini bilerek Fethi Okyar'ı Başvekil yapmıştır." "Şeyh Sait isyanı ne kadar sürdü?" "Kendisine hiç bir önleyici tedbir aldırmak mümkün olmuyordu." "Bir akşam Atatürk'e davetliydik. Bir kaç oyun masası kurulmuştu. Hanımlı, efendili vakit geçiriyorduk. Fethi bey, ismet Paşa ayrı ayrı masalarda briç oynuyorlardı. Bir aralık yâ ver Atatürk'e bir şifre getirdi. Şeyh Sait isyanına ait son rapor... Bir cephe düşer gibi Şark düşüyordu. Atatürk yâvere usulca: "- Al bunu Fethi'ye götür", dedi... Fethi bey (Başbakanlıktan) düştü, İsmet Paşa geldi... Takrir'i sükun kanunu çıktı."* (F.A., 433)

Fethi bey zamanında Atatürk dipdiriydi. Arada kahraman öylesine tanrılaştırıldı ki, bilinç dışı halüsinasyon ve evham geçirdiği zaman dahi, en büyük politik aydın kişileri bir işaretiyle yıldırımlara çarptı. *"Karaciğerini kemiren bir illet olduğunu bilmiyorduk... Hâfıza zayıflaması.. Sık sık*

burun kanamaları devri geldi. Daima yanında bulunan hekimlerin neden bu âraza dikkat etmediklerini, geçiştirdiklerini doğrusu hâlâ anlayamıyorum. Sonra kaşınmaları başladı. Pek müeddep bir efendi idi.. Atatürk kaşıntıya, hem de eğilerek bacaklarını kaşımaya dayanamıyordu. "- Bu evde göze görünmez kırmızı böcekler varmış" diye tutturmuştu. Kendisini teselli için aynı şüpheye düştüklerini söyleyenler olurdu. Hattâ bir seyahatte; evin baştan başa en tesirli ilâçlarla temizlenmesini emretti." (F.A., 465) Kapıkulu çevre, Fatih Sultan Mehmed'i de böyle tapınçtan öldürmüştü. Tefeci-bezirgân simsarların ise -Cromwel'e yaptıkları gibi- mukadder sonuçtan başkasını bekledikleri yoktu. İşte o durumda Fethi beyle denenen girişkinlik İsmet Paşadan öcünü aldı.

İçerideki kıpırtı kurdun elmayı kemirmesine benziyordu. *"İstanbul'daki Bomonti olmasa.. Bir türlü verimleşemeyen Orman Çiftliği Bira Fabrikasının büyük kazanç sağlayacağı."* (F.A.) Devletçiliğimizin teziydi *"Tekel Bakanlığı ve hükümet bu fikirde değildir.* "(F.A.) O da liberalizmimizdi. Bu iç sızıltı, dış fırsata dört elle sarıldı. İspanya iç savaşında Nyon görüşmeleri kaçırılmadı. *"İngilizler bu denizaltıların hep birlikte avlanması teklifini ileri sürmüşlerdi.. Hükümet, hiç şüphesiz Sovyetler Birliği ile baş belâsına tutulmamak istediğinden, denizaltılarla bizim yalnız karasularımızda savaşmamız tezini tutuyordu... Florya'dan doğrudan doğruya talimat gitti. Delegelerimiz hükümet görüşünün aksine olan anlaşmayı imzaladılar."* (F.A., 475) *"Bir gece geç vakitlere kadar Çankaya'da İsmet İnönü köşkü ile, Florya köşkü arasında karşılıklı bir tartışma geçti. "Ata Ankara'da. Çaylı sofra. Bakanlar. İsmet İnönü'nün şikâyeti duyuldu: - Sofradan emirler alıyoruz. "Toplantı bitiyor. Ertesi gün "Hususi tren. "Geçirenler." (Sofrada Ata, bir iki arkadaşına bakarak: "- Oldu bitti" dedi. "İnönü izin alacak, Celâl Bayar Vekildir."* (F.A., 477)

Türkiye finans kapitalinin biriciği İş Bankası Genel Müdürü Celâl Bayar, Başvekilliğe böyle çıktı. İyiydi, kötüydü, başka. Metot bu idi. Kapıkulluğu gelenekli "Aydın kuvvetlerimiz" den, başka türlü kotarılış da beklenemezdi.

2 - **Simsarlar** (Özel Sermaye) sosyal sınıfına gelince, "Onların istedikleri bir gözdü, Allah vermişti iki göz!" Kahraman, "zinde kuvvetler"i terbiyeli maymuna çevirsin, yeterdi. Tefeci-bezirgân sath'ımâiline bir yol yerleştirilen memleket, nasıl olsa içeriden yalnızca daha yavaş, dışarıdan yardımla daha çabuklaştırılarak istenilen sınıf sonucuna varılabilirdi. Bay Fâlih Kahramanın *"Kendisine gelip de bir iç hizmet isteyen görmemiştik"* diyor. *"Avrupa şehirlerinde bir devlet konağına yerleşerek",* devletçiliğimiz **devletçilik** olarak sömürülüyordu. Devletçiliğimizin özel **sermaye-**

cilik kolu ise: *"Çankaya'daki nüfuzlarını İŞ PİYASASINDA satarak, bir iki vurgunda nesillik zenginlikler edinmek hırsı, Çankaya'daki ihtilâlci yuvasını saray havası ile zehirliyordu."* (F. Rıfkı: Çankaya, 414)

Kaçınılmaz sonuç yıldırım çabukluğu ile geldi. **"Bir vurgunla nesillik servet edinmek"** yolunu en parlakça açan gidiş, devletçiliğimizdi. Finans kapitale karmış tefeci-bezirgânlığın devletçilik mekanizmasıyla gelişimi iki biçimde aldı yürüdü: 1- **Para oyunu** (Banka tefeciliği); 2- **Toprak oyunu** (Arazi spekülâsyonu).

"SİMSARLARIN": PARA OYUNU

Para oyunu: Antika tefecilik, bu oyuna 7 bin yıllık zemin hazırlamıştı. Daha ilk ateşli Kuvayimilliyecilik çağında iken, uluslararası yabancı finans kapital, gizli casus ağlarıyla Kahraman satın alma cüretine kalkışmıştı. Bay Fâlih'e göre: *"Gazi, varlıksız her aile çocuğu gibi, hayli sıkıntılı bir öğrenci ve subay hayatı geçirmişti. Aylığı hiçbir zaman masrafına yetmezdi."* (F.A., 424) *"Kuvayi Milliye devrinde İngiliz Entellijensi adına, -hareketin başından ayrılmak şartıyla- Mustafa Kemal'e büyük bir para ve İtalya'da bir villâ vaad etmişti."(F.A.,* 423) Bu oyun tutmadı. Zafer başlayınca, yabancı finans kapitalin yapamadığını, yerli ajanları daha antika ve sınangılı metotlarla, işi **"Yurtseverlik"** biçimine sokmaya kalkıştılar. Fâlih Rıfkı ile Yakup Kadri, ilk Büyük Millet Meclisine adımlarını atarlarken, şöyle bir kanunu imzalamaya çağırılmışlardı: "Hidematı vataniyesine mükâfatan (yurd çalışmalarına ödül olarak) Gazi Hazretlerine (Mustafa Kemal Paşa'ya) 1 milyon lira ihdâ edilmiştir." (F.A., 423)

Yâni, tefeci-bezirgân sosyal sınıf, "Bakla tarlasında karga kovalamış" halk çocuğu Mustafa Kemal'e: "Zaferi kazandın, artık bizim sınıfa geç!" demek istiyordu.. . Bu aşırıca ivedilikli davranışlar, zafer sonrasında daha temkinli, daha akıllıca ve "meşru" görünen sistem kılığına sokuldu.

"İlk aferizm (çıkarcı özel iş) fesaddı, Ankara'da İŞ tâkibine gelenleri haraca kesmekle başlamıştır... Bir gün milli savunmanın bir eksiltmesine katılan iki rakip firmadan ikisinin de temsilcisi aynı milletvekili olduğu görülmüştü... İş Bankasının bir nevi politikacılar bankası olarak kurulmuş olması, Cumhuriyet tarihi için pek acıklı bir aferizm salgınının başlangıcı olmuştur." (F.A., 425) *"Birkaç defa, bankayı pek ağır ziyanlardan kurtarmak için, onu çıkmaz işlere sokmuş olanları kazandırmak lâzım gelmiştir. Bu kurtarılanlardan biri, ki on parasız bir subay emeklisi olarak ilk Büyük Millet Meclisine katılmıştı, bir demiryol mukavelesinden tam 1 milyon 28 bin lira komisyon almıştı... Devlet bu uzun mühletli mukavele yüzünden milyonlarca lira ziyan edeceğini anlamıştı... Ortaya bir teşebbüs atarak, İş*

Bankasının sermayesini tehlikeye koyabilmek; para kazanmanın en kestirme yollarından biri sayılıyordu. Rejimden hava parası vurmak hırsı, nüfuz satıcılarını o kadar bürümüştü ki, bir gün Atatürk'ün kızıp yanına sokmadığı bir şahısla nüfuzlu dostlarından biri arasında şöyle bir pazarlık yapılmıştı: Dostu bir kolayını bulup o şahsı SOFRAya davet ettirecek ve SOFRA da bir kolayına getirip, Atatürk'ün elini öptürerek affettirecekti. Busenin (öpücüğün) ücreti on bin lira idi." (F.A., 426)

Ve bay Fâlih devam ediyor: *"İş Bankasını kuranlar ve bilhassa Umum Müdür, dürüst kimselerdi... Devletin yapacağını banka yapmalıydı. Şüphesiz arada Bankanın Yabancı İş ve Yerli Nüfuz komisyoncuları asıl hisseyi paylaşacaklardı. Reasürans hikâyesi.."* (para oyununun unutulmaz anıtlarından oldu)... Bay Fâlih: *"Bizim bize benzediğimiz" bir "Eşsiz örneksiz"* devletçiliğimiz örneğini keşfediyor: *"Galiba dünyanın hiç bir yerinde reasürans işi imtiyaz altında değildir. Bu fikri İstanbul sigorta kumpanyalarından birinin levanten müdürü icat etti. Atatürk'ün kalp rahatsızlığından şüphe edildiği zamanlardı. Arkadaşları iki cepheye bölünmüşlerdi... İmtiyaz dâvası bütün bir mevsim geri kaldı. Nihayet, teşebbüse önayak olanlar başarı kazandılar... Hâkimiyeti Milliye gazetesindeki odamda oturuyordum... Pek neşeli müdür, Mahmut'un masası üstüne 3 zarf bıraktı: "Bu zât-ı âlinizin, bu beyefendinin, bu da beyefendinindir." dedi. Bu zarflar hisse senedi doluydu. Konu ettiğim sigorta müdürü, elde ettiği başarıdan sonra, servet ve sâmânını toplayarak Fransa'ya gitti. Cote d'Azure'e yerleşti. Geçen gün bir tüccardan duydum: Yalnız bu tüccar, reasürans imtiyazı yüzünden şimdiye kadar 50.040 lira fazla sigorta parası ödemiştir."* (F.A., 428)

Bu devletçilikten yabancı finans kapital ajanları kanalı ile yükünü yapanlardan, vurgun dışı girişkenlik, sanayi kurmak beklenemezdi. Bay Fâlih, yukarı ki olayları sayarken, elini yüzünü yıkayıp, " Elhamdülillâh!" çeken Müslüman rahatlığı ile: *"Ziraat ve ticaret kaynakları Türklere mal edilmiştir. Milli endüstri doğmuştur. Milli bankalar kurulmuştur."* (F.A., 480) sonucuna varıyor. Japonya, 30 yılda Batı kapitalizmiyle rekabet eden muazzam sanayi kurdu. Türkiye'de 42 yıldır neden henüz Nato güneşine 20 yıl sonra bile dayanamayacağı düşünülen kardan ak bir endüstrinin emeklediğini açıklayamıyor. Yalnız bol bol ağzından kaçırıyor:

"Yavuz- Havuz skandalında hüküm giyenlerden bir milletvekili ile trende konuşuyordum: "- Biliyor musun, 2 otomobil almak daha ekonomik" demiş, hem "hükümlü", hem "milletvekili"!.. Çankaya köşkü yapılıyor: "Köşkün en devamlı adamlarından biri geldi: "- Sıhhi tesisleri falana ihale et. Bizim ortağımızdır" dedi. "- Nasıl yapabilirim?", "- Sana yolunu göste-

rirler!" dedi. Öğretecek de daire müdürü (devletçiliğimiz!) imiş. İhale en ucuz teklif edene yapılmıştır. Fakat, aynı zatın bu eve dair Atatürk'e telkinleri yüzünden kestörler hayli ızdırap çekmişlerdir." (F.A., 429) *"Türkiye'yi kalkındırmak için durmadan vergileri artırıyorduk."* (F.A. 348) *"Serbest Fırkada aferistler takımının büyük rolü olmuştur... 1950'den sonra aynı aferizm salgını daha büyük bir hırsla tepmiştir... Büyük nimetler paylaşılması, partizanları bir iktidar tekelciliğinin bütün şiddetlerine doğru sürüklemektedir."* (F.A. 430-433)

SPEKÜLATÖRLER: TOPRAK OYUNU

Toprak oyunu: Antika tefeci-bezirgân vurgunculaın, para babası olduktan sonra derebeyileşmek için toprak sahibi olmak içgüdülerinin, modern finans kapital gelenekleriyle azıtmasından doğar. Finans kapitalin en parlak toprak vurgunculuğu, devlet eliyle kotarılan yeni şehircilik, bayındırlık (imâr) alanında belirir. *"Balkan Harbinden sonra devlet merkezini artık İstanbul'dan Anadolu'ya aktarmak fikri, ilk defa açıkça galiba Mareşal Von der Golç Paşa tarafından ileri sürülmüştü."* (F.A. 376) Piyango, Kurtuluş Savaşından sonra Ankara'ya düştü. O zamanki Ankara'nın durumunu şu fıkra hoş anlatır: *"İngiliz Büyükelçisi George Clarck, yanında müsteşarı ile (Başvekil İsmet Paşanın evinden) çıkınca, yürüyerek evine dönmekten başka çâre olmadığını görür. Evi birkaç yüz metre yukarıda... Biraz ilerleyince büyükelçiyi bir gülme tutmuş" - Kurtların bizi parçalaması bir şey değil... Fakat, kurtların parçaladığı insanlardan ilk defa olarak kar üstünde frak ve silindir artıkları kalacak..." demiş"* (F.A. 371)

Bu kinayeli fıkranın Cumhuriyet kahramanlarını ne kadar etkileyeceği kolay anlaşılır. Şapka inkılâbının gerekçeleri arasında, bay Fâlih şu anıyı yazar: *"1908 yılı.. Mustafa Kemal'i, başında fes olduğu için Sicilya çocukları limon kabuğuna tutarlar."* (F.A. 396) İstanbul'da saltanat yıkılmış, Ankara'da henüz hiçbir şey kurulamamıştı. Ankara'da o zamanlar: *"Bütün hükümet şimdiki Vilâyet binasında idi. Bugün saraylara sığmayan Bakanlıklar, o zaman 2-3 oda ile yetiniyordu." (Taşhan'ın) üstü han, altı ahır. Maliye Bakanı Hasan Saka'nın atı da bu ahıra bağlı... Osman zâde Hamdi, Hasan Saka'yı, atının dizgini elinde, evine gitmek için kalkmak üzere bulur: "- Aman biraz para!" "-Anahtarına da lüzum yok ki: Kasayı açık bıraktım. Git bak, içinde ne bulursan al" (Hazine böyle). "Taarruz için ne lâzım? Bu gün Ankara'da yaptırdığımız bir iki apartmana döktürdüğümüz kadar para!... Yeni zenginlerimizin bir gecede bakara masasına döktükleri kadar para." Kimin nesi var, nesi yoksa yüzde 40'ı devletin", "Zafer oldu da genişledik mi? Maaş azlığından subaylar durmadan istifa edi-*

yorlar. Bizzat Mustafa Kemal kürsüye çıkarak orduya hemen 1 milyon lira bulunmasını istemişti." "- Efendim bütçede imkân?", "Mâliye Bakanı yoktu. Daha dün yerine gelen Vekil: "- İmkân var efendim, demesin mi?", "Kâğıt parayı kıymetlendirmek için her yıl 1 milyon lirayı yakmayı düşünmüşler. Yakacak yerde zâbitlere verelim, dedi.", (F.A. 510-513) *",Yüz küsur milyonluk bir bütçe." (Şimdikinin 200'de biri)* (F.A. 512) *İşte o hâliyle: "Ankara'yı Devlet Bütçeden yapacaktı."* (F.A. 379)

Herkes, saklayıp ileride satmak üzere arsa edinmek hırsına kapılmıştı. Şehir bayındırlıklarının başlıca düşmanı spekülâsyon olduğunu düşünecek halde bile değildik." Batılı şehirci Yansen, Paşa'ya sordu: "Bir şehir plânını uygulayabilecek kadar kuvvetli bir iradeniz var mıdır?.. Atatürk kızdı. Fakat: "Şark kafasının ve mizacının Atatürk'ün enerjisini bile eriterek en güzel illerimizden birini nasıl söndürmüş olduğunu göresiniz." (F.A. 381) Bayındırlık Komisyonu başkanı Fâlih bey, üyesi vâli... Gelin "PLÂN"ı uygulayalım.

"Birçok arsalar spekülâsyoncuların eline geçmişti." (F.A. 384) *"Ankara'da nüfuz ticaretinin ilk kaynağı, meselâ, Cebecide ucuz bir arsa almak ve Maarif Vekiline (Eğitim Bakanına: Devletçiliğimize!) Konservatuarı orada yapmaya karar verdirerek arsasını ona satmaktı." Yansen Plânı devlet dairelerini Atatürk bulvarı üzerindeki bugünkü yerine topluyor ve hemen yakınında 3000 memur meskeni için arsa emrediyordu." "Bölgeyi kamulaştırmaya karar vermiştik. Başvekil İsmet Paşa: "- Bunun için 100 bin liradan fazla veremem"dedi... Cadde üstündeki arsaların metre karesine 1 lira koymak lâzımdı. Emniyet anıtının bulunduğu kısımda, Atatürk'ün yakın arkadaşları da arsa edinmişlerdi. Hemen fiyata itiraz ettiler-... Atatürk arkadaşlarını itirazdan menetti. (Arsa 118 bine çıkacak). Bu sefer Büyük Millet Meclisindeki spekülâsyoncular: "- Devlet daireleri bir araya toplanamaz. Bir hava hücumunda..." dediler. Atatürk: "- Bir arada savunurum. Bundan ne çıkar dedi."* (F.A. 334)

Arsalar aslanların ağzından kurtarılabildi mi?

"Büyük Millet Meclisinin bugün yapılmakta olduğu toprakları almak için kamulaştırma masrafına 20 bin lira kadar bir şey eklemek yeterdi. "- Biz Meclisi oraya yaptırmayacağız!," dediler... Yıllar geçtiği için 2,5 milyondan fazla (250 katı!) kamulaştırma parası harcanmıştır.. ve Mahalleyi Meclis binası yerine İçişleri Bakanlığı nihayetlendirdiği için.. bir anıt yapı olan Meclis önü kapalı kalmıştır. (F.A. 335) *Vâli: "Bir göstermelik olmak üzere parasının çoğunu, Atatürk'ün daima geçtiği bulvarı, plân disiplininin tersine, süslemek için harcıyordu."* (F.A. 336) *"Yuvarlak projesini (baltalamak için).. Otomobiller yavaşlayacak. Atatürk'e burada suikast yapılmak kolay olacağı, sorumluluğu üstüne alamayacağı iddiasına kadar*

gitti. Atatürk bizzat geldi. "- Yuvarlağı belki biraz daha daraltmak lâzım, ama fikir doğru!" dedi. "Kavşak prensiplerini nerede tatbik etmemişse, orada kazalar olmuş ve senelerden beri seyrüsefer [trafik] *memuru beklemektedir. Yalnız bu yuvarlağın bulunduğu yerde hiç bir kaza olmamıştır ve hiç bir seyrüsefer memuru beklememiştir."* (F.A. 387)

"Şehir plânında evsiz fakirlere verilmek üzere bir ucuz arsalar bölgesi ayrılmıştı. Bu arsalar her isteyene parasız da verilebilecek. Fakat, yapılanlar ufak kulübe de olsa, bir mühendisin kontrolü altında bulunacaktı... Şimdi Ankara da bir kaçak şehir var!.. Bizim polisin elinden bir yankesici kaçamaz. Ama bir ev.. bir mahalle.. bir şehir kaçabilir." (F.A. 338) *"Kusur halkta mı? Hayır. Fakir ve işçi evleri için bölge, hemen hiçe kamulaştırılacaktı... Didinerek yuva edinmek isteyenlere orada yer gösterilecekti. Yapmadık... Bir İstanbul milletvekili garaj bahanesile... dükkân kaçırdı. Bir başka milletvekili kat kaçırdı. Belediye göz yumdu. Yerli bayındırlık... Harcadığımızdan daha az masrafla elde edeceğimiz yeryüzünün en ileri şehir plânını, mahvetti."* (F.A. 389) *"Bir dönümde bir kır evi disiplinine göre 1 metre arsa fiyatının 1 lirada karar kıldığını düşünürseniz, aynı yerde bitişik ve dört katlı apartman sistemi bu fiyatı 20 liraya çıkarır. Müsaadeyi verenler, spekülâsyoncularla ortaktırlar. Birde arsalar lehine bir plân değişikliği duyarsınız, hemen hırsızlığa hükmediniz."* (F.A. 389)

Ve mantıksal sonuç: *"Sâbit olmuştur ki, (Yunan ordularını denize döken) Mustafa Kemal, ŞAPKA ve LATİN HARFLERİ inkılâplarını başarabilecek kadar bir kuvvetli idare kurmuş, fakat bir şehir plânını uygulayabilecek kuvvette bir idare kuramamıştır." "Hırsızlar ve geriler olmasaydı..."* (F.A. 390)

Bay Fâlih'in: **"Hırsızlar ve geriler"** dedikleri, toplumumuzda Bâbil çağı kalıntılarının, Tefeci-Bezirgânların Batı Finans-Kapitali ile kaynaşmasından doğmuş, bizim bize benzeyen **Özel Sermaye**ci sosyal sınıfımızdır.

SOSYALİZM YAŞANTISI, SOSYALİZM DÜŞÜNCESİ

Tarihte insanlık iki türlü "SOSYALİZM" tanıdı: **1- Sosyalizm yaşantısı, 2- Sosyalizm düşüncesi.**

Sosyalizm yaşantısı: Medeniyetten önceki insanlığın toplum hayatı idi. O zaman herkes "anadan doğma" sosyalist bir toplumda yaşadığı için, kimse ondan başka türlü bir hayat olabileceğini aklına getirmiyordu. Onun için toplumda başka başka düşünce akımları bulunmadığı gibi, ayrı bir "Sosyalizm düşüncesi" de ortaya çıkmamıştı. İlkel sosyalizm yaşayışı, yağmurun yağması kadar tabii, olağan şeydi. Bugün yağmurun yağışı

sosyalist midir? Yoksa kapitalist midir? diye düşünülemez. Aynı bulutun altında yan yana yaşayan insanların yan yana duran tarlalarından birisine yağıp, ötekisine yağmayacak bir "sınıf yağmurunu" düşünmek ne kadar gülünç ve yersiz gelirse, tıpkı öyle, ilkel sosyalizm için de, hayat demek sosyalizm demek olduğundan, aynı şeye iki ad takmak gibi birbirinden ayrı hayat ve sosyalizm deyimleri ve düşüncesi yersizdi.

Sosyalizm düşüncesi: Toplumca yitirilmiş bir hayatın, "Düşüncede" aranması demektir. Bir toplumda "Sosyalizm düşüncesi" görüldü mü, orada iki zıt uçlu bir problem önümüze çıkar: 1- TEZ: Sosyalizm yaşantısı yitirildiği için aranmaktadır; 2- ANTİTEZ: Sosyalizm düşüncesi ortaya çıktığı için, sosyalizm yaşantısı olgunlaşmaktadır.

Bugün Türkiye'nin hiç değilse modern sosyal yığınları içinde sosyalizm düşüncesi gittikçe yaygınlaşıyor. Demek, toplumumuz sosyalizm yaşantısını yitirmiş, başka deyimiyle sınıfsız bir toplum olmaktan uzaktır. Eğer biri kalkar da, Türkiye'nin: "Sınıfsız ve imtiyazsız" bulunduğunu söylerse, insanlarımıza, "Yitirilmiş bir şey yok ki, ne arıyorsunuz?" demiş gibi olur.

Sosyalizm düşüncesi, medeniyet kuruldu kurulalı zaman zaman tepmiştir. İnsanoğlu yitirdiği ilkel ve iddiasız sosyalizm yaşantısını kolay kolay unutamamıştır. Ancak yedi bin yıldır medeniyetlerin üst üste batış, sonra çıkışları, düşüncelerde öylesine bir kargaşalık ve bozgun yaratmıştır ki, en sonunda sosyalizm yaşantısının bu dünyada bir gerçeklik olabileceğine inanç da yitirilmiş, ideal mutluluk, eşitlik, kardeşlik ve huzur yaşantısı dinlerin biçimleştirdikleri Cennet'ten başka yerde olağan sayılamamıştır.

Batı ülkelerinde kapitalizm, insan medeniyetini yıkmaksızın, insan yaşayışında devrimsel değişiklikler olabileceğini ispat edince, sınıfsız toplum hayatının bu dünyada gerçekleşebileceği düşüncesi kendiliğinden güç kazandı. Ancak bu umut, sınıflı bir toplum içinde doğduğu için, kaç türlü sosyal sınıf varsa, ister istemez o kadar çeşitli SOSYALİZM düşüncelerine kapı açtı. Durumunun sarsıldığını gören kimi sosyal kümeler, kendi çıkarları açısından bir sosyalizm düşüncesini ortaya attılar. Derebeyilerin sosyalizmi, küçük üretmenlerin (köylülerin, esnafların vs.) sosyalizmi, aydınların sosyalizmi, kapitalistlerin, işçilerin sosyalizmleri ve ilh, ve ilh ortaya çıktı. Her ülkede, hangi sosyal kümeler ağır basıyorsa, onların damgasını taşıyan bir çeşit sosyalizm önerildi.

Modern toplumda, Ortaçağ artığı kümelerin: Beylerin, ağaların, köylülerin, esnafların ve ilh.. **Sosyalizmleri,** insanlığı geri geri, Ortaçağa döndürme içgüdüsü ile davrandığı için, kişi ölçüsünde zorbalık metotlarını öne süren, 19. yüzyılda: **Anarşizm, Nihilizm,** hattâ **Rasizm** ve 20. yüzyılda: **Faşizm, Nasyonal Sosyalizm, Frankizm** ve ilh kılıklarına gir-

di. Geri gitmekte çıkar bulmayan modern sosyal sınıflardan kapitalistlerin sosyalizmi, **Hümanitarizm** denen ve sınıfları "inkâr" eden insaniyetçilik, yahut toplumu sadakayla onarmaya çalışan **iyilikseverlik** akımlarını besledi. İşçilerin sosyalizmi 19. yüzyıl başında: Kendi bilincine varamayan işçi sınıfının kapitalist hümanitarizmi ile katışık **Ütopik Sosyalizm,** 19. yüzyıl ortasında: ve politika krizleri ile sosyal gerçeklik büsbütün durulunca **Bilimsel Sosyalizm** oldu. Bu çeşit çeşit sosyalizmler, zaman zaman kullanımlarını değiştiren sosyal sınıflar elinde, şu veya bu yönde işletilebildiler. Naziliğin, finans kapital elinde Ortaçağ yığınlarını modern insanlığa karşı kullandığı gibi.

Yüzyıldan beri, modern kapitalizmin sosyal sınıfları için **sosyalizm** denince, en azından iki **genel** kavram önümüze çıkar:

1- **Toplum bakımından düzen:** Kapitalist ekonominin **plânsız,** anarşik ÜRETİM YORDAMI yüzünden bitmez tükenmez ekonomik ve politik altüstlükleri (krizleri, savaşları) giderecek davranış,

2- **Çalışanlar bakımından düzen:** Kapitalist toplumun **sömürücü** ÜRETİM İLİŞKİLERİ yüzünden, çalışan sosyal sınıfların içine düştükleri maddi, manevi baskı ve emniyetsizlik durumunu giderecek davranış.

Bugün, kapitalist sınıfın bile **"plân"** ve **"reform"**suz yemin edemediği göz önünde tutulursa, sosyalizm düşüncesinin sosyalizm yaşantısına ne kadar yaklaşık bulunduğu ve sosyal kavramların nasıl içinden çıkılamaz bir kargaşalık taşıdığı kendiliğinden anlaşılır. Ve sağlı, sollu şaşkın bolluğuna hiç şaşılmaz.

TÜRKİYE'DE "SINIFSIZ" İDEOLOGLAR

30 yıl önce; *"kadroculuk" türediği zaman, onun: "Kimi maaşlı, münevver ve mütefekkir insanlık" döküntülerince düzülmüş "Dramatik biçimde komik bir gericilik frazeolojisi" olduğu yazılmıştı. Çünkü bu akım, "İlericilik" palavrası altında Türkiye'nin demokratik burjuva devrimi yerine "devletçilik tezinin dâvâlarını yürütmek için bir liderler kadrosuna dayanmak"* (Eliçin: Eylem 4. s. 10, 1965) *istemekte ve "Belli bir sosyetede varolan sınıf ilişkileriyle kesin bağlılığını"* (H.K.: Demokrasi s.11) yokmuş gibi göstermekle, çocuk kandıracağını umuyor, antidemokratik eğilimleri yelpazeliyordu.

30 yıl sonra: **"Tarih gerçeklerimizi daha iyi değerlendirmek zorunluğu"** iri bayraklar altında sahneye çıkan Neo-ideologlarımız, yalnızca **"sınıf münasebetleri"** dediğimiz şeyi kuş diline çevirerek: **"Üretim ilişkilerinden doğan toplum güçleri"** lâkırdısı biçimine sokuyor, kadroculuğun **"Bu güçlere boş vermekte olduğunu"**da söze ek-

leyerek, o boş verişe, yani kadroculuğa: **"Sosyal tarihte yer alma hakkı"** verilmediğini kınıyorlar. Çünkü kadrocular: *"Her türlü sosyal bölüntüden uzak, sınıfsız, bağdaşık bir toplum düzeni yaratmak" amacında imişler. "Toupe" ye* [yüzsüzlüğe] *bakın: Toplumun üretim temeline boş veren iki buçuk kapı kulunun lâfıyla Türkiye'de: "Kapitalizmden sakınılmış olunur"* (Eliçin: Eyl. 4, s.11) imiş!

Bu ağızdan dolma "münevver ve mütefekkir insanlık"ımızın **"Yaratmak"** (!) istediği şey ne olabilir? **Sınıfsız toplum"** herkesin bildiği SOSYALİZM'dir. Kadroculuğa soruyorsunuz: "-Sosyalist mi olacağız?" Mussolini pozuyla: "- Hayır!" diyorlar. *"Çünkü kapitalist düzenin doğurduğu ve devrimci bir proletarya sınıfının gerçekleştirip yürüttüğü bir rejimdir o"* (Eliçin; Eyl. 11) Bunun üzerine: "- Eh, öyleyse, -sınıfsız toplum yolunu açacak olan- şu demokratik kapitalizme olsun namusumuzla geçebilir miyiz?" İdeologlar, bu sefer Hitler çalımıyla: "- Olamaz!" diyorlar. "Çünkü biz Nasyonal Sosyalistiz.. Anladınız mı "Vehbi'nin kerrâkesi"ni? Şimdi **Neo-ideolog**larımızın **"Devletçilik"** perdesi altında savundukları o "kırk yıllık mâni" ne imiş?

1- DÜNYADA Kadroculuk: *"Bağımsızlığını yeni elde eden sömürge ve yarı sömürge halkları, sosyalizm-komünizm karargâhına da atlayamazlar."* (Eliçin, Keza) buyurmuş... Bugün, Mısır'daki sağır Nâsır'ın bile işittiği gibi: "Çin'den Endonezya'ya, Cezayir'den Küba'ya dek, bütün yeryüzünün "bağımsızlığını" gerçekten elde etmiş halkları "Sosyalizm karargâhına" atlamış, geçmiş, genç Osmanlılardır. O Kautsky'lerin çakaralmaz 19. yüzyıl "Marksizm" kalpazanlıklarına kulak asan ulus yoktur. Emperyalizm silindiri yeryüzünü öylesine **"tesviye"** etmiştir ki, karşısında her millet ister istemez bütünüyle -söz yerinde ise- **"Proloterleşmiş**"tir; sömürge soygunun sofra artığı ile soysuzlaştırılmış emperyalist anayurt proletaryalarından çok daha ileri ölçüde **"devrimcileşmiş**"tir.

2- TÜRKİYE'DE: "Kadrocu Kemalizm ideolojisi"... (Nedense Neo-ideologlarımız Kemalizm gibi evrimci bir gelişimi, kadrocu tellâkların kirli peştemalına büründürmekten çekinmiyor) çelişmesiz, yâni sınıfsız bir toplum bütününe varmak" vaizinde bulunmuşmuş... Bugün, bir kaç tatlı su "ideolog"undan başka hiç kimse, Türkiye'nin çelişmeli, yani sınıflı bir toplumu yaşadığını görmezlikten gelemez. Yalnız ne olmuştur? Japonya: **İlkel Sosyalizmin** olumlu gelenek-görenek kalıntılarından yararlanarak, yeryüzünün en ileri kapitalizm uygarlığına ulaşmıştır. Türkiye: "yaratılan", "eşsiz örneksiz" olma öforisi ve yapma **sosyalizm fobisi** altında, antidemokratik derebeyi kalıntılarını tabulaştırarak, 45 yıldır yeryüzünün en geri kapitalizminde bocalamıştır.

Elbet bu geri kalışın bütün "ŞEREF"i devletçiliğimizin dokunulmaz kutsal "KADRO"larına mal edilse bile, o "KADRO"ların hınk deyiciliğini yapmış "KADROCU" cücelere düşemezdi. Ancak, Türkiye'nin ve Dünyanın 30 yıllık gelişiminde, her temel ilkesi olaylarca yalanlanmış bulunan kadroculuk, hiç değilse bu gün artık bir "ideolog"luk değil, belki bir "dangalaklık" örneği diye anılabilirdi. Nasılsa kadrocu geçinmiş beş on ısmarlama kişinin dördü, sekizi, saf dangalak yahut ütopist sayılabilirler. Ama, geri kalan biri, ikisi (Köylümüzün deyimiyle) " Vakıfa üremediş"lerdir. Tarihin sayılı ütopistleri: Yanılmalarında bile büyüklükleri saygı çeken çığır açıcılardır.

1- Hâllac'ı Mansurlar, Şeyh Bedrettinler, Kampanellalar: Zamanlarında gerçekleşemeyecek insancıl bir düzenin ülküsüne müjdeci olmuşlar ve bu uğurda baş vermişlerdir. Kadroculardа o göz var mı? Yeryüzünde en az yüzyıldan beri bilimsel doktrini kurulmuş, uygulanması denenmiş SOSYALİZM'in erkekliğini giderip, çarşaflı, peçeli harem dairesine iğdiş yazdırmaya çabalamışlardır. Hepsi, her günlük iktidarın arabasına seyislikle binip türküsünü çağırmış, gizli açık finans kapital servislerinde doyurulmuş kapıkullarıdırlar.

2- Robert Owen'lar, Sait-Simon'lar, Charles Fourrier'ler: Olgunlaşmamış işçi sınıfı üzerindeki azgın işveren sınıfı TAHAKKÜMÜ'ne karşı çıkmış, uyarıcı olmuşlardır. Kadrocular, var olduklarını bile bile, sosyal sınıfları yokmuş gibi göstermekle, tahakküme paravanlık, sömürücülüğe fırın kapaklığı etmişlerdir.

3- Kişi olarak Ütopistler, doğruluğuna bir yol inandıkları kendi orijinal görüşlerinden bir daha ömür boyu, ölüm pahasına dönmemiş yiğitlerdi. Kadroculuğun en yanılmaz Rinpapa edâlı frazeologları, dün "eşek sudan gelinceye kadar" inandıklarına veya inanmış göründüklerine, bugün başka daha tatlı sular bulunca tükürüvermişler, yarın daha başka hava esince o tükürdüklerini de şifâ niyetine yalamaktan sıkılmamışlardır.

Kadroculara "ütopist" demek, büyük ütopistlerin temiz yaşayışlarına ve ruhlarına çamur atmak olur.

Devletçiliğimiz, KADRO'ların bir post ve külâh kapma sloganı olmaktan çıkmalıdır. Bay F.R. Atay'ın pekâlâ söylediği gibi, Türkiye'de: **"Devletçilik bir iktisadi doktrin olarak değil, tarihsel bir zaruret olarak doğmuştur."** (F.R.A.: Çankaya, c.2, s.20) Her doktrin öyle: "Tarihsel bir zaruret olarak", doğar. Her zaruret gibi, devletçiliğimiz de, tarihsel olarak: yani önce nedenleri doğru dürüstçe açıklanarak konulmalı; sonra gerçekten tarihselliği, yâni nasıl gelip geçici olduğu izlenmelidir. Bugün bütün devletçilerimiz, devletçiliğimizin kaçınılmaz nedenlerini örtbas ederek, tarihselliğinden dokuz doğururca "Doktrin" doğurmak çabasındadırlar. "Bi-

zim bize benzeyen" devletçiliğimizin nedenleri, Kuvayi Milliyeciliğimizin bir tarihsel devrim karakterini taşımasıyla ilgilidir. O nedenler, 30 yıl önce Emperyalizm kitabında ekonomi politikçe, Demokrasi kitabında sosyal politikçe özetlendi. 11 yıl önce, pratikçe bir siyasi parti düşüncesi durumuna girdi. Devletçiliğimizin aydın tezgâhtarlığı mistifikasyonundan kurtulmasına elveremedi. "Memnu meyva" gibi "Susuş kumkuması" (conspiration de silence) yolundan unutturuldu. Hele son 5 yıldır, yalnız kaçak intihal [aşırma] konusu yapılan düşüncenin az çok biçimsizleştirilmiş suretleri pek çoğaldı. Aslı ise şöylece apaçıktı:

"CHP'si, Kuvayi Milliyeci denemelerle daha ilk günden hangi insanlara dayandığını biliyordu": "1- KODAMAN ŞEHİR BEZİRGÂNLIĞI "Amerikan mandası", 2- TAŞRA HACIAĞALIĞI "İngiliz casusluğu" (H.K.: Kuvayi Milliyeci liğimiz, s.8,9) için can atıyordu." Böylece Kuvayi Milliyecilerin önlerine iki ucu tutulmaz bir değnek çıkıyordu. O zamana dek hak bildikleri kavrayışa göre eski üstün sınıfları hem kendi partilerine **ana** güç sayıyorlardı; hem de **vesayet** altına sokuyorlardı. (Bu tezatlı zaruret CHP'nin alınyazısı oldu)... CHP, kendisine maddi, manevi temel, fikir dayanağı, siyaset kaynağı yaptığı zümrelerin oluştan kaypaklığına karşı tedbir almak zorunda idi. Büyük şehirlerin ecnebi nüfuzuna kapılmamasını, taşra hacıağalarının derebeyivâri gericiliğe kaymamalarını istiyordu. Ama, gelgeç olarak içine indiği geniş halk yığınlârına, "Cahil ayak takımı" diye yukarıdan bakmayı öğrenmişti. Böyle bir partiye DİKTATÖRLÜK'ten başka idare yordamı kalmıyordu.

"CHP, bir yandan dayandığı halde güvenemediği eski idareci zümreleri diktatörce gütmek zorunda kalıyordu; öte yandan; asıl güvenilecek halk yığınlarına dayanmamak yüzünden, toplum içinde temelsiz ve askıda kalıyordu. Buna çâre bulmak için, gericilik tepkisine denk bir güç sağlamak gerekiyordu. Bu güç, diktatörlüğü ayakta tutacak, eski zamanın aylıklı askerleri gibi siyasete karıştırılmayan memurlardan derleşik bir DEVLET örgütü oldu. CHP devletçiliği bu idi." (H.K., Keza, s.10,11) Tefeci-bezirgân güdücü sınıf: "Kurtuluş" un bütün meyvelerini tekelinde tutabilmek için bu tutuma katlandı. Aydın zümre: Prosper bir sanayi ve kalkınmada bulamadığı ekmek kapısını bu tutumda buldu: *"Tarafsız bilim adamı Prof. Neumarck, Hükümete verdiği 1.3.1950 günlü raporunda şunu yazdı: "Haddizatında az çok nüfuzlu olan kimi memurluklar sırf bunlara sahip kimselere hâlâ bir gelir sağlamak maksadıyla ihdas edilmişti."... (Amerikan ilhamlı) "Ahmet Emin Yalman 39.1.1943 günlü VATAN gazetesinde aynı doğruyu daha önce şöyle belirtmişti: "Tek parti rejimi, aydınlardan derleşik bir sadakatli zümre sahibi olmak maksadıyla, millet-*

vekilliğini bile imtiyazlar ve nimetler sağlayan bir arpalık mahiyetine koymuştur." (Keza, s.11)

İşte o gidiş önünde: *"Bir ara, tatlısu kapıkullarından birkaç siyaset muhtedisi* [dalavereci] *türedi: Bunlar, CHP'nin devletçilik oldu bittisini mal bulmuş mağribi gibi, bir matah sandılar. Onların fikirleştirmeye özendikleri "Kadroculuk", o gittikçe genişleyen fuzuli ve tufeyli devlet kadroculuğu idi."* (Keza) *"CHP, duyduğu zaruretle, memlekette ne kadar okur yazar adam bulduysa, hemen hepsini memurlaştırdı. Memurları da; bir kalemde "lâ siyasi (apolitik) yaptı: Kanun, devlet kapıkullarının politikayla uğraşmalarını toptan yasak ediyordu. Beri yanda memurlar ise: "Bizim hükümetimiz memurin hükümetidir!" demekte sakınca görmüyorlardı. O kuruntuyla, halka cidden bir sömürgecinin uyruklusuna baktığı gözle bakıyorlardı... Türkiye, Osmanlılıktan yeni çıkmıştı. Osmanlı toprak düzeninde devlet memuruna "Sâhib'ül erz" deniyordu. Onlar çiftçileri "Reâya kulları" gibi görürlerdi: Yüzyıllarca süre o ilişkilerle yoğurulmuş Osmanlı artıkları için: Yukarıdan buyrultu ile kımıldamak ve kafa yormadan körü körüne boyun eğmek gibi, aşağıdakileri hor görmek de hiç yadırganmıyordu... "* (Keza)

Bu gidiş nereye vardı? Varabileceği yere. Orası, kadrocu fırın kapaklarının yanmadığını söyledikleri külhanın içidir. Yedi bin yıllık tefeci-bezirgân gelenekli, 70 yıllık Batılı finans kapital görenekli bir toplumda, devletin ne kadar şahbaz davranırsa davransın egemen eğilimlerden bağımsız kalabileceği şeylerin tabiatına aykırı olurdu. ***"Hiç değilse ilk (kahramanlık) dönemi"*** *için (Amerikan mandasına girmiş bir gericilik yerine bağımsız bir diktatörlük) ehvendi. Ama, sadece "ehven i şer" idi. Yâni beterin beterinden korunmak için, daha yeğnik* [hafif] *şerre başvurmaktı. Diktatörlük devriyle, yabancı sömürgeciliğinden kurtuluyorduk. Lâkin, bu yol, ulusal egemenlik başka tehlikeye düşüyordu. Prusya'da katmerleşen Yunker-Asker-Banker bizantizmi ile yüzleşiyorduk."* (Keza, s.11) Dış kontenjanlardan ustaca yararlanmayı bilen iç finans kapital, CHP'yi dize getirecek cilveleri ve uzmanları buldu. CHP: *"Kendini ve haddini bilmez, sahibine aldırmaz bir sarhoşluğa" kapılınca "Bu sarhoşu enterne etmek şart oldu." Ve onun yerine davul zurnayla geçirtilen: "D.P. nin temellerine nasıl mayınlar yerleştirildi."* (Keza, s. 18) 27 Mayıs'tan 6 yıl önce yazılı olarak ve dupduru açıklandı. Aldıran olmamış. Anlaşılan bizde, illâki, zamâne iktidarından aldığı bahşişle, kalın ciltli, kalın sesli naslar yumurtlamaya, sol kulağını sağ ayak başparmağıyla göstermeye, bir doğruyu tanınmaz kılığa sokmak için 90 yalana boğdurmaya "İdeoloji" deniliyor.

"NEO-İDEOLOG'LARIMIZ

Türkiye'de sosyalizm problemi nedir? Sosyalizm 27 Mayıstan önce YASAK'tı; sonra - söz yerinde ise - YASAL oldu (resmi sosyeteye kabul edildi). Bu politik kabuğun içindeki sosyalizm, hangi sınıfın çıkarı bakımından konulursa, ona uygun bir anlam taşır. Öyleyken, bütün gözde sosyalizm düşünceleri, bilerek, bilmeyerek **Sosyal sınıf** temelini bırakıp, en üst yapının kiremitliği demek olan devlet damına çıkmış bulundular. Ortaçağ kalıntısı ağaların **"Mukaddesatçılık**"ı da, köylü, esnaf ütopizm veya anarşizmi de, aydın rasyonalizm veya rasizmi de, sanayici kapitalistlerin nasyonalizmi de, acente bezirgânların **kozmopolitizmi,** liberal kapitalistlerin hümanitarizmi de, işçilerin sosyalizmi de DEVLETÇİLİĞİ sosyalist düşüncenin filozof taşı sayıyor.

Bu kaos içinde en çok aydınlatılması gereken şey DEVLETÇİLİK'tir. Çünkü, başka ülkeler için ne olursa olsun, Türkiye için devletçilik en az beş yüz yıllık (aslına bakılırsa Nemrut öncesi: Beş bin yıllık) bir tarihsel ve sosyal olayın geleneğidir. İlk Türkiye devletini kuran Osman Gazi devletçi idi; imparatorluğu kuran Fatih Mehmet devletçi idi; birinci Anayasayı (Meşrutiyeti) ilân eden Abdülhamit devletçi idi; hürriyeti (Abdülhamit'in ikinci defa ilân ettiği anayasayı) tekeline alan İttihat ve Terakki Fırkası devletçi oldu; Cumhuriyeti tekeline alan Halk Partisi devletçidir. Bu bakımdan şimdi "Devletçiyiz" derken yeni bir şey söylediklerini sananlar, umdukları kadar "Orijinal ideolog" sayılamazlar.

Kimi "Neo-ideologlar"ımız, *"Tarih gerçeklerimizi hem iyi bilmek, hem iyi değerlendirmek zorunluluğu alanında yazılmış eksiksiz bir çalışma olarak kabul"* (Eylem, no:4, s.4) edilen araştırmalarında, "sınıfsız", devletçiliğe göz kırpan, ama gene de **"Resmî olmayan** ve kürsüler aşırı iki **"etkili düşünce** akımı" keşfediyorlar. Kapıkulluğundan patentli olmadığı için, onlardan başka düşünce akımına "Doğdu ve günümüze kadar yaşadı" diyemiyorlar. Bu iki akımdan:

"Ahmet Hamdi Başar'ın: "İktisadi Devletçilik Doktrini" ne göre *"Kemalizm'in tarihsel görevi bizde eksik olan modern sınıfları, burjuvazi ile işçi sınıfını yetiştirmek ve ondan sonra devletçilikten vazgeçmek"* (Ey., 4, s.10) imiş. Bu "Doktrin"in kurucusu: *"Atatürk'ten başlayarak Adnan Menderes'e ve Milli Birlikçilere değin hiçbir kadroya düşüncelerini benimsetemeyince kızıp, hepsini "Kapıkulları" diye horlayarak burjuvaya yöneldiği için", "Bir yana bırakacağız.* "(Ey., 4, s.11) deniyor... Başar'ın, Firavunlar çağından kalma Şark Devletçiliğimizden kolayca vazgeçilebileceğini sanması yanılma olabilir, ama burjuva ve işçi sınıfı yetiştirme düşüncesini hangi kadroya benimsetemediğini, hele kapıkulu teşhisinden niçin o kadar gocunulduğunu pek anlayamadık. Geçelim.

"Baş sözcüsü bugün de Ş.S.A. [Şevket Süreyla Aydemir] *olan kadrocu Kemalizm ideolojisi"* ise, *"Çelişmesiz, yâni sınıfsız bir toplum bütününe varmaktadır."* kanısını savunan Neo-ideologlarımız, bir yerde: "Bu *düşünceye bağlı Ş.S.A.'den başka kimse* kalmadı"diyorlar, başka bir yerde: *"Çağdaş uygarlığın şu ölüm, dirim döneminde yüklenmek zorunda olduğumuz tarihsel ödev" gibi iri lâflar, kadrocu üslûbun süsü olmaktan çıkarak, yavaş yavaş bütün aydınların diline yerleşiyordu..."* sözüyle, kadroculuğu: *"Sosyal tarihte yer almayı hak eder."* (Ey., 4, s.12) buluyorlar.

Bizim bildiğimiz "Kadronun Kadroları": Önce modern işçi sınıfımıza "ideolog" kesilmek istemişlerdi. 1926 yılında pabuçları ellerine verilince, **"Devlet kadrosuna",** -H. Başar gibi "düşüncelerini benimsetmek" için bile değil- sırf karınlarını doyurmak için "Yön" almışlardır. Gerçi "inkılâp kürsüleri" ne amatör profesör yapılmadılar. "Dönme"likleri engeldi. Ama, bal gibi **"Memur"** oldular. Hangi **"resmi olmayan"?..** En **resmi** kattan emir alarak "KADRO"culuğu açmışlar, gene emir alarak kapatmışlardır. Bilmeyenler, tek içten ve değerli kadrocu Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun **"Sefaret Hatıraları**"nı okusun. O, öteki Ş.S., V.N. [Vedat Nedim Tör], Î.H. [İsmail Hüsrev Tökin] gibilerle bir tutulmayıp sefirliğe sürüldüğü hâlde kırılmıştı. Ve kadroculuk: *"Gökalp'i bile unutmuş gözüken bir bilgisizlik ve sorumsuzlukla.. davul zurna curcunası içinde bir kaç yıl."* (Ey., Keza) olsun sürememiştir.

Şimdi o politika şamar oğlanlarını "ideoloji" yiğitleri olarak öne sürmek için hangi "düşünce"leri ele alınıyor? Şu: *"Kadro, daha önce bizde pek bilinmeyen, ya da daha doğrusu pek bilinçli olarak kullanılmayan bazı sosyal-ekonomik kavramları eleştirdikten sonra şu sonuca varır: Dünya bugün birbirine karşıt üç karargâha ayrılmıştır: 1) Emperyalist Batı, 2) Sosyalist Sovyetler, 3) Her ikisine de karşı ayaklanan sömürge ve yarı sömürge halklarının karargâhı."* (Ey., no: 4, s.11).

Önce neo-ideologlarımızın kadrocu "sonuç" dedikleri şey: **"Pek bilinmeyen"** değil, öğrenilmesi yasak edilmiş **"kavramlar**"ın devşirme kapıkullarınca tanınmaz kılığa sokulma çabasıydı. Dünyadaki **"Üç karargâh"** sözcüğü bir kadrocu **"Eleştirme**"sinin ürünü sayılırsa, develeri kendimize güldürürüz. Çarlığı yok etmiş bir devrimin ilkokulunda o sözcük tahrifsiz öğretilir. İlkokul kültürü bulunmayan bir medrese yobazcığı orada yalan yanlış ezberlediği formülü, hırsızlığı yakalanmasın diye ters-yüz edip bitpazarında babasının malı gibi satmaya kalkışmıştır. Bu yavuz hırsızlığın ev sahibi pozu iki cürete dayanıyordu:

1- Formülün aslını yazan ilkokul kitapları Türkiye'ye sokulmayacağından, **"Münevver ve mütefekkir"** insanlığımıza kudret helvası ni-

yetine yutturulan kalp plajyacılığı, kimse kadroculuğun yüzüne vuramaz, biliniyordu.

2- Kadro ideologları, bütün dünyaca doğrusu bilinen formülü tanınmaz hale getirebilecek kadar kalplaştırabileceklerine güveniyorlardı.

GERÇEK: KEMALİZMİN SOSYALİZMLE İTTİFAKI

Kadrocu sofizmin pozuna değil de, sözüne bakalım. **"Sömürge ve yarı sömürge** halklarının karargâhı," hem emperyalizme, hem sosyalizme, **"Her ikisine karşı ayaklanan"** bir hareket miydi? Yoksa sosyalizmle el ele vererek emperyalizme karşı ayaklanan bir hareket miydi? Kadroculuğun en büyük kalpazanlığı burada "ideologlaşır". Çünkü gerçeği tersine çevirmeğe kalkışır.

Örneğin, Kâzım Karabekir Paşa'ya İngiliz subayı Ravlenson (yâni emperyalizm): *"Bahsi Bolşeviklere getirdi. Yapılan ve yapılacak şey, başka memleketlere Bolşevikliğin bulaşmamasıdır. Ve müthiş propagandacılarını her yana gönderiyorlar."* (İst. Har. s.24) demişti. Ama, Karabekir Paşa, kendi hesabına şunları yazdı: *"Sosyalistlerin Kafkasya'ya yürüdüğünü ve bize iyi bir barış sağlanmazsa, sosyalizm bizim düşmanlarımızın düşmanı olduğundan tabii müttefik olacağımızı, Sohum havalisinde İtilâf kadrosunun denize döküldüğü gibi havadisleri yayınladım. Kıtaatta (asker birliklerinde) ve halkta mâneviyata iyi etkiler yaptı."* (Keza, s.21)

Mustafa Kemal Paşa, Amasya'dan 23.6.1335 (1919) günü 15. Kolordu Kumandanlığına bu şifreyi gönderdi: *"Sosyalizmin kavranış ve açıklanış biçimi dahi konuşularak, esasen Kazan, Orenburg, Kırım vesaire gibi İslâm ahali bunu kabul ederek, dindarlık, gelenek gibi işlerle zâten ilgili olmadığından, bunun memleket için bir sakıncası olmayacağı düşünüldü... Öte yandan, ilk teklifin herhangi bir suretle sosyalistler tarafından yapılması beklenmeyerek, derhal o havaliden içeriye kimliği gizlenerek (mütenekkiren) gönderilecek bir kaç değerli kişinin aracılığıyla hemen söyleşiye girişmek, anlaşmak pek uygun olur. İşbu amaç için, bu memleketin milli kudreti hazır olduğu bildirilerek, şimdilik kimliği gizli olarak, örneğin bâzı delegelerinin kabulü ve gelecek durumlarımız, silâhlar, mühimmat ve teknik araçlar ve para ve gerekince sınırda tutmak ve İtilâf Devletlerinin memleketi terk etmeleri için bir silâh olarak kullanmak yüksek düşünceleri veçhile pek yerinde olur... Ve sosyalizm ve onunla ilgili olan amaçlar (hedefler) uğrunda paraca fedakârlığa ihtiyaç olacağına göre, bu maksada kullanacağımız paranız ve vilâyete en son ayrılan örtülü ödenekten yararlanma kabil olup olmadığının inba* [haber] *buyurulmasını rica ederim."*

M. Kemal Paşa'nın gizli servis şefi Hüsrev Bey, 1 Haziran 1335 (1919) günü Havza'dan *"işlerin istihbârata ve siyasiyata ait bölümünü üzerime*

aldım" diyerek, şu mektubu kaleme aldı: *"Sosyalistlik Bulgar ve Macarların da katılmasıyla bugün İtilâf kuvvetlerinin emperyalist salgınına, hırsına ve tamahına, gaddarlık ve itisâfına* [yoldan sapma] *karşı bir birleşme vesilesi oldu. Ulusların alışkanlıklarına ve bilgilerine göre pek çok değişikliğe muhtaç olan yüksek prensipleri bir yana bırakarak, inşallah en büyük ve metin bir millet olan Almanların da bu yöne -gaddar bir barışı kabul etmemek için- dönmeleri, bizler için pek büyük çıkarı gerektirecektir... Bence milletin -basındaki aydınların- vereceği karar, ya bağımsız yaşamak, yahut toprağın altını üstüne tercih etmekte derlenip toplanırsa, her şeyden önce sosyalistlerle temas edilmek, prensipleri anlaşılmak, İslam'da, Türk'te geleneklere ve belirli kurallara çözüntü vermemek şartıyla, değiştirerek nasıl kabul olacağını, nasıl uygulanacağını kararlaştırmak ve fakat, sınırdaş olup, düşman saldırılarına karşı koymayı sağlamak için silâh, cephane, erzak almak yanlarını sağlama bağlamak gerektir."*

Anadolu hareketini başarıya ulaştıran en büyük liderler böyle görmüş ve davranmışlardır. Türkiye kurtuluş hareketi, Sosyalizme "karşı," değil, **"Müttefik"** olmuştur. On yıl sonra üç buçuk politika muhtedisi [dalaverecisi] kılkuyruğun "ideolog" pozuyla, olanları olmadığı biçime sokmaları, ancak Menderes zamanı uygulandı ve Türkiye'yi 20 milyar dış borçla kritik duruma soktu. Bu mu *"sosyal tarihte yer almayı hak eder?"*

CUMHURİYETÇİ FİNANS KAPİTAL

30 yıl önceki devletçiliğimiz hangi ekonomik ve sosyal temellere dayanıyordu? Bu da hiç değilse 1935 yılında basılıp yayınlanmıştır.

"1929 bilânçolarına göre, Türkiye'de 166 şirket vardı. Bunlardan (13'ü kooperatif, 13'ü ecnebi ticaret, 7'si ecnebi banka olmak üzere) 33'ü bir yana bırakılırsa, geriye 133 yerli şirket kalır. Bu 133 şirketin ödenmiş kapital tutarı 78,2 milyon Türk lirası + 5 milyon Sterlin + 54 milyon İsviçre frangı + 70 milyon Fransız frangı = Toplam: 156,8 milyon Türk lirası demek olur. (Bugünkü 7,8 milyar). Türkiye'nin ekonomi politiğine, bunlar hâkim. Nitekim, İktisat Bakanlığı Şirketler Sigorta Müdürü ile İstanbul Şirketler Komiseri, bu hâkimiyeti şöyle deyimlendirirler: "Şirketlerin her yıl ulaştıkları sonuç, aşağı yukarı memleketin ekonomi durumunun ve sağlığının rakamlarla deyimlendirilmesi demektir." (Sermaye hareketleri, s.3)

"36'sı banka, 27'si sanayi şirketleri olmak üzere 63 şirket, tüm 133 şirketin kapitali olan 156 milyondan 119 milyonunu elinde tutuyordu. Milli şirketlerin sayıca üçte birini (%38), kapitalce dörtte üçünü (%75) örgütleyen bu girişkinlikler kaç kişinin idaresinde idiler? Şirketlerin kurucu, idare meclisi üyesi, delege üye, denetmen, müdür gibi bütün kişilerini topladık: 50 banka ile 52'si endüstri, maden olmak üzere 102 şirketin bütün

kişilerini saydık. Bunlar topyekûn 444'ü Türk, 181'i gayritürk olmak üzere 625 kişicik çıktı. Demek tüm Türkiye'de finans kapital ve dolayısıyla ekonomi politik işte bu beş altı yüz kişinin tekelindedir.

"Gene Türkiye'de, adı hep saygı hâlesiyle sarılı bir finans kapital "Maitre"i (Üstâdı) Bilyoti vardır. Bu kişi Türkiye'de var olan 9,1 milyon (şimdiki 1,8 milyar) kapital'i 9 şirkette kendisi kurucu, başkan, başkan yardımcısı veya idare meclisi üyesi olarak kaptandır. Aynı kişi bu 9 şirketin idare meclisindeki üyeler aracılığıyla da, 4,4 milyon (şimdiki 600 milyon) kapitalli 8 şirkette dahi şahsan (kişiliği ile) "Hâzır ve nâzır"dır." (H.K.: Emperyalizm, s.75,76)

Bu finans kapitalin iç yapısı şöyledir: *"1929 yılı, bir kişi, Türkiye endüstrisinin hemen hemen her kolunda, dolayısıyla bu endüstriye bağlı bulunan bankalarda, ikinci kertede ilgilidir. Sırf endüstri alanında, Türkiye ile ilgili olan 3 yabancı şirketi ve ayrıca elektrik sosyetesi ve Süreyya Paşa fabrikası da "Maitre" in, (Üstadın) dolayısıyla ilgilerinden yoksun kalmamıştır... Demek, bir şirketin doğrudan yahut dolayısıyla ilgili bulunduğu şirketler: 2 yerli (fabrika) + 5 yabancı şirket + 36 endüstri TAŞ olmak üzere = toplam 43 kurumdur. Oysa tüm Türkiye endüstrisi şirketlerinin sayısı 52'yi geçmez... Örneğin, kendi ana kapitali 1 milyon liralık bir şirket olan İş Bankasının 1924 yılındaki iştirâkleri 224 bin lirayı geçmezken, 1934 yılındaki iştirâkleri 11 milyon 334 bin 492 lirayı (şimdiki 1,7 milyar) bulmuştur. (Demek: 10 yılda 11 milyon liralık "yavru" yaratmış her yaştan!).* (Keza, s. 38)

"İstanbul'da koca bir vilâyet halkı; kısmen de belediyenin idare ve politika karışmalarıyla - bir veya iki üç kodaman değirmenin elinden ekmeğini bekler. " "Hazır elbise, ayakkabı vb. standardizasyonla birlikte ısmarlamacılığa her gün üstün gelmekte değil mi? Hele sırf ileri teknikle işleyen, örneğin: Çimento ve şeker üretimleri Türkiye'de iç rekabet görmedi dense yeridir." (Keza, 46,47)

"9 büyük Berlin bankası 5 yılda 2 kat, 10 yılda 5 buçuk kat büyür. Türkiye İş Bankası 4 yılda 7 kat.. 10 yılda 25 kat genişler... Almanya'da Doyçebank 2-3 milyarlık kapitaliyle 87 bankaya bağlanmıştı. 5 milyon liralık İş Bankası, yalnız dünyanın 14 büyük şehrinde "ecnebi muhabir" adıyla 21 bankaya bağlıdır (Sermaye hareketleri, s.246) *"Türkiye içerisinde ise, içli dışlı bulunduğu 4 büyük devlet bankasından başka, başbuğluk etmediği küçük banka hemen bırakmamış dense yeridir... 9 büyük Alman bankasında kapital artışı 6 yılda %25 ile %75 arasıdır.. İş Bankası 6 yılda kapital artışı: Nominatif kapitali bakımından %500, gerçek (ödenmiş) kapitali bakımından %2000'dir. Alman bankalarından 30 kat fazla çabuk birikmiş demektir.*

1913-14 Almanya'sında, 9 büyük banka, bütün bankalar kapitalinin %38'ini ve mevduatın yarısını mı elde tutuyordu? 1929 yılı Türkiye'sinde 39 yerli milli banka kapitalinin %82'sini yalnız 4 banka elinde tutuyordu. 37 milli bankanın mevduat toplamı 126 milyon lira iken, 2 büyük banka (İş-Ziraat) mevduatı 99 milyondu: yani 9 değil, 2 banka tüm milli banka mevduatının (yarısını değil) %76'sını (dörtte üçünü) elinde tutuyordu. "(Keza, s.56-58)

"9 büyük Berlin bankası, müdür ve memurları aracılığıyla 751 kurumda kendini temsil ettirir. Türkiye'de daha 1929 yılı, hemen bütün büyük endüstri şirketleri, 2'si "Ecnebi milli" ve 4'ü küçük olmak üzere 8 "yerli milli" ki, topyekün 10 bankanın elinde derleşiktir. Türkiye Milli ile Selânik Bankaları 11, İş Bankası 10, üç devlet bankası 20 sanayi şirketine hâkimdir. Gerçekte devlet bankalarıyla ilgili 20 kurumdan 3'ü İş Bankasının, 3'ü Sanayi Maden Bankasının, öteki 3'ü de gene başka bankalarla ortak bulunduğuna göre, devlet bankaları yalnız 11 kuruma egemendir. Geri kalan 4 büyük bankadan Türkiye İmar Bankası İş Bankasına tâbi, İstanbul Esnaf ile İktisat Bankaları Selânik Bankasına bağlıdırlar. Özetlenirse: 6 banka, endüstri şirketlerinin %65'ini bilfiil elinde tutuyor, yahut dolayısıyla o şirketlere (iyi saatte olsunlar için denildiği gibi) "KARIŞIK"bulunuyorlar. "(Keza 61)

FİNANS KAPİTAL VURGUNU

"Belki Hıristiyan dininde TESLİS "ÜÇÜZCÜL tanrı" bulunduğu için oralarda banka sayısı birden çok olabiliyor. Türkiye'nin "Vahdâniyetçiliği" (birizcilliği) bankacılığımızda dahi görülür. İş Bankası... Türkiye'de 1929 yılı var olan 39 yerli-milli bankadan, 4 büyüğü, tüm banka kapitalinin %78'ini elinde tutar. Ama bu dört büyüklerin RUHU İş Bankasıdır. Öteki 3 devlet bankası, yalnız küçük mülkleri ve dağınık değerleri öğüterek kapitalleştirmeye yarayan birer değirmenden başka bir şey değildirler. Kapitalin RUHU kâr değil midir? 1929 yılı Türkiye'sinde 102 milyon liralık tüm bankalar kapitalinin ettiği kâr, 5,8 milyon (şimdiki 870 milyon) liradır. Bu kârın 2,4 milyonu (37 milyon kapitalli) 4 büyük bankanın (İş + Ziraat + Emlâk + Sanayi) elindedir. Yâni kapitalce ÜÇTE BİR olan bankalar, kârın YARISINI alırlar. Ama, asıl ilginç olan, bu 4 büyükler kâr toplamından İş Bankasına düşen paydır. İş Bankasının kapitali bankalar kapital toplamının % 13 (7 ile 8'de biri) olduğu halde, aldığı kâr 1,7 milyon lira, yâni %70'tir.

"Mevduat ta böyle. 1933 Başvekâlet istatistiklerine bakılırsa: "37 milli bankanın tevdiat toplamı olan 144,6 milyon liranın 142 milyonu 7 bankadadır. Geri kalan 2,9 milyon lira, sayıları 31'i bulan öteki küçük mali kurumlarımızdadır." (Cumhuriyet, 26.8.1933) *O 7 banka içinde, kapital-*

ce on birde bir (%9) oranında parası olan İş Bankası, 142 milyon mevduatın 50 milyonunu, yâni üçte birinden fazlasını (%34'ünü) bağrında toplar. "Yukarı ki rakamlar, tevdiat bakımından İş Bankasının ne önemli bir kudret deyimlendirdiğini belâgatlıca gösteriyor." (Keza)

"Bu kâr ve çıkar bakımından üstünlük havadan gelmez: İş Bankasının tüm Türkiye ekonomisi üzerindeki "Kudretinden ileri gelir. O kudreti anlamak için İş Bankasının yabancı kapitallerle kaynaşarak -tekelleşmelere temel olan bütün memleket ilk madde ve enerji (kömür, maden) kaynaklarına nasıl el atmış bulunduğunu göz önüne getirmek yeter. Tabii, "İŞ" o kadarla kalmaz. Şeker üretimi tümüyle, dokumacılık, kerestecilik, sigortacılık, kükürt, telsiz telefon, kibrit monopolu, en sonra standardize ihracat (İş Limited) ile "Hamburg ve İskenderiye gibi önemli mahreç iskelelerimiz" (Mısır Limited), İş Komimport ve ilh.. sahaları, doğrudan doğruya İş Bankası kartalının kanat gerdiği işlerdir. Şimendiferler inşası (Hükümete ilk demiryolu kredilerini o açar); şehir bayındırlığı (İzmir'e 2 milyon), ambalâj işi (Beşiktaş'ta), deniz nakliye ve kurtarma işleri (Deniz İş) gene onun.. Yeniden, devlet kapitaliyle el ele vererek, ampul, cam, sömikok, kâğıt, manifatura ve yünlü kumaş tesislerine hazırlık yapar. Şekerin akrabasıdır diye, kahve için İktisat Bakanlığından 3 yıl imtiyaz (2.5.1933 günlü gazeteler)... *1933 yılından beri: "Türkiye İş Bankası artık tütün işinde faal rol oynamaya karar vermiştir* (N. Cum., 19.1.1933) *İş Bankasının dolayısıyla egemen olduğu ekonomi vb. girişkinlikler en minüskül BeB kravatlarından, en muazzam havai hatlı Zıngal şirketlerine dek uzanır."* (Keza, 62-64)

"Bilânço oyunlarının bir alaturka çeşidini okuyalım: "Dün bir yazarımız Esnaf Bankasının zarara sürüklendiği zamana ait bilânço ve idare meclisi raporlarını, gazetelerden saklanmasına rağmen elde etmeyi başarmıştır. 1927 yılı idare meclisi raporunda, bankayı dolandıran, yangın söndürme âletleri muhterileriyle, [icatçıları] *girişkinlik pek yararlı gösterilmiş, bankanın bir sürü kötüye kullanımlara yol açan otomobil acenteliğini üzerine almaktan vazgeçtiğinden konu edilmiş, mevduatın 150.000 lirayı, yıllık cironun 25 milyon lirayı bulduğu ileri sürülmüş, tasarruf sandığı mevduatının azlığından şikâyet edilerek sandığın rağbet bulmaması, esnafın kazançlarından bir kısmını ayırmayı (finans kapitale sunmayı) âdet etmemelerine atfedilmiştir. O kadar kârlı işlerden konu edilmesine karşılık, 1927 bilânçosu, durumun iyi olmadığını açıkça gösteriyor. "Şirketin kontrolcüleri yok mu imiş? "Gene çok dikkate değer bir nokta, bu sıralarda banka eski belediye kurulu üyelerinden Abdürrahman Naci ve tüccardan Emin Zeki beylerin aşağıya aynen aktardığımız raporu vermiş olmalarıdır: "Bankanın bütün işlemleri ve defterleri ve idare meclisi raporu ta-*

rafımızdan birer birer incelenip denetlenmiş ve hepsinin konulu usul içinde geçtiği görülmüştür. Azdan az işe başlayan bankanın genel işlemlerinin amaca doğru emniyetle ilerlemekte olduğunu arz ile kazancın adalet-lice üleştirimini sağlamış bulunduğunu"bildirir. "1928 İdare Meclisi raporunda ise, bankanın gittikçe geliştiğinden, daha başarılı işlere aday olduğundan, konu açılarak, özellikle yazı makinesi getirtmek yoluyla bankayı 90.000 lira zarara sokan Volf, uzun uzadıya övülür. "Bir gazete tanınmış bir çok zâtların adlarını bankanın borçluları arasında yayınlamış " "İdare Meclisi başkanı Alâiyeli Mahmut şunları söylüyor: "İşleri öğrenince hissemi zararla elden çıkararak kurumdan tüm çekildim."

"Kabak kimin başında patlamış?.. Bu ateşte yanan zavallı çöpçüler olmuş!.. İsmi var, cismi yok (çünkü: işçi sınıfına ait) bir "Yardımlaşma sandığının sermayesi çöpçülerin aylıklarından %5 kesilerek sağlanmış ve böylece 70.000 lirayı aşkın bir para birikmiş.. Başvurmadıkları için bu para boyuna birikmiş kalmış ve Yardımlaşma Sandığı işi de lâftan işe geçememiştir.. Bu paranın işletilmesi için Esnaf Bankasına verilmesi uygun görülmüş.. ve bu acı sonuca uğramıştır."

Çapulun sorumluları ne olmuş? *"Esnaf Bankası üzerinde kontrol hakkını iyi kullanmadığından dolayı, Danıştay mülkiye dairesince, İstanbul İlbay ve Şarbayı* (Vali ve Belediye Başkanı) *hakkında yargılama kararı verildiği yazılmıştı. fiarbay Muhittin Üstündağ, itirazını genel heyete göndermiştir. Bununla birlikte, bu işi esasen zaman aşımına uğramış ve genel affa giren işler sırasında bulunduğu ve Danıştay'ın inceleme kararı vermekle yanlışlığa düştüğü" anlaşılmış. Demek: "Balta ne oldu? Suya düştü. Su ne oldu? Manda içti. Manda ne oldu? Ahıra kaçtı. Ahır ne oldu. Yandı kül oldu!."* (Emperyalizm, s.66-69)

CUMHURİYETÇİ DEVLETÇİLİĞİMİZ

"Finans kapital çağı, ekonomik ve politik buhranlar çağıdır. Devletin içinde OLİGARŞİ (Oligos: azlık, arşe: kumandandan) azlığın kumandanlığı vardır. Kapitalist devlet, gerek tekniğin sosyalleşme eğilimini önlemek, gerekse verimsiz duruma düşen girişkinlikleri özel kapitale yük olmaktan kurtararak genel kapital çıkarına uygunca işletmek için, kendisi kapitalistliğe başlar.. Devletin **taşıt** politikası ve **savunma** tertipleri, büyük masraf kapılarını açar. Bu masraflar ve alınan ödünçler yüzünden, devlet finans kapitalle sıkı sıkıya bağlanır... Türkiye finans kapitalinin organı olan Fransızca dergi şöyle der:

"Birçok ülkelerde olduğu gibi bizde de devlet, ekonomik ve sosyal tertipten bir hayli iş kategorisinin üstesinden gelmek durumundadır ki, her yeni mali yıl bu işlere düşen masraflara omuz vermek zorundadır.

Öte yandan, milletler arasında egemen olan emniyetsizlik.. modern tekniğin milletler emrine verdiği savaş aygıtlarını elde etmek, millet bütçesine büyük bir yük olmaktan geri kalmıyor." (Economiste d'Orient 10.8.1935)

"1935 Türkiye bütçesi.. 195 milyonda 57 milyon (hemen üçte biri) doğrudan savunma masrafı, 46,4 milyon (%23,9) kamu borçlarıdır... Devlet zarar eden özel kapitalist işletmelerini satın alır: Samsun - Çarşamba hattı gibi... Bir de, özel sermayenin kuramadığı girişkinlikleri, devlet verimli duruma getirince kapitalistlere teslim etmek üzere, kendisi üzerine alır (Beş yıllık sanayi planı). Böylece, kendisi de kapitalistleşen devlet, finans kapitalle içli dışlı olur: Sümerbank'a 1935 bütçesinden 3 milyon ödenek verilir. 1933 yılı, Sivas-Erzurum hattı için İş Bankası, üç devlet bankasıyla birleşerek, Abdürrahman Naci idaresinde 10 milyon sermayeli teşebbüse girişir. Şeker, kükürt, bakır, kömür, dokuma vb. işletmelerinde, devlet İş Bankasıyla elbirliği durumundadır. Adapazar Bankası kapital arar: Ona devlet bütçesi "yardım" eder, ve ilh, ve ilh...

"Devlet, finans kapitale bu kerte girince, karşılık olarak, finans kapital de devlete girmezlik edemez. 1929 Türkiye'sinde, 25 milli kapitalist sanayi ve madenler şirketi vardı. Bunların idarelerinde 20 kadar milletvekili saydık. 38 milli bankada 31 tane milletvekili bulunuyordu. Demek, hemen her büyük yerli milli şirketin Millet Meclisinde bir milletvekili var! Ama, devletle finans kapitalin kaynaşma kertesi yalnız *"Kamutayın sayın üyeleri"nin şirketlerde açıklanmış sayılarından belli olmaz. Her şirkette ayrıca bulunan birçok eski Yargıtay üyeleri, büyük askeriye ve mülkiye ERKANI da hesaba katılmalıdır. Sonra, bütün büyük endüstrimize 7 banka egemendir, demiştik. Bunlardan üçü devlet bankasıdır, ki içlerinden yalnız birisinde (15-20 kurumu güden İş Bankasında) tam 13 milletvekili vardır. Demek İş Bankasının idare meclisi, bir Millet Meclisi minyatürüdür. Ve hepsinin üstünde işte şaheser: İş Bankasının geçmiş Genel Müdürü Celal, beş yıldan beri Ekonomi Bakanı Bayar sıfatıyla, Türkiye ekonomi politikasının müdürü olmuştur."* (Emperyalizm, s.76-79)

Böylece, C. Bayar'ın ilk Başvekil olmadan 2 yıl önce, ikincisinde Cumhurbaşkanı olmadan 15 yıl önce, Yassıadaya göçmeden 25 yıl önceki yıldız falını, 1935 yılı çıkan yukarıki inceleme açıklamış sayılabilir. Aynı inceleme, **"Sınıfsız Toplum"** ideologlarına 30 yıl önce gerçeği özetlemişti: *"Devlet kapitalizmi demek, finans kapitalin uçsuz bucaksız hegemonyası, "Oligarşi diktatörlüğünün temerküz etmiş deyimi demektir" derken, yalnız DEMOKRASİ'yi savunmakla kalmıyor, Türk milletinin geleceği ve şerefiyle oynayan gidişi de aydınlatarak önlemeye çalışıyordu. Çünkü,*

Amerika'nın ünlü New York Times gazetesi şöyle yazıyor: "Amerikan şirketlerinden çıkan mektuplar okundu; bunlarda Vickers Armstrong'un kullandığı metotlardan acı acı şikayet edilmektedir. M. Driggs, bunların "Kirli metotlar olduğunu", Türkiye'deki mümessillerin, kendisine gönderdiği vesikalarla büyük İngiliz şirketlerinin Türk hükümetinden siparişler almak için, Ankara'da nüfuzlu, ama kötü şöhretli kadınları kullanmakta tereddüt etmediğinin ispatlanmış olduğunu sözüne kattı." (Emp., s.82, 83)

Az sonra, *"Eylülde yapılan Nürnberg kongresinde, Alman Propaganda Bakanı Göbbels dedi ki: "İtalya'da, Japonya'da, Macaristan'da, Lehistan'da, Brezilya'da, Portekiz'de ve TÜRKİYE'de mücadeleye gözle görülecek biçimde girişilmiş bulunuyor. "Nazi önderinin Türkiye'de gelişmiş gördüğü "mücadele" ne idi? EKONOMİK alanda Türkiye finans kapitalinin cihan finans kapitaline peyk olması: "Türkiye'nin Almanya'dan kredi ile aldığı 36,3 milyonluk eşyanın 29,6 milyonu resmi devaire ait, yani ETATİST (devletçi) siparişlere mahsustur." "99'lar konferansında Alman delegesi Hügenberg açıkça diyordu ki: "Türkiye'nin endüstri kurmasına ne hacet var? O Avrupa endüstri ürünleriyle kendi tarımsal ürünlerini değişmelidir." Ve Türkiye finans kapitalinin şımarık çocuğu İş Bankası, Hamburg'ta şube açmakla o direktife ayak uyduruyor, "Türkiye Ticaret Odalarından 40 Odanın Berlin Türk Ticaret Odasına üye yazılmaları.. "suyun üstüne çıkıyordu. Politik alanda ise aynı İş Bankasının Genel Müdürü Celal Bayar (Atatürk'ün ölüm döşeğindeki durumundan yararlanarak) Türkiye Başvekilliğine çıkıyordu.* (H.K.: Demokrasi, s.20-23)

Oysa: *"Cumhuriyet Türkiye'si, cihan yangınını çıkaran emperyalizm elinden milli varlığını kurtararak doğmuştur. İkinci bir cihan savaşından kazanacak hiç bir şeysi olmadığı için, iliklerine kadar barışçıdır... Gerçi, her memleketin kendi varlığını dış düşmana karşı koruması en mukaddes hakkı ve vazifesidir. Bir ülkenin, SAVUNMA uğruna en kahredici silahlara başvurmaması yalnız cinnet (çılgınlık) değil, cinayettir de. Çünkü bu, köleliğe boyun eğmek olur. Ama, bugün genel olarak savaş denildi mi, başkalarının toprağında ve ekmeğinde gözü olan EMPERYALİST harpleri denilmek ister. Ve bunlar ancak silah fabrikacılarının işlerine yarar. Amerika'da silah ticaretini inceleyen komisyon: "Savunma ve Ticaret Bakanlıklarının silah fabrikalarının emrinde bulunduklarını" ve eski Cumhurbaşkanının silahsızlanma anlaşmasına nasıl engel olduğunu ortaya çıkarmıştı."* (Demokrasi: 18)

"Nazi bakanı "Savunma" sözcüğünün **"saldırma"** demek olduğunu da şöyle deyimlendiriyor: *"KARŞI-SALDIRI güçleri artık seferber edilmiştir. Almanya cihan düşmanına karşı başkaldırmıştır."* (Nürnberg söy-

levi)... *Bütün bu yırtıcılıklar barış ve demokrasi taraflılarını korkutamaz. Saldırılar, can çekişen bir hayvanın son debelenişidir. Nazi Almanya'sı, asıl Almanya, asıl Alman milleti değildir; Alman silah fabrikacı ve yunkerlerine kukla olan, en şöven, en gerici, en suikastçı ve en saldırgan bir cihan afeti olan faşizmin, baş kaldırma veya BAŞINI YEME belgesidir... Dünya medeniyeti barbarlıktan üstün olduğu gibi, demokrasi de faşizmden çok üstündür. O kadar atıp tutan faşizm, demokrat devletlerin bir vuruşta aldıkları Nyon kararı önünde kuyruğunu apışı arasına sıkıştırmadı mı?... Roosevelt, faşizmi dünyanın yüzde 10'u sayarken, faşist devletlerin tüm nüfusunu göz önünde tutuyor. O yüzde 10'un da binde 999'dan fazlası faşizmin yalnız mazlumu, baskısı altına düşmüş insanlardır. Ve elbet: "Bir şey dıyık oldukta müttesi' olur" (yani: çok ezilen çabuk patlar!)... Cumhuriyet Türkiye'sinin YÜKSEK MİLLİ ÇIKARLARI'na mihver (eksen): DEMOKRASİDİR. Ve biz bu ülkede herhangi bir gericiliğin gaflette avlayamayacağı kadar uyanık DEMOKRATİK CUMHURİYETÇİ KUVVETLERİN artık var olduğuna inanıyoruz."* (Demokrasi, s.22-24, Îstanbul,1937)

"İDEOLOG'LARIMIZ VE GERÇEKLERİMİZ

Demek, bizde DEMOKRASÎ'nin lafı kuşkuyla kovuşturulurken ve kökü dışarıda "Demokrat Parti"cilik depreşmesine çeyrek yüzyıl uzak yaşanırken, gerçek **Demokrasi** savunulmuştur. Bir takım "ne idüğü belirli" ve dolgun aylıklı **"Mütefekkir ve münevver insanlık**"larsa, o günlerde demokrasinin tam tersine giden bir yönü, piyasaya sürmüşlerdir. Onlara göre, Osmanlılığın beş yüz yıldan beri iflas etmiş prensibi hortlayabilirdi: "TOPLUM" un yerine DEVLET'i ve "SOSYAL SINIF"ın yerine "LÎDER"i geçiren "ideologluk" pozu önemliydi. Türkiye'de: 1- (Ekonomi temeli ile sınıf ilişkilerinin etkisini yok eden) *"Bir idealist lider kadrosu" vardı, 2- "Tapılırca sevilen şeflere karşı gelecek, direnecek sınıflar yoktu.* "Emin T. Eliçin.: "Türk Devrim İdeolojisinin Uğrakları, Ey. no:4, s.12)

"Lider" teorisi, yarı Nazi, yarı İngiliz Entelicensinden yetişmiş Profesör Toynbee'nin **"ELİT"** (gözde önder) sloganıydı. Geçmiş tarih gibi, son yarım yüzyılın altüstlükleri de, kişiye dayandırılmak istenen oluşların kalplığını yeterce açıklamış bulunuyor... **"Direnecek sınıf yok"** kuruntusuna gelince: Yedi bin yıldır, her Tarihsel Devrimde: **"Gidene: Beyim, Gelene Paşam!"** demekte kös dinlemiş "Şark kurnazlığı"nda: **"Karşı gelmek",** hiç bir vakit Batıdaki mertçe savaş anlamına gelmez. Doğu Derebeyi: Hasmını yok edeceği gün ona şölen çekip en büyük dostluk şerefleri sunar. Şark kurnazlığının alttan güreş metodu, "Sevilen şeflere" herkesten çok "Tapınç tö-

renleri" tuzağı biçimine girer; her ilerici güç bükülemezse öpülerek, ilericiliğe "İlanı aşk" yolundan kahramanlar Allahlaştırılıp öldürülür, yahut ölmeden mumyalanıp saray mezarına gömülür.

30 yıl önceki **"Devletçilerimiz"** bugünküler kertesinde "Masum bebecik", değillerdi. Gene de, kimseyi aldatmamaları için bütün ayrıntılarıyla **"Kadronun Kadrosu"** çizilmişti. Kendilerine verilen **"İdeologluk"** siparişi geri alınınca, üzerinde durulmaya değmez görüldü. Yalnız, olaylar sürüp gittiği için, Finans kapital üzerine verilenler ikide bir yazılı ve basılı biçimde açıklandı. Olayların çabuk gelişimi bütün o **"İktisadi Devletçilik"** İDEOLOG"larını süprüntü tenekesine attığı gibi, **"İdealist ve yiğit öncü KADRO**"yu da dut yemiş bülbüle çevirince, olanların nedenleri bir yol daha özetlendi. **"Demokrasi, Türkiye Ekonomi ve Politikası"** (28.9.1937) kitapçığı (ANTİEMPERYALİZM+ANTİFEODALİZM) başlığı altında **(Endüstri-Toprak-Barış)** konularını özetledi. O zaman Türkiye'de hangi ekonomik politik gerçeklerin tepiştiği **"TOPRAK"** bölümünün **"Farklılaşmaya engeller"** ayrıntısında şöyle anlatılıyordu:

"İsmet İnönü'nün "Tarım Politikası", Türkiye topraklarında sınıf farklılaşması prosesi önünde aldığı duruma göre iki aşama gösterdi: 1- Farklılaşmaya engel olmak, 2- Olmayınca, derde deva aramak. A- Sınıf Farklılaşmasına engeller iki biçimde çıkarıldı: 1- Teknik engeller, 2- Küçük üretimi ebedileştirmek... CHP'nin İnönü'den sonra gelen bonzlarından [kodaman] *bay Recep Peker, Türkiye Tarımında Ortaçağ üretimini şöyle savunmuştu: "Dün 100 kuruşa çalışan, fakat bugün 50 kuruşa çalışan işçilerin, buğdayı zarardan kurtarmak maksadıyla yediği ekmeği pahalılaştırmak doğru değildir." derken "Zürra, tüccar ve arazi sahipleri adına Vasıf: "Çiftçi efendidir, dedik. Bunlar da programda süngercilik, balıkçılık kadar yer almalıdır" karşılığını verdi..: Burada "Köylü" sözcüğünün yerine "Çiftçi"nin geçmesi, "Sanayi Bankası"nın "Sümerbank" a dönmesi kadar önemlidir.* (CHP 1931 kongresindeki tartışmalar) *"Memlekette tütün eken bir tufeyliler (hazıryiyiciler)!, tüccarlar, arazi sahipleri olmadıkları halde, yüksek faizlerle para tedarik ederek ve amele* (işçi) *tutarak tütün ektirdiler."* (R. Peker: 25.10.1931) *"Önüne gelen tütün ektirdi. Tütünün maliyet fiyatı bu gibilere 70-80 kuruş, mütevazı çalışan tütün üretimine 30 kuruştur."* (Keza)

"Tütün önceki yıl 200 kuruş iken,1931 Ekiminde 20 kuruşa düştü. Bay Peker de "Maliyet fiyatını" ortaya atıyor. Maliyeti düşürmenin yolunu yüksek üretimde değil, tersine: "Mütevazı çalışan"dediği küçük üretimde görüyor. Fakir köylünün tütünü 30'a satmaya boyun eğmesini, tütünün maliyet fiyatının düşkünlüğüne yoruyor. Oysa, Eğer küçük üretmenler ürünlerini yok pahasına satıyorlarsa, bu durum o ürünlerin daha

ucuza elde edildiklerini değil, ancak ve yalnız üretmenlerin kut-la-ye-mut' (öldürmeyip süründüren) bir geçim mutsuzluğuna katlandıklarını göstermez mi? Türkiye'ye ilkel bir üretim yordamını, Türk köylüsüne yoksul bir yaşama düzeyini tapşırmak, memleketi geri geri götürmek dileği değil midir?" (Demokrasi, 8-10)

Söylevlerde **"Çağdaş uygarlık"** göklere çıkarılır. Gerçekte: O "Uygarlık"ın, yani kapitalizmin tarıma girmesi önlenir. Söylevlerde **"Köylü memleketin efendisi"** olarak göklere çıkarılır. Gerçekte: Kilosu 80 kuruşa mal olan tütünü elinden 30 kuruşa alınarak köylü Ortaçağın en yoksul toprak köleleri durumunda çalışmaya zorlanır. "Ekonomi Politikadaki bu eğilim, düşünce alanında çabuk yankılar uyandırdı. Hele İnönü'nün DEVLETÇİ endüstri alanında başarısı ve o sayede uzun süre iktidar katında rakipsiz kalması, belli bir sosyetede (toplumda) Devlet kurumunun varolan **sınıf ilişkilerle kesin** bağını, kimi aylıklı **"Mütefekkir ve münevver insanlık"** İdeologlarına unutturuverdi.

Görünüşle gözleri kamaşan **"Kadrocular"** gibi toy ukalalar çıktılar. "Yarım aydın"lığı beğenmeyerek, dörtte bir "Aydın"lıktan daha aşağısına: Demagojiye düştüler. Devletçiliği **mutlak** ve **biricik** hakikat kertesinde fetişleştirdiler. Dünyayı **"Yeni bir Ortaçağ"**a (Yakup Kadri) doğru gidiyor sandılar. **"Eşsiz örneksiz bir tezatsız millet"** (Şevket Süreyya) dalgasına kapıldılar. Küçük köy ekonomisini (yoksul köylü üretimini) **"Türkiye'nin rasin temelleri"** (İsmail Hüsrev Tökin) diye katedralleştirdiler. Ve işin tuhafı, bütün bu feci biçimde komik gericilik frazeolojilerini, kalın majisküllerle: TÜRK İNKILABININ KENDİNE HAS SEYRİ İÇİNDEKİ KANUNİYYETİNİ, KADRO TELAKKİSİNE göre **tedvin** [derleme] İDEOLOGLUĞU" damgasıyla yaftaladılar.

"Oysa, aslında Devlet gibi Devletçilik de, egemen sosyal eğilimin amacı değil, aracıdır, aletidir. Mutlak bir devletçilik yoktur, bir çok devletçilikler vardır: Buhran devletçiliği, Harp devletçiliği, Faşist devletçiliği, tek sözle Kapitalist devletçiliği ve bir bakıma (zorlama yoluyla), Sosyalist "devletçiliği"... İsmet İnönü'nünkü de bir gelişme devletçiliği adını alabilir. Türkiye'yi Ortaçağa değil, Modern çağa götürür. "Eşi ve örneği", medeni dünyadaki adıyla "Bismarkizm"dir. İşi biten aygıt atılır. Devletçilik de, amacına vardığı gün, tıpkı Bismarkizm gibi, birden bire olmamışa dönüverir. Nitekim daha çok önceden İ. İnönü dilsiz "Kürsü kapakları"nın gürültüsüyle protesto edildi. (10.6.1934) Rasih Antalya, olmayacak bahane ile şöyle kükredi: "Ne istiyorlar? Geçen gün söylediğim gibi, biraz insaf gerektir. İnsaf değil, efendiler! Çekilin gayri. Biraz da yerlerinizi başkalarına bırakın. Bu milletin bu yerleri işgal edecek

çok yüksek adamları vardır, onlar gelsinler, onlar işgal etsinler." (Cumh. 12.6.1934)

"Demek, sübjektif kararlarla köyde farklılaşma durdurulamaz. Çünkü, örneğin, binlerce işçili dokuma kombinasına, küçücük köylü ailesinin ilkel tarzda yetiştirdiği pamuk yetemez. Onun için, Celal Bayar (İnönü düşüp de Başvekil olunca), Bursa Sanayicilerine ve Tarımcılarına şöyle diyordu: 'Herhalde, amacımıza doğru yürürken, sanayimizin de, ziraatımızın da celi menfaatlerini (açık çıkarlarını) uzlaştırmak gerekli ve mümkün olduğuna kaaniim.' (Cumh. 25.1.1933) *"Böylece, işçi kullanarak tarım yapan çiftçi (ziraat kapitalisti) meselesi de, genel olarak endüstri (sanayi kapitalisti) meselesine çevrilmiş olur."* (Demokrasi, s.11,12)

Aynı eserin **B- Asıl köylü meselesi"** bölümünde: 1- **Kadim münasebetler,** 2- **Kapitalist münasebetler** izlendikten sonra, çiftçiyi topraklandırma ve kredi konularında, **"Toprağın** nasıl: 1- Ziraat kapitalistlerine, 2- Tefeci kapitalistlere geçtiği belirtiliyor; **Kredinin,** nasıl tefeci eline geçerek üretimi gerilettiği örnekleriyle açıklanıyor ve gerçek olayların gidişinden şu kaçınılmaz sonuç çıkarılıyordu: *"Demek her tedbirin objektif neticesi: (Banka + Büyük arazi sahibi + Tefeci)* nin sentezleşmesine varır. Her şey, **Finans kapitalin köy içine işlemesine yarar."** (Demokrasi, s.16) *"İnönü, Milli Mücadele ateşi içinde yetişmiş bir politikacı içgüdüsüyle seziyordu ki, klasik anlamda Demokrasi* demek, genel olarak **Köylüyü toprak sahibi etmektir.** Köyde derebeyi artıklarını kaldırmanın tek yolu, TOPRAK MESELESÎ'ni çözümlemektir. Köye **Demokrasiyi** sokmakla, **Finans kapitali** sokmak iki bambaşka davadır. Derebeyi artıklarıyla yüklü köye, Finans kapitalin girmesi: **kambur üstüne kambur olur."** (Demokrasi, 16)

28 yıl önce Î. İnönü **"Toprak Kanunu**"nu "Büyük Meclise" getirirken, bugünkünden daha az devletçi değildi: *"Devletçilik esasına sadık kalınacak, 6 yılda 100 milyon lira harcanacak, ilk 4 yılda 1000 kombina kurulacak, sonra iş genişletilecekti." "Düşünüldüğü gibi tasarıdan işleme geçse, her kombina köyde Demokrasinin aşılmaz bir kalesi olur. Kara bahtlı toprağımız ve köylümüz modern tekniğe kavuşur. İnönü: "Emin olunuz arkadaşlar, memleketimizde yeni usul ve yeni alete karşı, yeter bir çekicilik vardır" diyor. O da doğru. Yalnız: "Nasıl kredi kooperatifleri kurulmuşsa" sözü var. Kredi kooperatifleri göstermedi mi ki: "Kanun koyarların çok yurtseverce ve demokratik olan düşünceleri, gene kapitalist alacaklıların hesabına hizmet etmekten başka çıkar vermemiştir."* (H. Tahsin, R. Saka: Sermaye Hareketleri, s.223) (Demokrasi, s.18)

Demek, **"Aydın kuvvetlerin"** iyi dilekleri değil, en keskin "Kanun"ları

dahi, sosyal **sınıfların kuvvetlerine** ve çıkarlarına göre olumlu veya olumsuzlaşır. *"Kombinaların Kooperatiflere dönmemesi için, kütlelerin teşkilatı ve bilinçli işlek (faal) yardımı olmadıkça,* yığın davasının çözümlenemeyeceği hatırlanmalı idi. Çünkü, yukarıda olan her şeyin aşağıdan geldiği, ve bu işin temelinin bir YIĞIN (KÜTLE) işi olduğu: 10 milyon 354 bin 396 bucak ve köy nüfusundan, 10 milyon 350 binini ilgilendirdiği besbellidir. Ama, **"Yeni aletlerle harman makineleri, sürme ve sulama tertipleri"** aşkıyla coşan İ. İnönü, bir prensibine daha sadık kalıyor: Yığın işini, yığın dışında koyuyor, gene İNSANI UNUTUYOR idi." (Demokrasi, s.17-18)

Sonunda: Teşkilatlı ve Bilinçli 4 bin kişilik bir sosyal sınıf, dağınık ve bilinçsiz onlarca milyon kişiyi, kanunların rağmına parya durumuna yeniden sokmanın yolunu buldu. *"Bu yol, Toprak Kanunu söylevlerinin üzerinden çok geçmedi, Tarım Bakanı çekildi. Çok geçmedi: O konudaki düşüncelerini "Büyük Meclise" ikinci defa anlatamadan Başbakan İsmet İnönü çekiliyor."* (Demokrasi, 18, idi...)

Demek, 1965 yılı İsmet İnönü'nün kaçıncı defadır, büsbütün tavşanın suyunun suyu haline getirilmiş, **"Toprak Kanunu**"nu "Büyük Meclis"e getirir getirmez: Tüm "Muhalefet" partilerinin Demireller çevresinde dertop olup Paşayı alaşağı etmeleri güneşin altında hiç de yeni bir şey değildir.

SON SÖZ

Hepimizin gözü önünde olup bitti: 26 Mayıs gecesi, saat 24 sularına değin Eskişehir lokalinde kadeh kadeh sövgü saçan D.P., 1 milyonu aşkın **"Parti üyesi";** 10 milyona yakın **"Vatan Cephesi"** ile, **"Bütün Türk Milleti**"nin ta kendisi sanılan korkunç kalabalıkların kalesi gibi görünüyordu. **"Yapma, etme"** diyenlerin üstüne oy dolusu, kurşun yağmuru yağdırıyordu. Kulis arasında yaltaklanılarak alınmış özel müsaadesi ile, valisinden karakol görevlisine değin öğütlediği Devlet himayesi ile ve içeride dışarıda her türlü diplomasilerle savunuşu sayesinde iktidara çıktığı İsmet Paşa'nın bile, başına gah atılan taş, gah hazırlatılan linç biçiminde ölümü dikebiliyordu.

Eskişehir içki aleminden bir saat sonra, 27 Mayıs gecesi başladı. Sayıları İstanbul'da bir ağzın dişlerini, Ankara'da iki elin parmaklarını geçmeyen beş on genç subay, şu bildiğimiz Rami ile Harbiye arası kadarcık yolu, her zamanki asker yürüyüşü ile 1 saatte aldılar. Tuttuklarından kimilerini daha o sabah bıraktılar. Ertesi günü Yassıadaya kapattıklarının 500 kişiyi geçmediği öğrenildi. Karşılarına tek bilerek direnen kişi çıkmaksızın, kimseciklerin burnunu kanatmaksızın, bu işi yapanları **"Bütün Türk Milleti"** gözünü açtığı o güneşli sabahlarda çiçek yağmuruna tuttu.

Kimdi o, milletin ruhu bile duymaksızın deli gömleği giydirilerek enterne ediliveren Cumhurbaşkanından polis kabadayısına dek 500 kişicik?... 1929 yılı resmi istatistiklerinde 50 kadar Banka, 50 kadar Ticaret, 50 kadar Sanayi **ŞİRKET**'ini güden hepsi topu 500 Finans Kapitalist saymıştık. Onlar (yahut az değişikleri olan) bu sayın sayılı 500 kişiceğiz. Yassıadada güneş banyosuna yassıltıldıkları gün, kendi partilerinde yazılı, radyolarında boyuna gönüllü aslanlar gibi kükreyip kainata meydan okuyan milyonlarca kişiden **BİR TEKİ,** penceresini açıp sokağın kaldırım taşına olsun: **"Yapma, etme!"** diye bağırmadı. Öküz ölmüş, ortaklık bozulmuştu!.. O bir avuç ortaklığın **(ŞİRKETİN)** bütün marifeti: Milletin hayatında yapma işsizlik ve pahalılık yaratarak, insanlarımızı bir lokma ekmek için birbirlerine düşürtmekti. Bütün gücü: Kardeşi kardeşe vurduran ecnebi entelicenslerinin emrinde borç ve baskı kumpasları kurmaktı.

Hangi İhtilal, ne Devrimi, canım? Piknik televizyonunda, rahat nefes alınarak seyredilen, tabancası elinde, **"DÜŞÜK"** bir gizli ve tehlikeli gangster çe-

tesinin suçüstü yakalanışı ortada... Bir tümen asker, bir namus delisine yaylım ateşi mi açacak? Mermisine yazık. 30 milyon Türk, 500 sapığa karşı **"Kanun dışı"** davranışa tenezzül etmez. Görmesi, tanıması, aldanmaması yeter. Suçluyu tükürüğüyle boğar... Onun için, **Türkiye'de Kapitalizmin Gelişimi:** ölümden korkarca (bırakın Sosyalizmi, falan) ancak ve yalnız **DOĞRU** düşünceden korkar, gerçek DEMOKRASİ sözünden küplere biner.

Şimdi, gangsterin (hür veya tutuklu olması bile önemsiz): Eline tabancası teslim edilmeli mi, edilmemeli mi? Bütün meselemiz budur.

BİBLİYOGRAFYA

Abdülehat Nuri **Türkiye Seyr'i Sefain İdaresi Tarihçesi,** İstanbul, 1926.

A. Bedevi Kuran, **Osmanlı İmparatorluğunda İhtilâl Hareketleri,** Belge,

Adana Valisi Hilmi, **"Adana Ziraat Amelesi",** Adana, Türközü Matbaası, 1341,

Ahmed Naim, **Uzun Mehmet'ten Bugüne Kadar Zonguldak Havzası**

Ali Fuat Cebesoy, **Milli Mücadele Hatıraları,** İstanbul, 1935.

Âyan'ın Cevabı.

C.H.P.1931 Kongresi.

Dr. Arhangelos Gavril, **Anadolu Bağdat Demiryollarının İç Yüzü,** 1908.

EminTürk Eliçin, **Türk Devrim İdeolojisinin Uğrakları,** Eylem, no: 4

F. Rıfkı Atay, **Çankaya**

Gazete ve Dergiler: **Eylem**

Kadro

Resimli Ay 1930.

Takvim'i Vekayi

La Turquie, 1877.

İkdam, 1908. **Akşam,** 1930-3, **Vatan, Cumhuriyet** 1939-4, **Milliyet,** 1965, **Economieste D'Oriente, Time** 1965, **New York Times** v.b.

Harp Tarihi Vesikaları (Dergisi).

Hasan Tahsin-Remzi Saka, **Sermayenin Şirketlerdeki Hareketi,** İstanbul'dan Belgeler, İstanbul, 1929.

Hasan Tahsin-Remzi Saka, **Sermaye Hareketleri.**

Hikmet Kıvılcımlı, **Kuvayı Milliyeciliğimiz,** İst. 9/5/1954.

Hikmet Kıvılcımlı, **Türkiye işçi Sınıfının Sosyal Varlığı,** Maksizm Bibliyotegi, İstanbul, 1935.

Hikmet Kıvılcımlı, **Emperyalizm: Geberen Kapitalizm,** Marksizm Bibliyotegi, İstanbul, 1935. (ikinci baskı: Tarih ve Devrim Yayınevi, tst. 1974)

Hikmet Kıvılcımlı, **Demokrasi: Türkiye Ekonomi ve Politikası Hakkında,** Günün Meseleleri no: 1 tst., 1937.(ikinci baskı: Tarih ve Devrim Yayınevi; İst., 1974.)

Hüseyin Avni (Şanda), **1908'de Ecnebi Sermayeye Karşı İlk Ayaklanmalar,** İstanbul, 1935.

İkinci Pamuk Kongresi, Kongre Zabıtnamesi, Matbaa'i Âmire İstanbul, 1925.

Kâzım Karabekir, **İstiklâl Harbimiz,**

Kur'an'ı Kerim.

Lütfi Simavi, Gördüklerim. 2 cilt.

Marks-Engels, **Correspondance.**

Meclis'i Mebusan Zabıt Ceridesi.

Mehmet Ali Ayni, **Hatıraları,** İstanbul,1945.

M. Zeki, **Mıntıkamızın Kitabı,** İzmir Ticaret ve Sanayi Odası, İstihbarat Md,

Operatör Cemil Paşa, **Hatıraları,** İstanbul, 1945.

Osman Nuri, **Mecelle'i Umur'u Belediye,**

Özel Bankalar Kurulu Mazbatası, 1326.

Pierre Brizon, **Histoire du Travil et des Travailleur**s, Bruxelles, 1926.

Sanayi İstatistiği, Matbaa'i Âmire, 1917. **(Osmanlı Sanayii, çeviren:** A. Gündüz Ökçün, Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını).

Sultan Abdülhamit, Meclis'i Mebusanı Açış Nutku,

Vâsıf Paşa Lâyihası.

Talat Paşa, **Hâtıratı.**

EK:

TÜRKİYE'DE KAPİTALİZMİN GELİŞİMİ ÜZERİNE

Sosyalist 30 Mayıs 1967

Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın Ankara'da Fikir Kulüpleri Federasyonu "FKF" lokalinde verdiği konferanstan özetler.

Bir zamanlar **"malumatlı adam"** çok makbuldü. 20. yüzyılın yarısından sonra insanlık, **"Ordinatuer: BUYURUCU** " ya da **"Informatique: Duyurucu"** denen elektronik hesap ve akıl makinelerini buldu. Bu makineler sayesinde ilgilendiğimiz bir alandaki bütün buluş ve bilgiler, bir anda önümüze seriliyor. Artık malumat nakli yerine, bu bilgiler arasında bağ kurmak, sentezlere gitmekten başka şey kalmıyor insan düşüncesine.

Ben de bu konuşmada bazı bağları kurmaya, bazı anları, gelişimin yönünü vermeye çalışacağım.

Daha önce konuşan iki yurttaşımızdan birincisi...

"14-15. Yüzyıllarda Osmanlı Toplumu" üzerinde konuşmuş. Dün konuşan benim dinlediğim Profesör B. Sadun Aren, yurdumuzun Cumhuriyet çağındaki kapitalizmin gelişimini anlattı. Profesör, **"Türkiye Kapitalizme geçişte neden geri kaldı? Bunu ben bilmiyorum. Bilen de olduğunu sanmıyorum"** dedi. Ben bu gecikmenin nedenleri, kapitalizme geçişin çağı üzerinde duracağım.

Profesör Aren: **"Sosyal konularda kesin konuşulamaz, tarih söylenemez"** demişti. Bu benim davranışımın tam tersi. Ben tarih söyleyeceğim.

Birinci tarih basamağımız 1838: Tiımar ve Zeametin kaldırılması. Bu, Mahmut II'nin Yeniçeri Ocağını kaldırmasına paralel bir olaydır. Böylece Dirlik Düzeninin son kalıntıları kaldırılıyordu.

Dirlik Düzeni, Osmanlı'nın bozulmamış Toprak Düzeninin adıdır. 1838'de kaldırılan Tımar, küçük dirlikçilere, Zeamet ise 10 bin ila 30 bin arasıda büyük dirlikçilere verilen topraklardı. Bunların rakabesi (mülkiye-

ti) kimsenin değildi. Sencer Divitçi, mülkiyet Padişaha aitti demiş, yanlış. Bunlar Beytülmalimüslimin'indi, yani: Müslümanların ortak malı idi, başka hiç kimsenin değildi.

Osmanlılar Anadolu'da Hülefa-yi Raşidiyn devrinde kurulmuş **"Miri Toprak"** düzenini benimsediler. Bu Osmanlı rönesansıydı. Buna **"Dirlik Düzeni"** diyoruz. Bu konuda araştırma yapan Profesör Ömer Lütfi Barkan, **"Ne zaman, kim tarafından yapıldığı veya yayıldığının araştırılması beyhude"** diyor. Biz öyle demedik, demiyoruz.

Dirlik düzeninde iki bölük insan karşı karşıya. Çiftçiler ve dirlikçiler. Toprak, Çiftçi'nin TASARRUFUNDADIR. Mülkiyetinde değildir. Dirlikçi, toprağın sahibi denirken, koruyucusudur. Maliki anlamında sahibi değildir.

Dirlik düzeni bozulduğuna, Osmanlı toprak düzenindeki ikinci basamağın adına **"Kesim Düzeni"** diyoruz. 1838'de, Osmanlı Toprak Düzeninin son kalıntıları da kaldırılıyordu.

İkinci tarih basamağımız: 1846. Miras kanununa yeni hükümler konuluşu. Bu tarihe kadar yalnız erkek evlada geçen toprak tasarruf hakkı bundan sonra kız evlada da geçecekti. Bu, Beytülmaldeki mülkiyetin kişilere geçişini hızlandırıyordu. Osmanlı mülkiyet anlayışı, zaten bu değişiklikten çok önce bozulmuştu, kanuna kız evlat için giren tasarruf hakkı, uygulamada mülkiyet hakkı şeklinde anlaşılıyordu.

1847 yılı süratle toprağını kaybeden beytülmal ve hazinesinin tamtakır olduğu görüldü. Şimdi devleti kim finanse edecekti?

"Nerden para buluruz?" sorusu ilk olarak beliriyor. Defter Emini Hasan Efendi, **"Ödünç alalım"** diyor. Borçlanmalara karşı çıkıyorlar: **"Kefereden istersek, zayıf olduğumuz anlaşılır, Fas'a yazalım"** deniyor. III. Selim'in sorumluluktan uykusu kaçıyor.

1849'da ilk büyük Finans Kapital denemesi ile karşılaşıyoruz: **Şirket-i Hayriye.** Tam kapitalist müessese. Sadun Aren, kapitalizmi Cumhuriyetle başlatmıştı, oysa Avrupai manası ile kapitalizmin Türkiye'ye girişi ve başlangıcı işte bu 1849 tarihidir.

1875 yıllarında Şura-yi Devlet'ten Mehmet Fuad'ın elyazması ile karşılaşıyoruz. İlk olarak ekonomik reform ihtiyacı üzerinde duruyor. Konuyu bir Avrupalı kafası ile ele aldığını görüyoruz. **"Devlet-i Aliyyenin Ahval-i Maliyesine Dair Risale"** yazıyor. Bu risalede 1840 yıllarında mesela Halep ilinde 10 bin kişilik "amelenin" memleket ihtiyacı için çalıştığını, oysa şimdi bu rakamın 800'e düşmüş olduğunu kaydediyor ve kapitalizme geçişin nice tahriple olduğuna örnekler veriyor.

Dirlik düzeninden kapitalizme bu özetlediğimiz yollarla geçilirken (19. yüzyıl ortasında), 3 yıl sonra Batıda büyük Karl Marks, 1853 yılı New-York

Tribune'de Türkiye üzerine yazılarını yayınlıyordu. Bu yazılarından **"Türkiye'de Milliyetler"** başlıklı olanından bir pasaj okuyalım:

"Türkiye lejitimist (meşru hükümdarcı) Avrupa'nın hassas noktasıdır. Lejitimist ve Monarşist (tek hükümdarcı) hükümet sisteminin iktidarsızlığı, ilk Fransız İhtilalinden beri, daima şu cümleyle özetlenebilir: STATÜKO'yu korumak, ileri tesadüf nereye koyduysa hemen hemen orada bırakmak için genel oybirliğine varmak, bir fıkaralık ilmühaberi, züğürtlük belgesidir. Hükümetler, o züğürtlük belgesini göstererek ilerleyiş adına, medeniyet adına, her ne olursa olsun, bir parmak boyu mesafe almaya kabiliyetleri bulunmadığını itiraf ederler." (K.M.: Eu. C.3, s.7)

Devletler, politika kabuğu üstünde *"Statüko'yu tanrılaştırırlar. Ne var ki, dünyanın başka her yeri gibi, Türkiye'de gerici parti statükoyu yeniden kurar kurmaz, bir de bakılıyor ki, Türkiye'de STATÜKO, bu yol adamakıllı değişmiştir."* (Keza, 8) Onun için:

"Ne zaman Avrupa'yı kıvrandıran ihtilal sancıları bir an için azıcık dindi ise, arkasından hemen ezeli Şark Meselesi'nin tekrar ortaya çıkacağı mutlak hesaba katılabilirdi." (Keza, s.6)

Marks'ın belirttiği Türkiye'de değişiklik, antika sermayenin yerine modern Batı sermayesinin imparatorluğu köstebek gibi eşip kazımaya girişmesiydi. **"Şark Meselesi"** bu idi. İrili ufaklı kaç kapitalist devlet varsa, en az o kadar köstebek. Türkiye'de yuvasını yapmak istiyordu. Çünkü kapitalizm, Avrupa'da kendi ücretli kölelerini her gün biraz daha idare edemez duruma girmiş, klasik büyük sanayi krizleri ile her 5-10 yılda bir sıtma nöbetleri geçiriyordu. Krizlerle ölmemek, işçi sınıfının ihtilalleriyle devrilmemek için, kendi iç ufunetini dışarılara aktarmak zorundaydı. Bunun tek açıkta kalmış yolu ise, Türkiye gibi eski zengin ülkeleri haraca bağlayıp talan ederek, sömürgeleştirmek, yani savunmasız pazar, ucuz hammadde kaynağı olarak sömürmekti.

"İşte, şimdiki (1853 yılları) Hükümetlerin başına geçmiş bulunan beberuhiler de, o kısa görüşlü politikaları içine gömülerek, tam Avrupa'yı, hele şükür, anarşi ve ihtilal tehlikesinden sıyırdıkları ile öğündükleri sırada, o ezeli mesele, o boyuna diri kalan güçlük: Türkiye'yi ne yapacağız sorusu, yeniden hortluyor." (K.M.: Keza, s.7)

Böyle, Avrupa kapitalizmi, kendi ekonomik etkileriyle, politika beberuhilerinin ne yaptıklarını bilmeksizin, Çin, İran, Türkiye geniş pazarlarına ve zenginlik kaynaklarına doğru yarışıyordu. O yarı sömürge **"Hasta Adam"**larının gövdelerini canavar rekabetiyle parçalarken, Türkiye'yi de zorla kapitalizmin sektörü içine alıyor, bu zorlu değişiklik Türkiye'yi içinden çıkılmaz zıtlıklarla dolu bir **"dış mesele"** biçimine sokuyordu.

1854 yılında Kırım savaşı patlıyor. Sayın Aren'in görüşünün tersine, biz yine kesin tarih söylüyoruz. Buna **"Tavşana kaç, tazıya tut"** savaşı demek yerinde olur. Çarlık ve Padişahlık birbirine düşmüş. Osmanlı bir çeşit iğneli fıçı içinde. Fransa ve İngiltere'de kurtları **"çıfıt**"lar: **"Kaç, ben kurtarayım"** diyorlar.

1856'da yeniden şirket akımı ile karşılaşıyoruz. İzmir, Aydın demiryolunu İngilizler alıyor...

Sonra bu kapitalist gelişmeyi desteklemek için bankaya ihtiyaç duyuluyor: Londra'da **Bank Ottoman** kuruluyor.

Yabancı sermaye, garenti de istiyor. İpotek lazım geliyor. 1857'de Muharrem **"Arazi Kanunnamesi"** çıkıyor. Miri toprakların idaresi mültezim ve muhassıllara bırakılıyor: Kediye peynir tulumu teslim ediliyor. Eski Osmanlı Kutsal Toprak Düzeninin özel mülkiyete resmen aktarılması böylece tamamlanıyor. Bu gelişimde, **tarih** söylemeden olayların anlatılması imkansız olduğu için biz de tarihler söyledik.

Ödünç (istikrazlar) faslı 1858'de ilk olarak 4 milyon altın lira (şimdiki 600 milyon) alınması ile başlıyor. Bunlar, Türkiye'de kapitalizmin nasıl başladığına ait elemanlar. Bu elemanların nasıl araştırılması gerekir? Marks diyor ki:

"Genel olarak üretim, tekrarlamalardan kurtulmak için yapılmış bir soyutlaştırmadır. Bununla birlikte o genel karakterin, yahut o ortak elemanın kendisi kompleksçe örgütlenmiştir ve başka başka belirlenmeler halinde çeşitlenmiştir." (Zur Kritik, ilk.: Einleitung)

Türkiye'de kapitalizm derken de, Türkiye üretiminin tarihsel kompleksliği gözönünde tutularak kendi çeşidi belirtilecektir. Kapital bir elemandır. Batı kapitalizmin şirket ve ödünç biçiminde Türkiye'ye girdiği günlerde Türkiye'nin de bir kapital elemanı vardı. O antika sermaye idi. Türkiye'de, eskiden beri var olan tefeci-bezirgan sermaye ile 19. yy ortasında sokulan modern sermaye birbirine karıştırılmamalıdır. Hepsi ortak SERMAYE adını taşırlar, ama tarihsel ve sosyal çağlara göre bambaşka üretim tarzlarına karşılık düşerler. Marks'ın deyimiyle:

"O elemanlardan kimisi bütün çağlara ait olurlar, kimisi bazı çağlar için ortak bulunurlar. Kimi belirlenmeler, en modern çağda ortak bulunduğu gibi, en kadim çağ için de ortak olabilir. Onlar olmaksızın hiç bir üretim kavranılır hale gelemezdi." (Keza)

Bu bakımdan, Şirket-i Hayriye ve İstikrazlar Türkiye'de, ondan önce var olan sermaye elemanından bambaşka bir üretim tarzının, kapitalist üretim yordamının resmen ve su götürmez bir kesinlikle gelip yerleşmiş bulunmasıdır. Bunda **"kuşkuya"** yer kalmadığı, ondan sonraki gelişmelerle de açıklanır.

1859 yılında insanlık, bilim tarihinde en büyük devrimi yapan iki kitap yayınladı. Bunlardan biri Darwin'in **"Nevilerin Menşei"** [Türlerin Kökeni] adlı eseridir. Bu eser ilk defa canlılar zinciri üzerinde **hayat** gelişiminin kanunlarını gayet net olarak ortya koyuyordu. Aynı yıl Karl Marks da, **"Ekonomi Politiğin Eleştirimi Üzerine**"yi yayınladı. O da tarih zinciri üzerinde son sözü, TOPLUM gidişinin kanunlarını açıkladı. Bu eserin ön sözünün son sözü tarih yazımının **realist** ve **idealist** metodu üzerinedir. Burada Marks, ünlü Latin şairinin yine ünlü mısralarını alıyor ve diyor ki: *"Tarih yazmanın bir idealist metodu vardır, bir de realist metodu."*

Çıkardığımız gerçekçi sonuçlar: "Güdücü sınıfların çıkarı önyargıları ile az bağdaşacaktır. Ama cehennemin giriş yerinde olduğu gibi, bilimin eşiğinde de, insan şöyle bir mecburiyetle yüzyüze geliyor:

Qui si convien ogni sospetto
Ogni vilta convien ehe qui sia morta"
(Burada her kuşku püskürtülsün,
Burada her korku ölsün!)

Gençlerimiz, gerçeği her arayışlarında, insan biliminde en büyük Devrimi yapmış düşünürün bu iki öğüdünü hiç unutmamalı, boyuna kendi kendilerine sormalıdırlar. Acaba doğrudan korkuyor muyum? Acaba gerçeği kuşkulu biçime sokuyor muyum? Korkuyorsam doğrudan: Boşuna bilim çalımları takınmayalım. Doğruyu hiçbir zaman bulamamaya mahkumum. Gerçeği kuşkulu gözlerle izliyorsam: hiçbir kesin davranışa yol açmayacak ikircilik ve tereddüt batağında boğulmaya, hiçbir keşif ve icad ışığı tutamamaya mahkumum. Savaş meydanından çok bilim ve bilinç alanında korkusuzluk ve kuşkusuzluk zaferin ilk şartıdır.

Bu yalın kat kuralı unuttuğumuz için, Türkiye'de bilimsel güç sıfır çizgisi üzerinde dolaşır durur. Dünya ölçüsünde, insanlığın ciddiye alabileceği bir tek bilimsel keşif, icat ve doktrin öne süremeyişimiz, zekasızlığımızdan, bilgi kıtlığımızdan değil, korkuyu alçak gönüllülükle maskeleyişimizden ve kuşkuyu bilimsel iffet sayışımızdan ileri gelir. İki yüz yıl boyu boşuna yitirdiğimiz kuşaklar, hep kendi kendisinden veya çevresinden KORKU ve KUŞKU illetine kurban gitmişlerdir. Güdücü sınıfların çıkarcı önyargılarından ürkmemek, korkmamak, o önyargıların içimize işlettiği pısırıklıklar ve nemelazımcılıklarla evham ve kuşkuya kapılmamak bilimin birinci şartıdır.

Yalnız kuşkusuzluğu körü körüne kapılmayla karıştırmayalım. Kızı Laura, Marks'a soruyor: **"Beğendiğiniz us nedir?"** Marks karşılık veriyor. **"Her şeyden şüphe"...** Marks'ın Özel Dünyası kitabımızda da işaret ettiğimiz gibi, buradaki **"ŞÜPHE":** Septisizm (kuşkuculuk, Zenon'kari safsatacılık, hiç bir şeye inanmamak) değil görünüşe aldanmamak, gösteri-

şe kapılmamaktır. Fikret'in deyimiyle: "Şüphe nura doğru koşmaktır.". Dogmatizme düşmemek parlak palavralarla kamaşmamaktır. Bizde en çok karıştırılan da budur.

"Türkiyemizde 40 yıldır Kapitalizmin varlığı inkar edilerek domuzuna KAPİTALİZM kuruldu. Şimdi "dönünce abler, döndü dolaplar": Son konağına varmış düzene **"Özel sektör",** yok **"Hür teşebbüs"** gibi aklıklar, allıklar, parfümlü pudralar sürülecek, yüz yıllık bin bir yabancı sermaye odalığı yerli kapitalizmimizin iç yüzü saklanmak veya şirin gösterilmek isteniyor. Bu alanda ne denli **kuşku** yaratılabilirse, yurttaşın o denli **"Kafadan gayrımüsellah"** edilebileceği umuluyor da ondan.

Bu belirtmeyi: **"Sosyal konularda kesinlikle konuşulamaz"** gibi iddilara karşı yapıyorum. **Bu iddia, hep kuşkulu sözlerle yetinme davranışını dile getiriyor.** Bu davranış, **bilimsel iffet** kabul ediliyor. **Oysa bilim, kılıç gibi keskin olmayı gerektirir.** Kararsızlık, bilime en az yakışır. Bir izafiyet meselesi çıkarılmış ve mutlaklığın karşısına konmuştur. Oysa Diyalektik, septisizm değildir. Kalite değişmedikçe, mutlak hakikattir. Ancak sayıca birikim atlama yaptığı zaman kalite (nitelik) değişir, atlayıncaya dek kaliteliğini korur.

Her devirde dar görüşle politikacılar, korkudan medet ummuşlardır. Şimdi **"Temel Haklar Kanunu"** da böyle bir dargörüşlülükle çıkarılıyor. Korku hiç bir zaman gelişimi ilelebet tıkayamamıştır. Olayları kuşkusuz ve korkusuz ortaya koymak bir zorunluluktur. Ve iyiliktir de... Bilginlerimiz korkusuz ve kuşkusuz olsalardı, Menderes'e iyilik etmiş olmazlar mıydı?

Kapitalizm konusu ele alınınca bunun ve Kapitalin tarifi de gerekiyor. Dün konuşan sözcü arkadaş, onu sadece teknik ve mekanik bir olay gibi izah etti. Bu izaha **"ekonomik"** demek büyük bir yanlışlık olur.

Diyalektik Materyalizmin insanı sadece ekonomik hayvan haline soktuğu, tamamen bir burjuva iftirasıdır. Bilimsel Sosyalizmde insan **"Sosyal Yaratık**"tır.

Sermaye nedir? Kapitalizmden önceki sermayeye, Pre-kapital, Önsermaye diyoruz. Osmanlı'nın dirlik ve kesim düzeni zamanlarındaki sermaye budur. Önsermaye kesim düzeninde egemenleşmiştir.

Modern sermaye Üretim alanında da egemen olan sermayedir. Pre-kapital, Modern kapitalin düşmanıdır.

Mesele bu iki terimin karıştırılışından doğuyor. Onun için neden ilerleyemiyoruz? Kapitalizm var mı, yok mu gibi konularla yüzeyde uğraşıp duruyoruz.

Sınıflı toplumun, yani medeniyetin açışını sermaye yaptı. Ama bu **Tefeci-Bezirgan** sermayedir, Pre-kapitaldir ve bu modern sermayeye tamamen zıttır.

Profesör Aren *"Türkiye kapitalizme geçişte niçin geri kaldı, bilmiyorum, bilen de olduğunu sanmıyorum"* dedi. Buna Agnostisizm, **"bilinmezcilik"** denir. Bu ilme yakışmaz. Sosyalizm adına ise hiç yapılmaz. Bilim bilinmeyenlere doğru savaştır. Türkiye'nin konuları profesörlerimiz tarafından niçin bilinmiyor? Tabii alıştığımız şey, kitapların Avrupa'da yazıldığı, Türkiye'ye geldiği ve ancak o zaman okunup profesörlerimizce bilinebildiği, öğrencilere anlatılabildiğidir de ondan. Ama bu çok acıdır. Türkiye'de yazılan, bilinenleri örtbas eder.

Tarihten öte, bir de Prehistoire var. 50 bin, yüz bin belki bir milyon yıllık. Bunun iyice aydınlanışı da Marks ve Engels zamanında yeterlice olmadı. Onlar da her dürüst bilim adamı gibi açıklamalarında fazla ileri gitmediler. Sadece yolu açtılar. Bir metot bıraktılar. Şimdi ben size kollektifçe başarılabilecek bir iş teklif ediyorum. Kapitalizm konusunu hep beraber araştıralım.

Klasik Batı kitapları kapitalizmin doğuşunu aşağı yukarı şöyle anlatır: *"İstanbul Türklerin elinde idi. Yüzyıl savaşı bitmek üzereydi. Matbaa icat edilmişti. Feodal dünyası (derebeylik) yavaş yavaş çözülüp dağılıyordu. Ortaçağ anarşi ve kaosundan (mahşerinden) yavaş yavaş sahneye Modern Devletler çıkıyordu. Derken, ansızın, Eski Dünya: Denizler ötesinde altın ve baharat ülkelerini kendisine ilhak ederek büyüdü."* (Hist. Du Tr. Et des trav, 131)

Bu satırlarda, kapitalizmin doğuş sebepleri açıklanıyor mu. Hayır. Sadece **tasvir** ediliyor. O tasvir de parçalı ve eksik bırakılıyor. Bugüne değin Batıda kapitalizmin doğuş sebepleri aydınlanmamış kaldı. **"İlkel Sosyalizmden Kapitalizme ilk geçiş: İngiltere"** adlı kitabımızda o boşluğu, en çok ihmal edilen insan üretici gücü: **Kolektif Aksiyon** bakımından aydınlatmaya çalıştık. Tarih, yani medeniyet, Basra körfezinden kalkıp yola düştü. Umman Denizinden Hind'e, İpek Yolundan Çin'e giden Doğu yönelişine karşılık, Batıya yönelen dalları, Finike kıyılarından, Mısır'a, Fırat ve Dicle boylarından Anadolu'ya, oralardan önce Yunan, ardından Roma ve Kara Avrupa bölgelerine yayıldı.

Bu birbiriyle sebep netice zincirlemesi bağlı olan gidişler, yani tarihin üretici güçlerindeki gelişim olamasaydı, elbet medeniyetin İngiltere'ye atlaması çok şey getirmez, kapitalizmi yaratmaya yetmezdi.

İstanbul'un fethinin 500. Yıl dönümü dolayısıyla **Fetih ve Medeniyet** adıyla 1953'te bir broşür yayımladık. Bu broşürde, Batı rönesansında Türklerin önemli rolünü belirtmeye çalıştık. Batı rönesansı diye bilinen hadise aslında iki basamaklıdır. Birinci basamak, Haçlı Seferinde Hıristiyan Barbarlar tarafından İstanbul'un birinci açılışı ile oldu. Bu ilk rönesans gelgeç kaldı.

İkinci Rönesans: Osmanlıların İstanbul'u fetihleriyle başladı. Böylece, iddia ettik ki, Batı medeniyetinin doğuşu sağlanmış oldu. Osmanlıların İstanbul'u fetihleri ile başlayan ikinci rönesans, Osmanlı İmparatorluğu ölçüsünde geniş tamamen cezri [radikal, kökten] bir tasfiye olduğu için, Bizans'tan kopan tohumlar bir kaç kente veya bir memlekete inhisar etmedi. Hemen, bütün Avrupa'yı kapladı. O sayede, saman alevi gibi gelip geçmedi. Modern Avrupa tarihinin ve Batı medeniyetinin gelişme başlangıcı oldu.

Burada da konu, Tefeci-Bezirgan sermayenin gelişimi önlediğidir. Tefeci-Bezirgan sermayenin aşırı geliri Kapitalizme geçirmiyor. Tersine bir medeniyeti batırıyor.

Toprak meselesini halleden Horasan erlerinin başarısı, Rönesansın izahında önemli bir yer tutar. İstanbul'un fethiyle Bizans bilginleri avrupa'ya saçılmış ve Batı rönesansına tohum olmuşlardır. İstanbul'un fethinin coğrafi keşiflerdeki yerini ise burada tekrarlamaya lüzum yoktur. Akdenizi Türkler tıkayınca, Hind-i Atlas denizinden aradılar.

Tarihte **"rönesans"** çok tekerrür etmiş bir olaydır. Bilimsel Sosyalizmin tarih görüşünü, Devrim hadisesi belirler. Sosyal devrimlerden önce de devrimler vardı. Bunlara tarihsel devrimler diyoruz. Tarihsel devrim tümü ile bir medeniyet yıkılıyordu. Avrupa'da böyle olmadı, Kapitalizme geçildi. Bu nasıl oldu?

Elbette ekonomik münasebetlerle ilgili bir olay bu. Ancak Marks ve Engels, Modern toplumu incelemişlerdi. Kapitalizm baş döndürücü bir teknik değişiklikler çağıdır. Kimi **"Marksistler"** buna bakarak tarihi güden tek önemli güç tekniktir sandılar. Bu yanlıştır.

Tarih, Marks-Engels'in de yer yer belirttiği gibi. **"Üretici güçler**"le gelişir. Üretici güçler ise, ikisi maddi ikisi de moral (daha doğrusu: **İNSANLIK)** olmak üzere dörttür: 1- Coğrafya, 2- Teknik 3- Tarih 4- İnsan

Kapitalizme ilk olarak İngiltere'de geçilmiştir. Bunun, İngiltere'nin coğrafi estüerli nehirlere malik olması ile açıklanması yanlıştır. Estüerli nehirler Çin'de de vardır.

İnsanlığın İngiltere'deki sosyal devrime sıçrayışının Teknikle izahı da yetersizdir. Zira matbaa, top, vs. çok öncesinden beri biliniyordu.

Geriye tarih ve İnsan kategorileri kalıyor. Soru şudur: **Tarih** nasıl oldu da getirdi, İngiltere'deki **insana** modern kapitalizmi kurdurdu? Burada elbette tarihin bütün olarak gelişimi içinde kapitalizme doğru atladığı basamaklar gözönüne getirilecektir. Antika tarih basamaklarında insan unsurunun durumu daima tayin edici bir rol oynuyor. O insan ki, bütün izahlarda daima unutulmakta, yahut sele kapılmış saman çöpü sayılmaktadır.

İngiliz Magna Carta'sını Batı medeniyetinin önemli başarılarından saymakta herkes müttefiktir. Magna Carta davranışı kapitalist insan haklarının gelişiminde temelli bir eylemdir. Zira o sayede **"Kral kanunun altındadır."** Ve herkes gibi kanuna uymaya mecburdur. Böylece İnsan hakkı, hürriyet ve saygısı evrensel kanun olarak tanınmış, yerleşmiş oluyor.

Bunu mesela Fransa ile karşılaştırırsak, orada ingiltere'dekinin tersine **müstebit** krallar görüyoruz. Neden?

Çünkü ingiliz **insan üretici gücü,** barbar aşısı ile sık sık tazeleniyor. İngiliz insanının, medeniyet bezirganlığı ile dejenere edilememesi, ilkel sosyalizmin gelenek ve göreneklerinin yaşatılmasını, sürdürülmesini sağlamış oluyor. Modern demokrasiye ilkel tohumlarını veriyor.

İngiltere'de Magna Carta bir geleneği yerleştirirken, Fransa'da Barbar geleneğini yitirmiş olanlar, derebeyler saraya teslim oluyorlardı. Fransa Doğu despotluğu çukuruna yuvarlanıyordu. Çünkü kara Avrupa'sı, İngiltere kadar sık sık ve yaman barbar aşıları yememişti.

İngiltere'de aşiret ağaları, lordlaştı, **burjuvalaştı,** bir çeşit halklaştı. Lord yarı burjuva, yani toprak sahibi oldu. Fransa'da ise derebeyler kapıkululaştılar. Derebeylere karşı kral halkla birleşti. Fransa'nın kapitalizme geçişte İngiltere'den 100 yıl sonraya kalışı bundandı.

Bu konuları Türkiye'de kapitalizme geçişin neden olmadığı, neden geç ve belli şekilde olduğunu incelemeye geçişte bir ışık olmak üzere özetledik.

Bizde Magna Carta geç ilan edilmiş ve güdük kalmıştır. III. Selim ve Alemdar Mustafa Paşa'nın ilan ettiği Sened-i İttifak, tıpkısı ile İngiliz Magna Carta'sıdır. 7 maddeden ibarettir.

Tarihi zabıta romanı ile karıştıran kimi hevesliler, her önemli tarih olayı gibi **Sened-i İttifak**'ı da anlayamamışlardır. **"İttifak": "Vükela-yı devlet beyninde ve taşra hanedanları meyanında"** yapılmıştır. Şartları: Yedi tanedir.

2. Madde: **"Asker ve er yazıp tertipleme, hepimiz arasında konuşularak mecliste verilen oyların birliğiyle alınmış kararlara göre düzenlenir."**

3. Madde: **"Gerek Müslümünlar malevinin ve gerek devlet gelirlerinin korunmasına kim karşı korsa, hep birden tespit edilir."**

5. Madde: **"Her kim fukaraya zulüm ve düşmanlık yapar ve temiz Şeriat'in yürütülmesine karşı kor ise, onun dahi ezilip eğitilmesine elbirliği ile çalışır."**

6. Madde: **"Ocaklardan ve başkalarından herhangi bir fitne ve fesat olursa. Ocak ise, ocağın kaldırılmasına. Sınıf ise kahr ve tenkil**

ve dirlik ve esamilerinin kaldırılmasına, kişi ise HER NE TABAKADAN OLURSA OLSUN tehkikle idam edilmesine hep İstanbul'a gelip karar verilir."

7. Madde: **"Fukara ve çiftçilerin (reayanın) korunup savunulması esas olduğuna göre... asayiş ve vergilerde ılımlılık hususuna dikkat olunmak lazım olmağın, zulümlerin ve sataşmaların ve vergilerin kaldırılması hususuna vekela ve hanedanlar aralarında konuşarak ne yolda karar verilir ise onun devam ve istikrarına"** bakılır.

Bu hükümler İngilizlerin Magna Carta'larından az hükümdar kısıtlayıcı değildir. İttifak'ı imzalayan **"Vezirler (mülkiye), Ülema (İlmiye) ve Rical (Kalemiye) ve gerek Hanedan (Taşra ağaları ve bilcümle Ocaklar (Seyfiye)** ki topu 25 kişiydi. İngiliz Magna Carta'sını imzalayanlar da, tuhaf bir tesadüfle, ne fazla ne eksik, tam: 25 şövalye olmuştu. Ayrıca: **"Yüce Devletin ötedenberi Usul, Nizam ve Kanunu ve Tüm Padişah buyurultuları, içeride, dışarıda bütün erkan ve Vükela'ye MAKAM-I VEKALET-İ MUTLAK'dan sudur etmek sureti olmağla"** deniliyordu. Yani tıpkı parlamenter krallıkta olduğu gibi hükümet ve idare doğrudan doğruya başbakanlığa düşüyor. Padişahın bir emri olursa, onu da başbakan kanalından geçirmesi gerekiyordu.

Bu kadarı, bir kalemde Osmanlı padişahlığını modern burjuva devletine çevirmek oluyordu. Ve bu değişikliğin uygulanması, padişaha daha yükleniyordu: **Sened-i İttifak'tan birer nüsha:** *"Taclı Yüce Katta saklanmakta olup, daima ve kesintisizce yürütülmesine Şevketmeab Efendimizin kendisi nazaret,i seniyeleri tam ola* vesselam"deniliyordu belgede...

Biçimce hemen hemen aynı olan Magna Canta ile Sened-i İttifak arasında ne fark vardı? 1- Magna Carta'nın ardında, bir alanda toplantı yapmış yüzbinlere yakın İngiliz yığınları ayakta ve silahlı bekliyorlardı. 2- Magna Carta'yı imzalayan, en ufak bir ihanet önünde hemen yalın kılınç kellesini sözü uğrunda torbaya koymuş şövalyeler (Alpler: Gaziler), yani yalan dolan bilmez barbar şeflerdi...Alemdar'ın karşısında imza koyanlar, Bizans hilelerinde kırışkın kapıkulları idiler. Peşinde gelip İstanbul'u basanlar, çapul ülkülü iyi gün dostlarıydılar.

Bu olaylar keşif ve icat yapanların başlarına gelenleri gösteriyor. Bu tefeci sermayenin teşebbüse karşı oluşunun sonucudur.

Tefeci böyle davranıyor. Kapitalist ise keşfe el koyuyor. Çünkü o üretimde kâr arıyor. Tefeci-Bezirgan, Ali'nin külahını Veli'ye diyerek ticaret kârı **faiz** peşinde. Üretimle ilgisi yok. Yedi bin yıllık tarihi bunu gösteriyor.

Sosyal olaylarda da bir rezonans söz konusu oluyor. Mesela bir radyo, havadaki dalgalardan ancak kendine uyan dalgayı alabiliyor ve alıyor.

Bir toplum da, dışında cereyan eden olaylardan ancak kendi ile uyan olaylardan etkilenebiliyor.

Bunu bizim Batı'dan ne aldığımızın izahı için kolaylık olması bakımından belirtiyorum. Kapitalizmin iki safhası var: Biri **Serbest Rekabet,** öbürü, ya da ikincisi **Finans-Kapital** safhası. Finans-Kapital safhası, serbest rekabetçiliğin tersine **tekelci** bir safha. Bu: Batı kapitalizminin çöküş safhasıdır. Böylece, Osmanlı Batı'ya yöneldiğinde, demek oluyor ki, çöküş halinde olan iki toplum birbiri ile temasa geliyordu. Buna sosyal rezonans diyoruz. Yerli tefeci sermayemiz ile Batı'nın Finans-Kapitali kaynaşıyorlardı. İşte Batı'ya yönelişimizin bilimsel determinizmi, geri kalmış ülkelerin kaderi olarak böyle işliyordu.

İşte Türkiye'de kapitalizm, bu determinizm içinde, bu tarihi aşamalardan geçerek gelişmiştir.